

**Despre Pythagora
și pythagorei
Fragmente**

1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

1971

1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

Colecția cărților de seamă

Redactor: Irina Ilie

© Editura Paideia, 1998
Șos. Ștefan cel Mare nr. 2, sector 1
71216 București, România
tel. : (00401) 210.45.93, fax: (00401) 210.69.87
Str. Gen. Berthelot nr. 41, sector 1
tel.: (00401) 311.35.31

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

Despre Pythagora și pythagorei : fragmente. - București : Paideia, 1998

244 p. : 17 cm. - (Colecția cărților de seamă)

Ediție bilingvă română-greacă

ISBN 973 - 9393 - 05 - 3

1. Pythagoras

14(38) Pythagoras

929 Pythagoras

Despre Pythagora și pythagorei

Fragmente

Traducere și note de Mihai Nasta

*Industria Culturală
3 Martie 2001
SOPHIA*

PAIDEIA

A) VIAȚA

1. HEROD. II 123 πρώτοι δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον Αἰγύπτιοί εἰσι οἱ εἰπόντες ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος ἐς ἄλλο ζῶιον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται, ἐπεὰν δὲ πάντα περιέλθῃ τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλάσσια καὶ τὰ πετεινά, αὐτὶς ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν, τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῇ γίνεσθαι ἐν τρισχιλίοις ἔτεσι. τούτῳ τῷ λόγῳ εἰσὶ οἱ Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, οἱ μὲν πρότερον οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδίῳ ἐξουτῶν ἐόντι· τῶν ἐγὼ εἰδὼς τὰ οὐνόματα οὐ γράφω. II 81 οὐ μέντοι ἐς γε τὰ ἱρὰ [der Ägypter] ἐσφέρεται εἰρίνεα οὐδὲ συγκαταθάπτεται σφί· οὐ γὰρ ὅσιον· ὁμολογέουσι δὲ ταῦτα τοῖσι Ὀρφικοῖσι καλεομένοισι καὶ Βακχικοῖσι, ἐοῦσι δὲ Αἰγυπτίοις [vgl. I 96, 17], καὶ Πυθαγορείοις· οὐδὲ γὰρ τούτων τῶν ὀργίων μετέχοντα ὅσιόν ἐστι ἐν εἰρινέοις εἵμασι θαφθῆναι. ἔστι δὲ περὶ αὐτῶν ἱρὸς λόγος λεγόμενος.

1. HERODOT, *Istoriile*, 123. Tot egiptenii sunt aceia care vorbesc primii despre această învățătură: <anume că> sufletul omului este nemuritor și că odată cu pieirea trupului el intră în altă viață, care se naște întruna din nou¹. Iar după ce s-a perindat, trecând pe rând prin toate

* Traducerile fragmentelor atribuite pythagoreilor aparțin lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979).

animalele, - cele de uscat, cele din mare și cele într-aripate - intră din nou în trupul unui om care se naște. Și această peregrinare ciclică a sufletului se petrece într-un răstimp de trei mii de ani². De această învățătură s-au folosit unii dintre greci - fie mai înainte, fie mai târziu - ca și cum ar fi fost a lor proprie. Numele acestora le cunosc, dar nu m-apucă să le scriu aici³.

II, 81 ... În lăcașurile sfinte (egiptenii) nu poartă straie de lână - când intră la slujbe⁴ și nici nu se îngroapă cu asemenea veșminte, căci este o necurătenie. În această privință se potrivesc aidoma cu așa-numitele practici orfice și cu cele bacchice - care de fapt sunt tot egiptene (comp. I, 96, 17) - precum și cu cele pythagoreice⁵. Căci nu îngăduie legea sfântă⁶ să fie îngropat cu veșminte de lână cel care a fost părtaș la aceste mistere. Iar despre acestea există ceea ce se cheamă un „discurs sacru”.⁷

2. - IV 95 ὥς δὲ ἐγὼ πυνθάνομαι τῶν τὸν Ἑλλήσποντον οἰκεόντων Ἑλλήνων καὶ Πόντον, τὸν Σάλμοξιν τοῦτον ἔοντα ἄνθρωπον δουλεῦσαι ἐν Σάμῳ, δουλεῦσαι δὲ Πυθαγόρῃ τῷ Μνησάρχῳ.

2. HERODOT IV, 95. După cum am aflat eu de la elenii care locuiesc pe meleagurile Helespontului și ale Pontului, acest Zalmoxis⁸, care era un om (ca toți oamenii), a slujit în robie la Samos, fiind robul lui Pythagoras, fiul lui Mnesarchos⁹.

3. DIOG. VIII 8 φησὶ δὲ καὶ Ἀριστόξενος (fr. 2 FHG II 272) τὰ πλεῖστα τῶν ἠθικῶν δογμάτων λαβεῖν τὸν Πυθαγόραν παρὰ Θεμιστοκλείας τῆς ἐν Δελφοῖς.

3. DIOG. LAERT. VIII, 8. Spune și Aristoxenos (fr. 15 Wehrli) că Pythagoras preluase¹⁰ majoritatea preceptelor etice de la Themistocleea¹¹, preoteasa din Delfi.

4. ISOCR. Bus. 28 Πυθαγόρας ὁ Σάμιος... ἀφικόμενος εἰς Αἴγυπτον καὶ μαθητὴς ἐκείνων [der Ägypter] γενόμενος τὴν τ' ἄλλην φιλοσοφίαν πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς ἀγιστείας τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιφανέστερον τῶν ἄλλων ἐσπούδασεν ἡγούμενος, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ διὰ ταῦτα πλεόν γίγνοιτο παρὰ τῶν θεῶν, ἀλλ' οὖν παρὰ γε τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τούτων μάλιστα εὐδοκίμησιν. 29 ὅπερ αὐτῷ καὶ συνέβη. τοσοῦτον γὰρ εὐδοξίαι τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλεν, ὥστε καὶ τοὺς νεωτέρους ἅπαντας ἐπιθυμεῖν αὐτοῦ μαθητὰς εἶναι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἥδιον ὁρᾶν τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν ἐκείνῳ συγγιγνομένους ἢ τῶν οἰκείων ἐπιμελουμένους. καὶ τούτοις οὐχ οἷόν τ' ἀπιστεῖν· ἔτι γὰρ καὶ νῦν τοὺς προσποιουμένους ἐκείνου μαθητὰς εἶναι μᾶλλον σιγῶντας θαυμάζουσιν ἢ τοὺς ἐπὶ τῷ λέγειν μεγίστην δόξαν ἔχοντας.

4. ISOCRATE, *Busiris* 28. Pythagoras din Samos ... sosind în Egipt și devenind acolo discipolul (egiptenilor), a introdus primul în Elada celelalte învățături ale filozofiei¹² și preceptele referitoare la jertfe și la riturile care se săvârșesc în timpul ceremoniilor religioase, arătând mai mult zel decât toți ceilalți, deoarece socotea că deși n-ar câștiga nici un fel de foloase din partea zeilor, măcar printre oameni va dobândi cea

mai mare faimă¹³ de pe urma unor asemenea strădanii. 29. Ceea ce, de fapt, i s-a chiar întâmplat. Căci într-atât i-a depășit prin bunul său renume pe ceilalți învățați, încât până și tinerii râvneau cu toții să devină discipolii săi, iar bătrânii își priveau copiii cu mai multă plăcere, ori de câte ori aceștia începeau să-l frecventeze, decât atunci când își vedeau de treburile casnice¹⁴. Și nu este cu putință să nu dăm crezare acestor fapte. Căci până în zilele noastre cei care trec drept discipolii lui sunt mai admirați în tăcerea lor¹⁵ decât cei care obțin gloria cea mai aleasă prin cuvântări.

5. DIOG. VIII 56 (O. A. II 156 b 6 Sauppe) Ἀλκιδάμας δ' ἐν τῷ Φυσικῷ [vgl. 31 A 1, 56] φησι ... τὸν δὲ [Empedokles] Ἀναξαγόρου διακούσαι καὶ Πυθαγόρου καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα ζηλῶσαι τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. ARIST. Rhet. B 23. 1398 b 9 καὶ ὡς Ἀλκιδάμας [O. A. II 155 fr. 5. S], ὅτι πάντες τοὺς σοφοὺς τιμῶσιν. Πάριοι γοῦν Ἀρχίλοχον καίπερ βλάσφημον ὄντα τετιμήκασιν ... καὶ Ἰταλιῶται Πυθαγόραν καὶ Λαμψακηνοὶ Ἀναξαγόραν ξένον ὄντα ἔθαψαν καὶ τιμῶσιν ἔτι καὶ νῦν.

5. DIOG. LAERT. VIII, 56. Alkidamas, în tratatul său *Despre fizică*¹⁶, ne informează ... că (Empedocles) asculta ca discipol prelegerile lui Anaxagoras și pe ale lui Pythagoras, imitând cu râvnă seriozitatea vieții și a purtărilor acestuia¹⁷, iar pe de altă parte doctrina celui dintâi despre natură¹⁸. ARISTOTEL, *Retorica* II, 23. 1398 b 9. Și după cum ne spune Alkidamas¹⁹, toți oamenii îi cinstesc pe înțelepți. În orice caz parienii l-au cinstit

pe Archilochos, deși era un defălmător²⁰ (...). Iar italicii l-au cinstit pe Pythagoras și cetățenii din Lampsakos l-au făcut îngropăciune cu onoruri lui Anaxagoras, deși era străin. Și până astăzi le mai arată încă cinstire.

6. DIOG. IX 38 δοκεῖ δέ (Demokrit), φησὶν ὁ Θρασύλος, ζηλωτῆς γεγονέναι τῶν Πυθαγορικῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ Πυθαγόρου μέμνηται θαυμάζων αὐτὸν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ συγγράμματι (nämlich Πυθαγόρης cap. 46; vgl. 68 A 33. B 11). πάντα δὲ δοκεῖν παρὰ τούτου λαβεῖν καὶ αὐτοῦ δ' ἂν ἀκηκοέναι, εἰ μὴ τὰ τῶν χρόνων ἐμάχετο. πάντως μέντοι τῶν Πυθαγορικῶν τινος ἀκούσαι φησὶν αὐτὸν Γλαῦκος ὁ Ῥηγῖνος κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους αὐτῷ γεγονώς. Porph. V. P. 3 Δοῦρις δ' ὁ Σάμιος ἐν δευτέρῳ τῶν ὥρων [FGrHist. 76 F 23 II 145] παῖδά τ' αὐτοῦ (des Pythagoras) ἀναγράφει Ἀρίμνηστον καὶ διδάσκαλόν φησι γενέσθαι Δημοκρίτου. τὸν δ' Ἀρίμνηστον κατελθόντ' ἀπὸ τῆς φυγῆς χαλκοῦν ἀνάθημα τῷ ἱερῷ τῆς Ἥρας ἀναθεῖναι τὴν διάμετρον ἔχον ἐγγὺς δύο πήχεων, οὗ ἐπίγραμμα ἦν ἐγγεγραμμένον τόδε·

Πυθαγόρεω φίλος υἱὸς Ἀρίμνηστός μ' ἀνέθηκε
πολλὰς ἐξευρῶν εἰνὶ λόγοις σοφίας.

τοῦτο δ' ἀνελόντα Σίμον τὸν ἁρμονικὸν καὶ τὸν κανόνα σφετερισάμενον ἐξενεγκεῖν ὡς ἴδιον. εἶναι μὲν οὖν ἑπτὰ τὰς ἀναγεγραμμένας σοφίας, διὰ δὲ τὴν μίαν, ἣν Σίμος ὑφείλετο, συναφανισθῆναι καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ ἀναθήματι γεγραμμένας.

6. DIOG. LAERT. IX, 38. <Democrit>, spune Thrasylos²¹, a fost, pare-se, un adept al pythagoricilor, ba chiar și amintește de Pythagoras, admirându-l într-o scriere cu același nume (intitulată *Pythagoras*, cf. Democrit, A, 33, B I, 1). S-ar părea că toate ideile le-ar fi luat de la el și, dacă nu s-ar împotrivi cronologia, ar putea fi socotit discipolul acestuia²². În orice caz, Glaukos din Rhegion, care era un contemporan al său²³, spune că a fost instruit de unul dintre pythagorici. PORPHYRIOS, *Viața lui Pythagoras* 3 Iar Duris din Samos²⁴, în cartea a doua a scrierii sale intitulată *Anale* (FGrHist. 76, F, 23, II, 145) consemnează pe un fiu <al lui Pythagoras>, pe nume Arimnestos²⁵, și ne spune că a fost învățătorul lui Democrit. Arimnestos deci, întorcându-se din exil, consacră în templul Herei un dar votiv de aramă²⁶, cu un diametru de aproape doi coți. Și era gravată pe acest dar următoarea epigramă:

M-a consacrat Arimnestos, fiul iubit al lui Pythagoras,
Fiindcă el a izvodit multe <arte> înțelepte între
proporțiile muzicale²⁷.

Acest dar votiv a fost furat de Simos, armonicianul, iar acesta, după ce și-a însușit formula monocordului²⁸, a dat-o în vileag ca și cum ar fi fost a lui proprie. Și erau consemnate în epigramă șapte arte (sau „raporturi înțelepte”), însă din cauza uneia singure, pe care o înlăturase Simos²⁹, au dispărut și celelalte înscrise pe darul votiv.

6a. PROCL. in Eucl. 65, 11 Fr. (nach Eudem fr. 84; nach 11 A 11; vgl. 85 B 12) μετὰ δὲ τοῦτον (Thales) Μάμερκος ὁ Στησιχόρου τοῦ ποιητοῦ ἀδελφὸς ὡς ἐφαψάμενος τῆς περὶ γεωμετρίας σπουδῆς μνημονεύειαι . . . ἐπὶ δὲ τούτοις Π. τὴν περὶ αὐτὴν φιλοσοφίαν εἰς σχῆμα παιδείας ἐλευθέρου μετέστησεν ἄνωθεν τὰς ἀρχὰς αὐτῆς ἐπισκοπούμενος καὶ αὐλῶς καὶ νοερῶς τὰ θεωρήματα διερευνώμενος, ὃς δὴ καὶ τὴν τῶν ἀνὰ λόγον πραγματείαν καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν σχημάτων σύστασιν ἀνεῦρεν.

6a. PROCLOS, *Comentarii la Euclid* 65, 11 Friedl. (din Eudemos fr. 84; după 11, A 11; cf. 85 B 12). După acesta (i.e. Thales), este amintit Mamercos, fratele poetului Stesichoros³⁰, ca unul care s-a apucat de studiul geometriei(...). Adăugând la strădaniile acestora studiile sale, Pythagoras a transformat filosofia referitoare la geometrie, pentru a-i da configurația unei educații liberale³¹, examinând principiile ei de bază, cercetând rațional și abstract teoremele acestei științe. El, de fapt, descoperise și teoria numerelor iraționale (sau a proporțiilor) și construcția figurilor cosmice³².

7. ARISTOT. *Metaph.* A 5 986 a 29 καὶ γὰρ ἐγένετο τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων <νέος> ἐπὶ γέροντι Πυθαγόρῃ. Aus des Aristoteles Buch *Περὶ τῶν Πυθαγορείων* (fr. 191 Rose) stammt die erste Aufzeichnung der Pythagoras-legende. Excerpt bei APOLLON mir. 6 τούτοις [Epimenides, Aristocles, Hermotimos, Abaris, Pherekydes] δὲ ἐπιγενόμενος Πυθαγόρας Μνησάρχου υἱὸς τὸ μὲν πρῶτον διεπονεῖτο

περὶ τὰ μαθήματα καὶ τοὺς ἀριθμούς, ὕστερον δέ ποτε καὶ τῆς Φερεκύδου τερατοποιίας οὐκ ἀπέστη. καὶ γὰρ ἐν Μεταποντίῳ πλοίου εἰσερχομένου φορτίον ἔχοντος καὶ τῶν παρατυχόντων εὐχομένων σωστὸν κατελθεῖν διὰ τὸν φόρτον ἐφειστώσα τοῦτον εἰπεῖν 'νεκρὸν τοίνυν φανήσεται ὑμῖν σῶμα ἄγον τὸ πλοῖον τοῦτο'. [vgl. Andron. den Theopomp ausschreibt nach Porphy. bei Eus. P. E. x 3, 6]. πάλιν δ' ἐν Καυλωνίαι, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης <προυσήμηνε τὴν λευκὴν ἄρκτον. καὶ ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης> γράφων περὶ αὐτοῦ πολλά μὲν καὶ ἄλλα λέγει καὶ 'τὸν ἐν Τυρρηνίαι, φησίν, δάκνοντα θανάσιμον ὄφιν αὐτὸς δάκνων ἀπέκτεινεν'. καὶ τὴν γινομένην δὲ στάσιν τοῖς Πυθαγορείοις προειπεῖν. διὸ καὶ εἰς Μεταπόντιον ἀπῆρεν ὑπὸ μηδενὸς θεωρηθείς, καὶ ὑπὸ τοῦ Κάσα ποταμοῦ διαβαίνων σὺν ἄλλοις ἤκουσε φωνὴν μεγάλην ὑπὲρ ἄνθρωπον· Πυθαγόρα, χαῖρε'. τοὺς δὲ παρόντας περιδεεῖς γενέσθαι. ἐφάνη δέ ποτε καὶ ἐν Κρότωνι καὶ ἐν Μεταποντίῳ τῇ αὐτῇ ἡμέραι καὶ ὥραι. ἐν θεάτρῳ δὲ καθήμενός ποτε ἐξανίστατο, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης, καὶ τὸν ἴδιον μηρὸν παρέφηνε τοῖς καθημένοις ὥς χρυσοῦν. AEL. V. H. II 26 Ἀριστοτέλης (fr. 191) λέγει ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν τὸν Πυθαγόραν Ἀπόλλωνα Ὑπερβόρειον προσαγορεύεσθαι. IV 17 ἐδίδασκε Π. τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι κρειττόνων γεγένηται σπερμάτων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τὴν θνητὴν. Folgen die oben I 98, 40 ff. berichteten Beweise. καὶ Μυλλίαν δὲ τὸν Κροτωνιάτην ὑπέμνησεν, ὅτι Μίδας ὁ Γορδίου ἐστὶν ὁ Φρύξ, καὶ τὸν ἄετὸν δὲ τὸν λευκὸν κατέψησεν ὑπομείναντα αὐτόν. IAMBL. V. P. 31 ἱστορεῖ δὲ καὶ

Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Περὶ τῆς Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας [fr. 192] διαίρεσιν τινα τοιάνδε ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐν τοῖς πάνυ ἀπορρήτοις διαφυλάττεσθαι· τοῦ λογικοῦ ζώου τὸ μὲν ἐστὶ θεός, τὸ δὲ ἄνθρωπος, τὸ δὲ οἶον Πυθαγόρας.

7. ARISTOTEL, *Metaph.* I(A), 5, 986 a 29. Se pare că și Alkmaion din Crotona și-a însușit această concepție³³, fie că a împrumutat acest fel de a vedea de la pythagorici, fie că discipolii lui Pythagoras au preluat teoria de la dânsul; căci tinerețea lui Alkmaion a coincis cu vremea când Pythagoras era bătrân³⁴. APOLLONIOS, *Mirabilia* 6 (Prima consemnare a legendei lui Pythagoras preluată sub formă de excerpt din cartea lui Aristotel, *Despre Pythagorei*, fr. 191 Rose). Venind după aceștia (după Epimenides, Aristeeas, Hermotimos, Abaris, Pherekydes)³⁵, Pythagoras, fiul lui Mnesarchos s-a ostenit mai întâi cu științele - îndeosebi cu învățătura despre numere. Iar mai târziu n-a fost străin nici de meșteșugurile lui Pherekydes referitoare la miracole³⁶. Căci odată, cum intra în rada Metapont-ului³⁷ o navă încărcată cu mărfuri, în timp ce oamenii care se aflau de față se rugau să acosteze f o a f ă r ă din pricina încărcăturii, stând Pythagoras în fața lor le-a spus:

„În adevăr o să se arate că această navă duce trupul unui mort”.³⁸

Și apoi, iarăși, în Caulonia³⁹, <precum ne spune Aristotel, a tălmăcit semnele, prevestind ursoaica cea albă>. <Același filosof>⁴⁰, printre altele multe pe care le scrie despre el, menționează că „în Etruria a ucis un șarpe cu mușcătură mortală, mușcându-l el însuși”.⁴¹ Și

le-a mai prevestit pythagoricilor răscoala împotriva sectei⁴². În urma răzvrătirii (Pythagoras) se îndepărtă, fugind din Metapont, fără să-l vadă nimeni. Și cum trecea prin vad, sub malul fluviului Kasa, dimpreună cu alții, auzi glas mare, mai presus de puterea unui om: „Bucură-te, Pythagoras”.⁴³ Iar cei de față s-au speriat foarte. Și odată se ivi în același timp, în aceeași zi și la aceeași oră, în Crotona și în Metapont. Iar altădată, când se afla la teatru, s-a ridicat brusc, precum relatează Aristotel, și a lăsat să se arate, celor din preajmă, coapsa lui, care era de aur⁴⁴.

AEL., *Varia Historia* II, 26.

Aristotel, (fr. 191) ne spune că Pythagoras era numit de către crotoniați Apollon Hyperboreanul⁴⁵. IV, 17. Pythagoras îi învață pe oameni că el s-a născut din sămânța unor făpturi mai puternice mai presus de firea cea muritoare⁴⁶.

(Urmează mărturiile din pasajul excerptat mai înainte cu privire la diferitele apariții minunate.)

Și lui Myllias crotoniatul îi aminti că este Midas frigianul, fiul lui Gordios⁴⁷ și mângâie vulturul alb pe care l-a lăsat să se apropie de el. IAMBlichOS, *Viața lui Pythagoras* 31 Ne informează Aristotel, în cele scrise *Despre filosofia pythagorică*, precum că bărbatii din secta lor păstrează printre cele mai secrete învățături următoarea diviziune: în alcătuirea ființei raționale o parte anume ființează ca divinitate, alta ca om și alta în felul lui Pythagoras⁴⁸.

8.CLEM. AL. Strom. I 62 (II 39, 17 St.) Πυθαγόρας μὲν οὖν Μνησάρχου Σάμιος, ὡς φησιν Ἰππόβοτος, ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ [fr. I FHG II 272]

καὶ Ἀρίσταρχος [Ἀριστοτέλης Preller, fr. 190 Rose] καὶ Θεόπομπος [FGrHist. 115 F 72 II 550] Τυρρηνὸς ἦν, ὡς δὲ Νεάνθης [FGrHist. 84 F 29 II 198] Σύριος ἢ Τύριος. ὥστε εἶναι κατὰ τοὺς πλείστους τὸν Πυθαγόραν βάρβαρον τὸ γένος. DIOG. VIII 1 ὡς Ἀριστόξενος, Τυρρηνὸς ἀπὸ μιᾶς τῶν νήσων ἃς ἔσχον Ἀθηναῖοι Τυρρηνοὺς ἐκβαλόντες [Lemnos, vgl. Neanthes b. Porph. V. P. 2]. DIOG. I 118 Ἀριστόξενος δ' ἐν τῷ Περὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν γνωρίμων αὐτοῦ [a. O. fr. 3] φησι νοσήσαντα αὐτὸν [Pherekydes 7 A 1] ὑπὸ Πυθαγόρου ταφῆναι ἐν Δήλῳ. PORPHYR. V. P. 9 γεγονότα δ' ἐτῶν τεσσαράκοντά φησιν ὁ Ἀριστόξενος [a. O. fr. 4] καὶ ὁρῶντα τὴν τοῦ Πολυκράτους τυραννίδα συντονωτέραν οὔσαν, ὥστε καλῶς ἔχειν ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ τὴν ἐπιστάσιαν τε καὶ δεσποτείαν [μὴ] ὑπομένειν, οὕτως δὲ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἀπαρσιν ποιήσασθαι. THEOL. ARITHM. (aus Anatolios) p. 40 Ast Ἀνδροκύδης δὲ ὁ Πυθαγορικὸς ὁ Περὶ τῶν συμβόλων γράψας καὶ Εὐβουλίδης ὁ Πυθαγορικὸς καὶ Ἀριστόξενος καὶ Ἰππόβοτος καὶ Νεάνθης οἱ <τὰ> κατὰ τὸν ἄνδρα ἀναγράψαντες σὺς ἔτεσι τὰς μετεμψυχώσεις τὰς αὐτῷ συμβεβηκυίας ἔφασαν γεγονέναι. μετὰ τοσαῦτα γοῦν ἔτη εἰς παλιγγενεσίαν ἔλθειν Πυθαγόραν καὶ ἀναζητῆσαι ὥσανει μετὰ τὴν πρώτην ἀνακύκλωσιν καὶ ἐπάνοδον τοῦ ἀπὸ ἐξ ψυχογονικοῦ κύβου, τοῦ δ' αὐτοῦ καὶ ἀποκαταστατικοῦ διὰ τὸ σφαιρικόν, ὡς δὲ καὶ ἄλλην διὰ τούτων ἀνάξησιν ἔσχε· ᾧ καὶ συμφωνεῖ τὸ Εὐφόρβου τὴν ψυχὴν ἐσχηκῆναι κατὰ γε τοὺς χρόνους· γὰρ καὶ ἰδ' ἔτη ἔγγιστα ἀπὸ τῶν Τρωικῶν ἱστορεῖται μέχρι Ξενοφάνους τοῦ φυσικοῦ καὶ τῶν

Ἀνακρέοντός τε καὶ Πολυκράτους χρόνων καὶ τῆς ὑπὸ Ἀρπάγου τοῦ Μήδου Ἰώνων πολιορκίας καὶ ἀναστάσεως, ἣν Φωκεῖς φυγόντες Μασσαλίαν ὤικησαν· πᾶσι γὰρ τούτοις ὁμόχρονος ὁ Π. ὑπὸ Καμβύσου γοῦν ἱστορεῖται Αἴγυπτον ἐλόντος συνηχμαλωτίσθαι ἐκεῖ συνδιατρίβων τοῖς ἱερεῦσι, καὶ εἰς Βαβυλῶνα μετελθὼν τὰς Βαρβαρικὰς τελετὰς μυηθῆναι, ὅτε Καμβύσης τῇ Πολυκράτους μέχρι τυραννίδι συνεχρόνει, ἣν φεύγων εἰς Αἴγυπτον μετῆλθε Πυθαγόρας. δις οὖν ἀφαιρεθείσης τῆς περιόδου (τοῦτ' ἔστι δις τῶν σις ἐτῶν) λοιπὰ γίνεται τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ πβ. DIOG. VIII 4 τοῦτόν [Pythagoras] φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς [fr. 37 Voss, v. 1. a. s. 7 B 8] περὶ αὐτοῦ τάδε λέγειν, ὡς εἴη ποτὲ γεγωνὺς Αἰθαλίδης καὶ Ἑρμοῦ υἱὸς νομισθεῖν· τὸν δὲ Ἑρμῆν εἰπεῖν αὐτῷ ἐλέσθαι ὅ τι ἂν βούληται πλὴν ἀθανασίας. αἰτήσασθαι οὖν ζῶντα καὶ τελευτῶντα μνήμην ἔχειν τῶν συμβαινόντων. ἐν μὲν οὖν τῇ ζωῇ πάντων διάμνημονεῦσαι· ἐπεὶ δὲ ἀποθάνοι, τηρῆσαι τὴν αὐτὴν μνήμην. χρόνῳ δ' ὕστερον εἰς Εὐφορβὸν ἐλθεῖν καὶ ὑπὸ Μενέλεω τρωθῆναι. ὁ δ' Εὐφορβὸς ἔλεγεν, ὡς Αἰθαλίδης ποτὲ γεγόνοι, καὶ ὅτι παρ' Ἑρμοῦ τὸ δῶρον λάβοι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς περιπόλησιν, ὡς περιεπολήθη καὶ εἰς ὅσα φυτὰ καὶ ζῶια παρεγένετο καὶ ὅσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ Αἰδῇ ἔπαθε καὶ αἱ λοιπαὶ τίνα ὑπομένουσιν. (5) ἐπειδὴ δὲ Εὐφορβὸς ἀποθάνοι, μεταβῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς Ἑρμότιμον, ὃς καὶ αὐτὸς πίστιν θέλων δοῦναι ἐπανῆλθεν εἰς βραγχίδας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἐπέδειξεν ἣν Μενέλαος ἀνέθηκεν

ἀσπίδα (ἔφη γὰρ αὐτόν, ὅτ' ἀπέπλει ἐκ Τροίας, ἀναθεῖναι τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἀσπίδα) διασσηπυῖαν ἤδη, μόνον δὲ διαμένον τὸ ἐλεφάντινον πρόσωπον. ἐπειδὴ δὲ Ἑρμότιμος ἀπέθανε, γενέσθαι Πύρρον τὸν Ἀήλιον ἀλιέα· καὶ πάντα πάλιν μνημονεύειν, πῶς πρόσθεν Αἰθαλίδης, εἴτ' Εὐφορβος, εἴτα Ἑρμότιμος, εἴτα Πύρρος γένοιτο. ἐπειδὴ δὲ Πύρρος ἀπέθανε, γενέσθαι Πυθαγόραν καὶ πάντων τῶν εἰρημένων μνησθαι. Pherekydes Lehrer des P. s. 7 A 1 - 7a.

8. CLEMENT DIN ALEXANDRIA, *Stromat.* I, 62 (II, 39, 17 St.).

Pythagoras, fiul lui Mnesarchos, era deci din Samos, după cum spune Hippobotos⁴⁹; dar după cum ne informează Aristoxenos, în scrierea sa despre *Viața lui Pythagoras* (fr. 1 FHG II, 272), la fel ca Aristarh (sau Aristotel - fr. 190 Rose) și Theopomp (FGrHist. 115, F, 72, II, 550) era etrusc⁵⁰. Însă după Neanthes (FGrHist. 84, F, 29, II, 198) era fie sirian, fie din Tyr⁵¹. Astfel încât, după majoritatea autorilor, Pythagoras era de neam barbar. DIOG. LAERT. VIII, 1. Însă, potrivit lui Aristoxenos, era etrusc, de obârșie din una din insulele pe care le-au stăpânit atenienii, după ce izgoniseră pe etrusci (Lemnos — conf. Neanthes la PORPHYRIOS, *Viața lui Pythagoras* 2). DIOG. LAERT. I, 118. Însă în scrierea sa *Despre Pythagoras și discipolii săi*, Aristoxenos (fr. 3) afirmă că el (Pherekydes)⁵², murind, după ce fusese bolnav, a fost îngropat de Pythagoras la Delos. PORPHYRIOS, *Despre viața lui Pythagoras* 9. Și ne mai spune Aristoxenos (cf. supra fr. 4) că fiind Pythagoras în vârstă de patruzeci de ani și văzând că tirania lui Polycrates⁵³ se întărea peste măsură astfel încât un bărbat liber nu mai putea suporta autoritatea de stat

și despotismul ei - a ridicat ancora, îndreptându-se spre Italia. THEOL. ARITHM., (din Anatolios) p. 40 Ast. Androkydes pythagoreicul, cel care a scris lucrarea *Despre simboluri*, Eubulides, tot un pythagoric, Aristoxenos, Hippobotos și Neanthes - care au consemnat elementele tradiției referitoare la acest bărbat⁵⁴ - ne spune că metempsihozele întâmplătoare filosofului se petrecură în decurs de 216 ani. După ce a trecut acest număr de ani, Pythagoras ajunsese la *palingeneză*⁵⁵ și a re trăit ca și cum, după cea dintâi rotație a ciclului și întoarcere a cubului numărului șase, psihogonic, (fiind acesta capabil de a reveni la poziția inițială în virtutea naturii sale sferice⁵⁶, prin asemenea potriviri, el ar fi obținut altă perioadă a vieții regenerate. Cu această mărturie concordă și afirmația că el căpătase într-o vreme sufletul lui Euphorbos⁵⁷. Efectiv, după cercetările istorice, sunt 514 ani de la evenimentele războiului troian până la epoca lui Xenofan filosoful naturii (fiziologul), a lui Anacreon și a lui Polycrates⁵⁸, când s-a petrecut și răzvrătirea ionienilor asediați de Harpagos Medul, fugind atunci din această împresurare foceenii pribegi care întemeiară Massalia⁵⁹. Deci, Pythagoras era contemporan cu toți aceștia. Se mai povestește că după ce Cambyses cucerise Egiptul, Pythagoras fusese luat prizonier acolo, pe când tocmai îi frecventa pe sacerdoți⁶⁰. Și mutându-se apoi la Babilon⁶¹, a fost inițiat în misterele barbare la vremea când domnia lui Cambyses coincidea cu tirania lui Polycrates, de care fugise filosoful și trecuse în Egipt. Dacă vom scădea așadar de două ori numărul de ani al acestui ciclu (ceea ce înseamnă de două ori 216 ani), ne mai rămân 82 de

ani⁶² pentru durata vieții sale. DIOG. LAERT. VIII, 4 Herakleides Ponticul (fr. 37 Voss, cf. și Pherekydes 7, B 8) ne spune că acesta (Pythagoras) povestea despre el următoarele: cum că ar fi de obârșie (prin naștere), un Aithalid și era socotit fiul lui Hermes⁶³. I-a spus deci Hermes să aleagă orice și-ar dori, în afară de nemurire. El atunci i-a cerut ca atât în timpul vieții, cât și după ce s-ar fi săvârșit, să poată păstra memoria celor întâmplătoare. Astfel, cât era încă în viață putea să-și aducă aminte de toate, iar după moarte la fel a păstrat aceeași amintire. Ceva mai târziu, sufletul lui a intrat în trupul lui Euphorbos, care a fost rănit de Menelau⁶⁴. Iar Euphorbos spunea că fusese cândva un Aithalid și că darul său îl primise de la Hermes. Povestea ciclului migrațiilor sale: cum se reîncarnase, în ce plante și în ce animale intrase, câte pătimise sufletul lui în Hades și toate întâmplările, câte le mai învățase pe celelalte suflete <în metempsihoză>. (5) După ce a murit Euphorbos, sufletul lui s-a mutat în trupul lui Hermotimos, care, dorind și el să dea mărturie (că fusese însuși Euphorbos) s-a întors la Branchizi⁶⁵. Și mergând la sanctuarul lui Apollon, arătă acolo scutul consacrat de Menelau (căci, după cum spunea el, când plecase acest erou de la Trola, pentru a naviga prin casă, își consacrase scutul lui Apollon). Iar acum la doja putred: rămăsese din acel scut numai învelișul de fildes. După ce a murit Hermotimos, s-a reîncarnat în persoana lui Pyrrhos, un pescar din Branchizi⁶⁶. Și din nou își amintea de toate: cum fusese mai înainte Aithalidul, apoi Euphorbos, apoi Hermotimos, pe urmă Pyrrhos. Iar după ce a murit Pyrrhos, se

născu Pythagoras, care-și amintea de toate cele menționate aici. (Pentru Pherekydes, maestru al lui Pythagoras, vezi și 7A, 1 - 7 a DK).

8a. PORPHYR. V. Pyth. 18 ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐπέβη καὶ ἐν Κρότωνι ἐγένετο, φησιν ὁ Δικαίαρχος [fr. 20 FHG II 244], ὡς ἀνδρὸς ἀφικομένου πολυπλάνου τε καὶ περιττοῦ καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ὑπὸ τῆς τύχης εὖ κεχορηγημένου (τὴν τε γὰρ ἰδέαν εἶναι ἐλευθέριον καὶ μέγαν χάριν τε πλείστην καὶ κόσμον ἐπὶ τε τῆς φωνῆς καὶ τοῦ ἥθους καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔχειν), οὕτως διθεῖναι τὴν Κροτωνιατῶν πόλιν, ὥστ' ἐπεὶ τὸ τῶν γερόντων ἀρχεῖον ἐψυχαγώγησεν πολλὰ καὶ καλὰ διαλεχθεῖς, τοῖς νέοις πάλιν ἡβητικὰς ἐποιήσατο παραινέσεις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων κελευσθεῖς· μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς παισὶν ἐκ τῶν διδασκαλείων ἀθρόοις συνελθοῦσιν· εἴτα ταῖς γυναῖξιν καὶ γυναικῶν σύλλογος αὐτῶι κατεσκευάσθη. (19) γενομένων δὲ τούτων μεγάλη περὶ αὐτοῦ ἠϋξήθη δόξα, καὶ πολλοὺς μὲν ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως ὁμιλητὰς οὐ μόνον ἄνδρας ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, ὧν μιᾶς γε Θεανοῦς καὶ διεβοήθη τούνομα, πολλοὺς δ' ἀπὸ τῆς σύνεγγυς βαρβάρου χώρας βασιλεῖς τε καὶ δυνάστας. ἃ μὲν οὖν ἔλεγε τοῖς συνοῦσιν, οὐδὲ εἷς ἔχει φράσαι βεβαίως· καὶ γὰρ οὐδ' ἡ τυχοῦσα ἦν παρ' αὐτοῖς σιωπή. μάλιστα μέντοι γνώριμα παρὰ πᾶσιν ἐγένετο πρῶτον μὲν ὡς ἀθάνατον εἶναί φησι τὴν ψυχὴν, εἴτα μεταβάλλουσιν εἰς ἄλλα γένη ζώων, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι κατὰ περιόδους τινὰς τὰ γενόμενά ποτε πάλιν γίνεται, νέον δ' οὐδὲν ἀπλῶς ἔστι καὶ ὅτι πάντα τὰ γινόμενα ἔμψυχα ὁμογενῇ δεῖ νομίζειν. φαίνεται γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δόγματα πρῶτος κομίσαι ταῦτα Πυθαγόρας.

8 a. PORPHYRIOS, *Viața lui Pythagoras* 18. Ne spune Dikaiarchos (fr. 29 FHG II, 244), cum că ajungând Pythagoras în Italia și stabilindu-se la Crotona, se dovedise a fi un bărbat călătorit, foarte ales, bine înzestrat de soartă în privința făpturii sale: era înalt, avea înfățișarea unui om liber, cu totul fermecător, pe deplin armonios (prin voce, prin purtările lui, prin toate celelalte)⁶⁷. Astfel de sentimente izbutise el să inspire cetății crotoniaților încât, după ce câștigase (prin „psychagogie”) sufletele bătrânilor care alcătuiau statul, rostind multe și frumoase cuvântări, la îndemnul arhonților⁶⁸ a mai compus și pentru tineri discursuri de îndreptare (*pareneze*), potrivite sufletelor adolescente, și apoi a cuvântat de asemenea pentru copii, care se strângeau de prin școli, în număr mare, și, tot la fel, vorbe pentru femei, care se adunaseră și ele ca să-l asculte. (19) Iar după ce se întâmplară acestea, faima învățăturii sale a crescut considerabil și a făcut mulți adepti, fie în această cetate - nu numai bărbați, ci și femei (numele uneia singure dintre ele, Theano, apăsând pretutindeni răspândire)⁶⁹, fie chiar în ținutul barbar învecinat, de unde veniră să-l asculte mulți regi și stăpânitori. Ce spunea discipolilor care intrau în relații cu dânsul nu ar putea nimeni să arate în mod sigur; aici în cercurile lor tăcerea nu rămânea la voia întâmplării⁷⁰. În orice caz dintre cele mai cunoscute de la el era învățătura potrivit căreia sufletul este, după cum spune el, nemuritor iar apoi trece în alte specii de viațuitoare. Pe lângă acestea mai susținea că cele întâmplătoare se vor întâmpla cândva iarăși, potrivit unor perioade ciclice, și că în mod nemijlocit nimic nu este nou; că toate făpturile însuflețite trebuie să le

considerăm ființe pe care le unește înrudirea. În mod evident aceste opinii Pythagoras le-a introdus cel dintâi în Elada.

9. -- 6 περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ [Pythag.] οἱ πλείους τὰ μὲν τῶν μαθηματικῶν καλουμένων ἐπιστημῶν παρ' Αἰγυπτίων τε καὶ Χαλδαίων καὶ Φοινίκων φασὶν ἐκμαθεῖν· γεωμετρίας μὲν γὰρ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐπιμεληθῆναι Αἰγυπτίους, τὰ δὲ περὶ ἀριθμούς τε καὶ λογισμούς Φοινίκας, Χαλδαίους δὲ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν θεωρήματα· περὶ τὰς τῶν θεῶν ἀγιστείας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν περὶ τὸν βίον ἐπιτηδευμάτων παρὰ τῶν Μάγων φασὶ διακοῦσαι τε καὶ λαβεῖν. καὶ ταῦτα μὲν σχεδὸν πολλοὺς ἐπιγιγνώσκειν διὰ τὸ γεγράφθαι ἐν ὑπομνήμασιν, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἥττον εἶναι γνῶριμα· πλὴν τοσαύτη γὰρ ἀγνεία φησὶν Εὐδόξος ἐν τῇ ἑβδόμῃ τῆς Γῆς περιόδου [fr. 36 Gisinger Στοιχεῖα α VI 119] κερχῆσθαι καὶ τῇ περὶ τοὺς φόνους φυγῇ καὶ φονευόντων, ὥς μὴ μόνον τῶν ἐμψύχων ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ μαγεύοις καὶ θηράτορσι μηδέποτε πλησιάζειν. STRAB. XV 716 (aus Onesikritos fr. 10 Müll.) εἰπόντος δ' [Kalanos] ὅτι καὶ Πυθαγόρας τοιαῦτα [Askese] λέγοι κελεύοι τε ἐμψύχων ἀπέχεσθαι κτλ. DIOG. VIII 20 θυσίαις τε ἐχρήτο ἀψύχοις, οἱ δὲ φασιν, ὅτι ἀλέκτορσι μόνον καὶ ἐρίφοις γαλαθηνοῖς καὶ τοῖς λεγομένοις ἀπαλίσαις, ἥκιστα δὲ ἀρνάσιν. ὃ γὰρ μὴν Ἀριστόξενος [fr. 7 FHG II 273] πάντα μὲν τὰ ἄλλα συγχεῖν αὐτὸν ἐσθίειν ἐμψυχα, μόνον δ' ἀπέχεσθαι βοὸς ἀροτῆρος καὶ κριοῦ. GELL. IV 11, 1 *opinio vetus falsa occupavit et convaluit Pythagoram philosophum non*

esitavisse ex animalibus, item abstinuisse fabulo quem Graeci κύαμον appellant. 2. ex hac opinione Callimachus poeta scripsit (fr. 128) καὶ κύαμων ἄπο χεῖρας ἔχειν, ἀνιῶντος ἐδεστοῦ, καὶ γὰρ, Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω. 4. Sed Aristoxenus musicus, vir litterarum veterum diligentissimus, Aristoteli philosophi auditor, in libro quem de Pythagora reliquit (a. O.), nullo saepius legumento Pythagoram dicit usum quam fabis, quoniam is cibus et abduceret sensim alvum et levigaret. 5. verba ipsa Aristoxeni [fr. 7 FHG II 273] subscripsi. Π. δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασεν· λειαντικόν τε γὰρ εἶναι καὶ διαχωρητικόν· διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. 6. porculis quoque minusculis et haedis tenerioribus victitasse idem Aristoxenus refert. 7. quam rem videtur cognovisse ex Xenophilo Pythagorico familiari suo et ex quibusdam aliis magis maioribus, qui ab aetate Pythagorae <haud tantum ciborant> ... 12. Ἀριστοτέλης [φρ. 194] δὲ μήτρας καὶ καρδίας καὶ ἀκαλήφης καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἀπέχεσθαι φησιν τοὺς Πυθαγορικούς, χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Vgl. c. 52.

9. PORPHYR., *ibidem* 6. Despre învățătura lui (Pythagoras) cei mai mulți autori ne spun că elementele și ființelor numite *matematice*⁷² le-a învățat de la egipteni, chaldei și fenicieni. Căci egiptenii se ocupau cu geometrie din vremuri străvechi; fenicienii cultivau știința despre numere și calcule iar chaldeii teoriile despre cer⁷³. Noțiunile cu privire la ceremoniile sacre inclinate zeilor și celelalte practici aplicate în viață, ei nu spun că le-ar fi auzit și le-ar fi preluat de la magi. Noțiunile de cult le cunosc destul de mulți, fiindcă

sunt consemnate în scris⁷⁴, dar restul preceptelor sunt mai puțin cunoscute; în afară doar de mențiunea făcută la Eudoxos⁷⁵ în cartea a șaptea din *Ocolul pământului* (fr. 36 Gisinger, *Elemente* VI, 119), unde se spune că el dădea dovadă de o neprihănire atât de mare și de o repulsie atât de considerabilă pentru vărsarea de sânge și pentru cei care varsă sângele, încât nu numai că se abținea de la consumarea celor însuflețite, dar nici măcar nu se apropia vreodată de bucătări sau de vânători. STRABON XV, 716 (din Onesikritos, fr. 10 Müll.). ... Și spunea (Kalanos)⁷⁶ că și Pythagoras vorbea despre asemenea lucruri (despre asceză) și recomanda abținerea de la consumarea celor însuflețite... DIOG. LAERT. VIII, 20. Și aducea ofrande numai din cele neînsuflețite; iar unii spun că folosea la jertfe doar cocoșii sau iezi neîntărcați și așa-numiții purcei de lapte, dar nicidecum miei. Însă Aristoxenos (fr. 7, FHG II, 273) ne spune că el îngăduia să mănânci din toate celelalte animale⁷⁷, recomandând numai să te abții de la carnea bouului care trage la jug și a berbecului. AULUS GELLIUS, *Noptile attice* IV, 11. 1. S-a răspândit și a căpătat crezare o veche părere greșită, potrivit căreia filosoful Pythagoras nu obișnuia să mănânce din carnea de animal. De asemenea că el se abținea să consume *bobul*⁷⁸ pe care grecii îl numesc *kyamos*. 2. Acordând crezare acestei opinii, poetul Callimachos (fr. 128) a scris:

*Să nu te-atingi de-a bobului grăunțe indigeste;
Cum îndemna Pythagoras, la fel zic eu!*

4. Dar muzicianul Aristoxenos (fr. 25 Wehrli), un bărbat foarte priceput în probleme de literatură veche, discipolul filosofiei lui Aristotel, în cartea pe care ne-a lăsat-o despre Pythagoras ne spune că filosoful de nici o altă legumă nu se folosea mai des decât de bob, fiindcă acest aliment golește pe nesimțite stomacul⁸⁰ și-l ușurează. 5. Am copiat mai jos înseși cuvintele lui Aristoxenos (fr. 7, FHG II, 273): „Dintre toate legumele, Pythagoras cel mai mult aprecia bobul, deoarece ușura digestia și era laxativ; din această cauză îl folosea foarte des”. 6. Același Aristoxenos mai menționează că mânca de asemenea purcei de lapte și carnea de ied fragedă. 7. Se pare că obținuse această informație de la Xenophilos, un pythagoric⁸¹, prieten al său, și de la alți oameni dintre cei mai în vârstă, care nu se aflau prea departe de vremea lui Pythagoras <...> 12. Aristotel (fr. 194, citat de Plutarh, *Moralia* VII) ne informează că pythagoricii se abțineau să consume uterul și inima, iar dintre pești, urzica de mare și alte alimente de acest soi. Însă că ei mâncau din toate celelalte (conf. și DK 52).

10. PLAT. de rep. ἐξ 600 A ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίαι, ἰδίαι τιςὶν ἡγεμῶν παιδείας αὐτὸς ζῶν λέγεται ὁμηρος γενέσθαι, οἱ ἐκεῖνον ἡγάπων ἐπὶ συνουσίαι καὶ τοῖς ὑστέροις ὁδὸν τινα παρέδοσαν βίου ὁμηρικὴν, ὥσπερ Πυθαγόρας αὐτὸς τε διαφερόντως ἐπὶ τούτῳ ἡγαπήθη, καὶ οἱ ὑστεροὶ ἔτι καὶ νῦν Πυθαγόρειον τρόπον ἐπονομάζοντες τοῦ βίου ἡγαφανεῖς πη δοκοῦσιν εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις ; DIOG. VIII 45 ἤκμαζε δὲ (Pythagoras) καὶ κατα τὴν ἐξηκοστὴν ἀλκιπιάδα [540- 537], καὶ αὐτοῦ τὸ σύστημα διέμενε

μέχρι γενεῶν ἑννέα ἢ καὶ δέκα. 46. τελευταῖοι γὰρ ἐγένοντο τῶν Πυθαγορείων, οὓς καὶ Ἀριστόξενος [fr. 12 FHG II 275] εἶδε, Ξενοφίλος τε ὁ Χαλκιδεὺς ἀπὸ Θράκης καὶ Φάντων ὁ Φλιάσιος καὶ Ἐχεκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πολύμναστος Φλιάσιοι καὶ αὐτοὶ. ἦσαν δ' ἄκροαταὶ Φιλολάου καὶ Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων.

10. PLATON, *Statul* X, 600 A: Așadar, nu se spune oare că Homer, în timpul vieții sale, chiar de n-a făcut-o public, măcar în particular a fost el însuși călăuza educației⁸² unor oameni care-l îndrăgeau pentru că li se îngăduia să-i stea în preajmă și care au lăsat urmașilor o anumită cale homerică de viață, tot așa cum Pythagoras era deosebit de îndrăgît el însuși pentru această menire și, până în zilele noastre, urmașii lui, care numesc „pythagoric” un anumit fel de viață, oare n-au ajuns ei cu totul deosebiți printre ceilalți oameni? DIOG. LAERT. VIII, 45 Era (Pythagoras) în floarea vârstei la vremea celei de-a 60-a olimpiade (540 - 537 î.e.n.); iar așezământul școlii sale a dăinuit până într-a noua sau a zecea generație⁸³. 46. Ultimii pythagorei au fost cei pe care i-a mai apucat și Aristoxenos (fr. 12, FHG II, 275): Xenophilos din Chalkis-ul tracic, Phanton din Phlius, Echekrates, Diocles și Polymnastos tot din Phlius. Erau aceștia discipolii lui Philolaos și Eurytos⁸⁴, pythagorei din Tarent.

11. HIPPOL. Ref. I 2, 12 (Dox. 557) Διόδωρος δὲ ὁ Ἐρετριεὺς καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικός φασὶ πρὸς Ζαράταν τὸν Χαλδαῖον ἐληλυθέναι Πυθαγόραν.

11. HIPPOLYTOS, *Refutatio* I, 2, 12 (D. 557). Diodor din Eretria și Aristoxenos muzicianul (fr. 13 Wehrli) spun că Pythagoras a mers la Zaratas chaldeul (Zarathustra).

12. DIOG. VIII 14 καὶ πρῶτον [Pyth.] εἰς τοὺς Ἕλληνας μέτρα καὶ σταθμὰ εἰσηγήσασθαι, καθά φησιν Ἀριστόξενος ὁ μουσικός [fr. 10 FHG II 274]. Porph. V. P. 22 προσῆλθον δ' αὐτῷ, ὥς φησιν Ἀριστόξενος [fr. 10 FHG II 273], καὶ Λευκανοὶ καὶ Μεσσάπιοι καὶ Πευκέτιοι καὶ Ῥωμαῖοι. Vgl. Iambl. V. P. 241.

12. DIOG. LAERT. VIII, 14. Și cel dintâi (Pythagoras) ar fi introdus la greci unitățile de măsură (pentru lungime) și cele de greutate (unitățile ponderale)⁸⁶, după cum afirmă Aristoxenos muzicianul (fr. 24 Wehrli). PORPHYRIOS, V. P. 22. Și au început să-l frecventeze lycaniii, messaplii, peuceții⁸⁷ și romanii (cf. și IAMBL., V.P. 241).

13. PORPH. V. P. 4 ἄλλοι δ' ἐκ Θεανοῦς τῆς Πυθώννακτος τὸ γένος Κρήσης υἱὸν Τηλαυγῆ Πυθαγόρου ἀναγράφουσι καὶ θυγατέρα Μυῖαν [vgl. Iambl. geg. End.], οἱ δὲ καὶ Ἀριγνώτην (ὧν καὶ ἀπογγραμματα Πυθαγόρεια σώζεσθαι). Τίμαιος [fr. 78 FHG I 211] δ' ἱστορεῖ τὴν Πυθαγόρου θυγατέρα καὶ παρθένον οὖσαν ἡγεῖσθαι τῶν παρθένων ἐν Κρότωνι καὶ γυναῖκα τῶν γυναικῶν. τὴν δ' οἰκίαν Δήμητρος ἱερὸν ποιῆσαι τοὺς Κροτωνιάτας, τὸν δὲ στενωπὸν καλεῖν Μουσεῖον. Vgl. DIOG. VIII 15. Iambl. V.P. 170 γηγεντα δὲ τὴν γεννηθεῖσαν αὐτῷ θυγατέρα, μετὰ ταῦτα δὲ Μένωνι τῷ Κροτωνιάτῃ συνοικῆσαν,

ἀγαγεῖν οὕτως ὥστε παρθένον μὲν οὔσαν ἡγεῖσθαι τῶν χορῶν, γυναικα δὲ γενομένην πρώτην προσιέναι τοῖς βωμοῖς· τοὺς δὲ Μεταποντίνους διὰ μνήμης ἔχοντας ἔτι τὸν Πυθαγόραν καὶ μετὰ τοὺς αὐτοῦ χρόνους τὴν μὲν οἰκίαν αὐτοῦ Δήμητρος ἱερὸν τελέσαι, τὸν δὲ στενωπὸν Μουσείου. IUSTIN 20, 4 (aus Timaios) *Pythagoras cum annos viginti Crotonae egisset, Metapontum emigravit ibique decessit: cuius tanta admiratio fuit ut ex domo eius templum facerent.* V. Cic. d. fin. V, 2, 4. PAP. HERC. 1788 (Coll. alt. VIII fr. 4; Crönert *Kolotes u. Mened.* S 147 <ἐν δὲ Κρήτῃ κατελθὼν εἰς τὸ Ἰδαῖον ἄ>ν<τ>ρον <.....> καὶ τὰ περὶ θε<ῶν> ἐν> ἀπορρήτοις <μαθὼν ἀπῆρεν> εἰς Κρότωνα <καὶ κατέστρεψεν ἐ>νενήκοντα <ἔτη βιοὺς καὶ ἐτὰ>φῃ ἐν Μετα<ποντίῳ> [näml. Pythagoras].

13. PORPHYRIOS, *Vita P.* 4. Iar alții mai consemnează odraslele care i s-au născut din Theanó⁸⁸, fiica lui Pythonax - după neam o cretană: Telauges al lui Pythagoras și o fiică, Myla. Iar după unii <ar mai fi fost și> Arignote (s-ar fi păstrat chiar de la ele scrieri pythagoreice)⁸⁹. Timaios (FHG 566 F, 131) relatează în istoria lui⁹⁰, că ea, nefiind încă măritată, conducea corul fecioarelor din Crotona la vremea fecioriei, iar când s-a căsătorit - corul femellor⁹¹ și că locuința <filosofului> au închinat-o crotoniații Demetrei, numind porticul ei „locașul Muzelor”. (Compară de asemenea DIOG. LAERT. VIII, 15). IAMBlichOS, *V.P.* 170. Spun oamenii că însuși Pythagoras nu era mai puțin admirat pentru buna sa rânduială familială decât pentru filosofie. Căci după ce se căsătorise, pe fiica lui ce i s-a

născut, și care s-a măritat apoi cu Menon crotoniatul, a îndrumat-o în așa fel încât la vremea fecioriei conducea corurile. Și odată ce ajunse femeie măritată se apropia de altare cea dintâi. Iar cetățenii orașului Metapont păstrând vie amintirea lui Pythagoras chiar și în vremea ce urmă după anii vieții sale, mulțindu-i casa au făcut din ea templul Demetrei⁹², iar din portic Museion. IUSTINUS 20, 4 (informație luată din Timaios). Pythagoras, după ce a petrecut douăzeci de ani la Crotona, emigră la Metapont și acolo se petrecu din viață. O admirație atât de mare l-a înconjurat în acel oraș, încât locuitorii au făcut din casa lui un templu (cf. Cicero, *De finibus* V, 2, 4). PAPYRUS HERCULANENSIS 1788 (Coll. alt. VIII fr. 4). Și mergând apoi în Creta, (Pythagoras) cercetă peștera muntelui Ida <...>⁹³, iar după ce învață doctrina despre zei cuprinsă în preceptele secrete, plecă mai departe la Crotona. Muri după ce a trăit nouăzeci de ani și fu îngropat la Metapont.

14. DIOD. XII 9, 2 ff. [Ephoros ?] γενόμενος δὲ παρ' αὐτοῖς [Sybariten] δημαγωγὸς Τῆλυσ καὶ κατηγορῶν τῶν μεγίστων ἀνδρῶν ἔπεισε τοὺς Συβαρίτας φυγαδεῦσαι τοὺς εὐπορωτάτους τῶν πολιτῶν πεντακοσίους καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν δημεῦσαι. (3) τῶν δὲ φυγάδων παρελθόντων εἰς Κρότωνα καὶ καταφυγόντων ἐπὶ τοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν βωμοὺς, ὁ μὲν Τῆλυσ ἐξέπεμψε πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς Κροτωνιάτας, οἷς ἦν προστεταγμένον ἢ τοὺς φυγάδας ἐκδοῦναι ἢ πόλεμον προσδέχεσθαι. (4) συναχθείσης οὐ ἐκκλησίας καὶ προτεθείσης βουλῆς, πότερον χρῆ

τοὺς ἰκέτας ἐκδοῦναι τοῖς Συβαρίταις ἢ πόλεμον ὑπομεῖναι πρὸς δυνατωτέρους, ἀπορουμένης τε τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου, τὸ μὲν πρῶτον ἔρρεπε ταῖς γνώμαις τὸ πλῆθος πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰκετῶν διὰ τὸν πόλεμον. μετὰ δὲ ταῦτα Πυθαγόρου τοῦ φιλοσόφου συμβουλεύσαντος σώζειν τοὺς ἰκέτας, μετέπεσον ταῖς γνώμαις καὶ τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς τῶν ἰκετῶν σωτηρίας ἀνείλοντο. (5) στρατεύσαντων δ' ἐπ' αὐτοὺς τῶν Συβαριτῶν τριάκοντα μυριάσιν ἀντετάχθησαν οἱ Κροτωνιάται δέκα μυριάσι Μίλωνος τοῦ ἀθλητοῦ ἡγουμένου καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ σώματος ῥώμης πρώτου τρεψαμένου τοὺς καθ' αὐτὸν τεταγμένους. (6) ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος ἐξάκις Ὀλύμπια νενικηκώς καὶ τὴν ἀλκὴν ἀκόλουθον ἔχων τῇ κατὰ τὸ σῶμα φύσει λέγεται πρὸς τὴν μάχην ἀπαντῆσαι κατεστεφανωμένος μὲν τοῖς Ὀλυμπικοῖς στεφάνοις, διεσκευασμένος δὲ εἰς Ἡρακλέους σκευὴν λεοντῇ καὶ ῥοπάλῳ· αἴτιον δὲ γενόμενον τῆς νίκης θαυμασθῆναι παρὰ τοῖς πολίταις. (10,1) τῶν δὲ Κροτωνιατῶν διὰ τὴν ὀργὴν ζωγρεῖν μὲν μηδένα βουλευθέντων, πάντας δὲ κατὰ τὴν φυγὴν τοὺς ὑποπεσόντας ἀποκτεινόντων οἱ πλείους κατεκόπησαν· τὴν δὲ πόλιν διήρπασαν καὶ παντελῶς ἔρημον ἐποίησαν [510]. Vgl. Iambl. V. P. 260 τοὺς τριάκοντα μυριάδων περὶ τὸν Τετράεντα [Τράεντα Bentley n. Diod. XII 22.1] περιγενομένους.

14. DIODOR DIN SICILIA XII, 9. (Pasajul ar putea fi preluat <din Ephoros?> Istoricul prezintă situația geografică și economică a cetății Sybaris). (2) Ivindu-se la ei un conducător al mulțimilor (demagog)⁹⁴ Telys,

acuză în public pe cei mai de vază bărbați și convinge pe sybariți să exileze cinci sute de cetățeni foarte înstăriți și să le treacă averile în patrimoniul obștei. (3) Iar exilații ajungând la Crotona s-au refugiat lângă altarele din agoră. Telys a trimis atunci soli crotoniaților, pentru a le porunci să-i predea pe fugari, căci altminteri îi aștepta războiul. (4) Fiind convocată deci adunarea poporului pentru a se hotărî dacă fugarii trebuie predați celor din Sybaris sau de-ar fi cu putință să înfrunte cu război un dușman mai puternic, sfatul și poporul intraseră într-o mare încurcătură. Și mai întâi părerile mulțimii înclinau spre decizia de a preda pe suplicanți⁹⁵, de teama războiului. Însă, după aceea, când i-a sfătuit Pythagoras filosoful, să-i salveze pe suplicanți, poporul și-a mutat gândul și a decretat război pentru salvarea celor care ceruseră azil.

15.DIOG. II 46 τούτῳι [Sokrates] τις, καθά φησιν Αριστοτέλης ἐν τρίτῳ Περὶ τοιητικῆς [fr.75], ἐφιλονίκει Ἀντίλοχος Λήμνιος καὶ Ἀντιφῶν ὁ τερατοσκόπος [86 A 1.5], ὡς Πυθαγόραι Κύλων [s. Z 17] καὶ Ὀνάτας [58 A].

15. DIOG. LAERT. II, 46. Îl dușmăneau în vreun fel și (pe Socrate) amatorii de gâlceavă, precum zice Aristotel în cartea a treia a *Poeticii*⁹⁶, un Antilochos din Lemnos și un Antiphon, tâlcuitor profetic de semne (II, A, 1. 5), la fel cum i-au fost dușmani lui Pythagoras Kylon și Onatas.

16.IAMBL. V. P. 248 ff. ὅτι μὲν οὖν ἀπόντος Πυθαγόρου ἐγένετο ἡ ἐπιβουλή, πάντες συν-ημιολογοῦσι, διαφέρονται δὲ περὶ τῆς τότε ἀποδημίας,

οἱ μὲν πρὸς Φερεκύδην τὸν Σύριον, οἱ δὲ εἰς Μεταπόντιον λέγοντες ἀποδεδημηκέναι τὸν Πυθαγόραν. αἱ δὲ αἰτίαι τῆς ἐπιβουλῆς πλείονες λέγονται, μία μὲν ὑπὸ τῶν Κυλωνείων λεγομένων ἀνδρῶν τοιάδε γενομένη. Κύλων ἀνὴρ Κροτωνιάτης γένει μὲν καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ πρωτεύων τῶν πολιτῶν, ἄλλως δὲ χαλεπὸς τις καὶ βίαιος καὶ θορυβώδης καὶ τυραννικὸς τὸ ἦθος πᾶσαν προθυμίαν παρασχόμενος πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τοῦ Πυθαγορείου βίου καὶ προσελθὼν πρὸς αὐτὸν τὸν Πυθαγόραν ἤδη πρεσβύτην ὄντα ἀπεδοκιμάσθη διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. (249) γενομένου δὲ τούτου πόλεμον ἰσχυρὸν ἦρατο καὶ αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ πρὸς αὐτόν τε τὸν Πυθαγόραν καὶ τοὺς ἐταίρους, καὶ οὕτω σφοδρά τις ἐγένετο καὶ ἄκρατος ἡ φιλοτιμία αὐτοῦ τε τοῦ Κύλωνος καὶ τῶν μετ' ἐκείνου τεταγμένων, ὥστε διατεῖναι μέχρι τῶν τελευταίων Πυθαγορείων. ὁ μὲν οὖν Πυθαγόρας διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἀπῆλθεν εἰς τὸ Μεταπόντιον κακεῖ λέγεται καταστρέψαι τὸν βίον. οἱ δὲ Κυλώνειοι λεγόμενοι διετέλουν πρὸς Πυθαγορείους στασιάζοντες καὶ πᾶσαν ἐνδεικνύμενοι δυσμένειαν. ἀλλ' ὅμως ἐπεκράτει μέχρι τινὸς ἡ τῶν Πυθαγορείων καλοκαγαθία καὶ ἡ τῶν πόλεων αὐτῶν βούλησις, ὥστε ὑπ' ἐκείνων οἰκονομεῖσθαι βούλεσθαι τὰ περὶ τὰς πολιτείας. τέλος δὲ εἰς τοσοῦτον ἐπεβούλευσαν τοῖς ἀνδράσιν, ὥστε ἐν τῇ Μίλωνος οἰκίᾳ ἐν Κρότωνι συνεδρευόντων τῶν Πυθαγορείων καὶ βουλευομένων περὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὑφάψαντες τὴν οἰκίαν κατέκαυσαν τοὺς ἄνδρας πλὴν δυεῖν, Ἀρχίππου τε καὶ Λύσιδος· οὗτοι δὲ νεώτατοι

όντες καὶ εὐρωστότατοι διεξεπαίσαντο ἔξω πῶς. (250) γενομένου δὲ τούτου καὶ λόγον οὐδένα ποιησαμένων τῶν πόλεων περὶ τοῦ συμβάντος πάθους ἐπαύσαντο τῆς ἐπιμελείας οἱ Πυθαγόρειοι. συνέβη δὲ τοῦτο δι' ἀμφοτέρας τὰς αἰτίας, διὰ τε τὴν ὀλιγωρίαν τῶν πόλεων (τοῦ τοιούτου γὰρ καὶ τηλικούτου γενομένου πάθους οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν ἐποιήσαντο) διὰ τε τὴν ἀπώλειαν τῶν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν. τῶν δὲ δύο τῶν περισωθέντων ἀμφοτέρων Ταραντίνων ὄντων ὁ μὲν Ἀρχίππος ἀνεχώρησεν εἰς Τάραντα, ὁ δὲ Λύσις μισήσας τὴν ὀλιγωρίαν ἀπῆρεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ διέτριβε τῇ Πελοποννησιακῇ, ἔπειτα εἰς Σιθίας μετωκίσατο σπουδῆς τινας γενομένης· οὐπὲρ γένητο Ἐπαμεινώνδας ἀκροατῆς καὶ πατέρα τὸν Λύσιν ἐκάλεσεν. ὧδε καὶ τὸν βίον κατέστρεψεν. (251) οἱ δὲ λοιποὶ τῶν Πυθαγορείων ἀθροισθέντες εἰς τὸ Ἰόνιον ἐκεῖ διέτριβον μετ' ἀλλήλων. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῶν πολιτευμάτων ἐπὶ τὸ χεῖρον προβαινόντων ἀπέστησαν τῆς Ἰταλίας πλὴν Ἀρχίππου τοῦ Ταραντίνου. ἦσαν δὲ οἱ σπουδαιότατοι φιλαντων τε καὶ Ἐχεκράτης καὶ Πολύμναστος καὶ Λιοκλῆς Φλιάσιοι, Ξενοφίλος δὲ Χαλκιδεὺς τῶν ἀπὸ Θράκης Χαλκιδέων. ἐφύλαξαν μὲν οὖν τὰ ἐξ ἀρχῆς ἠθῆ καὶ τὰ μαθήματα καίτοι ἐκλιπούσης τῆς σπουδῆς, ἕως εὐγενῶς ἠφανίσθησαν. ταῦτα μὲν οὖν Ἀριστόξενος [fr. 11 FHG II 274] διηγεῖται. Νικόμαχος δὲ καὶ μὲν ἄλλα συνομολογεῖ τούτοις, παρὰ δὲ τὴν ἀποδημίαν Πυθαγόρου φησὶ γεγονέναι τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην κτλ. [Vgl. 44 A 4 a si c. 46]. PORPHYR. V. P. 56 Λικαίάρχος [fr. 31 FHG II 245] δὲ καὶ οἱ ἀκριβέστεροι

καὶ τὸν Πυθαγόραν φασὶν παρεῖναι τῇ ἐπιβουλῇ. POLYB. II 38, 10 ff. τὰ μὲν οὖν τῆς προαιρέσεως καὶ τὸ τῆς πολιτείας ἰδίωμα τὸ νῦν εἰρημένον καὶ πρότερον ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς ... (39; 1) καθ' οὓς γὰρ καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν τόποις κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα τότε προσαγορευομένην ἐνέπρησαν τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων, (2) μετὰ ταῦτα γινομένου κινήματος ὀλοσχεροῦς περὶ τὰς πολιτείας (ὅπερ εἰκός, ὥς ἂν τῶν πρώτων ἀνδρῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως οὕτω παραλόγως διαφθαρέντων) (3) συνέβη τὰς κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους Ἑλληνικὰς πόλεις ἀναπλησθῆναι φόνου καὶ στάσεως καὶ παντοδαπῆς ταραχῆς. (4) ἐν οἷς καιροῖς, ἀπὸ τῶν πλείστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος πρεσβευόντων ἐπὶ τὰς διαλύσεις, Ἀχαιοῖς καὶ τῇ τούτων πίστει συνεχρήσαντο πρὸς τὴν τῶν παρόντων κακῶν ἐξαγωγήν.

16. IAMBL., V. P. 248 și urm.

Precum că s-a urzit o conspirație, în vreme ce Pythagoras era plecat, toți autorii sunt de acord. Însă păreri lor se deosebesc în ceea ce privește locul unde s-a călătorit, unii afirmând că s-a refugiat la Pherekydes din Syros, alții la Metapont⁹⁷. Referitor la împrejurările complotului, potrivit acestor spuse distingem mai multe cauze. Una din ele pune cele petrecute în seama bărbaților din partida lui Kylon. Iar întâmplările s-au desfășurat cam în felul acesta. Kylon era un bărbat din Crotona, cu faimă și avere, un cetățean de frunte⁹⁸. Altminteri însă era de nesuferit: om silnic, ce căuta gâlceavă, fire de tiran, își arătase toată străduința pentru a fi admis în comunitatea

pythagoreică și venind chiar în preajma lui Pythagoras, el însuși deja bătrân, acesta l-a respins, dovedindu-l nepotrivit, din motivele arătate mai sus. (249) După ce s-a întâmplat acest incident, porniră un război amarnic - el și prietenii lui - împotriva lui Pythagoras și a tovarășilor săi. Într-atât de vajnică și de neîmpăcată invidie se aprinsese la Kylon și la cei rânduiți în jurul său încât avea să dureze până la cei din urmă pythagorei⁹⁹. Așadar, din această cauză Pythagoras a plecat la Metapont și acolo, zice-se, își află sfârșitul. Iar așa-numiții partizani ai lui Kylon își petreceau vremea urzind vrajba împotriva pythagoreilor și arătându-le în orice clipă dușmănie. Cu toate acestea, până la o vreme, se dovedise mai puternică frumusețea morală și vrednicia (*kalokagathia*) pythagoreilor, deopotrivă cu vrerea cetăților înseși de a loți încredința cărmuirii treburilor obștești. Dar, în cele din urmă, atât de mult uneltiră dușmanii împotriva bărbaților din acea sectă, încât într-o bună zi, când se așezară pythagoreii la sfat, pentru chestiuni politice, în casa lui Milon, la Crotona, dădură foc locuinței și îi fură de vii pe cei adunați acolo, în afară de Archippos și de Lysis, care au scăpat cu viață¹⁰⁰. Moștia doi, fiind cei mai tineri și în putere, izbutiră să-și croiască drum în afară. (250) Iar după cele petrecute, deoarece n-au făcut caz cetățile pentru nepasta care-i lovise, pythagoreii au încetat să le poarte de grijă. S-au nimerit așa lucrurile din două motive: pe de o parte, a fost de vină chiar nepăsarea cetăților, căci deși se petrecuse o nenorocire atât de umplută n-au luat nici o măsură, pe de alta, s-a ajuns aici din cauza pieirii bărbaților celor mai înzestrați

pentru conducere. Dintre cei doi care scăpaseră
 teferi, amândoi tarentini, Archippos s-a retras în Tarent,
 iar Lysis, care nu s-a împăcat cu nepăsarea cetățenilor,
 se duse în Elada și acolo zăbovea în Achaia Pelopo-
 nesului. Ulterior s-a mutat la Theba, unde s-a bucurat
 întrucâtva de trecere. Discipolul său a fost Epami-
 nondas, care-l numea pe Lysis „tată”¹⁰¹. Acolo deci și-
 a făcut veacul până la moarte. (251) Restul pytha-
 goreilor se adunară cu toții la Rhegion, unde-și
 petreceau zilele între ei. Dar, pe măsură ce a trecut
 timpul, rânduilele politice îndreptându-se doar spre
 mai rău, au început și ei să părăsească Italia, cu
 excepția lui Archippos (sau Archytas?)¹⁰² din Tarent.
 Cei mai vrednici dintre aceștia erau Phanton,
 Echekrates, Polymnastos și Diokles din Philus, Xeno-
 philos din peninsula Chalcidica a Traciei. Au păzit
 aceștia normele de viață și principiile doctrinei
 primordiale, deși secta lor își încetase activitatea,
 trăind astfel până ce au dispărut¹⁰³ cu noblete. Toate
 acestea le povestește Aristoxenos (fr. 11, FHG II, 274).
 Nicomachos¹⁰⁴ este de acord cu faptele înfățișate,
 relatarea sa deosebindu-se numai întru cât, după el,
 conspirația s-a petrecut după ce Pythagoras plecase
 în călătorie. PORPHYRIOS, V. P. 56. Dikaiarchos¹⁰⁵ și
 alți autori care au dat dovadă de scrupulozitate mai
 mare, spun că Pythagoras se afla la Crotona când s-
 a urzit conspirația. POLYBIOS II, 38, 10 și urm. Principiile
 de guvernare și acest specific al constituției despre
 care am vorbit acum¹⁰⁶ existau și mai înainte la
 cetățenii din Achaia... (39) Căci, tocmai la vremea în
 care incendiaseră în acel ținut al Italiei numit Grecia
 Mare sediile pythagoreilor, iscându-se după aceea

pretutindeni răscoale prin orașe (așa cum era de
 așteptat, fiindcă pieriseră din flecare cetate pe
 neașteptate oameni de frunte), lucrurile ajunseseră
 până într-acolo încât cetățile grecești din partea
 locului erau pline de omoruri. De zavistie și de tot felul
 de tulburări. În asemenea împrejurări s-au trimis de
 pretutindeni din Elada soli care să readucă pacea¹⁰⁷,
 dar acestea pentru stârpirea razelor s-au bizuit pe
 achenei și pe încrederea de care se bucurau ei
 „printre ceilalți greci”.

B) ÎNVĂȚĂȚURA. OPERA

17. PHILOD. de piet. p. 66, 4 b 3 Gomp. Πυθαγόρου δ' αὐτοῦ γε οὐδέν φασί τινες εἶναι τῶν ἀναφερομένων παρὰ <τὰ τρία ἐκεῖνα βιβλία?>. IAMBL. V. P. 199 [verm. aus Aristoxenos] θαυμάζεται δὲ καὶ τῆς φυλακῆς ἀκρίβεια· ἐν γὰρ τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐθεὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετευχῶς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας, ἀλλ' οὗτος πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλούμενα ταῦτα τρία βιβλία, ὃ λέγεται Δίων ὁ Συρακούσιος ἑκατὸν μνῶν πρίασθαι Πλάτωνος κελεύσαντος, εἰς πενίαν τινὰ μεγάλην τε καὶ ἰσχυρὰν ἀφικομένου τοῦ Φιλολάου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦν ἀπὸ συγγενείας τῶν Πυθαγορείων, καὶ διὰ τοῦτο μετέλαβε τῶν βιβλίων. Vgl. 44 A 1 (cap. 85). c. 18, 4.

17. PHILODEM, *De pietate* p. 66, 4 b 3 Gomp.

Unii spun că nu există nimic păstrat <în scris> de la Pythagoras el însuși, dintre operele care i se atribuie, în afară de <acele trei cărți?>¹⁰⁸. IAMBlichos, V. P. 199 (probabil din Aristoxenos). Se admiră strășnicia cu care au păzit <secretul scrierilor>. Căci de-a lungul unei succesiuni de atâtea generații se vede clar că nimeni nu a dat peste comentariile pythagoreilor, mai înainte de epoca lui Philolaos. Ci numai acesta, primul, a scos la iveală cele trei cărți despre care se face atâta caz. Se spune că Dion din Syracusa le-ar fi cumpărat la îndemnul lui Platon, pentru o sută de mine¹¹⁰, după ce Philolaos ajunsese într-o mare și

cumplită sărăcie. Dar întrucât era el însuși rubedenie cu cineva din secta pythagoreilor intrase în stăpânirea cărților.

18. IOSEPH. c. Ap. I 163. αὐτοῦ [Pyth.] μὲν οὖν οὐδὲν ὁμιλογεῖται σύγγραμμα, πολλοὶ δὲ τὰ περὶ αὐτὸν ἱστορήκασιν, καὶ τούτων ἐπισημώτατός ἐστιν Ἑρμιππος (vgl. 11 A 11. c. 19, 2). PLUT. Alex. fort. I 4 p. 328 οὐδὲ Πυθαγόρας ἔγραψεν οὐδὲν οὐδὲ Σωκράτης οὐδὲ Ἀρκεσίλαος οὔτε Καρνεάδης. GAL. de plac. Hipp. et Plat. 459 Müll. Ποσειδώνιος δὲ καὶ Πυθαγόραν φησὶν [iambli. er habe bereits die Platonische Psychologie vertreten], αὐτοῦ μὲν τοῦ Πυθαγόρου συγγράμματος οὐδενὸς εἰς ἡμᾶς διασωιζομένου, τεκμαιρόμενος δὲ ἐξ ὧν ἔνιοι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γεγράφασιν. Vgl. in Hipp. de nat. hom. XV 67 K.

18. IOSEPHUS FLAVIUS, *Contra Apionem* I, 163.

Prin consens general se admite că nu există nici o scriere <păstrată direct de la Pythagoras>. Mulți au forțat știrile transmise despre doctrina sa¹¹¹, iar printre aceștia cel mai însemnat este Hermippos (cf. 11, A, 11 c 19, 2 DK). PLUTARCH., *Alex. fort.* I, 4, p. 328. Pythagoras nu a scris nimic, precum nimic n-au scris nici Socrate, nici Archesilaos, nici Carneades. GALENUS, *De placitis Hippocratis et Platonis* 459 Müll. Posidonios spune că și Pythagoras (ar fi elaborat deja o psihologie de tip platonice)¹¹² <...> dar întrucât n-a mai salvată nici o scriere a sa care să ajungă până la noi, el face deducții, judecând astfel după lectura¹¹³ a celor scrise de unii elevi ai aceluia.

19. DIOG. VIII 6 ἔνιοι μὲν οὖν Πυθαγόραν μὴδὲ ἐν καταλιπεῖν σύγγραμμά φασι (διαπαίζοντες· Ἡράκλειτος γοῦν ὁ φυσικὸς [22 B 129] μονονουχὶ κέκραγε καὶ φησι· Πυθαγόρης Μνησάρχου ἱστορίην ἥσκησεν ἀνθρώπων μάλιστα πάντων. καὶ ἐκλεξάμενος ταύτας τὰς συγγραφὰς ἐποίησατο ἑαυτοῦ σοφίην, πολυμαθείην, κακοτεχνίην. οὕτω δ' εἶπεν, ἐπειδὴ περ ἐναρχόμενος ὁ Πυθαγόρας τοῦ Φυσικοῦ συγγράμματος λέγει ὥδε· οὐ μὰ τὸν ἄερα, τὸν ἀναπνέω, οὐ μὰ τὸ ὕδωρ, τὸ πίνω, οὐ κατ' οἴσω ψόγον περὶ τοῦ λόγου τοῦδε· γέγραπται δὲ τῷ Πυθαγόρῳ συγγράμματα τρία, Παιδευτικόν, Πολιτικόν, Φυσικόν·) (7) τὸ δὲ φερόμενον ὡς Πυθαγόρου Λύσιδος ἐστὶ τοῦ Ταραντίνου Πυθαγορικοῦ φυγόντος εἰς Θήβας καὶ Ἐπαμεινόνδα καθηγησαμένου [vgl. c. 46]. φησὶ δ' Ἡρακλείδης ὁ τοῦ Σαραπίωνος ἐν τῇ Σωτίωνος ἐπιτομῇ [fr. 9 FHG III 169] γεγραφέναι αὐτὸν καὶ Περὶ τοῦ ὅλου ἐν ἔπεσιν, δεύτερον τὸν Ἱερὸν λόγον, οὗ ἡ ἀρχὴ· ὦ νέοι, ἀλλὰ σέβεσθε μεθ' ἡσυχίας τάδε πάντα, τρίτον Περὶ ψυχῆς, τέταρτον Περὶ εὐσεβείας, πέμπτον Ἠλοθαλῇ τὸν Ἐπιχάρμου τοῦ Κῶου πατέρα [vgl. 23 A 3. 8], ἕκτον Κρότωνα καὶ ἄλλους. τὸν δὲ Μυστικὸν λόγον Ἱππασοῦ φησὶν εἶναι, γεγραμμένον ἐπὶ διαβολῇ Πυθαγόρου [vgl. c. 18]. πολλὺς δὲ καὶ ὑπὸ Ἀστωνος τοῦ Κροτωνιάτου γραφέντας ἀνατεθῆναι Πυθαγόρῳ.

19. DIOG. LAERT. VIII, 6. Ci unii spun că Pythagoras nu a lăsat nici o lucrare scrisă. (Dar de fapt iau lucrările în glumă. Căci, măcar Heraclit, filosoful naturii) mai că nu strigă <cu indignare>¹¹⁴ când spune: „Pytha-

goras, fiul lui Mnesarchos, arată râvnă pentru cercetare mai mult decât toți ceilalți oameni și, adunându-și aceste scrieri într-o culegere, și-a făurit din ele o înțelepciune proprie - o mulțime de cunoștințe, un rău meșteșug”.¹¹⁵ S-a rostit astfel deoarece Pythagoras începe scrierea sa *Despre natură*¹¹⁶ în felul următor: „Nu! pe aerul pe care îl respir eu, pe apa ce o beau, nu voi răbda vreo critică împotriva tratatului acesta”. Au fost atribuite lui Pythagoras trei lucrări: *Carte pentru educație; Despre politică, Cartea naturii*¹¹⁷. (7) Iar ceea ce s-a transmis sub numele său, de fapt ne vine de la laurentinul Lysis¹¹⁸, un pythagoric exilat la Theba, unde a fost învățătorul lui Epaminondas. Doar Heraclides, fiul lui Sarapion, ne spune în al său *Rezumat al operei lui Sotion*¹¹⁹ (fr. 9 FHG III, 169) că Pythagoras a mai scris o lucrare în hexametri *Despre Univers* și un al doilea poem, *Discursul sacru (Hieros logos)* - al cărui început sună astfel: „O, voi tineri, venerați cu tăcerea toate acestea!”¹²⁰ - apoi a treia operă *Despre suflet*, a patra *Despre evlavie*, a cincea *Holothales* - titlurile fiind puse după numele pe care l-purta tatăl lui Epicharmos din Cos¹²¹ - a șasea, *Crotona* și altele încă. Cât privește *Discursul mistic*¹²² nu spune că este al lui Hippasos, fiind scris pentru a-l calomnia pe Pythagoras. De altfel, multe opere scrise de Aston crotoniatul¹²³ au fost atribuite lui Pythagoras.

20. - IX 23 (Parmenides) δοκεῖ πρῶτος πεφωρακέναι τὸν αὐτὸν εἶναι Ἑσπερον καὶ Φωσφόρον [28 A 1 cap. 23]..., οὐ δὲ Πυθαγόραν.

20. DIOG. LAERT. IX, 23. (Parmenides), pare-se, a observat cel dintâi că *luceafărul de seară*¹²⁴ și *cel de dimineață* sunt una și aceeași stea (28, A, 1, 23) <...>, iar alții atribuie lui Pythagoras această descoperire.

21. AĖT. II 1, 1 (D. 327, 8) P. πρῶτος ὠνόμασε τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κ ὁ σ μ ο ν ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως.

21. AĖT. II, 1, 1. Pythagoras, cel dintâi, a numit cuprinderea tuturor lucrurilor k o s m o s, de pe urma rânduiei ce domnește în alcătuirea sa.¹²⁵

C) ELEMENTE ALE DOCTRINEI ANONIME A VECHIULUI PYTHAGORISM*

Secțiunea 58 B.

1a. DIOG. VIII 24 φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς τῶν Φιλοσόφων διαδοχαῖς [φρ. 140 ΦΗΓ III 240] καὶ ταῦτα εὗρηκέναι ἐν Πυθαγορικοῖς ὑπομνήμασιν· (25) ἀρχὴν μὲν τῶν ἀπάντων μονάδα, ἐκ δὲ τῆς μονάδος ἀόριστον δυάδα ὡς ἂν ὕλην τῇ μονάδι αἰτίῳ ὄντι ὑποστήναι, ἐκ δὲ τῆς μονάδος καὶ τῆς ἀορίστου δυάδος τοὺς ἀριθμούς, ἐκ δὲ τῶν ἀριθμῶν τὰ σημεῖα, ἐκ δὲ τούτων τὰς γραμμάς, ἐξ ὧν τὰ ἐπίπεδα σχήματα, ἐκ δὲ τῶν ἐπιπέδων τὰ στερεὰ σχήματα, ἐκ δὲ τούτων τὰ αἰσθητὰ σώματα, ὧν καὶ τὰ στοιχεῖα εἶναι ἕκταρα, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, ἀέρα, ἃ μεταβάλλειν καὶ ἰστέσθαι δι' ὅλων. καὶ γίνεσθαι ἐξ αὐτῶν κόσμον ἠμψυχον, νοερόν, σφαιροειδῆ, μέσῃ περιέχοντα τὴν γῆν καὶ αὐτὴν σφαιροειδῆ καὶ περιρικουμένην· (26) εἶναι δὲ καὶ ἀντίποδας καὶ τὰ ἡμῖν κάτω ἐκείνοις ὄντων. ἰσόμοίρα τε εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ φῶς καὶ σκότος καὶ θερμόν καὶ ψυχρόν καὶ ξηρόν καὶ ὑγρόν, ὧν

* Pentru întreaga parte considerată ca punct C, s-a păstrat ordinea fragmentelor din volumul I D.K., "Die Fragmente der Vorsokratiker", secțiunile 58 B și C, luându-se în considerare doar cele a căror traducere în limba română poate fi găsită în volumul lui I. Deleanu - "Filosofia greacă până la Platon", vol. I, Partea a 2-a, Ed. șt. științ. și liter., 1979. Traducerea fragmentelor aparține lui M. Nasta.

κατ' ἐπικράτειαν θερμοῦ μὲν θέρος γίνεσθαι, ψυχροῦ δὲ χειμῶνα <ξηροῦ δ' ἔαρ καὶ ὑγροῦ φθινόπωρον>. ἔαν δὲ ἰσομοιρῇ, τὰ κάλλιστα εἶναι τοῦ ἔτους, οὗ τὸ μὲν θάλλον ἔαρ ὑγιεινόν, τὸ δὲ φθίνον φθινόπωρον νοσερόν. ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμέρας θάλλειν μὲν τὴν ἑῷ, φθίνειν δὲ τὴν ἐσπέραν, ὅθεν καὶ νοσερώτερον εἶναι. τὸν τε περὶ τὴν γῆν αἰθέρα ἄσειστόν καὶ νοσερόν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα θνητά, τὸν δὲ ἄνωτάτω ἀεικίνητόν τε εἶναι καὶ καθαρὸν καὶ ὑγιᾶ, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ἀθάνατα καὶ διὰ τοῦτο θεῖα. (27) ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας εἶναι θεοὺς· ἐπικρατεῖ γὰρ τὸ θερμόν ἐν αὐτοῖς, ὅπερ ἐστὶ ζωῆς αἴτιον. τὴν τε σελήνην λάμπεσθαι ὑφ' ἡλίου, καὶ ἀνθρώπῳ εἶναι πρὸς θεοὺς συγγένειαν κατὰ τὸ μετέχειν ἀνθρώπον θερμοῦ· διὸ καὶ προνοεῖσθαι τὸν θεὸν ἡμῶν. εἰμαρμένην τε τῶν ὅλων καὶ κατὰ μέρος αἰτίαν εἶναι τῆς διοικήσεως· διήκειν τε ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα διὰ τοῦ αἰθέρος τοῦ τε ψυχροῦ καὶ παχέος (καλοῦσι δὲ τὸν μὲν ἀέρα ψυχρὸν αἰθέρα, τὴν δὲ θάλασσαν καὶ τὸ ὑγρὸν παχὺν αἰθέρα). ταύτην δὲ τὴν ἀκτῖνα καὶ εἰς τὰ βένθη δύεσθαι καὶ διὰ τοῦτο ζωοποιεῖν πάντα. (28) καὶ ζῆν μὲν πάντα ὅσα μετέχει τοῦ θερμοῦ (διὸ καὶ τὰ φυτὰ ζῶια εἶναι), ψυχὴν μέντοι μὴ ἔχειν πάντα. εἶναι δὲ τὴν ψυχὴν ἀπόσπασμα αἰθέρος καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ τῷ <τε> συμμετέχειν ψυχροῦ αἰθέρος διαφέρειν ψυχὴν ζωῆς. ἀθάνατόν τε εἶναι αὐτήν, ἐπειδὴ περ καὶ τὸ ἀφ' οὗπερ ἀπέσπασται ἀθάνατόν [τέ] ἐστὶ. τὰ δὲ ζῶια γεννᾶσθαι ἐξ ἀλλήλων ἀπὸ σπερμάτων, τὴν δὲ ἐκ γῆς γενεσὶν ἀδύνατον ὑφίστασθαι. τὸ δὲ

σπέρμα εἶναι σταγόνα ἐγκεφάλου περιέχουσιν ἐν ταύτῃ θερμόν αἱμόν· ταύτης δὲ προσφερομένης τῇ μήτραι ἀπὸ μὲν τοῦ ἐγκεφάλου ἰχώρα καὶ ὑγρὸν καὶ αἷμα προῖεσθαι, ἐξ ὧν σάρκας τε καὶ νεῦρα καὶ ὅσῃα καὶ τρίχας καὶ τὸ ὅλον συνίστασθαι σῶμα, ἀπὸ δὲ τοῦ αἱμοῦ ψυχὴν καὶ αἰσθήσιν. (29) μορφοῦσθαι δὲ τὸ μὲν πρῶτον παγὲν ἐν ἡμέραις πεσσαράκοντα, κατὰ δὲ τοὺς τῆς ἀρμονίας λόγους ἐν ἑπτὰ ἢ ἐννέα ἢ δέκα τὸ πλεῖστον μηνὶ τελειωθὲν ἀποκυΐσκεσθαι τὸ βρέφος. ἔχειν δὲ ἐν αὐτῷ πάντας τοὺς λόγους τῆς ζωῆς, ὧν εἰρομένων συνέχεσθαι κατὰ τοὺς τῆς ἀρμονίας λόγους ἐκάστων ἐν τεταγμένοις καιροῖς ἐπιγινομένων, τὴν τε αἰσθήσιν κοινῶς, καὶ κατ' εἶδος τὴν ὅρασιν, αἱμόν τινα ἄγαν εἶναι θερμόν, καὶ διὰ τοῦτον λέγεται δι' αἵματος ὄραν καὶ δι' ὕδατος ἀντερείδεσθαι γὰρ τὸ θερμόν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ, ἐπεὶ τοι, εἰ ψυχρὸς ἦν ὁ ἐν τοῖς ὅμμασιν αἱμός, διειστήκει ἐν <οὐδέν> πρὸς τὸν ὅμοιον ἀέρα· νῦν δὲ ἔστιν ἐν οἷς ἡλίου πύλας καλεῖ τοὺς ὀφθαλμούς· τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς ἀκοῆς καὶ τῶν λοιπῶν αἰσθήσεων δογματίζει. (30) τὴν δ' ἀνθρώπου ψυχὴν διηρησθαι τριχῇ, εἰς τε νοῦν καὶ φρένας καὶ θυμόν. νοῦν μὲν νοῦν καὶ θυμόν εἶναι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις, φρένας δὲ μόνον ἐν ἀνθρώπῳ· εἶναι δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ καρδίας μέχρις ἐγκεφάλου, καὶ τὸ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ μέρος αὐτῆς ὑπάρχειν θυμόν, φρένας δὲ καὶ νοῦν τὰ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. σταγόνας δ' εἶναι ἀπὸ τούτων τὰς αἰσθήσεις· καὶ τὸ μὲν φρόνιμον ἀθάνατον, τὰ δὲ λοιπὰ θνητά. τρέφεσθαι τε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ αἵματος· τοὺς δὲ λόγους ψυχῆς ἀνέμους εἶναι.

ἄορατον δ' εἶναι αὐτὴν καὶ τοὺς λόγους, ἐπεὶ καὶ ὁ αἰθὴρ ἄορατος. (31) δεσμά τε εἶναι τῆς ψυχῆς τὰς φλέβας καὶ τὰς ἄρτηρίας καὶ τὰ νεῦρα. ὅταν δ' ἰσχύει καὶ καθ' αὐτὴν γενομένη ἡρεμῇ, δεσμὰ γίνεσθαι αὐτῆς τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα. ἐκριφθεῖσάν τε αὐτὴν ἐπὶ γῆς πλάζεσθαι ἐν τῷ ἀέρι ὁμοίαν τῷ σώματι. τὸν δὲ Ἑρμῆν ταμίαν εἶναι τῶν ψυχῶν καὶ διὰ τοῦτο Πομπέα λέγεσθαι καὶ Πυλαῖον καὶ Χθόνιον, ἐπειδὴ περ οὗτος καὶ εἰσπέμπει ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰ ψυχὰς ἀπὸ τε γῆς καὶ ἐκ θαλάττης· καὶ ἄγεσθαι τὰς μὲν καθαρὰς ἐπὶ τὸν ὕψιστον, τὰς δὲ ἀκαθάρτους μήτε ἐκείναις πελάζειν μήτε ἀλλήλαις, δεῖσθαι δ' ἐν ἄρρηκτοῖς δεσμοῖς ὑπὸ Ἑρινύων. (32) εἶναί τε πάντα τὸν ἀέρα ψυχῶν ἔμπλεων· καὶ τούτους τοὺς δαίμονας τε καὶ ἥρωας νομίζεσθαι καὶ ὑπὸ τούτων πέμπεσθαι ἀνθρώποις τοὺς τε ὀνείρους καὶ τὰ σημεῖα νόσου τε καὶ <ὕγιαιας, καὶ> οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ προβάτοις καὶ τοῖς ἄλλοις κτήνεσιν. εἷς τε τούτους γίνεσθαι τοὺς τε καθαρμούς καὶ ἀποτροπιασμούς μαντικὴν τε πᾶσαν καὶ κληδόνας· καὶ τὰ ὅμοια. μέγιστον δὲ φησι τῶν ἐν ἀνθρώποις εἶναι τὴν ψυχὴν πεῖσαι ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ ἐπὶ τὸ κακόν. εὐδαιμονεῖν τε ἀνθρώπους, ὅταν ἀγαθὴ ψυχὴ προσγένηται, μηδέποτε δὲ ἡρεμεῖν μηδὲ τὸν αὐτὸν ῥόον κρατεῖν. (33) ὄρκιον τε εἶναι τὸ δίκαιον, καὶ διὰ τοῦτο Δία ὄρκιον λέγεσθαι. τὴν τε ἄρετὴν ἁρμονίαν εἶναι καὶ τὴν ὕγιαν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἅπαν καὶ τὸν θεόν· διὸ καὶ καθ' ἁρμονίαν συνεστάναι τὰ ὅλα. φιλίαν τε εἶναι ἐναρμόνιον ἰσότητα. τιμὰς θεοῖς δεῖν νομίζειν καὶ ἥρωσι μὴ τὰς ἴσας, ἀλλὰ θεοῖς μὲν αἰεὶ μετ' εὐφημίας

λευχευμονοῦντας καὶ ἀγνεύοντας, ἥρωσι δὲ ἀπὸ μέσου ἡμέρας· τὴν δὲ ἀγνείαν εἶναι διὰ καθαρμῶν καὶ λουτρῶν καὶ περιρραντηρίων καὶ διὰ τοῦ αὐτὸν καθαρεύειν ἀπὸ τε κήδους καὶ λεχοῦς καὶ μιάσματος παντός, καὶ ἀπέχεσθαι βρωτῶν θνησιδίων τε κρεῶν καὶ τριγλῶν καὶ μελανούρων καὶ ὠίων καὶ τῶν ὠιοτόκων [ἢ ζώων] καὶ κυάμων καὶ τῶν ἄλλων ὧν παρακελεύονται καὶ οἱ τὰς τελετὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιτελοῦντες.

DIOG. LAERT. VIII, 24. Spune și Alexandros, în partea sa *Succesiunile filosofilor*¹²⁶, că a găsit în comentariile pythagoreice următoarele învățături: (25) Principiul tuturor lucrurilor este *unitatea*, iar din această unitate provine *doimea* nedefinită¹²⁷, servind ca suport material unității care este cauza. Din unitate și din *doimea* nedefinită se trag numerele, din numere punctele, din puncte liniile, din linii figurile plane, din figurile plane figurile solide¹²⁸, din figurile solide corpurile sensibile ale căror elemente sunt patru la număr: focul, apa, pământul și aerul. Acestea se transformă și trec po' rând prin toate lucrurile. Astfel se naște din ele Universul (*Kosmos*) însuflețit, înzestrat cu rațiune, sferic și cuprinzând la mijloc pământul; de asemenea ceea ce e la noi e jos, în dreptul antipozilor e sus. Se împartizează în mod egal în Univers lumina și întunericul, caldura și frigul, uscăciunea și umezeala. Dintre acestea, dacă predomină căldura este vară, când birurile frigul e iarnă, predominând uscăciunea e primăvară, în sfârșit, biruind umezeala, e toamnă iarăși. Dacă toate acestea se cumpănesc în mod egal, (echilibrându-se), avem cele mai bune perioade

ale anului, dintre care primăvara înfloritoare¹²⁹ este sănătoasă, iar pieirea o aduce toamna, purtătoare de boli. Tot la fel se petrece ziua: dă în floare dimineața și pierе odată cu întunericul. De unde și vremea din amurg e mai nesănătoasă. Aerul din jurul pământului este neclintit și aducător de boli. De aceea, tot ce se află în acest aer e muritor. Dar văzduhul cel mai de sus este mereu în mișcare, pur și sănătos; iar toate din cuprinsul lui sunt fără de moarte și, din această pricină, divine. (27) Soarele și luna dimpreună cu celelalte astre sunt zei; căci în ele predomină căldura, iar aceasta e cauza vieții. Luna e luminată de soare și omul se înrudește cu zeii, întrucât are parte ca om de căldură; de aceea zeli priveghează pe oameni cu gândul¹³⁰. Destinul este cauza rânduiei tuturor lucrurilor și în parte <a fiecărui lucru>. Raza soarelui pătrunde prin „eter”, care este rece și dens (căci ei numesc aerul „eter rece”, iar marea și umezeala „eter dens”). Și această rază se cufundă până în adâncuri și astfel dă viață tuturor lucrurilor. (28) Deci toate câte au parte de căldură trăiesc; de aceea plantele sunt ființe vii, dar nu toate au suflet. Acesta este o frântură desprinsă din *eter*, formată și din căldură și din răceală, fiindcă participă și la eterul rece. Sufletul se deosebește de viață. El este nemuritor, întrucât e desprins din ceva de asemenea nemuritor. Ființele vii se zămislес una din alta prin sămânță. Nașterea spontană din pământ nu există. Sămânța este un cheag picurat¹³¹ din creier și conține în el un suflu cald. Cheagul acesta, introdus în uter, aduce din creier un zer, umezeală și sânge, din care se formează carnea, nervii, oasele, părul și toate părțile corpului, pe când sufletul și simțirea se

plămădesc din acel suflu. (29) După ce mai întâi se coagulează picătura, ea capătă formă în aproape patruzeci de zile și, potrivit legilor armoniei, copilul deplin dezvoltat e adus pe lume în șapte, nouă sau zece luni. Are în el toate proporțiile care alcătuiesc viața și acestea, legate într-o serie continuă, se țin laolaltă, potrivit rațiunilor armoniei¹³², fiecare făcându-și apariția la intervale regulate. Senzația, în general, și vederea, în special, ar fi un suflu neobișnuit de cald. De aceea se spune că se vede prin aer și prin apă, fiindcă eterul cald este combătut cu cel rece. Căci dacă ar fi fost rece suflul din organele văzului, nu și-ar fi păstrat întru nimic deosebirea, întâlnindu-se cu aerul asemănător. Există chiar pasaje în care Pythagoras numește ochii „porțile soarelui”¹³³. Părerile lui sunt aceleași în ceea ce privește auzul și celelalte simțuri. (30) Pythagoras mai spune că sufletul omului se împarte în trei: rațiunea (*nous*), mintea (*phrenes*) și pasiunea (*thymos*). Rațiune și pasiune au și celelalte animale, dar minte numai omul. Principiul sufletului înțeează din dreptul inimii și se întinde până la creier. Partea care se află în inimă este pasiunea, iar părțile care sălășluiesc în creier sunt mintea și rațiunea. Simțurile sunt stropii care picură din acestea. Elementul mental¹³⁴ este nemuritor, iar toate celelalte muritoare. Sufletul se hrănește din sânge; facultățile sufletești sunt de trei feluri ca de vânt, căci și sufletul și facultățile sale sunt nevăzute; de vreme ce și eterul e nevăzut. (31) Arterele, nervii și vasele alcătuiesc legăturile sufletului. Dar când sufletul prinde vigoare și stă în repaos, concentrat în sinea sa, atunci vorbele și actele devin legăturile sale. Expulzat pe pământ, el rătăcește prin

aer, asemănător trupului. Hermes este vistiernicul sufletelor, fiind numit din această cauză „Însoțitorul”, „Portarul” și „Subpământeanul”¹³⁶. Căci el călăuzește sufletele desprinse de trupuri, atât pe uscat cât și pe mare. Pe cele curate le duce în tărâmul cel mai de sus, iar celor impure nu le îngăduie să se apropie între ele, ci sunt legate de către Erinyii cu lanțuri ce nu se pot frânge. (32) Tot văzduhul e plin de sufletele, ce se cheamă *daimoni* sau eroi¹³⁷, care trimit oamenilor visele, semnele de boală și de sănătate. Și nu le trimit numai oamenilor, ci de asemenea și oilor și tuturor vitelor; la ei (*daimonii*) se referă riturile de purificare și cele apotropaice, întreaga divinație, glasurile prevestitoare și toate celelalte de același fel¹³⁸. Iar o preocupare de frunte între cele omenești este să îndemni sufletul spre bine sau spre rău¹³⁹. Sunt fericiți oamenii când e sădit în făptura lor un suflet bun, dar acesta nu stă niciodată în repaos... și nu predomină mereu același curs. (33) Ceea ce este drept are putere de jurământ și de aceea lui Zeus i se spune „Zeus, (temei) al jurămintelor”. Iar virtutea este armonie, la fel ca sănătatea, la fel ca binele - sub orice formă s-ar găsi - la fel ca divinitatea. Din această cauză toate sunt alcătuite potrivit legilor armoniei¹⁴⁰. Prietenia rezultă și ea dintr-un raport armonic al egalității. Nu trebuie acordate cinstiri egale zeilor și eroilor. Să venerăm totdeauna zeli cu tăcere religioasă; înveșmântați în alb și aducându-le prinos¹⁴¹. Iar pentru eroi să ținem ceremonii numai de la miezul zilei încolo. Curățenia sufletească se obține prin purificări, prin băi rituale și lustrații, prin abluțiuni după o slujbă funebră, după ridicarea din patul nupțial¹⁴², după orice atingere

impură (*miasma*) și prin abținerea de la carnea animalelor moarte, de la roșioare, mreie de mare, ouă și animale ieșite din ouă, nemâncând bobul și practicând celelalte abțineri prescrise de cei care oficiază riturile de inițiere în slujbele sacre¹⁴³.

4. ARISTOT. *Metaph.* A 5. 985 b 23 ἐν δὲ τούτοις καὶ πρὸ τούτων [Leukippos und Demokritos] οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι τῶν μαθημάτων ἀψάμενοι πρῶτοι ταῦτα προήγαγον, καὶ ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ὠήθησαν εἶναι πάντων. ἐπεὶ δὲ τούτων οἱ ἀριθμοὶ φύσει πρῶτοι, ἐν δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἰδούκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὖσι καὶ γιγνομένοις, μᾶλλον ἢ ἐν πυρὶ καὶ γῇ καὶ ὕδατι, ὅτι τὸ μὲν τοιονδὶ τῶν ἀριθμῶν πάθος δικαιοσύνην, τὸ δὲ τοιονδὶ ψυχῇ καὶ νοῦς, ἕτερον δὲ καιρὸς καὶ τῶν ἄλλων ὥς εἰπεῖν ἕκαστον ὁμοίως, ἔτι δὲ τῶν ἀρμονιῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες τὰ πάθη καὶ τοὺς λόγους, ἐπεὶ οἱ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίγετο τὴν φύσιν ἀραιοποιῶσθαι πᾶσαν, οἱ δ' ἀριθμοὶ πάσης τῆς φύσεως πρῶτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων ὑπέλαβον εἶναι, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀρμονίαν εἶναι καὶ ἀριθμόν· καὶ ὅσα εἶχον φιλολογούμενα δεικνύναι ἔν τε τοῖς ἀριθμοῖς καὶ ταῖς ἀρμονίαις πρὸς τὰ τοῦ οὐρανοῦ πάθη καὶ μέρη καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συνάγοντες ἐφίρμιοντον. καὶ εἴ τί που διέλειπε, προσεγλίχοντο τοῦ συνειρομένην πᾶσαν αὐτοῖς εἶναι τὴν πραγματείαν. λέγω δ' οἷον, ἐπειδὴ τέλειον ἢ δεκάς εἶναι δοκεῖ καὶ πᾶσαν περιειληφέναι τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, καὶ τὰ φερόμενα κατὰ τὸν οὐρανὸν

δέκα μὲν εἶναί φασιν, ὄντων δὲ ἐννέα μόνον τῶν φανερῶν διὰ τοῦτο δεκάτην τὴν ἀντιχθονα ποιοῦσιν. διώριστα δὲ περὶ τούτων ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀκριβέστερον. ALEX. z. d. St. S 41, 1 λέγει δὲ περὶ τούτων καὶ ἐν τοῖς Περὶ οὐρανοῦ [s. 58 B 37] καὶ ἐν ταῖς τῶν Πυθαγορικῶν δόξαις ἀκριβέστερον. 75, 15 τῆς δὲ τάξεως τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ, ἣν ἐποιοῦντο τῶν ἀριθμῶν οἱ Πυθαγόρειοι, μνημονεύει ἐν τῷ δευτέρῳ Περὶ τῆς Πυθαγορικῶν δόξης. [ARISTOT.] M. Mor. A 1. 1182 a 11 πρῶτος μὲν οὖν ἐνεχείρησε Πυθαγόρας περὶ ἀρετῆς εἰπεῖν, οὐκ ὀρθῶς δέ· τὰς γὰρ ἀρετὰς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνάγων οὐκ οἰκείαν τῶν ἀρετῶν τὴν θεωρίαν ἐποιεῖτο· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ δίκαιοσύνη ἀριθμὸς ἰσάκεις ἴσος. ARISTOT., *Metaph.* M 3. 1078 b 21 οἱ δὲ Πυθαγόρειοι πρότερον περὶ τινῶν ὀλίγων, ὧν τοὺς λόγους εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνῆπτον, οἷον τί ἐστι καιρὸς ἢ τὸ δίκαιον ἢ γάμος, ἐκεῖνος [Demokrit] δ' εὐλόγως ἐζήτει τὸ τί ἐστὶν. *Eth. Nic.* E.8 1132 b 21 δοκεῖ δέ τισι καὶ τὸ ἀντιπεπονθὸς εἶναι ἀπλῶς δίκαιον, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι ἔφασαν· ὠρίζοντο γὰρ ἀπλῶς τὸ δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς ἄλλωι. Zur ἁρμονία κόσμου vgl. auch SEXT. *adv. math.* VII 95 ff.

ARISTOTEL, *Metaph.* I (A), 5, 985 b 23. Printre acești filosofi (și mai înainte chiar de ei)¹⁴⁴, așa-numiții „pythagorei”, care se îndeletniceau cu matematica, făcuseră cei dintâi să propășească studiile acestea și, întrucât erau educați în spiritul lor, au considerat că principiile matematicii sunt principii ale tuturor lucrurilor existente¹⁴⁵. Și cum în studiile matematice numerele ocupă, în mod natural, primul loc, iar lor li se părea

că în numere contemplă multe asemănări cu lucrurile ce ființează <permanent> și cu cele aflate în devenire mai multe decât ar fi găsit în elementele Foc, Pământ și Apă - deoarece pentru ei o anumită modificare a numerelor¹⁴⁶ însemna „dreptatea”, cutare însemna „sufletul” și rațiunea, cutare „prilejul potrivit” și așa mai departe - fiind exprimabilă numeric oricare altă stare a lucrurilor - observând pe deasupra că și modificările de sunete și raporturile armoniei muzicale sunt exprimate prin numere, iar apoi celelalte lucruri arătându-și la fel toată firea lor printr-o asemănare cu la chipul numerelor¹⁴⁷, aceste numere dovedindu-și cele dintâi principii ale întregii naturi, au ajuns la presupunerea că elementele numerelor sunt <implicit> elementele tuturor lucrurilor și cerul întreg este armonie și număr. Și câte alte potriviri se pricepeau să dea la lăudă, pentru a raporta proprietățile numerelor și ale lucrurilor armonice¹⁴⁸ atât la diferite atribute și părți ale cerului cât și la întocmirea Universului, adunându-le pe toate acestea laolaltă, le alcătuiră într-un sistem. Iar dacă se ivea o lacună undeva, râvneau cu tot dinadinsul să facă un adaos, pentru ca întreaga lor lucrare să rămână bine încheiată. Așa de pildă, întrucât zece <decada> era considerat un număr perfect, care cuprinde natura întreagă a numerelor, el afirmă că și corpurile ce se mișcă prin ceruri sunt perfecte, dar fiind numai nouă cele vizibile, din acest motiv el născocesc al zecelea corp, numit *antihton* („Anti-pământ”). Despre aceste probleme am stabilit că trebuie înțeles cu mai multă precizie în altă parte <...>¹⁴⁹.

986 a 15. (DK 58 B 5). Se vede așadar că și acești gânditori consideră numărul atât ca principiu,

cât și ca materie pentru lucruri, modelând accidentele suferite de acestea¹⁵⁰ și stările lor permanente. Drept elemente ale numărului ei socot perechea și neperechea, iar dintre acestea primul este infinit, celălalt finit, Unitatea provine din amândouă elementele (căci este și pereche și nepereche), iar numărul din unitate. De altfel, după cum s-a spus, cerul întreg înseamnă pentru ei numere. Alții apoi, care fac parte din aceeași școală, spun că există zece principii, orânduite după înrudirea lor: finitul și înfinitul, neperechea și perechea, unul și pluralitatea, dreapta și stânga, masculin și feminin, repaos și mișcare, plan (drept) și curb, lumină și întuneric, bun și rău, pătrat și oblong¹⁵¹ <...>. Acest fel de a orândui principiile l-a conceput pare-se și Alkmaion din Crotona, fie că el îl împrumutase de la gânditorii aceia, fie că și-au însușit ei concepția lui. Pythagoreii au arătat în mod lămurit câte și ce fel sunt aceste contrarii. (986 b) Așadar, putem lua din ambele doctrine ale acestora numai atâta: că opozițiile <grupurile de contrarii¹⁵²> sunt principii ale lucrurilor existente. Dar câte și de ce fel sunt aceste principii nu aflăm decât de la una din școli (a pythagoreilor de obediență strictă). Cum pot fi însă raportate la cauzele arătate principiile nu reiese în mod articulat din enunțarea lor. S-ar părea totuși că ei orânduiesc asemenea elemente în domeniul materiei¹⁵³, întrucât afirmă că substanța lucrurilor se compune și se plăsmuiește din acestea ca din părțile lor imanente¹⁵⁴. Cele spuse până acum sunt suficiente ca să ne putem da seama de felul de a gândi al acestor filosofi vechi care au admis pluralitatea elementelor naturii. Există însă unii care

au conceput Universul ca o natură unică, dar nu toți în același fel, nici ca frumusețe a gândirii, nici în ce privește natura lucrurilor. Dar pentru cercetarea cauzelor de care ne ocupăm aici, discuția privitoare la părerile lor nu are nici un rost. Căci nu procedează precum unii dintre filosofi naturii, care, după ce au stabilit că Ființa este *Unul*, o generează totodată din *Unitate*, ca dintr-o materie. Ci altfel spun ei: pe când filosofi naturii¹⁵⁵ adaugă mișcarea, făcând să se nască astfel Universul, aceștia susțin că el este imobil. ARISTOTEL, *Magna Moralia* A (I), 1182 a 11. Cel dintâi Pythagoras se apucă să vorbească despre virtute. Dar nu a enunțat corect <conceptul>. Căci raportând la numere virtuțile nu făcea un studiu aplicabil virtuții fiindcă dreptatea nu este un număr pătrat. Cf. de asemenea *Eth. Nicom.* E(V), 8, 1132 b 21. Unora li se pare că *trădamentul retributiv* este în mod absolut dreptul, așa cum au susținut pythagoreii. Fiindcă ei defineau simplu dreptul ca fiind o *retribuire* proporțională¹⁵⁶ cu altceva. ARISTOTEL, *Metaph.* XIII (M), 4, 1078 b 21. Socrate se ocupa cu studiul virtuților morale și căuta - cel dintâi - să dea definiții generale cu privire la ele. Căci dintre filosofi naturii numai Democrit atinsese puțin <un asemenea domeniu> și definise cum caldul și recele. Iar mai înainte, pythagoreii nu utilizaseră decât probleme referitoare la câteva lucruri, ale căror definiții le reduceau la numere, cum se întâmplă de obicei cu *ocazia*, cu *dreptatea* sau cu *căsătoria*¹⁵⁷. Dar Socrate în chip firesc a căutat să afle ce ar fi esența.

6. ARISTOT. *Eth. Nic.* A 4. 1096 b 5 πῑθανώτερον δ' εἶναι καὶ οἱ Πυθαγόρειοι λέγειν περὶ αὐτοῦ, τιθέντες ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν συστοιχίᾳ τὸ ἐν.

ARISTOTEL, *Etica Nicomahică* A, 4, 1096 b 5. Pythagoreii se rostesc despre această problemă¹⁵⁸ în mod mai convingător, așezând Unitatea ("Unul") în același rând cu cele bune înrudite primordial.

7. - Eth. Nic. B 5. 1106 b 29 τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὥς οἱ Πυθαγόρειοι εἵκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου.

ARISTOTEL, *Et. Nic.* II, 5, 1106 b 29. Răul ține de nemărginire (infiniț sau „nelimitat”), așa cum presupuneau în reprezentările lor pythagoreii, pe câtă vreme binele ține de finit.

8. - *Metaph.* A 5. 987 a 9 μέχρι μὲν οὖν τῶν Ἰταλικῶν καὶ χωρὶς ἐκείνων μορυχώτερον εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν, πλήν, ὥσπερ εἶπομεν, δυοῖν αἰτίαι τυχάνουσι κεχηρημένοι, καὶ τούτων τὴν ἑτέραν οἱ μὲν μίαν οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὴν ὅθεν ἡ κίνησις· οἱ δὲ Πυθαγόρειοι δύο μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήκασι τρόπον, τοσοῦτον δὲ προσέπευσαν, ὃ καὶ ἰδιὸν ἔστιν αὐτῶν, ὅτι τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ ἀπείρον καὶ τὸ ἐν οὐχ ἑτέρας τινὰς ὠιήθησαν εἶναι φύσεις, οἷον πῦρ ἢ γῆν ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπείρον καὶ αὐτὸ τὸ ἐν οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἀπάντων. περὶ τε τούτων οὖν τοῦτον ἀπεφάναντο τὸν τρόπον, καὶ περὶ τοῦ τί ἔστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν καὶ ὀρίζεσθαι, λίαν δ' ἀπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ὠρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ὡς πρῶτοι ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ' εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμιζον, ὥσπερ εἴ τις οἶοιτο ταῦτον εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυοῖν τὸ διπλάσιον. ἀλλ' οὐ ταῦτόν ἐστιν ἴσους

τὸ εἶναι διπλασίῳ καὶ δυάδι. εἰ δέ μή, πολλὰ τὸ ἐν ἔσται, ὃ καὶ κείνοις συνέβαινε. Vgl. ebend. B 5. 1002a 8.

ARISTOTEL, *Metaph.* I (A), 5, 987 a 9 - 17. Până la filosofi italice¹⁵⁹ și (apoi, ulterior), lăsând deoparte pe ceaștia, ceilalți filosofi au tratat cam neclar problema principiilor. Atâta doar, că și ei se folosesc, după cum am spus, numai de două cauze <în doctrina lor>. Iar pe aceea din care provine mișcarea¹⁶⁰, unii o consideră unică, alții dublă. Tot în același fel și pythagoreii au afirmat că există două principii. Dar, au adăugat - în aceasta constă particularitatea gândirii lor - că există Unul (și Unitatea) și Infinitul (*apeiron*), pe care nu le-au considerat ca niște naturi aparte - cum ar fi Focul, Pământul sau altceva de același gen, - ci însăși nemărginirea (infinitul) și însăși unitatea sunt substanța lucrurilor, cărora li se adaugă ca predicat¹⁶¹. De aceea numărul este substanța tuturor lucrurilor. Așa au rostit deci în problema care ne preocupă, începând să vorbească despre ceea ce există¹⁶² și să facă definiții. Dar au procedat foarte simplist în expunere, pornind cu definiții superficiale. Astfel, de pildă, primul număr căruia i se potrivea o determinare dată, de ei îl considerau substanța lucrului determinabil <cu care fusese pus în raport¹⁶³>. Ca și cum ar socoti cineva că dublul și noțiunea de „doi”: (*dyada* sau „doimea”) ar fi unul și același lucru, fiindcă noțiunea de dublu este potentă mai întâi numărului doi. Dar nu este același lucru a fi dublu sau a fi doi. Altfel, Unul (unitatea) va fi pluralitate, ceea ce li s-a întâmplat chiar (pythagoreilor) și alora¹⁶⁴ dezorientați de false reprezentări numerice.

9. - M6. 1080 b 16 καὶ οἱ Πυθαγόρειοι δ' ἓνα, τὸν μαθηματικόν [nämlich ἀριθμόν], πλὴν οὐ κεχωρισμένον ἀλλ' ἐκ τούτου τὰς αἰσθητὰς οὐσίας συνεστάναι φασίν. τὸν γὰρ ὅλον οὐρανὸν κατασκευάζουσιν ἐξ ἀριθμῶν, πλὴν οὐ μοναδικῶν, ἀλλὰ τὰς μονάδας ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν μέγεθος· ὅπως δὲ τὸ πρῶτον ἐν συνέστη ἔχον μέγεθος, ἀπορεῖν εἰκόασιν.

ARISTOTEL, *Metaph.* XIII (M), 6, 1080 b 16. Iar pythagoreii susțin și ei că singurul număr este cel matematic¹⁶⁵, numai că, <în doctrina lor> nu este separat de lucruri, ci substanțele sensibile sunt alcătuite din acesta. Construiesc *Universul* („cerul”) întreg din numere - dar nu din unități (*monades*) abstracte, căci, așa cum presupun ei, unitățile au întindere (mărimă spațială)¹⁶⁶. Pe cât se pare nu găsesc o ieșire pentru a explica în ce fel s-a alcătuit *unul* primordial (*hen proton*) înzestrat cu mărimă. Alt gânditor susține că numărul primordial ar fi unul ideal¹⁶⁷, iar alții că numărul ideal este identic cu cel matematic. Tot așa de împărțite sunt și părerile privitoare la lungimi, suprafețe și figuri solide. Unii socot mărimile matematice ca fiind deosebite de cele care vin după Idei. Dintre cei care susțin astfel de teorii, unii recunosc mărimile matematice, dar considerate numai sub raport matematic. Așa procedează cei care nu fac din numere idei și, de altfel, nici nu admit existența Ideilor. Alții admit mărimile matematice, dar nu le iau în sens matematic¹⁶⁸. Căci, după ei, nu orice mărimă se divide în mărimi și nu orice fel de unități pot fi o dualitate (*dyas*). Așadar pleacă de la postulatul că numerele se alcătuiesc din unități (*monadikoi arithmoi*) toți cei care

dirmă că Unul este element și principiu al celor existente¹⁶⁹, în afară de pythagorei, care, după cum spuneam înainte, atribuie numerelor mărimă.

10. ARISTOT. *Metaph.* M 8. 1083 b 8 ὁ δὲ τῶν Πυθαγορείων ἥσυχος τῇ μὲν ἐλάττους ἔχει δυσχερείας τῶν εἰρημένων, τῇ δὲ ἰδίας ἑτέρας. τὸ μὲν γὰρ μὴ χωριστὸν ποιεῖν τὸν ἀριθμὸν ἀφαιρεῖται πολλὰ τῶν ἀδυνάτων· τὸ δὲ τὰ νοήματα ἐξ ἀριθμῶν εἶναι συγκείμενα, καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν εἶναι μαθηματικόν, ἀδύνατόν ἐστιν. οὔτε γὰρ ἁπλοῖα μεγέθη λέγειν ἀληθές· εἴ θ' ὅτι μάλιστα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οὐχ αἶ γε μονάδες μέγεθος ἔχουσιν. μέγεθος δ' ἐξ ἀδιαιρέτων συγκεῖσθαι πῶς δυνατόν; ἀλλὰ πλὴν ὃ γ' ἀριθμητικὸς ἀριθμὸς μοναδικὸς ἐστίν. ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἀριθμὸν τὰ ὄντα λέγουσιν· τὰ γοῦν θεωρήματα προσάπτουσι τοῖς σώμασιν ὥς ἐξ ἐκείνων ὄντων τῶν αριθμῶν.

ARISTOTEL, *Metaph.* M, 8, 1083 b 8. Modalitatea de explicare din doctrina pythagoreilor într-o anumită privință comportă dificultăți mai mici decât cele menționate mai înainte, dar din alt punct de vedere implică dificultăți de natură diferite, care-i sunt proprii. Dacă concepim numărul ca fiind neseplat <de lucruri> primulă multe din consecințele imposibile¹⁷⁰, însă, pe de altă parte, a considera corpurile compuse din numere, iar numărul acesta ca fiind cel matematic este ceva imposibil. Căci nu este adevărată afirmația că există mărimi spațiale indivizibile (*atoma*) și chiar dacă s-ar întâlni și ele multe mărimi de acest fel, măcar unitățile în mod strict nu au mărimă. Cum ar fi atunci posibilă existența unei mărimi compuse din <elemente> indivizibile? Cel puțin

numărul aritmetic, luat ca atare, implică unități abstracte¹⁷¹. Dar pentru pythagorei numărul înseamnă lucruri cu existență <reală>¹⁷². Ei aplică deci enunțuri teoretice corpurilor, ca și cum ar fi alcătuite din acele numere.

11. - L. 7. 1072b 30 ὅσοι δὲ ὑπολαμβάνουσιν, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Σπεύσιππος, τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον μὴ ἐν ἀρχῇ εἶναι, διὰ τὸ καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων τὰς ἀρχὰς αἷτια μὲν εἶναι, τὸ δὲ καλὸν καὶ τέλειον ἐν τοῖς ἐκ τούτων, οὐκ ὀρθῶς οἴονται.

ARISTOTEL, *Metaph.* XII (A), 7, 1072 b 30.

Cât privește pe aceia care socot precum și pythagoreii și Speusippos, că Frumosul cel mai presus și Binele suprem nu există în obârșia lucrurilor¹⁷³, întrucât principiile plantelor și animalelor sunt cauzele, dar Frumosul și Desăvârșitul se află în cele care derivă din aceste <principii>, ei nu-și formează o părere corectă <judecând astfel>.

12. - - A 6. 987 b 10 τὴν δὲ μέθεξιν τοῦνομα μόνον μετέβαλεν [Πλάτων]. οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσιν τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει τὴν μέντοι γε μέθεξιν ἢ τὴν μίμησιν ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφείσαν ἐν κοινῷ ζητεῖν.

ARISTOTEL, *Metaph.* I (A), 6, 987 b. Deoarece pythagoreii spun că lucrurile existente ființează prin imitarea <mimesis> numerelor, Platon <afirmă că există prin participare, transformând doar termenul. Însă problema de a preciza ce ar fi participarea sau imitarea Ideilor au lăsat s-o cerceteze îndeobște altcineva.

13. - A 6. 987b 22 τὸ μέντοι γε ἐν οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἕτερόν γε τι ὄν λέγεσθαι ἐν, παραπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε [Πλάτων] καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας πρᾶξιν ἐκείνοις. τὸ δὲ ἀντὶ τοῦ ἀπείρου ὡς ἐνὸς ἀνάδα ποιῆσαι, τὸ δὲ ἄπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον· καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ μισθῆτά, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶναί φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μετὰ τούτων οὐ μίθασιν. τὸ μὲν οὖν τὸ ἐν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ πράγματα ποιῆσαι, καὶ μὴ ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις γίνετο σκέψιν (οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον) κτλ.

ARISTOTEL, *Metaph.* I (A), 6, 987 b 22. Totuși el, [Platon], spunea, potrivit-se aici cu pythagoreii, că Unul este substanța și că nu se dă predicatul „unu” pentru nimic altceva¹⁷⁴. La fel se apropie de pythagorei când spune că numerele sunt cauzele existenței reale a celorlalte lucruri. Dar este proprie doctrinei sale enunțarea potrivit căreia în loc să considere Infinitul (*apeiron*) o unitate, ia ca premisă *Unul* și construiește Infinitul din cele două unități: Marele și Micul¹⁷⁵. De asemenea, el socotește că numerele au existență în sine, pe lângă lucrurile sensibile (separat de ele), pe când pythagoreii susțin că numere sunt lucrurile înseși și nu consideră obiectele matematice ca ceva intermediar între ideea de număr și acestea (lucrurile sensibile). Așadar la încheierea că *Unul* și *Numerele* ființează separat de lucruri, deci nu așa

cum susțineau pythagoreii, el (Platon), ajunsese odată cu introducerea „Ideilor” în sistemul său, prin reflexia cuprinsă în raționamente logice, întrucât predecesorii săi nu recurgeau la dialectică¹⁷⁶.

14. THEOPHR. *Metaph.* 33 p. XI a 27 Usener (Ross-Fobes)
Πλάτων δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι μακρὰν τὴν ἀπόστασιν ἐπι<νοήσαντες τῶν ἀρχῶν οἴονται τὸ ἓν> μιμεῖσθαι γ' ἐθέλειν ἅπαντα. καίτοι καθάπερ ἀντίθεσιν τινα ποιοῦσιν τῆς ἀόριστου δυνάδος καὶ τοῦ ἑνός, ἐν ἧ καὶ τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἄτακτον καὶ πᾶσα ὡς εἰπεῖν ἀμορφία καθ' αὐτήν. ὅλως οὐχ οἷόν τε ἄνευ ταύτης τὴν τοῦ ὅλου φύσιν [nämlich εἶναι], ἀλλ' οἷον ἰσομοιεῖν ἢ καὶ ὑπερέχειν τῆς ἑτέρας ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς ἐναντίας. διὸ καὶ οὐδὲ τὸν θεόν, ὅσοι τῶι θεῶι τὴν αἰτίαν ἀνάπτουσιν, δύνασθαι πάντ' εἰς τὸ ἄριστον ἄγειν, ἀλλ' εἶπερ, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται.

TEOPRAST, *Metaph.* 33, p XI a 27. Platon și pythagoreii, observând o mare distanță între principii <de domeniul realității>, consideră că toate lucrurile tind să imite (să refacă mimetic)¹⁷⁷ Unul. Oricum ar fi, ei concep un fel de antiteză între dualitate și nemărginită și unitate, <antiteză> în care intră atât nemărginirea (*apeiron*), cât și ceea ce ființează neorânduit (*ataktion*) și, ca să zicem așa, tot ceea ce este inform în sine. Fără această <opoziție antiteticească> nu poate subzista natura în regulă¹⁷⁸, ci este verosimil să credem că el echilibrează elementele, fie că predomină asupra celeilalte năzuințe <de dislocare a părților>, fie că

în cumpănesc principiile contrare. Din această pricină nici chiar divinitatea (pentru cei care leagă cauza lucrurilor de divinitate) nu este în stare să le îndrepte pe toate spre binele suprem, ci atunci când trebuie, <aceasta> se întâmplă numai în măsura posibilului.

15. AET. I 3, 8 (D. 280) Πυθαγόρας Μνησάρχου Σάμιος
πρῶτος φιλοσοφίαν τούτῳ τῶι ῥήματι προσαγορεύσας ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς συμμετρίας τὰς ἐν τούτοις, καὶ ἀρμονίας καλεῖ, τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα στοιχεῖα, καλούμενα δὲ γεωμετρικά. πάλιν δὲ τὴν μονάδα καὶ τὴν ἀόριστον δυνάδα ἐν ταῖς ἀρχαῖς. σπεύδει γὰρ αὐτῶι τῶν ἀρχῶν ἡ μὲν ἐπὶ τὸ ποιητικὸν αἷτιον καὶ αἰδικόν, ὅπερ ἐστὶ νοῦς ὁ θεός, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ παθητικόν τε καὶ ὑλικόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὁρατὸς κόσμος. εἶναι δὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ δέκα. μέχρι γὰρ τῶν δέκα πάντες Ἕλληνες, πάντες βάρβαροι ἀριθμοῦσιν, ἐφ' ἃ ἐλθόντες πάλιν ἀναποδοῦσιν ἐπὶ τὴν μονάδα. καὶ τῶν δέκα πάλιν, πρῶτον, ἡ δύναμις ἐστὶν ἐν τοῖς τέσσαρσι καὶ τῇ τετράδι. τοῦ δὲ αἷτιον· εἴ τις ἀπὸ τῆς μονάδας [ἀναποδῶν] κατὰ πρῶτον τιθεῖ τὸς ἀριθμοὺς ἄχρι τῶν τεσσάρων πρῶτον ἐκπληρώσει τὸν <τῶν> δέκα ἀριθμόν· ἐὰν δὲ υπερβάλλῃ τις τὸν τῆς τετράδος, καὶ τῶν δέκα υπερκπεσεῖται· οἷον εἴ τις θεῖν ἐν καὶ δύο προσθεῖν καὶ τρία καὶ τούτοις τέσσαρα, τὸν τῶν δέκα ἐκπληρώσει ἀριθμόν. ὥστε ὁ ἀριθμὸς κατὰ μὲν μονάδα ἐν τοῖς δέκα, κατὰ δὲ δύναμιν ἐν τοῖς τέσσαρσι. διὸ καὶ ἐπεφθέγγοντο οἱ Πυθαγόρειοι ὡς μεγίστου ὅρκου ὄντος τῆς τετράδος [γλῶσσ. vers. fr. 4 Nauck (hinter lambli. V. P. p. 229)].

οὐ μὰ τὸν ἀμετέροι κεφαλᾷ παραδόντα τετρακτὺν
παγὰν ἀενάου φύσεως ρίζωμά τ' ἔχουσιν.

καὶ ἡ ἡμετέρα ψυχὴ, φησὶν, ἐκ τετράδος σύγκειται.
εἶναι γὰρ νοῦν ἐπιστήμην δόξαν αἴσθησιν, ἐξ ὧν πᾶσα
τέχνη καὶ ἐπιστήμη καὶ αὐτοὶ λογικοὶ ἐσμεν κτλ. Vgl. 44 A
13; THEO S. 97, 14 Hill.; SEXT. adv. math. VII 94ff. nebst
Parallelstellen.

AET. I 3, 8 (D. 280). Pythagoras, fiul lui Mnesarchos,
de fel din Samos, primul care a denumit cu acest
termen filosofia, <numind totodată> principii
numerele și simetriile din cuprinsul acestora,
cărora le mai spune și *armonii*, cele rezultate din
acestea două fiind elementele compuse
numite și geometrice. Distinge apoi dyada
nelimitată. Pentru el unul dintre principii tinde în direcția
unei cauze eficiente (*poietikon aition*) și formative
(*eidikon*), divinitatea identificându-se de aceea cu
inteligenta. Celălalt principiu tinde spre o realizare
sensibilă în substanța materială, identificându-se cu
lumea (*kosmos*) vizibilă. Afirmă că decada e natura
numărului¹⁸⁰, întrucât până la zece numără toți elenii, la
fel ca toți barbarii și ajungând acolo se întorc iar înapoi
la unitate. Mai spune de asemenea că virtualitatea
(*dynamis*) numărului zece se găsește în numărul patru și
în *tetradă*. Pricina este următoarea: dacă cineva
(pornind tocmai) de la unitate ar pune la rând toate
numerele până la patru însumate unul după altul,
înaintând va împlini numărul celor zece (unități). Dacă
depășește numărul tetradiei, va trece dincolo de zece.
Acesta (zece) se obține numai dacă la cineva pe unu

și adaugă pe doi, la care mai pune pe trei, adăugând
apoi acestora un patru, până ce va împlini
numărul zece. Așadar, sub raportul *monadei* (al
unităților) numărul flințează în zece, dar sub raport
virtual este cuprins în patru. Din această cauză pythagoreii
invocau *tetra* da ca fiind cel mai mare jurământ (*Pyth.*
vers. fr. 4 Nauck; IAMBL., V.P. p. 229).

*Lul <Jur> pe cel ce-a dăruit seminției noastre tetraktys-ul
Număr ce cuprinde izvorul și rădăcina veșnic curgătoarei
naturi.*

Și sufletul nostru, spune el, se alcătuiește din tetradă.
Dacărece el este inteligență, știință, opinie (*doxa*)
și simțire¹⁸¹, iar noi înșine suntem înzestrați cu judecată
discursivă (*logikoi*), etc. etc.

(Compară 44 A, 13, D K; Theo S. 97, 14 Hill.; SEXTUS
EMPIRICUS, Adv. math. VII, 94 și urm. cu multe alte locuri
parallele).

16. (ARISTOT.) Probl. 15, 3. 910 b 36 über die Dekas ἢ ὅτι
ἐν αὐτῇ καὶ ἀναλογίαις τέτταρες κυβικοὶ ἀριθμοὶ ἀποτελοῦνται,
ἐξ ὧν φασιν ἀριθμῶν οἱ Πυθαγόρειοι τὸ πᾶν συνεστάναι.

ARISTOTEL, Probl. 15, 3. 910 b 36. (... Despre
tetradă...) sau că patru numere cubice se împlinesc în
o analogii (progresii)¹⁸² - numere din care pythagoreii
pun că este alcătuit întregul (Univers).

17. ARISTOT. de caelo A 1. 268 a 10 καθάπερ γὰρ φασὶ
οἱ Πυθαγόρειοι, τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ὀρίσται·
καὶ γὰρ καὶ μέσον καὶ ἀρχὴ τὸν ἀριθμὸν ἔχει τὸν
πρῶτον πάντος, ταῦτα δὲ τὸν τῆς τριάδος.

ARISTOTEL, *Despre cer I* (A), 1, 268 a 10. După cum spun și pythagoreii, întregul (*to pan*) și toate lucrurile (*ta panta*) sunt definite de cele trei <noțiuni>; căci sfârșitul, mijlocul și începutul au numărul întregului¹⁸³, acestea însă <alcătuiesc> numărul tria dei.

18. EUDEM. fr. 83 (Porph. z. Ptol. Harm. I 7 p. 115, 4 Dür.)
ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Ἀριθμητικῆς ἱστορίας λέγων περὶ τῶν Πυθαγορείων ταυτὶ κατὰ λέξιν· ἔτι δὲ τοὺς τῶν τριῶν συμφωνιῶν λόγους τοῦ τε διὰ τεσσάρων καὶ τοῦ διὰ πέντε καὶ τοῦ διὰ πασῶν ὅτι συμβέβηκεν ἐν πρώτοις ὑπάρχειν τοῖς ἐννέα· β γὰρ καὶ γ καὶ δ γίνεται ἐννέα.

EUDEMOS fr. 83 (din PORPHYRIOS, *Comentariu la Ptol. Harm. I, 7, p. 115, 4 Dür.*). În prima carte a *Istoriei aritmeticii*, vorbind despre pythagorei, spune cuvânt cu cuvânt cele ce urmează: „raporturile celor trei consonanțe - cvartă, cvintă și „diapason” (octava) - se găsesc în primele nouă¹⁸⁴ numere. Căci 2 cu 3 și cu 4 fac 9.

19. PROCL. in Eucl. I 47 p. 426, 6 Fr. (ἐν τοῖς ὀρθογώνιοις τριγώνοις τὸ ἀπὸ τῆς τὴν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτεϊνούσης πλευρᾶς τετραγώνον ἴσον ἐστὶ τοῖς ἀπὸ τῶν τὴν ὀρθὴν γωνίαν περιεχουσῶν πλευρῶν τετραγώνοις) τῶν μὲν ἱστορεῖν τὰ ἀρχαῖα βουλομένων ἀκούοντας τὸ θεώρημα τοῦτο εἰς Πυθαγόραν ἀναπεμπόντων ἔστιν εὐρεῖν καὶ βουθετεῖν λεγόντων αὐτὸν ἐπὶ τῇ εὐρέσει.

PROCLOS, *Comentarii la Euclid I*, 47, p. 426 b Fr.
În triunghiurile dreptunghice pătratul construit pe latura ce subîntinde unghiul drept (*hypotenusa*) este

egal cu pătratele construite pe laturile care cuprind aceste unghiuri (catetele)¹⁸⁵.

20. - in Eucl. I 44p. 419, 15 (παρὰ τὴν δοθεῖσαν εὐθείαν τοῖι δοθέντι τριγώνω ἴσον παραλληλόγραμμον παραβαλεῖν ἐν γωνίᾳ, ἥ ἐστὶν ἴση τῇ δοθείσῃ γωνίᾳ (ὁμογράμμω) ἔστι μὲν ἀρχαῖα, φασὶν οἱ περὶ τὸν Εὐδήμον [fr. 89 Speng.], καὶ τῆς τῶν Πυθαγορείων μούσης εὐρήματα ταῦτα ἢ τε παραβολὴ τῶν χωρίων καὶ ἢ ὑπερβολὴ καὶ ἢ ἔλλειψις.

PROCLOS, *ibidem I*, 44, p. 419, 15. A construi la o dreaptă dată un paralelogram egal unui triunghi dat, într-un unghi rectiliniu dat¹⁸⁶. Acestea, spun cei din școala lui Eudemos (fr. 89 Spengel), sunt vechi descoperiri ale muzei pythagoreilor și - la tot — dintre locurile geometrice, parabola, hiperbola și elipsa.

21. PROCL. in Euclid. I 32 p. 379, 2 (παντὸς τριγώνου μιᾶς τῶν πλευρῶν προσεκβληθείσης ἢ ἐκτὸς γωνία δυσὶ ταῖς ἐντὸς καὶ ἀπεναντίον ἴση ἐστὶ, καὶ αἱ ἐντὸς τοῦ τριγώνου γωνίαι δυσὶν ὀρθαῖς ἴσαι εἰσὶν) Εὐδήμος δὲ ὁ Περὶ μαθητικῶς [fr. 88 Speng.] εἰς τοὺς Πυθαγορείους ἀναγίγει τὴν τοῦδε τοῦ θεωρήματος εὐρεσιν, ὅτι τρίγωνον ὁποῦν δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει τὰς ἐντὸς γωνίας καὶ δεικνύναι φησὶν αὐτοὺς οὕτω τὸ προκείμενον· ἔστω τρίγωνον τὸ ΑΒΓ, καὶ ἴχθω διὰ τοῦ Α τῇ ΒΓ παράλληλος ἢ ΔΕ. ἐπεὶ οὖν παράλληλοί εἰσιν αἱ Β Γ Δ Ε, καὶ αἱ ἐναλλάξ ἴσαι εἰσὶν ἴση ὅρα ἢ μὲν ὑπὸ ΔΑΒ τῇ ὑπὸ ΑΒΓ, ἢ δὲ ὑπὸ ΕΑΓ τῇ ὑπὸ ΑΓΒ. κοινὴ προσκείσθω ἢ <ὑπὸ> ΒΑΓ. αἱ ὅρα ὑπὸ

ΔAB $BA\Gamma$ ΓAE , τουτέστιν αἱ ὑπὸ ΔAB $BA\Gamma$, τουτέστιν αἱ δύο ὀρθαὶ ἴσαι εἰσὶ ταῖς τοῦ $AB\Gamma$ τριγώνου τρισι γωνίαις, αἱ ἄρα τρεῖς τοῦ τριγώνου δύο ὀρθαῖς εἰσιν ἴσαι.

PROCLOS; *ibidem* I, 32, p. 379, 2. Prelungindu-se o latură a oricăruia triunghi dat, unghiul extern <care se formează astfel> este egal cu cele două unghiuri opuse, iar cele trei unghiuri interne ale triunghiului sunt egale cu două unghiuri drepte. Eudemos peripateticul (fr. 88 Speng.) atribuie descoperirea teoremei acesteia pythagoreilor - <enunțul potrivit căruia> orice triunghi are unghiurile interne egale cu două unghiuri drepte - și susține că ei demonstrează în felul acesta enunțul propus: fie triunghiul ABC , iar prin A să se ducă dreapta DE , paralelă cu latura BC . Deoarece dreptele BC și DE sunt paralele, unghiurile alterne interne sunt egale. Deci unghiul DAB este egal cu ABC , iar unghiul EAC este egal cu ACB . Fie unghiul BAC comun. Ca atare unghiurile DAB , BAC și CAE , adică cele cuprinse sub DAB , BAC , însumând două unghiuri drepte, sunt egale cu cele trei unghiuri ale triunghiului ABC . Deci toate trei unghiurile unui triunghi sunt egale cu două unghiuri drepte.

22. ARISTOT. *Metaphys.* A 8. 989 b 29 οἱ μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι ταῖς μὲν ἀρχαῖς καὶ τοῖς στοιχείοις ἐκτοπωτέροις χρώνται τῶν φυσιολόγων (τὸ δ' αἴτιον ὅτι παρέλαβον αὐτάς οὐκ ἐξ αἰσθητῶν· τοὶ γὰρ μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἄνευ κινήσεως ἐστίν, ἔξω τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν), διαλέγονται μέντοι καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα· γεννῶσί μιν γὰρ τὸν οὐρανόν, καὶ περὶ τὰ τοῦτου μέρη καὶ τὰ

πάθη καὶ τὰ ἔργα διατηροῦσι τὸ συμβαῖνον. καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ αἴτια εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὥς οἰολογοῦντες τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις ὅτι τό γε ὄν τοῦτ' ἐστὶν ὅσον αἰσθητόν ἐστι καὶ περιείληφεν ὁ καλούμενος οὐρανός. τὰς δ' αἰτίας καὶ τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ εἵπομεν, ἱκανὰς λέγουσιν ἐπαναβῆναι καὶ ἐπὶ τὰ ἄνωτέρω τῶν ὄντων, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς περὶ φύσεως λόγοις ἁρμοττούσας. ἐκ τίνος μέντοι τρόπου τῶν ἐπιστῶν ἐστὶ πέρατος καὶ ἀπείρου μόνον ὑποκειμένων καὶ περιττοῦ καὶ ἀρτίου, οὐθὲν λέγουσιν, ἢ πῶς δυνατὸν ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς γενεσὶν εἶναι καὶ φθορὰν ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κατὰ τὸν οὐρανόν. ἔτι δὲ εἴτε δοίη τις αὐτοῖς ἐκ τούτων εἶναι τὸ μέγεθος εἴτε δειχθεῖη τοῦτο, ὅμως τίνα τρόπον ἴσται τὰ μὲν κοῦφα τὰ δὲ βάρος ἔχοντα τῶν σωμάτων; ἔτι ὧν γὰρ ὑποτίθενται καὶ λέγουσιν, οὐθὲν μᾶλλον περὶ τῶν μαθηματικῶν λέγουσι σωμάτων ἢ περὶ τῶν φυσικῶν· διὸ περὶ πυρὸς ἢ γῆς ἢ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων σωμάτων οὐδ' ὅτιοῦν εἰρήκασιν, ἅτε οὐθὲν περὶ τῶν αἰσθητῶν οἶμαι λέγοντες ἴδιον. ἔτι δὲ πῶς οἱ λαβεῖν αἴτια μὲν εἶναι τὰ τοῦ ἀριθμοῦ πάθη καὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὄντων καὶ γιγνομένων καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ νῦν, ἀριθμὸν δ' ἄλλον μηθέν εἶναι παρὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐξ οὗ συνέστηκεν ὁ κόσμος; ὅταν γὰρ ἐν τῷ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ <τὸ λμα, ἐν τῷ δὲ> καὶ ῥὸς τῷ τοῖς ἡι, μικρὸν δὲ ἄνωθεν ἢ κάτωθεν ἀδικία τῷ κρίσις ἢ μίξις, ἀπόδειξιν δὲ λέγουσιν ὅτι τούτων ἐν ἑκάστον ἀριθμὸς ἐστὶ, συμβαίνει δὲ κατὰ τούτων τὸν τρόπον ἤδη πλήθος εἶναι τῶν συνισταμένων

μεγεθῶν διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις, πότερον οὗτος ὁ αὐτός ἐστιν ἀριθμὸς ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃν δεῖ λαβεῖν ὅτι τούτων ἑκαστὸν ἐστίν, ἢ παρὰ τοῦτον ἄλλος; Vgl. N 3. 1090 a 20.

-*Metaph.* I (A) 8, 989 b 29—990 a. Iar cei care se numesc pythagorei operează cu principii și elemente mai neobișnuite decât cele pe care le deosebeau primii filosofi ai naturii. Pricina unei asemenea situații se datorește faptului că au preluat principiile din afara domeniului sensibil, deoarece Obiectelor matematice¹⁸⁷ le lipsește mișcarea (și fac excepție numai cele din domeniul astronomiei). Totuși, ei discută și studiază tot ceea ce se referă la natură. Într-adevăr, doctrina lor se ocupă de geneza Cerului și supun observației părțile sale: ce se întâmplă cu ele, ce acțiuni suferă și cum lucrează <părțile acestea constitutive>. Folosesc principiile și cauzele pentru a explica exclusiv asemenea fenomene, ca și cum ar fi de acord cu ceilalți filosofi ai naturii cum că există numai ceea ce cade sub simțuri și este cuprins de așa-numitul Cer. Dar aceste cauze și principii ei susțin, așa cum am spus, că sunt capabile să se ridice și până la lucrurile suprasensibile, fiind mai potrivite pentru explicarea lor decât pentru discursurile referitoare la natură ... Și apoi cum ar trebui să luăm drept o explicație coerentă ideea că modificările numărului, la fel cu numărul însuși, ar fi cauzele celor ce ființează și se întâmplă în ceruri, de la primele începuturi până astăzi, fără să existe vreun alt număr în afară de acesta din care se alcătulește Universul (*kosmos*)? Când potrivit învățăturii lor, într-o anumită regiune <a

Universului> s-ar afla opinia și cutezanța, în alta ocazia (*Kairos*, momentul „critic” sau „oportun”), iar ceva mai sus, ori ceva mai jos, nedreptatea și despărțirea sau amestecul, dacă ne-ar demonstra configurația lor, spunând că fiecare din acestea este un număr și că se întâmplă să fie de pe acum în aceste locuri o pluralitate de mărimi compuse, deoarece însușirile numerice din alcătuirea lor merg împreună cu fiecare grup de locuri — <dacă lucrurile erau astfel>, atunci oare acest număr aflător în¹⁸⁸ cer este el același cu numărul pe care l-am luat drept <înfățișare particulară> pentru fiecare din cele <situate în Univers> sau mai există un altul în afară de acesta?

23. - Z 2. 1028 b 16 δοκεῖ δέ τισι τὰ τοῦ σώματος πέρατα, οἷον ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ καὶ στιγμή καὶ μονάς, εἶναι οὐσίαι, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα καὶ τὸ στερεόν. ἔτι παρὰ τὰ αἰσθητὰ οἱ μὲν οὐκ οἴονται εἶναι οὐθὲν τοιοῦτον, οἱ δὲ πλείω καὶ μᾶλλον ὄντα αἰδία ὥσπερ Πλάτων τά τ' εἶδη κτλ.

ARISTOTEL, *Metaph.* VII (Z), 2. 1028 b 16. Unii sunt de părere că limitele corpurilor, adică suprafața, linia, punctul și unitatea - sunt substanțe și chiar într-un grad mai mare decât corpul sau volumul („solidul”).

24. - N 3. 1090 b 5 εἰσὶ δέ τινες οἱ ἐκ τοῦ πέρατα εἶναι καὶ ἔσχατα τὴν στιγμήν μὲν γραμμῆς, ταύτην δ' ἐπιπέδου, τοῦτο δὲ τοῦ στερεοῦ, οἴονται εἶναι ἀνάγκην τοιαύτας φύσεις εἶναι.

ARISTOTEL, *Metaph.* XIV (N), 3, 1090 b 5. Unii gânditori, pornind de la observația că punctul este limita și extremitatea liniei, aceasta la rândul ei este limita suprafeței, iar suprafața este limita volumului (a corpului „solid”) ¹⁸⁹, consideră că trebuie să existe „ființe” (obiecte ale firii) de acest soi.

25. - Z 11. 1036 b 8 ἀποροῦσι τινες ἤδη καὶ ἐπὶ τοῦ κύκλου καὶ τοῦ τριγώνου, ὥς οὐ προσήκον γραμμαῖς ὀρίζεσθαι καὶ τῷ συνεχεῖ, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὁμοίως λέγεσθαι ὥσανεὶ σάρκες ἢ ὅστ᾽ αὐτοῦ ἀνθρώπου καὶ χαλκὸς καὶ λίθος τοῦ ἀνδριάντος· καὶ ἀνάγουσι πάντα εἰς τοὺς ἀριθμούς, καὶ γραμμῆς τὸν λόγον τὸν τῶν δύο εἶναί φασιν.

ARISTOTEL, *Metaph.* VII (Z) 11, 1036 b 8. Însă de vreme ce lucrul acesta pare a fi cu putință, doar că nu este limpede în ce cazuri anume, unii cugetători sunt nedumeriți chiar cu privire la cerc și la triunghi, socotind că nu se cuvine să le definim prin linii și prin continuu ¹⁹⁰; ci trebuie să le considerăm așa cum se vorbește despre carnea și oasele unui om sau despre arama și piatra unei statui; ca atare pe toate le reduc la numere, afirmând că definiția liniei rezultă din noțiunea de doi. Cât despre cei care susțin existența Ideilor, unii spun că d y a d a este linia în sine, alții spun că se suprapune Ideii de linie, căci <în opinia platonicienilor> ¹⁹¹ la unele lucruri Ideea se confundă cu exemplarul concret în care se întruchipează ea (așa cum se întâmplă cu d y a d a și cu Ideea d y a d e i); dar această <suprapunere> nu este valabilă și pentru linie. De aici rezultă că o singură Idee

va fi Ideea mai multor lucruri, care, în mod vădit, sub raportul speciei, rămân diferite (cum sunt d y a d a și Ideea d y a d e i). La rezultatul acesta ajung și pythagoreii. Mai urmează că putem concepe o singură Idee în sine a celorlalte Idei, ceea ce înseamnă că celelalte <înțeleșuri> nu ființează ca Idei și astfel toate lucrurile vor fi reduse la o singură unitate.

26. - N 3. 1091 a 13 οἱ μὲν οὖν Πυθαγόρειοι πότερον οὐ ποιοῦσιν ἢ ποιοῦσι γένεσιν, οὐθὲν δεῖ διστάζειν· φανερώς γὰρ λέγουσιν ὥς τοῦ ἐνὸς συσταθέντος, εἴτ' ἐκ ἐπιπέδων εἴτ' ἐκ χοιᾶς εἴτ' ἐκ σπέρματος εἴτ' ἐξ ὧν ἀποροῦσιν εἰπεῖν, εὐθὺς τὸ ἔγγιστα τοῦ ἀπείρου ὅτι εἴλκετο καὶ ἐπεραίνετο ὑπὸ τοῦ πέρατος. ἀλλ' ἐπειδὴ φυσικοποιοῦσι καὶ φυσικῶς βούλονται λέγειν, δίκαιον αὐτοὺς ἐξετάζειν τῇ περὶ φύσεως, ἐκ δὲ τῆς νῦν ἀφείναι μεθόδου . . . τοῦ μὲν οὖν περιττοῦ γένεσιν οὐ φασιν, ὥς ἄλλων ὅτι τοῦ ἀρτίου οὔσης γενέσεως.

ARISTOTEL, *Metaph.* XIV (N), 3, 1091 a 13. De vreme ce fenomenul este absurd să atribuim unor lucruri fizice ¹⁹² principiul generării. Sau, mai degrabă, este ceva imposibil. În privința opiniei pythagoreilor în această problemă - dacă atribuie sau nu celor fizice generarea - nu trebuie să existe nici o îndoială. Căci ei ne spun limpede că după ce s-a format Unul, din el se fac planuri, fie dintr-o suprafață, fie din sămânță sau din altele, pe care nu sunt capabili să le precizeze, înălțată partea cea mai învecinată cu *nemărginirea* (ἄπειρον, „in-finitul”) începuse să fie atrasă și hotărnicită către *finit* (peras, „limita”).

28. ARISTOT. Phys. G 4, 203 a 1 πάντες γὰρ οἱ δοκοῦντες ἀξιολόγως ἦφθαι τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας πεποίηται λόγον περὶ τοῦ ἀπείρου καὶ πάντες ὡς ἀρχὴν τινα τιθέασι τῶν ὄντων, οἱ μὲν ὥσπερ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων καθ' αὐτό, οὐχ ὡς συμβεβηκὸς τινι ἑτέρῳ, ἀλλ' οὐσίαν αὐτὸ ὄν τὸ ἀπείρον. πλὴν οἱ μὲν Πυθαγόρειοι ἐν τοῖς αἰσθητοῖς (οὐ γὰρ χωριστὸν ποιοῦσιν τὸν ἀριθμὸν), καὶ εἶναι τὸ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ ἀπείρον... καὶ οἱ μὲν τὸ ἀπείρον εἶναι τὸ ἄρτιον· τοῦτο γὰρ ἐναπολαμβανόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ περιττοῦ περαινόμενον παρέχειν τοῖς οὖσι τὴν ἀπειρίαν· σημεῖον δ' εἶναι τούτου τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν· περιτιθεμένων γὰρ τῶν γνωμόνων περὶ τὸ ἐν καὶ χωρὶς ὅτε μὲν ἄλλο αἰεὶ γίγνεσθαι τὸ εἶδος, ὅτε δὲ ἓν. Vgl. Plut. (?) Stob. Ecl. I pr. 10 p. 22, 16 W. τῇ μονάδι τῶν ἐφεξῆς περισσῶν γνωμόνων περιτιθεμένων ὁ γινόμενος αἰεὶ τετράγωνός ἐστι· τῶν δὲ ἄρτίων ὁμοίως περιτιθεμένων ἑτερομήκεις καὶ ἄνισοι πάντες ἀποβαίνουσιν, ἴσος δὲ ἰσάκις οὐδεῖς. SIMPL. Phys. (z. d. St.) 455, 20 οὗτοι [die Pythagoreer] τὸ ἀπείρον τὸν ἄρτιον ἀριθμὸν ἔλεγον διὰ τὸ πᾶν μὲν ἄρτιον, ὡς φασιν οἱ ἐξηγηταί, εἰς ἴσα διαιρεῖσθαι, τὸ δὲ εἰς ἴσα διαιρούμενον ἀπείρον κατὰ τὴν διχοτομίαν· ἡ γὰρ εἰς ἴσα καὶ ἡμίση διαίρεσις ἐπ' ἀπείρον· τὸ δὲ περιττὸν προστεθὲν περαίνει αὐτό· κωλύει γὰρ αὐτοῦ τὴν εἰς τὰ ἴσα διαίρεσιν... δῆλον ὅτι οὐκ ἐπ' ἀριθμῶν ἀλλ' ἐπὶ μεγεθῶν λαμβάνουσι τὴν ἐπ' ἀπείρον τομήν.

ARISTOTEL, *Fizica* III (G), 4, 203 a 1 și urm. Toți cei care s-au învrednicit să fie menționați pentru opiniile lor în acest domeniu al filosofiei¹⁹³ deschid o discuție despre infinit (*apeiron*) și cu toții iau drept premisă

împrejurarea că este un principiu al celor existente. Iar unii, cum ar fi pythagoreii și Platon, consideră infinitul un principiu în sine, nu ca un accident pe lângă altceva, ci ca fiind el însuși o substanță. Numai că pythagoreii îl așază în rândul obiectelor sensibile (căci nu fac din număr o însușire separabilă) și susțin că ceea ce este în afara cerului este infinit¹⁹⁴ <...> Iar unii afirmă că finitul este <elementul> pereche (*par*). Căci tocmai acest principiu *par*, dacă este inclus și delimitat de către <elementul> impar, conferă lucrurilor existente nemărginirea¹⁹⁵. O indicație în acest sens ne-o dă ceea ce se întâmplă cu numerele. Căci dacă punem de fiecare dată *gnomonii*¹⁹⁶ fie în jurul unității, fie în afara ei, în una din construcții obținem o figură mereu diferită, în cealaltă mereu aceeași <figură>. Platon însă consideră că există două infinituri: unul mare și unul mic.

Cf. și STOBAIOS, *Eclogae Physicae* (compilat probabil după Plutarh și Aetios — respectiv Celsus I., pr. 10, p. 22, 16) :

Gnomonii din numere impare adăugându-se pe rând unității, <prin acest procedeu> va rezulta mereu figură *tetragonală*; iar adăugându-se la fel gnomonii la număr par în jurul unității, toate figurile ies inegale, și două dintre laturi de lungimi diferite, nici una nu încadrându-se în mod egal, cu laturi echidistante¹⁹⁷.

(Un comentariu analog și la SIMPLICIUS, *In Aristotelis Physica Commentaria* 455, 20 - referitor la pasajul aristotelic de mai sus) :

Aceștia (*pythagoreii*) numeau infinitul număr pereche, fiindcă - așa cum spun interpreții - „orice număr pereche (*par*) se divide în părți egale, iar ceea ce împarte în raporturi egale este infinit în privința

dihotomie. Căci despărțirea în jumătăți egale tinde spre infinit, pe câtă vreme principiul impar, adăugându-se nemărginirii (infinite), împiedică diviziunea ei în părți egale". În felul acesta ei raportează nemărginirea la paritate (la conceptul de număr pereche) în funcție de împărțirea ei în jumătăți. De unde reiese clar că ei nu iau secționarea la infinit sub forma unor raporturi între numere, ci se referă la mărimi¹⁹⁸. Însă Aristotel nu consideră de fel împărțirea în jumătăți drept un criteriu determinat pentru definirea infinitului.

29. - G 5. 204 a 29 κατὰ συμβεβηκὸς ἄρα ὑπάρχει τὸ ἄπειρον. ἀλλ' εἰ οὕτως, εἴρηται ὅτι οὐκ ἐνδέχεται αὐτὸ λέγειν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκεῖνο ὧν συμβέβηκεν, τὸν ἀέρα ἢ τὸ ἄρτιον. ὥστε ἀτόπως ἂν ἀποφαινοῖντο οἱ λέγοντες οὕτως ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοί φασιν· ἅμα γὰρ οὐσίαν ποιῶσι τὸ ἄπειρον καὶ μερίζουσιν.

ARISTOTEL, *Fizica* III (G), 204 a 29. Infinitul există deci ca atribut¹⁹⁹. Însă, dacă este astfel precum s-a spus, el nu poate fi numit principiu, ci numai acel lucru căruia infinitul îi este atribuit: cum ar fi aerul sau perechea (ceva par). Astfel încât se dovedește absurdă părerea celor care sunt de acord cu pythagoreii. Căci ei fac din acest infinit o substanță și totodată îl divizează.

30. - D. 6. 213b 22 εἶναι δ' ἔφασαν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι κενόν, καὶ ἐπεισιέναι αὐτῷ τῷ οὐρανῷ ἐκ τοῦ ἀπείρου πνεῦμά τε ὡς ἀναπνέοντι καὶ τὸ κενόν, ὃ διορίζει τὰς φύσεις, ὡς ὄντος τοῦ κενοῦ χωρισμοῦ τινος τῶν ἐφεξῆς καὶ [τῆς] διορίσεως· καὶ τοῦτ' εἶναι

πρῶτον ἐν τοῖς ἀριθμοῖς· τὸ γὰρ κενόν διορίζει τὴν φύσιν αὐτῶν. STOB. Ecl. I 18. 1 c (D. 316) nach der Aristotelesstelle ἐν δὲ τῷ Περὶ τῆς Πυθαγόρου φιλοσοφίας πρώτῳ [fr. 201 Rose] γράφει τὸν μὲν οὐρανὸν εἶναι ἓνα, ἐπεισάγεσθαι δὲ ἐκ τοῦ ἀπείρου χρόνον τε καὶ πνοὴν καὶ τὸ κενόν, ὃ διορίζει ἐκάστων τὰς χώρας αἰεὶ. ARISTOT. de caelo B 2. 284 b 6 ἐπειδὴ δὲ τινές εἰσιν οἱ φασιν εἶναι τι δεξιὸν καὶ ἀριστερόν τοῦ οὐρανοῦ, καθάπερ οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι (ἐκείνων γὰρ οὗτος ὁ λόγος ἐστίν) κτλ. SIMPL. z. d. St. III 6, 20 τὸ γοῦν δεξιὸν καὶ ἄνω καὶ ἔμπροσθεν καὶ ἄγαθόν ἐκάλουν, τὸ δὲ ἀριστερόν καὶ κάτω καὶ ὀπίσθεν καὶ κακόν ἔλεγον, ὡς αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἱστορήσεν ἐν τῇ τῶν Πυθαγορείοις ἀρεσκόντων συναγωγῇ [fr. 200 R.].

ARISTOTEL, *Fizica* IV, 6, 213 b 22. Pythagoreii, la asemenea, susțineau că există *vidul* și că intră în Univers (în „cer”), din nemărginire (*apeiron*), ca și cum l-ar absorbi cerul, ca un suflu. Vidul delimitează naturile lucrurilor, fiind un factor despărțitor²⁰⁰ și o delimitare a celor aflate în serie. Și această proprietate se găsește mai întâi în numere. Căci vidul delimitează („distinge”) natura lor. STOBAIOS, *Florilegiu* I, 18, 1 c. În prima parte a lucrării *Despre filosofia lui Pythagoras*, el arde că Universul este *Unul* și că din nemărginire sunt aduse în cuprinsul său Timpul, Suflarea și Vidul, care delimitează totdeauna locurile diferitelor serii de lucruri. ARISTOTEL, *Despre cer* II (B), 2, 284 b 6. De vreme ce susțin unii, există

ceva la dreapta și la stânga cerului, așa cum afirmă cei numiți pythagorei (căci a lor este această enunțare) <...> SIMPLICIUS (în comentariul la acest pasaj) (386, 20). Așadar, ceea ce vine la dreapta, în sus și în față căpăta la ei denumirea de „bine”, iar ceea ce vine în jos și înapoi ziceau că este răul, precum ne informează însuși Aristotel (fr. 200 R.).

31. ARISTOT. de caelo B 2. 285 a 10 διὸ καὶ τῶν Πυθαγορείων ἄν τις θαυμάσειεν ὅτι δύο μόνας ταύτας ἀρχὰς ἔλεγον, τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, τὰς δι' τέτταρας [nämlich ἄνω, κάτω, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν] παρέλιπον οὐθὲν ἦττον κυρίας οὔσας. b 22 δῆλον τοίνυν ὅτι ὁ ἀφανὴς πόλος ἐστὶ τὸ ἄνω. καὶ οἱ μὲν ἐκεῖ οἰκοῦντες ἐν τῷ ἄνω εἰσὶν ἡμισφαιρίῳ καὶ πρὸς τοῖς δεξιοῖς, ἡμεῖς δ' ἐν τῷ κάτω καὶ πρὸς τοῖς ἀριστεροῖς, ἐναντίως ἢ ὥς οἱ Πυθαγόρειοι λέγουσιν· ἐκεῖνοι γὰρ ἡμᾶς ἄνω τε ποιοῦσι καὶ ἐν δεξιῳ μέρει, τοὺς δ' ἐκεῖ κάτω καὶ ἐν τῷ ἀριστερῷ. SIMPL. z. d. §1. 392, 18 ὥς αὐτὸς ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς συναγωγῆς τῶν Πυθαγορικῶν ἱστορεῖ, τοῦ ὅλου οὐρανοῦ τὸ μὲν ἄνω λέγουσιν εἶναι, τὸ δὲ κάτω, καὶ τὸ μὲν κάτω τοῦ οὐρανοῦ δεξιὸν εἶναι, τὸ δὲ ἄνω ἀριστερόν καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ κάτω [ἄνω verbessert Alexander richtig ebenda 392, 24] εἶναι.

ARISTOTEL, *Despre cer* 285 a 10. De aceea s-ar putea minuna cineva de pythagorei, fiindcă vorbesc doar despre aceste două principii și anume <ceea ce vine la> d r e a p t a și <ceea ce vine la> s t â n g a, dar au lăsat de o parte cele patru regiuni, - și

anume: cerul de sus, cel de jos, cel din față și cel din spate, deși acestea nu sunt părți mai puțin însemnate. Este clar deci că polul²⁰¹ invizibil este cel de sus. Iar <făpturile> ce locuiesc acolo se află în atmosfera de sus și lângă cei de la dreapta, pe câtă vreme noi ne aflăm în emisfera de jos, lângă cei de la stânga; tocmai contrariul celor afirmate de pythagorei. Căci ei ne fac să locuim <regiunea de> sus și în partea dreaptă, iar pe cei de acolo îi situează în partea de jos și la stânga. SIMPLICIUS (în comentariul la acest pasaj) Așa cum ne informează el însuși (i.e. Aristotel), în a doua carte a culegerii sale de *Opinii pythagoreice*, aceștia spun că există o parte de sus a cerului întreg și o parte de jos. Partea de jos a cerului este la dreapta, cea de sus fiind la stânga, iar noi suntem în regiunea de sus.

32. EUDEM. Phys. fr. 27 (Simpl. Ph. 431, 13 nach 47 A) τὸ δὲ ἀόριστον καλῶς ἐπὶ τὴν κίνησιν οἱ Πυθαγόρειοι καὶ ὁ Πλάτων ἐπιφέρουσιν (οὐ γὰρ ἢ ἄλλος γε οὐδεὶς περὶ αὐτῆς εἴρηκεν)· ἀλλὰ γὰρ ἀόριστα ἃ οὐκ ἔστι, καὶ τὸ ἀτελὲς δὴ καὶ τὸ μὴ ὂν γίνεται γὰρ, γινόμενον δὲ οὐκ ἔστι.

EUDEMOS (apud SIMPLICIUS, *Ph.* 431, 13), fr. 27. Ceea ce este nedelimitat (*aoriston*) pythagoreii și Platon îl pun în legătură printr-o frumoasă asociație — cu mișcarea (căci nimeni altcineva nu a mai vorbit despre ea). Însă nedelimitate sunt cele care nu există încă), așadar și nedesăvârșitul²⁰², la fel și ceea ce nu încheiază; căci <toate acestea> „devin”, dar tocmai dintr-un motiv nu există <încă>.

33. ARISTOT. Phys. D 10. 218 a 33 οἱ μὲν γὰρ τὴν τοῦ ὅλου κίνησιν εἶναι φασιν [nämlich τὸν χρόνον], οἱ δὲ τὴν σφαῖραν αὐτὴν. AET. I 21,1 (D. 318) Πυθαγόρας τὸν χρόνον τὴν σφαῖραν τοῦ περιέχοντος εἶναι.

ARISTOTEL, *Fizica* IV (D), 10, 218 a 35 - 218 b 20. Unii spun că timpul este mișcarea întregului (Univers), alții că este însăși sfera. AET. I, 21, 1 (D. 318). Pythagoras afirmă că timpul este sfera ce cuprinde (Universul).

34. EUDEM. Phys. B III fr. 51 (Simpl. Ph. 732, 26) ὁ δὲ αὐτὸς χρόνος πότερον γίνεται ὥσπερ ἔνιοί φασιν ἢ οὐ, ἀπορήσειεν ἂν τις...εἰ δέ τις πιστεύσειε τοῖς Πυθαγορείοις, ὥστε πάλιν τὰ αὐτὰ ἀριθμῶι, καὶ γὰρ μυθολογήσω τὸ ῥαβδίον ἔχων ὑμῖν καθημένοις οὕτω, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως ἔξει, καὶ τὸν χρόνον εὐλογόν ἐστι τὸν αὐτὸν εἶναι. μιᾶς γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς κινήσεως, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν τῶν αὐτῶν τὸ πρότερον καὶ ὕστερον ἐν καὶ ταῦτόν, καὶ ὁ τούτων δὴ ἀριθμὸς· πάντα ἄρα τὰ αὐτά, ὥστε καὶ ὁ χρόνος.

EUDEMOS, fr. 51, apud Simplicius, *Phys.* 732, 26.

Ar putea cineva să stea la îndoială dacă timpul în devenirea sa este același, cum susțin unii sau dacă nu <ar fi identic>, mai ales atunci când s-ar încrede în pythagorei. De s-ar nimeri în așa fel încât să revină (mereu) aceleași întâmplări după număr și eu atunci voi cuvânta din nou cu bagheta în mână pentru voi cei așezați la fel în jurul meu - cum sunteți acum - și celelalte vor fi asemenea, rânduite în același chip, toate așa cum se află în prezent și se va considera cu temei că timpul este același. Căci mișcarea fiind singură și aceeași, ceea ce vine mai

întâi și ceea ce vine ulterior, din multele întâmplări identice, nu este decât unul și același lucru și există un număr al acestora. Toate deci sunt aceleași, astfel încât și timpul (este identic întru totul cu sine însuși).

35. ARISTOT. de caelo B 9. 290 b 12 φανερόν δ' ἐκ τούτων, ὅτι καὶ τὸ φάναι γίνεσθαι φερομένων [nämlich τῶν ἄστρον] ἀρμονίαν, ὡς συμφώνων γινομένων τῶν ψόφων, κομψῶς μὲν εἴρηται καὶ περιττῶς ὑπὸ τῶν εἰπόντων, οὐ μὲν οὕτως ἔχει τάληθές. δοκεῖ γὰρ φασιν ἀναγκαῖον εἶναι, τηλικούτων φερομένων ἁρμονιάτων γίνεσθαι ψόρον, ἐπεὶ καὶ τῶν παρ' ἡμῖν οὕτε τοὺς ὄγκους ἔχόντων ἴσους οὕτε τοιούτῳ τάχει φερομένων· ἡλίου δὲ καὶ σελένης, ἔτι τε τοσούτων τῷ πλήθος ἄστρον καὶ τὸ μέγεθος φερομένων τῷ τάχει τοιαύτην φορὰν, ἀδύνατον μὴ γίνεσθαι ψόρον ἀμείχανόν τινα τὸ μέγεθος.¹ ὑποθέμενοι δὲ ταῦτα καὶ τὰς ταχυτήτας ἐκ τῶν ἀποστάσεων ἔχειν τοὺς τῶν συμφωνιῶν λόγους, ἐναρμόνιον φασὶ γίνεσθαι μὲν φωνὴν φερομένων κύκλῳ τῶν ἄστρον. ἐπεὶ δ' ἄλογον ἐδόκει τὸ μὴ συνακούειν ἡμᾶς τῆς φωνῆς αὐτῆς, αἷτιον τούτου φασὶν εἶναι τὸ γιγνομένοις οὕτως ὑπάρχειν τὸν ψόρον, ὥστε μὴ διάδηλον εἶναι πρὸς τὴν ἐναντίαν σιγὴν· πρὸς ἄλληλα γὰρ φωνῆς καὶ σιγῆς εἶναι τὴν διάγνωσιν, ὥστε καθάπερ τοῖς χαλκοτύποις διὰ συνήθειαν οὐδὲν δοκεῖ διαφέρειν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ταὐτὸ συμβαίνειν. ALEX. *Metaphys.* 75, 15 ηγ, ὁ δὲ τάξεως τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ, ἣν ἐποιοῦντο τῶν ἀριθμῶν οἱ Πυθαγόρειοι, μνημονεύει [Ar.] ἐν τῷ δευτέρῳ *Περὶ τῆς Πυθαγορικῶν δόξης* [fr. 202 Rose]. Über die τάξις ἀστέρων vgl. auch 58 B 22., ferner Eudem. fr. 95 (oben 12 A 19).

ARISTOTEL, *Despre cer* II (B) 9, 290 b 12. Din toate acestea reiese că teoria după care armonia se naște odată cu mișcările astrelor (prin ceruri), iscându-se sunetele în consonanță²⁰³, deși a fost enunțată cu ingeniozitate și eleganță, nu este adevărată - așa cum stau lucrurile. Dar unora li se pare o necesitate să se producă sunetul când se rotesc atât de mari corpurile cerești, de vreme ce există și unul al corpurilor din regiunea noastră care nu au mase comparabile și nici nu se deplasează²⁰⁴ cu o repeziciune la fel de mare. Cu atât mai mult, rotindu-se cu asemenea iuțeală, soarele și luna, odată cu celelalte astre, atât de numeroase și atât de mari, este cu neputință să nu se iște o rumoare²⁰⁵ de o intensitate neînchipuită. Buzuindu-se pe acest raționament și socotind că vitezele corpurilor cerești, <deduse> din evaluarea distanțelor <acestora>²⁰⁶, se află în aceleași raporturi cu intervalele de consonanță, ei spun că se produce un sunet armonios când se rotesc astrele pe orbita lor. Deoarece însă li se pare illogic să nu auzim în același timp tonalitățile armoniei, susțin pentru a lămuri cauza fenomenului, cum că sunetul²⁰⁷ acesta se află în auzul nostru de îndată ce ne naștem, astfel încât nu poate fi deosebit de tăcere - fenomenul opus - de vreme ce sunetele și tăcerea se disting între ele numai prin contrastul care le opune. Ca atare, întocmai precum li se pare bronzarilor, de pe urma deprinderii cu zgomotul de ciocane, că nu se mai distinge tăcerea, la fel se întâmplă și cu oamenii. (Cf. de asemenea ALEXANDROS, *Comentariul la Metafizica lui Aristotel* (75, 15)):

Amintește Aristotel (fr. 202 Rose) în a doua carte „Despre opiniile filosofilor pythagorei” de ordinea ce domnește în ceruri, pe care o întocmeau din numere.

(Referitor la „ordinea” (*taxis*) cerească, vezi de asemenea teoria lui Eudemos, derivată din Anaximandros - 12, A, 19, DK)

36. AĖT. II 29, 4 (D. 360) τῶν Πυθαγορείων τινὲς κατὰ τὴν Ἀριστοτέλειον ἱστορίαν καὶ τὴν Φιλίππου τοῦ Ὀπουντίου ἀπόφασιν ἀνταυγείαι καὶ ἀντιφράξει τοτὲ μὲν τῆς γῆς, τοτὲ δὲ τῆς ἀντίχθονος [nämlich ἐκλείπειν τὴν σελήνην]. τῶν δὲ νεωτέρων εἰσὶ τινες οἷς ἔδοξε κατ' ἐπινέμησιν φλογὸς κατὰ μικρὸν ἐξαπτομένης τεταγμένως ἕως ἂν τὴν τελείαν πανσέληνον ἀποδῶι, καὶ πάλιν ἀναλόγως μειουμένης μέχρι τῆς συνόδου, καθ' ἣν τελείως σβέννυται.

AĖT. II, 29, 4 (D. 360). Unii pythagorei - potrivit cercetării aristotelice și după cum declară Philippos din Opus²⁰⁸ - arătau că <eclipsa de lună> se întâmplă din cauza reflectării luminii și a interpușerii unui corp ceresc, acesta fiind o dată pământul și altă dată Anti-pământul. Dar, dintre cei mai recenți, unii susțin părerea potrivit căreia <fenomenul are loc> după cum se propagă focul <din lună>: se aprinde puțin câte puțin după o anumită rânduială, până ce ne dă strălucirea de lună plină, iar apoi, în mod analogic, văpaia lui se micșorează până la conjuncția corpurilor cerești²⁰⁹, când se stinge totul.

37. ARISTOT. de caelo B 13. 293 a 18 (vgl. 44 A 16. 17) τῶν πλείστων ἐπὶ τοῦ μέσου κεῖσθαι λεγόντων [nämlich τὴν γῆν] ... ἐναντίως οἱ περὶ τὴν Ἰταλίαν, καλούμενοι δὲ Πυθαγόρειοι λέγουσιν· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ μέσου πῦρ εἶναί φασι, τὴν δὲ γῆν ἐν τῶν ἄστρον οὔσαν κύκλῳ φερομένην περὶ τὸ μέσον νύκτα τε καὶ ἡμέραν ποιεῖν. ἔτι δ' ἐναντίαν ἄλλην ταύτη κατασκευάζουσι γῆν, ἣν ἀντίχθονα ὄνομα καλοῦσιν, οὐ πρὸς τὰ φαινόμενα τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦντες, ἀλλὰ πρὸς τινες λόγους καὶ δόξας αὐτῶν τὰ φαινόμενα προσέλκοντες καὶ πειρώμενοι συγκοσμεῖν. πολλοῖς δ' ἂν καὶ ἑτέροις συνδόξει μὴ δεῖν τῇ γῇ τὴν τοῦ μέσου χώραν ἀποδιδόναι, τὸ πιστὸν οὐκ ἐκ τῶν φαινομένων ἀθροῦσιν ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῶν λόγων. τῷ γὰρ τιμιωτάτῳ οἶονται προσήκειν τὴν τιμιωτάτην ὑπάρχειν χώραν, εἶναι δὲ πῦρ μὲν γῆς τιμιώτερον, τὸ δὲ πέρας τῶν μεταξύ, τὸ δ' ἔσχατον καὶ τὸ μέσον πέρας. b 1 ἔτι δ' οἱ γὰρ Πυθαγόρειοι καὶ διὰ τὸ μάλιστα προσήκειν φυλάττεσθαι τὸ κυριώτατον τοῦ παντός· τὸ δὲ μέσον εἶναι τοιοῦτον· ὁ Διὸς φυλακὴν ὀνομάζουσι, τὸ ταύτην ἔχον τὴν χώραν πῦρ, ὥσπερ τὸ μέσον ἀπλῶς λεγόμενον καὶ τὸ τοῦ μεγέθους μέσον καὶ τοῦ πράγματος ὃν μέσον καὶ τῆς φύσεως. καίτοι καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις οὐ ταῦτόν τὸ τοῦ ζώου καὶ τοῦ σώματος μέσον, οὕτως ὑποληπτέον μᾶλλον καὶ περὶ τὸν ὅλον οὐρανόν. SIMPL. z.d. St. 511, 26 ἐν μὲν τῷ μέσῳ τοῦ παντός πῦρ εἶναί φασι, περὶ δὲ τὸ μέσον τὴν ἀντίχθονα φέρεσθαι φασι γῆν οὔσαν καὶ αὐτὴν, ἀντίχθονα δὲ καλουμένην διὰ τὸ ἐξ ἐναντίας τῇδε τῇ γῇ εἶναι, μετὰ δὲ τὴν ἀντίχθονα

η γῆ ἥδε φερομένη καὶ αὐτὴ περὶ τὸ μέσον, μετὰ δὲ τὴν γῆν η σελήνη· οὕτω γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ Περὶ τῶν Πυθαγορικῶν ιστορε [Arist. fr. 204 Rose] τὴν δὲ γῆν ὡς ἐν τῶν ἄστρον οὔσαν κινουμένην περὶ τὸ μέσον κατὰ τὴν πρὸς τὸν ἥλιον σχέσιν νύκτα καὶ ἡμέραν ποιεῖν. ἡ δὲ ἀντίχθον κινουμένη περὶ τὸ μέσον καὶ ἐπομένη τῇ γῇ ταύτῃ οὐχ ὁράται ὑφ' ἡμῶν διὰ τὸ ἐπιπροσθεῖν ἡμῖν αἰεὶ τὸ τῆς γῆς σῶμα ... οἱ δὲ γνησιώτερον αὐτῶν μετασχόντες πῦρ μὲν ἐν τῷ μέσῳ λέγουσι τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τὴν ἐκ μέσου κινουμένην τὴν γῆν ζωιογονοῦσαν καὶ τὸ ἀπεψυγμένον αὐτῆς ἀναθάλλουσαν· διὸ οἱ μὲν Ζηνὸς πύργον αὐτὸ καλοῦσιν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Πυθαγορικοῖς ἱστόρησεν, οἱ δὲ Διὸς φυλακὴν, ὡς ἐν τούτοις, οἱ δὲ Διὸς θρόνον, ὡς ἄλλοι φασίν. ἄστρον δὲ τὴν γῆν ἔλεγον ὡς ὄργανον καὶ αὐτὴν χρόνου· ἡμερῶν γὰρ ἐστὶν αὕτη καὶ νυκτῶν αἰτία· ἡμέραν μὲν γὰρ ποιεῖ τὸ πρὸς τῷ ἡλίῳ μέρος κινουμένη, νύκτα δὲ κατὰ τὸν κῶνον τῆς γινομένης αὐτῆς σκιᾶς. ἀντίχθονα δὲ τὴν σελήνην ἐκάλουν οἱ Πυθαγόρειοι, ὥσπερ καὶ αἰθερίαν γῆν.

ARISTOTEL, *Despre cer II* (B), 13, 293 a 18. Pe câtă parte cea mai mare parte a oamenilor spun că „pământul” este așezat în mijlocul universului <...>, filosofii din Italia, cei numiți pythagorei, susțin teoria contrară. Ei spun că în centru („la mijloc”) este focul, iar pământul fiind unul dintre aștri face <să se perinde> ziua și noaptea prin deplasarea sa circulară²¹⁰. Mai înlocuiesc <în teoria lor>²¹¹ și alt pământ, care se află în poziție opusă față de al nostru și îl numesc „Anti-pământ”, întrucât ei nu caută să pună de acord teoriile și cauzele cu fenomenele cerești, ci, mai

degrabă, prin raportarea fenomenelor la unele teorii și opinii ale lor încearcă să le armonizeze cosmic, <acordându-le cu gândirea teoretică>. Numeroși alți <cercetători> nu ar fi totuși de aceeași părere, nevrând să dea pământului poziția centrală și neacordând crezare observării fenomenelor, ci mai degrabă sprijinindu-se pe cele deduse din teorii. Căci, așa cum socotesc ei, se cuvine lucrului cel mai prețuit locul cel mai de preț; iar focul este mai prețios decât pământul, la fel cum limita este mai prețioasă decât ceea ce se află în poziție intermediară. Or, marginea exterioară („circumferința”)²¹² și centrul („mijlocul”) sunt limitate. Judecând astfel analogic, ei consideră că nu pământul se află în centrul sferei, ci mai degrabă focul. (b) Mai aduc încă pythagoreii și alt argument, dedus din credința lor că cel mai de frunte loc al întregului Univers se cuvine să fie vegheat. Și acesta e tocmai centrul, pe care-l numesc „veghea lui Zeus”²¹³, un loc în care se află focul, termenul *centru* fiind folosit de ei în mod absolut, ca și cum centrul unei figuri geometrice ar fi totodată și al unui lucru din natură. Totuși, precum se întâmplă și la viețuitoare, la care nu este același mijlocul trupului și centrul vieții, mai degrabă astfel trebuie să concepem cerul întreg <sub raportul ierarhiilor părților>. SIMPLICIUS, *De caelo* 511, 26. În centrul Universului spun că este focul, iar în jurul centrului se rotește Anti-pământul, fiind el însuși un pământ și numindu-se astfel deoarece ființează ca ceva opus acestui pământ (al nostru). Iar după Anti-pământ vine pământul nostru, rotindu-se de asemenea în jurul centrului; după pământ vine luna. Căci așa ne informează însuși <Aristotel> în lucrarea sa „Despre pythagoricieni” (Arist. fr. 204 Rose), Pământul, (arată el), fiind unul dintre astre, mișcându-se în

jurul centrului, face să apară ziua și noaptea, în funcție de poziția sa față de soare. Iar Anti-pământul, cum se mișcă în jurul centrului pe urmele acestui pământ, nu este văzut de noi, fiindcă se interpune mereu vederii noastre massa pământului (care-i stă în cale)... Întemeindu-se așadar pe raționamentul că decada este numărul desăvârșit au vrut să aducă până la zece numărul corpurilor care gravitează în cerc. Astfel, zice filosoful, după ce au stabilit că sfera stelelor fixe²¹⁴ ar fi una singură, iar planetele ar fi șapte, apoi venind pământul nostru, au împlinit decada cu Anti-pământul²¹⁵. Așa a expus însuși Aristotel doctrina pythagoreilor. Dar cei care se țineau în mod mai autentic de învățăturile sectei consideră focul, situat în mijlocul întregului Univers> forța demiurgică dătătoare de viață care încălzește din centru părțile mai reci ale pământului. De aceea unii îl numesc „Turnul lui Zeus” - așa cum a desemnat însuși Aristotel în (cartea) „Despre pythagoricieni” - iar alții „Veghea lui Zeus”, cum spune filosoful în acest pasaj. În sfârșit, îl mai numesc unii „Tronul lui Zeus”, așa cum ne informează alte izvoare. Și mai ziceau că pământul este un astru, întrucât trebuie socotit și el un instrument <de producere> a timpului: fiindcă tocmai aceasta este cauza care determină zilele și nopțile. Face (ca să sară) ziua, fiind luminată regiunea care privește soarele; iar noaptea, se întinde după cum apare conul de umbră ce se desprinde în urma sa²¹⁶. Iar unii pythagoreii dădeau numele de Anti-pământ lunii²¹⁷, tot așa cum i se dădea și numele pământului „cel eteric”.

3/a. ARISTOT. de caelo B 13. 293 b 18 ὅσοι μὲν μηδ' ἐπὶ τοῦ μέσου κεῖσθαι φασιν αὐτήν [nämlich τὴν γῆν], κινεῖσθαι τοῖς ἀστέροις περὶ τὸ μέσον, οὐ μόνον δὲ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνθρωπον.

ARISTOTEL, *Despre cer* II (B), 13, 293 b 15. Așadar, despre poziția pământului unii au această părere, la fel în legătură cu repaosul sau mișcarea lui. Însă nu concep totul în același mod fenomenele. Ci <învățații aceia>, câți afirmă că pământul este așezat în centrul Universului, susțin că se mișcă în cerc împrejurul centrului și nu numai acesta, dar și Anti-pământul, așa cum s-a spus mai înainte (cf. și ARISTOTEL, *Meteorol.* A, 8345 a 13).

37c. AET. III 1, 2 (D. 364) τῶν Πυθαγορείων οἱ μὲν ἔφασαν ἄστέρος εἶναι διάκασιν [die Milchstrasse] ἐκπεσόντος μὲν ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑδρας, δι' οὗ δὲ περιέδραμε χωρίου κυκλοτερῶς αὐτὸ περιφλέξαντος ἐπὶ τοῦ κατὰ Φαέθοντα ἐμπρησμοῦ· οἱ δὲ τὸν ἡλιακὸν ταύτηι φασὶ κατ' ἀρχὰς γεγονέναι δρόμον. τινὲς δὲ κατοπτρικὴν εἶναι φαντασίαν τοῦ ἡλίου τὰς αὐγὰς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνακλῶντος, ὅπερ καπὶ τῆς ἱριδος ἐπὶ τῶν νεφῶν συμβαίνει.

AET. III, 1, 2 (D. 364). Unii dintre pythagorei au spus că <dâra lăsată de Calea Lactee> reprezintă combustia definitivă a unui astru, după ce ar fi căzut din așezarea sa. Iar locul pe unde s-a prăbușit mistuindu-se într-o mișcare circulară <păstrează dâra lui> în urma unei învăpăieri, precum a fost și arderea lui Phaeton²¹⁸. Unii însă mai susțin că pe acolo trecuse la început cursul soarelui. Alții mai presupun în sfârșit că este o imagine provenită din reflectarea soarelui care-și frânge razele <...> de bolla cerească, întocmai ca în oglindă²¹⁹, așa cum arată și curcubeul, prin reflexia luminii solare pe norii cerești. (Cf. de asemenea fragm. 41, 10 DK din Oinopides — cu referirile din *Meteorol.* A, 8, 345 a 13).

38. ARISTOT. *de caelo* Γ 1. 300 a 14 τὸ δ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ τοῖς ἐξ ἀριθμῶν συντιθεῖσι τὸν οὐρανόν· ἴνιοι γὰρ τὴν φύσιν ἐξ ἀριθμῶν συνιστᾶσιν, ὥσπερ τῶν Πυθαγορείων τινές. τὰ μὲν γὰρ φυσικὰ σώματα φαίνεται βίρος ἔχοντα καὶ κουφότητα, τὰς δὲ μονάδας οὔτε σῶμα ποιεῖν οἷόν τε συντιθεμένας οὔτε βίρος ἔχειν.

ARISTOTEL, *Despre cer* III, 1, 300 a 14. Deci corpurile naturale comportă în mod evident greutate și ușurință, dar unitățile care ar fi compuse²²⁰ nu pot nici să alcătuiască un corp, nici să posede greutate.

39. - *de anima* A 3. 407 b 20 οἱ δὲ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν ποῖόν τι ἡ ψυχὴ, περὶ δὲ τοῦ δεχομένου πῶματος οὐθὲν ἔτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικοὺς μύθους τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα.

ARISTOTEL, *De anima* I (A), 3, 407 b 20. Iar unii încumetă numai să spună ce fel de lucru este sufletul, însă nu precizează deloc definițiile referitoare la trupul care-l primește. Ca și cum ar fi cu puțință, după miturile pythagoreice²²¹, ca orice suflet, la întrupare, să intre în orice trup.

40. - A 2. 404 a 16 ἔοικε δὲ καὶ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων λεγόμενον τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν· φασὶ γὰρ τινες αὐτῶν ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι κινητά, οἱ δὲ τὰ ταῦτα κινεῖν. περὶ δὲ τούτων εἰρησι, διότι συνεχῶς φαίνεται κινούμενα, καὶ ἢ κινητὰ παντελῆς.

ARISTOTEL, *De anima* I (A), 2, 404 a, 16. S-ar părea că și cele transmise prin spusele pythagoreilor conțin aceeași idee. Căci unii din școala lor spuneau că sufletul alcătuit din firele unei pulberi²²² împrăștiate prin văzduh alții (afirmau) că este ceea ce pune în mișcare (pulberea). Vorbeau despre aceste („fire”) deoarece se vede neîndol, cum se mișcă neîncetat, chiar dacă vântul ar lipsi cu desăvârșire.

41. - Polit. Θ 5. 1340 b 18 διὸ πολλοὶ φασὶ τῶν σοφῶν οἱ μὲν ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἁρμονίαν. Vgl. de anima A 4. 407 b 27 (44 A 23).

-- *Politica* VIII (B), 5, 1340 b 18. Din această cauză mulți înțelepți spun că sufletul este armonie iar alții că ar fi înzestrat cu armonie.

42. - de sens. 3. 439 a 30 τὸ γὰρ χρῶμα ἢ ἐν τοῖς πέρασιν ἔστιν ἢ πέρασ. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὴν ἐπιφάνειαν χροῖαν ἐκάλουν.

ARISTOTEL, *De sensu* 3, 439 a 30. Iar culoarea ori este cuprinsă în limită (peras), ori este însăși limita. Din această cauză pythagoreii numeau *suprafața* „culoare”.

43. - 5. 445 a 16 ὃ δὲ λέγουσιν τινες τῶν Πυθαγορείων οὐκ ἔστιν εὐλόγον· τρέφεσθαι γὰρ φασιν ἓνια ζῶια ταῖς ὀσμάϊς. Vgl. Diog. IX 43 und 68 A 28. 29.

ARISTOTEL, *De sensu* 5, 445 a 16. Ceea ce spun anumiți pythagorei nu este întemeiat rațional: susțin anume că unele viețuitoare se hrănesc doar cu mirosuri (cf. Diogenes Laërtios IX, 43 și Democrit 68, 28, 29, DK).

Secțiunea 58 C

2. PORPH. V. P. 41 ἔλεγε δὲ τινὰ καὶ μυστικῶι τρόπῳ συμβολικῶς, ὃ δὴ ἐπὶ πλεον Ἀριστοτέλης (fr. 196 Rose) ἀνέγραψεν, οἷον ὅτι τὴν θάλατταν μὲν ἐκάλει εἶναι δεικρυον, τὰς δὲ ἄρκτους Ῥέας χεῖρας, τὴν δὲ Πλειάδα Μουσῶν λύραν, τοὺς δὲ πλανήτας κύνας καὶ Περσεφόνης, τὸν δ' ἐκ χαλκοῦ κρουομένου κινημενὸν ἦχόν φωνὴν εἶναι τινος τῶν δαιμόνων ἀπειλημένην, τῷ χαλκῷ. AEL. V. H. IV 17 ἔλεγε δὲ ἡρώτατον εἶναι τὸ τῆς μαλάχης φύλλον. ἔλεγε δὲ ὅτι ἡνιωτὸν σοφώτατον ὁ ἀριθμὸς, δεύτερος δὲ ὁ τοῖς πράγμασι συνώνυμος. καὶ τὸν σεσμὸν ἐγενεαλόγει οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ σὺν ὁδὸν τῶν τεθνεώτων, ἢ δὲ ἱρις φέρεσκεν ὡς ἀὐγὴ τοῦ ἡλίου ἐστὶ καὶ ὁ πολλάκις ἐπιπίπτων τοῖς ὡσὶν ἦχος φωνῆ τῶν κρείττόνων.

PORPHYRIOS, V. P. 41. Rostea unele învățături într-o formă figurat-simbolică și mistică²²³, iar pe acestea le-a consemnat pe larg Aristotel (fr. 196 Rose). De pildă, faptul că marea o numea lacrimă și constelația Pleiadelor — „mâinile Rheei”, iar Pleiadele se numeau „lira muzelor”, plantele „câinii Persephonei”, sunetul iscat la lovirea bronzului era un glas al unuia dintre kymoni, închis în aramă. AELIAN., *Varia Historia* IV, 17. Zicea că cel mai sfânt (lucru, dintre plante) este iuncea de albă. Iar dintre toate numărul este cel mai înțelept lucru; în al doilea rând cel care a pus nume lucrurilor. Iar despre cutremur, stabilind obârșia fenomenelor), obișnuia să spună că nu este altceva decât o întâlnire a celor care tocmai au murit; apoi

că irisul (din alcătuirea) ochiului este lumina soarelui²²⁴ și răsunetul care se repercutează în urechi de mai multe ori este un glas al <daimon-ilor> mai puternic.

4. IAMBL. V. P. 82-86 ἔστι δὲ ἡ μὲν τῶν ἀκουσ-
ματικῶν φιλοσοφία Ἀκούσματα ἀναπόδεικτα καὶ
ἄνευ λόγου, ὅτι οὕτως πρακτέον, καὶ τὰλλα, ὅσα
παρ' ἐκείνου ἐρρέθη, ταῦτα πειρῶνται σιαφυλάττειν
ὡς θεῖα δόγματα, αὐτοὶ δὲ παρ' αὐτῶν οὔτε λέγειν
προσποιοῦνται οὔτε λεκτέον εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
ὑπολαμβάνουσι τούτους ἔχειν βέλτιστα πρὸς
φρόνησιν, οἵτινες πλεῖστα Ἀκούσματα ἔσχον
πάντα δὲ τὰ οὕτως <καλούμενα> Ἀκούσματα
διήρηται εἰς τρία εἶδη· τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν τί ἐστι
σημαίνει, τὰ δὲ τί μάλιστα, τὰ δὲ τί δεῖ πράττειν
ἢ μὴ πράττειν. τὰ μὲν οὖν τί ἐστι τοιαῦτα, οἷον τί
ἐστὶν αἱ μακάρων νῆσοι; ἥλιος καὶ σελήνη. τί ἐστὶ
τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον; τετρακτύς· ὅπερ ἐστὶν ἡ
ἁρμονία, ἐν ἣι αἱ Ξειρῆνες. τὰ δὲ τί μάλιστα, οἷον
τί τὸ δικαιοτάτον; θύειν. τί τὸ σοφώτατον; ἀριθμῶν
δεύτερον δὲ ὁ τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέμεναι
τί σοφώτατον τῶν παρ' ἡμῖν; ἰατρική. τί κάλλιστον;
ἁρμονία. τί κράτιστον; γνώμη. τί ἄριστον;
εὐδαιμονία. τί δὲ ἀληθέστατον λέγεται; ὅτι πονηροί
οἱ ἄνθρωποι. διὸ καὶ ποιητὴν Ἰπποδάμαντά φασί
ἐπαινέσαι αὐτὸν τὸν Σαλαμίνιον, ὃς ἐποίησεν·

ὦ θεῖοι, πόθεν ἐστέ, πόθεν τοιοῖδ' ἐγένεσθε;
ἄνθρωποι, πόθεν ἐστέ, πόθεν κακοὶ ὦδ' ἐγένεσθε;

(83) ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἐστὶ τὰ τούτου τοῦ γένους
Ἀκούσματα· ἕκαστον γὰρ τῶν τοιούτων μάλιστα τί
ἐστὶν. ἔστι δ' αὕτη ἢ αὕτη τῇ τῶν ἐπτὰ σοφιστῶν
λεγομένη σοφία. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἐζήτουν οὐ τί ἐστὶ
ἀγαθόν, ἀλλὰ τί μάλιστα; οὐδὲ τί τὸ χαλεπόν, ἀλλὰ
τί τὸ χαλεπώτατον; ὅτι τὸ αὐτὸν γινῶναι ἐστὶν· οὐδὲ τί
τὸ ῥαϊδίον, ἀλλὰ τί τὸ ῥαϊστον; ὅτι τὸ ἔθει χρῆσθαι. τῇ
τοιαύτῃ γὰρ σοφίᾳ μετηκολουθηκέναι ἔοικε τὰ τοιαῦτα
ἀκούσματα· πρότεροι γὰρ οὗτοι Πυθαγόρου ἐγένοντο.
τί δὲ τί πρακτέον ἢ οὐ πρακτέον τῶν Ἀκουσμάτων
τοιαῦτά ἐστιν, οἷον ὅτι δεῖ τεκνοποιεῖσθαι· δεῖ γὰρ
ἀντικαταλιπεῖν τοὺς θεραπεύοντας τὸν θεόν· ἢ ὅτι δεῖ
τῶν δεξιῶν ὑποδεῖσθαι πρότερον, ἢ ὅτι οὐ δεῖ τὰς
ἐπιφόρους βαδίζειν ὁδοὺς, οὐδὲ εἰς περιρραντήριον
ἐμβάπτειν, οὐδὲ ἐν βαλανείῳ λούεσθαι. ἄδηλον γὰρ ἐν
ταῖς τούτοις, εἰ καθαρεύουσιν οἱ κοινωνοῦντες. (84)
καὶ ἄλλα τάδε. φορτίον μὴ συγκαθαίρειν· οὐ γὰρ δεῖ
πονηρὸν γίνεσθαι τοῦ μὴ πονεῖν· συνανατιθέναι δέ. χρυσὸν
ἐκ τῆς γούσης μὴ πλησιάζειν ἐπὶ τεκνοποιίᾳ· μὴ λέγειν ἄνευ
φροσύνης. σπένδειν τοῖς θεοῖς κατὰ τὸ οὖς τῆς κύλικος
πλυντοῦ ἔνεκεν καὶ ὅπως μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πίνηται. ἐν
ἐκτυλίῳ μὴ φέρειν σημεῖον θεοῦ εἰκόνα, ὅπως μὴ
μιμνήσκῃται· ἄγαλμα γὰρ, ὅπερ δεῖ φρουρῆσαι ἐν τῷ
οἴκῳ. γυναῖκα οὐ δεῖ διώκειν τὴν αὐτοῦ, ἰκέτις γάρ·
ἀπὸ καὶ ἀφ' ἐστίας ἀγόμεθα, καὶ ἡ λῆψις διὰ δεξιᾶς.
μηδὲ ἀλεκτρούνα λευκὸν <θύειν>· ἰκέτης γὰρ <καὶ>
ἱερὸς τοῦ Μηνός· διὸ καὶ σημαίνουσιν ὥραν. (85)
οὐδὲ συμβουλεύειν μηδὲν παρὰ τὸ βέλτιστον τῷ
συμβουλευομένῳ· ἱερὸν γὰρ συμβουλή. ἀγαθὸν οἱ
ἄνθρωποι, αἱ δὲ ἡδοναὶ ἐκ παντὸς τρόπου κακόν· ἐπὶ

κολάσει γὰρ ἐλθόντας δεῖ κολασθῆναι. θύειν χρὴ ἀνυπόδητον καὶ πρὸς τὰ ἱερὰ προσιέναι. εἰς ἱερὸν οὐ δεῖ ἐκτρέπεσθαι· οὐ γὰρ πάρεργον δεῖ ποιεῖσθαι τὸν θεόν. ὑπομένοντα καὶ ἔχοντα τραύματα ἐν τῷ ἔμπροσθεν τελευτῆσαι ἀγαθόν, ἐναντίως δὲ ἐναντίον. εἰς μόνα τῶν ζώων οὐκ εἰσέρχεται ἀνθρώπου ψυχῇ, οἷς θέμις ἐστὶ τυθῆναι· διὰ τοῦτο τῶν θυσίμων χρὴ ἐσθίειν μόνον (οἷς ἂν τὸ ἐσθίειν καθήκηι), ἄλλου δὲ μηδενὸς ζώου. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν Ἀκουσμάτων ἐστὶ, τὰ δὲ πλεῖστον ἔχοντα μῆκος περί τε θυσίας, καθ' ἑκάστους τοῖς καιροῦς πῶς χρὴ ποιεῖσθαι, τάς τε ἄλλας καὶ περιμετοικήσεως τῆς ἐντεῦθεν, καὶ περὶ τὰς ταφὰς πῶς δεῖ καταθάπτεσθαι. (86) ἐπ' ἐνίων μὲν οὖν ἐπιλέγεται <τὸ διὰ> τί δεῖ, οἷον ὅτι δεῖ τεκνοποιεῖσθαι ἔνεκα τοῦ καταλιπεῖν ἕτερον ἀνθρώπου ἑαυτοῦ θεῶν θεραπευτήν· τοῖς δὲ οὐδεὶς λόγος πρόσεστι. καὶ ἓν μὲν τῶν ἐπιλεγομένων δόξαι προσπεφυκέναι ἀπαρτί, ἓν μὲν πόρρω, οἷον περὶ τοῦ τὸν ἄρτον μὴ καταγνύναι, ὅτι πρὸς τὴν ἐν αἰδῶ κρίσιν οὐ συμφέρει. αἱ δὲ προστιθέμεναι εἰκοτολογίαι περὶ τῶν τοιούτων οὐκ εἰσὶ Πυθαγορικαί, ἀλλ' ἐνίων ἔξωθεν ἐπισοφιζομένων καὶ πειρωμένων προσάπτειν εἰκότα λόγον, οἷον καὶ περὶ τοῦ νῦν λεχθέντος, διὰ τί οὐ δεῖ καταγνύναι τὸν ἄρτον. οἱ μὲν γὰρ φασιν, ὅτι οὐ δεῖ τὰ συνάγοντα διαλύειν· τὸ γὰρ ἀρχαῖον βαρβαρικῶς πάντες ἐπὶ ἓνα ἄρτον συνήιεσαν οἱ φίλοι· οἱ δ' οὐκ οὐ δεῖ οἷωνὸν ποιεῖσθαι τοιοῦτον ἀρχόμενον καταγνύντα καὶ συντρίβοντα.

IAMBLICHOS, *De vita pythagorica* (82-86). Filosofia acestei *acusmaticilor* este alcătuită din *acusmate* („precepte de ascultare”) nedemonstrabile și în afara *analogos* (fără discursivitate)²²⁵, învățându-i pe oameni cum să *astfel* trebuie să acționeze și arătându-le de asemenea celelalte, câte se păstrau din spusa lui. Pentru asta încearcă să le respecte întocmai ca pe niște porunci divine, înșiși <adeptii> prefăcându-se că nu au venit de la ei spusele și trebuie rostite astfel, considerând înadins că din rândurile lor se poartă cu cea mai înaltă cumințenie numai aceia care au știut să trăiască cele mai multe *acusmate*. Deci toate cele care se numesc „învățăturile de ascultare” (*akusmata*) se împart în trei specii: unele tâlcuiesc *ce este* (un anumit lucru)²²⁶, altele *ce este mai presus*, altele *ce trebuie să faci sau să nu faci*. Deci se includ între acelea care te ajută „*ce este*”, pildele de acest fel: *ce sunt Insulele Ictinelilor?* (Tâlcul): Soarele și luna. *Ce este oracolul din Tetraktys-ul*, cel care înseamnă tocmai armonie, *care se află și Sirenele*²²⁷. Apoi, dintre cele care sunt *mai presus* avem tâlcuri de felul acesta: *care ar fi lucrul cel mai drept?* Să oficiezi un ritual de jertfire. *Cea mai înțelepciune?* Numărul și în al doilea rând cel care are cel mai multe nume lucrurilor. Dar cea mai iscusită înțelepciune²²⁸ *la la noi?* Medicina. *Cel mai frumos lucru?* Armonia. *Cel mai puternic lucru?* Chibzuința (*gnome*). *Cel mai bun?* Fericirea (*eudaimonia*). *Care ar fi spusa cea mai înțeleasă?* Că oamenii sunt ticăloși. Din această cauză în că el însuși (Pythagoras) lăudase pe Hippodamos, prietenul din Salamina (sau din Samos)²²⁹, care făcuse următoarele versuri:

O, divinități de unde sunteți? cum de-ați ajuns
 asemenea făptuii?
 Oameni, voi de unde sunteți? cum ați ajuns așa de răi?

Acestea sunt *acusmatele* și cam de acest gen este învățătura lor. Căci fiecare din exemplele de acest fel semnifică ce este mai presus și această înțelepciune se identifică întocmai cu *sofia* celor șaptea înțelepți²³⁰. Căci și aceia nu căutau ce este *binele*, ci doar care ar fi cel mai presus (bine); la fel nu (se) întrebau) ce este dificultatea, ci se întrebau: care ar fi lucrul cel mai dificil? (Răspuns) „Cunoașterea de sine” și nu se întrebau ce înseamnă un lucru lesnicios, ci anume! care ar fi cel mai lesnicios? „Să recurgi la deprindere”²³¹. O înțelepciune de acest fel urmau și *acusmatele* înfățișate. Căci asemenea cuvinte deveniseră cele dintâi (atribuite) lui Pythagoras. Cei privește acele *acusmate* referitoare la ce trebuie să faci și ce nu trebuie făcut, ele se înfățișează în folul acesta. De pildă „trebuie să faci copii”, fiindcă trebuie să lași după tine slujitori ai divinității. Sau: „trebuie să te încălți mai întâi cu dreptul”. Sau: nu se cade să urmezi pe drumuri bătute de norod, nici să te speli cu apă dintr-un vas de lustrării sau să te scalzi în baia publică. Căci în toate aceste împrejurări nu se știe neîndoind dacă cei care se folosesc în comun (de apă sau de drumuri) păstrează curățenia. (84) Iată și alte *acusmate*. Să nu ajuți pe unul care descarcă povara. Fiindcă nu trebuie să fii tu cauza lipsei de trudă, ci să nu cade să pui umărul pentru a încălca povara²³². Să nu te apropii de o femeie care poartă aur, pentru a face copii cu ea. Să nu vorbești fără lumină²³³. S-aduci zolă

libații (vărsând prinosul) în dreptul toartei vasului, pentru a fi de bun augur și ca să nu se bea din aceeași margine. Să nu porți chipul zeității însemnat pe inel, ca să nu se pângărească; căci este un odor venerabil²³⁴, care trebuie păstrat în casă. Nu trebuie să-ți prigonești cumva soția, căci este rugătoare (sacră); de aceea o aducem de la vatra căminului și este luată cu dreptă²³⁵. De asemenea, să nu jertfești ocoșul alb, căci este rugător, consacrat Lunii; de aceea tocmai vestește ora²³⁶. (85) Și să nu dai nici un stat care nu ar fi doar spre binele celui sfătuit; căci este sacră sfătuirea. Sunt bune trudele, iar plăcerile de orice fel sunt un rău. Căci trebuie să fie muștrați (pedepsiți), cei care vin pentru pedeapsă²³⁷. Descult trebuie să aduci jertfă și să te apropii de cele sfinte. Nu trebuie să te întorci din drum când mergi la templu, fiindcă nu se cuvine să faci din zeitate o îndeletnicire înaturalnică. Este bine să sfârșești ca unul ce rabdă, primind rănile în față, iar dacă vei face altfel <soarta> îți va fi potrivnică. Sufletul omului nu intră în acele lucruri din care, după datină, se aduc jertfele. De aceea le este îngăduit să mănânce doar carnea unor animale de jertfă (<acelora> cărora li se cuvine să mănânce (carne)), dar să nu guste carnea nici unui alt animal. Așa sunt (lăsate) unele *acusmate*. Iar cele care au o cuprindere mai mare se referă la sacrificii: ocaziile în care trebuie făcute și toate celelalte (...) ²³⁸. Se mai referă la strămutarea (sufletelor) în această lume și la îngropăciune - cum trebuie să te îngropi. (86) La unele precepte se adaugă *din ce cauza* trebuie <să procedezi într-un anumit fel>. Așa de pildă: că trebuie să faci copii, ca să lași în locul

tău un alt slujitor al zeului. Dar pentru anumite precepte nu se mai dă nici o explicație. Și unele tălmăcirii adăugate vor da impresia că se contopesc îndată cu fapta; altele ținesc mai departe, așa cum se întâmplă cu interdicția de a frânge pâinea, stipulată fiindcă n-ar fi de folos pentru judecata din Hades²³⁹, iar tălmăcirile adăugate pentru a se obține un sens verosimil²⁴⁰ în legătură cu asemenea precepte nu sunt pythagoreice, ci reprezintă sofisme unora care fac speculații din afară²⁴¹ și încearcă să adauge o explicație apropiată de adevăr, cum ar fi cea referitoare la interdicția formulată chiar acum (în cele de mai sus): de ce nu trebuie să frângem pâinea. Căci unii mai spun și altfel: a fost lăsată interdicția fiindcă cel care adună oamenii nu trebuie să „împrăștiu” adunarea. Deoarece, în vechime, după obiceiul barbar, toți tovarășii <unei confrerii>²⁴² se adunau în jurul unei singure pâini. Iar alții pretind că nu trebuie să faci un asemenea gest prevestitor cel care la început frânge pâinea și o fărâmițează împreună cu ceilalți. Iar dintre figurile solide Pythagoras consideră că cea mai frumoasă este sfera, dintre suprafețele <plane> cercul. Și bătrânețea poate fi asemuită cu cele care se află în scădere; dimpotrivă, tinerețea și creșterea formei, boala distrugerea ei. Despre sarea zicea că trebuie pusă pe masă, pentru a ne aminti de ce este drept; fiindcă sarea conservă tot ceea ce primește și ia naștere din cele mai curate (elemente) soarele și marea. (36) Alexandros afirmă că toate acestea le-a găsit el în *Comentariile pythagoreice* și cele care urmează <mai departe> după ele, fiind aflate de Aristotel.

5. (ARISTOT.) Oec. A 4. 1344 a 8 πρῶτον μὲν οὖν νόμοι πρὸς γυναῖκα καὶ τὸ μὴ ἀδικεῖν· οὕτως γὰρ ἂν οὐδ' αὐτὸς ἀδικοῖτο. τοῦθ' ὑφηγεῖται δὲ [ὁ] καὶ ὁ κοινὸς νόμος, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι λέγουσιν, ὥσπερ ἰκέτιν καὶ ἄφ' ἐστίας ἡγμένην ὥς ἤκιστα δεῖν [δοκεῖν] ἀδικεῖν.

Aristotel, *Tratat despre economie* I (A), 4, 1344 a 8. Mai întâi deci sunt legile referitoare la soție și anume (principiul) de a nu-i face nedreptate, căci astfel nici bărbatul nu va fi îndreptățit el însuși. Acest (principiu) ilustrează și legea statornicită îndeobște, precum afirmă pythagoreii: „că o rugătoare²⁴³, cum este cea condusă (în mod solemn) de la vatră, cât mai puțin trebuie nedreptățită <soția>.”

6. IAMBL. Protr. 21 (p. 106, 18 Pist.) ἔστω δὲ τὰ φρασθησόμενα Σύμβολα ταῦτα· ᾱ. εἰς ἱερὸν ἀπιὼν προσκυνῆσαι, μηδὲν ἄλλο μεταξὺ βιωτικὸν μήτε λέγε μήτε πράττε. β. ὁδοῦ πάρεργον οὔτε εἰσιτέον εἰς ἱερὸν οὐδὲ προσκυνητέον τὸ παράπαν, οὐδ' εἰ πρὸς ταῖς θύραις αὐταῖς παριὼν γένοιτο. γ. ἀνυπόδητος θύε καὶ προσκύνει. δ. τὰς λεωφόρους ὁδοὺς ἐκκλίνων διὰ τῶν ἀτραπῶν βάδιζε. ε. μελανούρου ἀπέχου· χθονίων γὰρ ἐστὶ θεῶν. ζ. γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει τοῖς ἐπόμενος. ζ. ἀνέμων πνεόντων τὴν Ἥχῳ προσκύνει. η. πῦρ μαχαίρῃ μὴ σκάλευε. θ. ὀξίδα ἀπὸ σεαυτοῦ ἀπόστρεφε πάσαν. ι. ἀνδρὶ ἐπανα- στήμεναι μὲν φορτίον συνέπαιρε, μὴ συγκαθαίρει καὶ ὑποτιθέμεναι. ια. εἰς μὲν ὑπόδησιν τὸν δεξιὸν πόδα ἀνιπτόρεχε, εἰς δὲ ποδόνιπτρον τὸν εὐώνυμον. ιβ. περὶ

Πυθαγορείων ἄνευ φωτὸς μὴ λάλει. τγ. ζυγὸν μὴ ὑπέρβαινε. ιδ. ἀποδημῶν τῆς οἰκείας μὴ ἐπιστρέφου, Ἐρινύες γὰρ μετέρχονται. ιε. πρὸς ἥλιον τετραμμένος μὴ οὔρει. ις. δαιδίῳ θᾶκον μὴ ἀπόμασσε. ιζ. ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θῦε δέ. Μηνὶ γὰρ καὶ Ἡλίῳ καθιέρωται. ιη. ἐπὶ χοίνικι μὴ καθέζου. ιθ. γαμψώνυχον μὴδὲν παράτρεφε. κ. ἐν ὁδῷ μὴ οχίζε. κᾱ. χελιδόνα οἰκίᾳ μὴ δέχου. κβ. δακτύλιον μὴ φόρει. κγ. θεοῦ τύπον μὴ ἐπίγλυφε δακτυλίῳ. κδ. παρὰ λύχνον μὴ ἐσοπτρίζου. κε. περὶ θεῶν μὴθὲν θαυμαστὸν ἀπίσται μὴδὲ περὶ θείων δογμάτων. κς. ἀσχέτωι γέλωτι μὴ ἔχεσθαι. κζ. παρὰ θυσίαι μὴ ὀνυχίζου. κη. δεξιὰν μὴ παντὶ ραιδίῳς ἐμβαλλε. κθ. στρωμάτων ἀναστὰς συνέλισσι αὐτὰ καὶ τὸν τόπον συνστόρνυε. λ. καρδίαν μὴ τρῶγε. λα. ἐγκέφαλον μὴ ἔσθιε. λβ. ἀποκαρμάτων σῶν καὶ ἀπονυχισμάτων κατὰπτυε. λγ. ἐρυθίνον μὴ προσλαμβάνου. λδ. χύτρας ἵχνος ἀπὸ σποδοῦ ἀφάνιζε. λε. χρυσὸν ἐχούσῃ μὴ πλησίαζε ἐπὶ τεκνοποιίᾳ. λς. τροπίμα τὸ σχῆμα καὶ βῆμα τοῦ σχῆμα καὶ τριώβολον. λζ. κυάμων ἀπέχου. λη. μολόχῃν ἐπιφύτευε μὲν, μὴ ἔσθιε δέ. λθ. ἐμψύχων ἀπέχου. (Andere Symbole bei Iambli. V. P. 109. 152-156. DIOG. VIII 17-19. Hippol. Ref. VI 25-27. S. zu I 462, 37).

IAMBlichos, *Protrepticul* 21 (p. 106, 18 Pist.).

Acestea să fie regulile (simbolurile)²⁴⁴ la care trebuie să cugetăm:

(1) Dacă ai ieșit pentru a merge într-un templu nu-l întâi să te închini și pe drum (între timp) să nu spui și să nu faci nimic din cele obișnuite în viața de fiecare zi.

(2) În timpul unei călătorii²⁴⁵ nu trebuie să intri într-un templu, nici să te închini defel, chiar de te-ai afla în trecere prin fața porților.

(3) S-aduci jertfele și să te închini desculț.

(4) Să te abați din largul drumurilor (mari) și să umblî pe cărări (înguste).

(5) Să te abții de (a mânca) din peștele cu coada neagră (*Oblata melanura*), căci este privegheat de Aithonienii.

(6) Urmează divinitățile și stăpânește-ți limba mai înainte de toate (celelalte).

(7) Să te închini venerând²⁴⁶ vîietul când suflă vînturile.

(8) Să nu zădărești focul cu o sabie.

(9) Îndepărtează de tine orice fel de substanță năldă.

(10) Dă o mână de ajutor unui om ce încarcă povara²⁴⁷, dar nu ajuta pe cel care o pune jos.

(11) Când te încalți, leagă? mai întâi sandala pe dreptul²⁴⁸, iar la spălarea picioarelor începe cu stîngul.

(12) Nu vorbi despre subiecte pythagoreice fără lumină.

(13) Să nu calci peste un jug.

(14) Când ai plecat de acasă (în călătorie) să nu privești înapoi, căci se iau Erinyile (Furiile) după tine.

(15) Nu urina cu fața spre soare.

(16) Să nu ștergi scaunul cu surcele de pin.

(17) Crește un cocoș, dar nu pentru sacrificii²⁴⁹, căci este consacrat lunii și soarelui.

(18) Să nu te așezi pe banița <de grâne> (*choinix*).

(19) Nu hrăni pe lângă tine o <pasăre> răpitoare.

- (20) La drum să nu spargi lemne.
- (21) Nu primi rândunica sub streășina casei, cu
să nu-și facă la tine cuib.
- (22) Să nu porți inel.
- (23) Nu grava pe un inel portretul unui zeu.
- (24) Să nu te uiți în oglindă la lumina opaițului.
- (25) Nu te arăta neîncrezător față de vreo
minune zelască sau când e vorba despre hotărârile
divine.
- (26) Nu te lăsa cuprins de o veselie nestăpânită.
- (27) În timpul unui sacrificiu să nu-ți tai unghiile²⁵¹.
- (28) Să nu-ți dai dreapta oricui prea ușor.
- (29) Când te scoli din pat strânge așternutul și
netezește locul (în care ai stat întins).
- (30) Nu mânca inimă de animal²⁵¹.
- (31) Nu mânca (de asemenea) creier.
- (32) Sculpă deasupra firelor tunse din părul tău și
peste rămășițele unghiilor tale tăiate.
- (33) Să nu mănânci plătică.
- (34) Nu lăsa în cenușă vreo urmă întipărită de
oală.
- (35) Nu te apropia pentru împreunare de o
femeie care poartă vreo podoabă de aur.
- (36) Să prețuiești mai mult haina și tribuna
oratorului mai degrabă decât haina și simbria de
obol²⁵².
- (37) Să te abții de la grăunțele de bob.
- (38) Sădește floarea de nalbă, dar ferește-te
de a mănânci.
- (39) Abține-te de a mânca din carnea făpturilor

NOTE

¹ Am tradus literal textul. „A se naște într-una din nou” este o expresie care presupune ființa cu un suflet identic, nepieritor, sortit să intre - potrivit cadrului conceptual de aici - în viețuitoare diferite, care, odată ce cunosc limanul existenței, pregătesc făpturii o <nouă> naștere pământească. Aceasta este palingeneza, „renaștere” și fenomen reiterat al devenirii ciclice, menționată de istoric în fraza următoare.

² La Empedocles, fr. 115 ciclul durează 300 de anotimpuri; la Platon, în *Phaidros* 248 E se ajunge la cifra mai convențională de 10 000 de ani. De acum trebuie spus că analogia cu religia vechilor egipteni nu poate fi împinsă atât de departe.

³ Deși atribuie religiei străvechilor egipteni prioritatea în ceea ce privește doctrina despre *metempsihoză*, istoricul nu grăbește să adauge că ea devenise un fel de valoare de întrebuintare pentru greci. Desigur, pythagoreii (și în orice caz orficii) propovăduiau unele învățături despre justiția retributivă după moarte (vezi de ex. chiar *Odiseea* XI, fresca condamnatilor, cu motivul orfic al chinurilor infernale; reluat și de Pindar în Ol. II). Pentru Herodot o doctrină inițiatică atât de veche nu poate fi decât de obârșie egipteană, revelată istoric. Grecii „dinainte” (mai *arhaici* în raport cu istoricul) pot să fie aici Cadmos, legendarul ctitor de civilizație teban, venii din Asia Mică, și Melampus, inițiator profetic (cf. *Istorie* II, 49). Prin răspândirea credinței „mai târziu” se înțelege probabil propagarea de către orfici și pythagorei, pe care istoricul i-a putut cunoaște foarte bine în Magna Graecia

(Sudul Italiei), unde venea în contact cu ei și de aceea nu vroia să încalce porunca secretului, apărută cu strășnicie de inițiații secretelor, care uneori puteau deveni răzbunători.

⁴Termenul din text, *ta hira*, „cele sacre”; slujbe, nu se referă neapărat la temple, ci la ritualuri și ceremonii.

⁵Pasajul a suscitat numeroase discuții, întrucât manuscrisele herodoteice din familiile A, B nu conțin referirea la practica bacchice (propriu unor culte inițiatice ale lui Dionysos din Tracia și celor din regiunea italică). Unele manuscrise au lecțiunea „celo” (după unii comentatori prescrieri) orfice sau bacchice”. Există probabil efectiv o potrivire - sau chiar o concordanță absolută - în ceea ce privește interzicerea veșmintelor de lână pentru ritualuri la cele patru categorii de culte sau doctrine semnalate aici de istoric, dar obârșia egipteană a prescripției rămâne cu totul discutabilă (cf. M. Timpanaro Cardini a. I. și W. K. C. Guthrie, *Orpheus and Greek Religion*, Cambridge, 1952). Este singura dată când Herodot se referă la „secta” pythagoreilor - cea mai veche mențiune dintre mărturiile directe literare.

⁶Textul spune „nu este sfânt” - deci contravine unor codificări de cult care stabileau normele sacralității și ale curățeniei rituale (vezi și L. Moulinier, *Le pur et l'impur dans la pensée des Grecs*, Paris, 1952). Lâna era interzisă la pythagorei deoarece provenea de pe trupul unor viețuitoare. Am redat prin *misterii* termenul grecesc *orgia*, „practici rituale și credințe inițiatice”.

⁷Am tradus astfel accepțiunea pe care o capătă în context *hieros logos*, „cuvântul sacru” (după Timpanaro Cardini) „prescripție liturgică”. Aici termenul se referă la o anumită recomandare din *Discursul sacru* (pentru conținutul acestuia vezi

mai departe n. 120-122). Din ambele mărturii herodoteice se vede că istoricul ia faptele grecești drept termen de comparație pentru cele egiptene și nu invers. Dar și în alte pasaje din cartea a II-a face să derive rituri sau credințe ale grecilor din religia egipteană.

⁸Unele manuscrise (cu excepția celui Sancroftian, de la Oxford, reprezentând o tradiție recentă) ne dau forma Σάλμοξις Zalmoxis. În capitolul acesta, din cartea consacrată sciților și popoarelor învecinate, istoricul redă în continuare datele cu privire la credința în nemurire a geților, cea mai semnificativă învișire a religiei lor.

⁹Înțeleptul este prezentat deci ca ionian, difuzându-și doctrina mai întâi în insula Samos. Povestea unui stagiul petrecut la Zalmoxis pe lângă Pythagoras, cu prilejul unei captivități, înmărea, pe cât se pare, o înnobilare a credințelor pythagoreice care ar fi inspirat doctrina reformatorului religiei getice. De fapt, întrucât, așa cum constată și Herodot la sfârșitul capitolului, se interpune și un anacronism, cultul lui Zalmoxis fiind anterior lui Pythagoras, relația poate fi exact inversă.

¹⁰Fragmentele 3-7 cuprind elemente din cea mai veche tradiție biografică utilizabilă pentru a stabili cronologia relativă a vieții lui Pythagoras, însemnătatea doctrinei sale și primele reprezentări globale pe care și le făceau contemporanii despre locul acestei personalități în cultura etnocosmică de apogeu a Eladei clasic-arhaice, receptivă față de gândirea științifică înglobată în *paideia* („educația”) multilaterală. Prima mărturie - ca și altele - provine din cartea a VIII-a rezervată de Diogenes Laërtios, integral, lui

Pythagoras și doctrinei sale. *Fragmentul 3* face o referire la filosoful peripatetician Aristoxenos din Tarent - sec. IV î.e.n., cunoscut ritmician și ca atare propagator al doctrinelor muzicale pythagoreice. În calitate de biograf al filosofilor a scris lucrări encomiastice, ca *Viața pythagoreică* și despre adepții maestrului din Samos. De acolo provine informația lui Diogenes (v. și P. Wehrli, *Die Schule des Aristoxenos*, Hoff 2: *Aristoxenos*, Basel, 1945).

¹¹ Inițierea filosofului de către o preoteasă din Delfi pune din la început figura sa sub auspiciile religiei apollinice (vezi mai departe fr. 7, mărturia din Aelianus). Diogenes va repeta aceeași trimitere în VIII, 21. Pentru analiza surselor, cf. A. Delatte, *La vie de Pythagore de Diogène Laërce*, Bruxelles, 1922. Într-un pasaj din Porphyrios, *Viața lui Pythagoras* 41, preoteasa delfică se numește Aristocleea.

Fragmentul 4 provine dintr-un eseu de coloratură sofistică al retorului Isocrates, compus în jurul anului 390, ca un fel de elogiu al civilizației dezvoltat polemic, drept răspuns la calomniile unui alt literat, care-l denigra pe regele milite al egiptenilor Busiris (prezentat și de legenda lui Herakles ca un monarh ostil străinilor și antropofag).

¹² Textul spune „atât restul filosofiei cât și...” Aici cuvântul *filosofia* înseamnă, ca și în Herodot I, cap. 30, „râvna pentru înțelepciune”,

¹³ Raționamentul poartă întrucâtva și amprenta concepției isocratice. Importantă este aici atestarea faimei (gr. *eudoxia*) de care se bucura Pythagoras ca filosof al pietății regăsită în practicarea jertfelor și a ceremoniilor. De aceea, chiar dacă inițierea în Egipt poate fi îndoielnică, nevoia pythagorismului

ca să prevaleze de religiozitatea egiptenilor (popor cu cele mai conservatoare practici în acest domeniu), pune în lumină unele unități spirituale subliniate de la început de adepții sectei.

¹⁴ Inculcarea unor precepte morale se făcea în mod public, îi deprindea deci pe tineri cu această emulație lașchisă, preferabilă deprinderii de a-și duce viața în atmosfera palatrală din *oikos*, domeniul familial (*oikeia*, „cele ale casei” epitetul din text). Noua filosofie pythagoreică pare să fie una dintre primele care cultivă un învățământ public.

¹⁵ Aluzie la celebra deprindere a discipolilor de a-și stăpâni vorba (celebra *ἐχεμυθία*, vezi mai departe fr. 84-87 b). „Tăcerea la aur” recomandată de pythagorism devenise așadar celebră din cele mai vechi timpuri. Totodată autorul nostru se gândește la tăcerea rituală prescrisă inițiaților și - în general - participanților la misterii. În acest caz ea mai caracterizează de asemenea „tăcerea” și „cumințenia” adepților sectei.

¹⁶ Titlul unui dialog neidentificat al retorului-sofist Alkidamas din Elea, doctrinar al culturii din secolul IV î.e.n., contemporan cu Isocrate. Așa cum rezultă și din mărturia următoare, (epitetică), în opera sa figurau considerații despre faima învățăturilor pythagoreice și prestigiul fondatorului „sectei”.

¹⁷ Întreaga formulare conține un anacronism.

¹⁸ În text *φυσιολογία* deci „fiziologie” - în sens etimologic: „știința naturii”. Bineînțeles, este vorba de o influență formativă nu de o filiație directă. De altfel verbul grec utilizat - *zeloo* - desemnează imitația ca rivalitate polemică între urmaș sau discipol și un model clasic pe care el însuși „zelator” se străduiește cu râvnă să-l întrecă.

¹⁹ Altă referire la sofistul menționat mai sus (vezi nota 16), confirmând existența unei surse de aceeași natură pe care au folosit-o atât Diogenes cât și Aristotel.

²⁰ În text figurează cuvântul *blasphemos*, aplicat invectivelor lui Archilochos care, potrivit tradiției, ar fi împins la disperare și chiar la sinucidere personajele „defăimate” de invectivele sale.

²¹ Învățăatul Thrasylos din Mendes fusese astrologul împăratului Tiberiu, în sec. I î.e.n. S-a ocupat de împărțirea operei lui Democrit, grupând scrierile în tetralogii. După unii filologi catalogul acesta de titluri ale operelor lui Democrit cuprindea și falsuri tardive, printre care s-ar fi strecurat tratatul intitulat *Pythagoras* (vezi nota din Diels-Kranz, vol. II, capitolul Democrit, l.c. și cea din ediția Timpanaro Cardini, p. 28-29).

²² Desigur, era un anacronism flagrant, întrucât maturitatea lui Democrit se situează în a doua jumătate a sec. al V-lea î.e.n.

²³ Acest Glaukos se distingea printre contemporanii mai tineri ai lui Democrit ca specialist în domeniul metricii (al versificației) și al muzicii.

²⁴ Duris, compatriot al filosofului, a scris la sfârșitul secolului IV î.e.n. *Anale samiene*, zăbovind și asupra personalităților celebre ale insulei.

²⁵ Numai în acest izvor (mărturie indirectă) apare numele unui fiu al filosofului.

²⁶ Darul era probabil un disc de bronz, unde puteau fi gravate și formulele unora dintre raporturile proporționale, laolaltă cu inscripția („epigrama”) în care descoperitorul se omagia pe sine.

²⁷ În grecește σοφία, „înțelepciuni”, descoperiri ale iscusinței, „arte” - termenul referindu-se probabil la raporturile de medietate muzicală și la proporții în general. După cum arată Diels, (DK vol. I, 68, p. 445, nota 2), această poveste a epigramei votive, relatată de istoricul Duris din Samos, păstrează amintirea unei rivalități între succesorii maestrului. Întrucât Pythagoras el însuși descoperise, potrivit tradiției, numai principiul celor trei raporturi sau medietăți proporționale de bază - aritmetică, geometrică și armonică, discipolii săi din generațiile următoare (printre cei mai recentți numărându-se Myonides, Eufranor și Simos) adăugară alte șapte raporturi. Simos revendica, potrivit ipotezei lui Diels, invenția ultimei

medietăți (de tipul $\frac{b}{c} = \frac{a-c}{a-b}$ cf. M. Timpanaro Cardini, o. c., vol. II, p. 437, nota a. l.). Această fusese „publicată” de el - așa cum reiese din restul mărturiei -, probabil datorită faptului că avea unele aplicații utile în muzică. Din acel moment Simos devine obiectul invidiei camarazilor săi de breaslă, care ar fi născocit această falsă epigramă, atribuind „multe” din raporturile „înțelepte” de mai sus, adăugate celor fundamentale, lui Animnestos, un fiu (ipotetic) al lui Pythagoras.

²⁸ Traducem astfel termenul *kanon*, din original (aici cu valoare tehnică). La fel ca A. Pasquinelli (versiunea din seria de clasici publicată la Einaudi, în 1958, p. 69), credem că formula *monocordului* a putut fi amplificată. Simos o publicase în această elaborare nouă, ca și cum și-ar fi „însușit-o”, după ce adăugase ultimul raport de medietate proporțională.

²⁹ Deznodământul povestirii anecdotice reflectă indignarea lui Simos care ar fi înlăturat din textul inscripției (vezi supra nota 26) formula ultimei medietăți proporționale, atribuită în mod abuziv de autorii falsului tot lui Arimnestos.

³⁰ Unul din reformatorii poeziei corale culte, originar din Himera (în Sicilia). Maturitatea sa se situează la sfârșitul sec. VI î.e.n. Deci și acest frate al poetului precedă cu o generație ivirea lui Pythagoras. Contextul mărturiei noastre mai adaugă - în afară de Thales - și numele unui oarecare Hippias, pentru a ne confirma împrejurarea fundamentală că studiile de geometrie deveniseră o tradiție încă de la începutul sec. VI î.e.n., cu câteva decenii mai înainte de propagarea învățământului pythagoric.

³¹ În text *eleutheros paideia*, „libera educație”. Tannery și Timpanaro Cardini înțeleg prin această formulare un „învățământ liber” de orice considerențe practice limitate, cum erau interesele proprietarilor funciari și ale comercianților care au stimulat de fapt ivirea geometriei ca *geodezie* și reprezentare a măsurilor (*geometrein* însemna inițial „a măsura pământul”, un fel de topometrie). Dar așa cum rezultă din evoluția ulterioară a conceptului de *paideia*, cele două cuvinte din textul nostru întăresc ideea de ansamblu: geometria dezvoltată de Pythagoras sub forma cercetării teoretice fundamentale devine temelia unei *educații umaniste* liberale, în care știință-pilot se străduiește să precizeze la tot pasul situația individului în Kosmos, modelându-l ca om liber cu vederi elevate.

³² În manuscris această frază, de o mare importanță pentru stabilirea descoperirilor care au încununat activitatea filosofului, ne dă mai întâi forma ἀλόγων (sc. ἀλογισμάτων), care s-ar referi la numerele iraționale (totalitatea numerelor fracționare neperiodice). Unii editori au considerat nepotrivită atribuirea unei asemenea descoperiri lui Pythagoras și au emendat textul sub forma *analogon*: teoria proporțiilor (Diels-Kranz). Dar această investigație, destul de complexă, ține în egală măsură de preocupările de natură muzicală ale școlii. Aici se potrivește mai bine menținerea cercetărilor pur matematice în domeniul numerelor iraționale, asociate cu cele care se referă la *figurile cosmice*, adică problema construcției celor cinci poliedre regulate care pot fi înscrise în sferă (cf. M. Timpanaro Cardini, nota a. l., p. 30-31 și capitolul *Hippasos*, fr. 4). Se numeau *cosmice*, deoarece simbolul geometric al sferei sugera perfecțiunea întregului kosmos.

³³ Este vorba despre teoria contrariilor sau a principiilor opuse care ar fi alcătuit Universul.

³⁴ Formularea exactă din manuscrise, - „Alkmaion era în vârsta vârstei cam din vremea când Pythagoras îmbătrânise” - este întregită cu adjectivul *neos*, „tânăr”, pentru a da un sens plin (acător). Pentru Pythagoras încă din antichitate se propuneau date diferite. Una lega maturitatea lui Pythagoras de sincronismul cu domnia lui Polycrates din Samos (olimpiada a 62-a) deci 532/31 î.e.n. Așa reiese de exemplu din Clement, *Stromat.* I, 354 P; 346 P; *Protr.* I, 38 și IV, 2; Aulus Gellius XVII, 21. Se propune chiar o maturitate mai timpurie: în olimpiada a 60-a, între 540-536 î.e.n. Altele trei reper ni se pare o limită mai verosimilă (Diogenes Laertius VIII, 45). Dacă se admite durata vieții propusă

de Diogenes - cam 75 de ani -, nașterea filosofului trebuie situată prin 571-70, mutarea sa în Italia prin 499, moartea pe la mijlocul primului deceniu al secolului V î.e.n. Cealaltă datare, propusă printre alții de Eratosthenes, împinge nașterea într-o perioadă și mai timpurie; prin 606/5 (cf. Diog. Laërt. VIII, 45; Pausanias VI, 14-12; Iamblichos, V.P. 11 și 19). În asemenea condiții maturitatea cade prin 538 î.e.n. Oricum anul nașterii nu poate fi deplasat dincolo de 620, întrucât trebuie să ținem seama atât de sincronismul cu tiranul Polycrates, cât și de evenimente din Graecia Magna, cum ar fi distrugerea cetății Sybaris, în 510 î.e.n. Maturitatea târzie a filosofului nu poate fi împinsă mult după 540, chiar dacă se consideră că domnia lui Polycrates a început încă din 630, iar Pythagoras a părăsit patria sa puțin după înscăunarea tiranului.

³⁵ Mai înainte, Apollonios (erudit colecționar de paradoxuri de prin secolul II î.e.n.) citase alte personaje celebre pentru „minunile” sau isprăvile taumaturgice) pe care le înfăptuiseră. Aristee din Prokonessos trece drept un personaj cvasilegendar din sec. VI, despre care povestește Herodot în IV, 13.

³⁶ După cum reiese din această referință, provenită în primul rând din Aristotel, filosoful din Samos a început prin a se ocupa mai întâi de teoria numerelor. Pentru minunile de magician ale lui Pherekydes, vezi capitolul respectiv, fr. A1 (DK). Inițierea lui Pythagoras în acest domeniu este atestată de epigrama funerară citată de Diog. Laërtios (I, 119) și concordă cu raporturile pe care le-ar fi întreținut pythagorismul cu Orientul semitic, pentru a extrage unele cunoștințe din bogalul esoterism astrologic oriental.

³⁷ Orașul din Sudul Italiei, unde se va strămuta filosoful, avea un port cu o radă celebră.

³⁸ Prin darul său de vizionar, Pythagoras simte că nava, deși va sosi fără nici o stricăciune, va purta un cadavru: trupul unui om care nu s-a putut salva (în contrast cu soarta încărcăturii).

³⁹ Caulonia: cetate din Calabria, pe litoralul Mării Ioniene. Unoaica albă trebuie să fi fost un animal miraculos, legat de credința în nemurire prin metempsihoză (cf. Rhys-Carpenter, *Mythus, Folktale and Saga in the Homeric Epics*, Berkeley, 1946).

⁴⁰ Adică Aristotel, în lucrarea sa *Despre pythagorei*, din care Apollonios și-a extras aceste informații.

⁴¹ Se redă textual un citat din studiul aristotelic (vezi supra). Etruria (în text Tyrrhēnia) desemnează prin sinecdocă restul Italiei (sau în orice caz regiunea ei centrală și insulele din dreptul Peninsulei, în opoziție cu sudul peninsulei, ocupat de coloniile grecești).

⁴² Aluzie la răscoala cetății împotriva conducerii pythagoreice, relatată în fragmentul 16.

⁴³ Formulă de salut a grecilor (χαῖρε). Glasul este al fluviului Eridanos (ce curge în dreptul Metapont-ului): o divinitate primordială (într-o era de pildă și Acheloos-ul din Thessalia).

⁴⁴ După indicația dată de un scoliast al lui Lucian „pe coapsa templului a lui Pythagoras era întipărit Phoibos Apollon” cu alte însemnări: prin această strălucire aurie iradia harul apollinic al întregii creații (cf. A. Delatte, *La vie de Pythagore de Diogène Laërce*, Paris, 1922, p. 171). Alte variații pe aceeași temă sunt citate de Iamblich, în *Nekyia*, Leipzig-Berlin, 1913, p. 38 și urm.

⁴⁵ Apollon Hyperboreanul era venerat la Delfi în lunile de iarnă.

⁴⁶ Făptura filosofului, așa cum reiese și din mărturia următoare, ocupă un loc intermediar între *daimoni* și zei (conf. importanța monografie a lui M. Detienne, *La notion de Daimôn dans le pythagorisme ancien*, Paris, 1963, în special partea a III-a, cap. I „L'ambiguïté de la notion de δαίμων et sa valeur d'intermédiaire”, p. 131 și urm.).

⁴⁷ Celebru monarh al unei dinastii frigiene. Cel din urmă care a purtat acest nume, tatăl primului Midas, domnea într-un trecut îndepărtat, mitologic.

⁴⁸ Datele acestea erau dezvoltate probabil de Aristotel în două scrieri: *Obiecții referitoare la pythagorei* și *Despre pythagorei* (cf. Diog. Laërt. V, 25). Statutul de făptură intermediară nu este specific numai taumaturgului capabil să apară în mai multe locuri sau să-și amintească reîncarnările. Același condiție era proprie fondatorului sectei, în calitate sa de *mediator* între om și divinitate (cf. Detienne, *op.cit.*, p. 132-137).

⁴⁹ Hippobotos: autor al unui catalog al filosofilor - sec. I e.n.

⁵⁰ Adică dintr-o familie de obârșie italică.

⁵¹ Deci fenician.

⁵² Din nou un episod al biografiei cvasilegendare urmărind să stabilească, prin conexiuni rațional justificate, o adevărată ereditate spirituală care l-ar fi legat pe filosoful nostru de maestrul său fenician.

⁵³ Atestarea primului eveniment cu relevanță istorică din biografia filosofului: este martorul ascensiunii lui Polycrates, tiran învins al insulei Samos între 532-523 î.e.n. (sincronism foarte important pentru a stabili începutul maturității lui Pythagoras, vezi și nota 34). Ceea ce nu spune mărturia noastră, extrasă din lucrarea lui Aristoxenos (cu tendință de idealizare laudativă) trebuie citit în subtext. Filosoful nu este doar ostil „despoției”. Noul regim favoriza de fapt păturile mijlocii și pe cele „de jos” și îngrădea considerabil drepturile aristocrației. Deși Pythagoras promova o atitudine ascetică și temperată, ideologia sa reformatoare presupune, așa cum vom vedea, o guvernare înțeleaptă a intelectualiilor cu privilegii aristocratice. De aceea nu putea să tolereze „concurența” lui Polycrates: domnia unui singur stăpân impusă în mod tacit de mase.

⁵⁴ După cum reiese din enumerarea numelor de autori, tradiția referitoare la viața lui Pythagoras - inclusiv ciclurile reîncarnărilor sale - era păstrată aproape fără întrerupere, cu adăosuri tot mai fanteziste. Primele două nume citate aici făceau parte probabil din școala pythagoreică medie: Eubulides ca interpret al simbolurilor sectei și Androkydes, aproape necunoscut. Aristoxenos reprezintă, așa cum s-a văzut, o sinteză din sec. IV a tehnicilor ritmico-muzicale, iar Hippobotos (v. n. 49) este doar un biograf, așa cum era probabil Neanthes „cel tânăr”, istoric obscur din epoca greco-romană, când se fixase probabil compusul esoteric al ciclurilor de reîncarnări, în funcție de vârsta fizică (vezi și I. Lévy, *Recherches sur les sources de la légende de Pythagore*, Paris, 1926).

⁵⁵ Am redat întocmai termenul tehnic din text: „re-naștere” religioasă de tipul palingenezei. Implică o religie naturistă, în care învierea naturii a sugerat posibilitatea învierii sufletului -

propriu-zis revenirea lui în făptura unei ființe vii, prin migrația de tipul *metempsihozei* sau prin reîncarnarea în trupul unui om (ceea ce, pe bună dreptate, un savant numește *metensomatoză*, întrucât *soma* - trupul, deși este diferit, ajută la regăsirea și păstrarea identității unei persoane individuale). Un ciclu al reîncarnărilor durează, potrivit esoterismului, 216 ani, deoarece această cifră înseamnă ridicarea la cub a numărului 6 (v. nota următoare). După un prim ciclu de 216 ani, care include o serie nedeterminată de vieți, sufletul este regenerat, printr-o palingeneză care-i dă senzația că și-a regăsit identitatea perfectă, de nou-născut, și începe un nou ciclu de vieți care durează 216 ani.

⁵⁶ Se dă astfel explicația celor două cicluri, de 216 ani. Cubul numărului, șase devine simbolul de *psihogonia*, „(re)generare de suflete”, din două motive. Pe de o parte există o interpretare mistică a ridicării la putere în tradiția pythagoreică. Noțiunea de cub *psihogonic* este definită în Nicomachos din Gerasa, sec. II e.n. (Εἰσαγωγή ἀριθμητική II 17, 7, p. III Hoche). Cuburile numerelor terminate în 1, 5, 6 erau numeau solide sferice, deoarece numerele rezultate din ridicarea la putere aveau aceleași terminații (la fel cu pătratele lor, numite *circulare*). Deci, numărul 216, cub al lui 6, avea o natură sferică, perfectă și putea simboliza o renaștere, mai ales întrucât și baza șase închidea în sine virtuțile de număr perfect, τέλειος cum reiese din formula următoare:

$$6 = \frac{1}{6} \cdot 6 + \frac{1}{3} \cdot 6 + \frac{1}{2} \cdot 6 = 1 + 2 + 3$$
. Despre acest raționament v. I. Praechter, „Hermes”, 46 (1911), p. 407 și urm., citat de Timpanaro Cardini, o.l., p. 39. Al doilea motiv pentru care se deschidea un ciclu nou odată cu epuizarea duratei de 216 ani ține de

interpretarea magică dată *cubului* ca un zar, pe fețele căruia sunt gravate cifrele de la 1 la 6: Dacă se iau la rând fețele, după ce ies la iveală diferitele numere, ajungem la cifra maximă 6, al cărui opus este totdeauna (pe zarurile „corecte”) înțotă cu cifra 1, adică „poziția inițială” sau începutul unei lupte noi.

⁵⁷ *Euphorbos* (Euforb) este numele unui erou din tradiția mică și al unei figuri legendare din misterii orfice. Ulterior, devine un *daimon-mediator*, asimilat cu Apollon-Pythagoras, poate și din cauza credinței într-un patron al celor care posteau și luau hrană vegetariană cu virtuți supranaturale: *Euphorbos*, de la φέρβεσθαι „a păște, a se hrăni” (cf. Karl Kerényi, *Pythagoras und Orpheus*, Amsterdam, 1940). Aici se face aluzie la un erou din ciclul troian.

⁵⁸ Sincronisme destul de vagi. Pentru epoca lui Polycrates, vezi nota 53. La curtea lui a trăit o vreme poetul liric ionian Anacreon. Filosoful Xenofan era în schimb mai vârstnic, maturitatea sa fiind situată între 540-536.

Potrivit calculelor date în ansamblul raționamentelor din această mărturie, pentru a se fixa maturitatea lui Pythagoras se stabilește o durată de 514 ani în care se includ cele două cicluri de reîncarnări (216 + 216), la care se va adăuga o durată convențională de 82 de ani al vieții personajului istoric Pythagoras (vezi mai departe nota 62). Acest interval (216 + 216 + 82) = 514 se scade din anul 1052, data războiului troian. Anul 1052 - 514 = 538, anul maturității lui Pythagoras. Detaliile calculelor au fost reconstituite de Corssen și Laqueur, pe baza emendării lecțiilor din manuscrise (cf. Diels-Kranz, p. 99, nota 11, 25 și urm. cu bibliografia problemei).

⁵⁹ Adică Marsilia, întemeiată de unii coloni focenei prin 600 î.e.n., după ce fusese subjucată Ionia de medo-perși.

⁶⁰ Una din variantele biografiei lui Pythagoras lega decederea sa în Egipt de invazia din vremea regelui Cambyses al medo-perșilor (528-521), ale cărui armate l-ar fi făcut prizonier, întrerupând inițierea sa pe lângă preoții egipteni menționată și în mărturiile fragmentelor 4 și 9. Dat sincronismul acesta nu se mai potrivește cu cel dinainte.

⁶¹ Se mai subînțelege, că a fost dus în Babilon ca prizonier al perșilor. Deși informația e fantezistă, putem presupune că potrivit acestei versiuni biografice filosoful și recapătă libertatea după moartea lui Cambyse.

⁶² Potrivit calculelor înfățișate în nota 58, deduse din raportarea ciclurilor la una din datele propuse pentru războiul Troiei: anul 1052, reper pentru viața eroului Euphorbos din legendele troiene (vezi nota 57). Se coboară cu trei generații data convențională, stabilită pentru războiul troian de Eratosthenes: 1184. Toate aceste fantezii cronologice sunt inspirate de obsesia ciclului de reîncarnare, prezentă și în alte izvoare (vezi de ex. Diog. Laërt. VIII, 14 care dă o perioadă de 207 ani, clar emendată de filosofi).

⁶³ Această mărturie provine de la Herakleides din Pont, filosof neoplatonic, fascinat de esoterism, minuțios în ceea ce privește genealogia legendară a înțeleptului - asociat aici și cu Hermes, zeul cu puteri asupra tărâmului subpământean (deci htoniană), însoțitor al sufletelor (ψυχοπόμπος), indolent ca strămoș îndepărtat al eroului reîncarnărilor.

⁶⁴ Sursa biografică utilizată aici dă un lanț de reîncarnări cu varigi mai numeroase decât versiunea precedentă. Ajungem astfel la Euphorbos, personajul din războiul troian (vezi nota 57). Îl înțește Menelau și îi smulge cu această ocazie scutul, pe care îl va recunoaște fosta victimă într-o altă existență. Acest avatar al filigianului Euphorbos (altă ipostază a lui Pythagoras), devine cel mai cunoscut element al mitului reîncarnărilor sale - vezi de ex. Horatius, Ode I, 28, 10 și mai ales Ovidiu, *Metamorfoze* XV, v. 161: "Panthoides Euphorbus eram"... În mărturia noastră se spune "încest" și nu "ucis", deoarece, pe cât se pare, izvorul nu admite o moarte dezonorantă pentru eroul venerat.

⁶⁵ Hermotimos, prezicător și „teolog” se duce într-un templu al lui Apollon din Didyme, lângă Milet, unde oficia neamul de sacerdoti al Branchizilor.

⁶⁶ Din seria de reîncarnări pentru care legenda inventase lanțul de personaje Aithalidul - Euphorbos - Hermotimos, ultimul nume, cel al pescarului *Pyrrhos* din Delos (insulă apollinică) - nu are nici o semnificație particulară. Poate înadins a fost ales un personaj umil, cum se întâmplă și cu unele figuri din galeria celor șapte înțelepți (de exemplu Bias din Priene).

Odată cu mărturia ce poartă sigla *fragmentului* 8 a, se află principalele mărturii despre activitatea de îndrumător public a lui Pythagoras: propagator al unei reforme spirituale, al unei doctrine a echilibrului dintre individ și *Kosmos*, mai înainte de a fi întemeitorul sectei. Primele informații despre această etapă fundamentală au fost extrase de Porphyrios dintr-o lucrare a filosofului peripatetician Dikaiarchos din Messene (secol. IV î.e.n.), probabil un fel de prezentare pe multiple planuri a momentelor importante din trecutul Eladei.

⁶⁷ Portret ușor idealizat care sintetizează un ideal de *kalokagathie*, dublată de farmecul intelectual. Pentru harurile frumuseții sale și ale glasului (persuasiv) textul folosește termenul *kosmos*, „podoabă” dar și „armonie cosmică” (în filosofia pythagoreică). Afară de buna sa cuviință în comportarea zilnică, Pythagoras se mai distingea în toate celelalte împrejurări ale vieții prin calitățile aproape supranaturale atestate, după cum s-a văzut, de tradiția biografică.

⁶⁸ Magistratii care conduceau efectiv cetatea îi încredințează o funcție de orator public, de tipul unui „arringatore” din liberele orașe-comune („republici”), în Italia renascentistă.

⁶⁹ *Theanó*: cea mai celebră dintre femeile pythagoriciene, de la care s-au păstrat și învățături („sentențe”) apocrife în tradiția siriacă. Trece în unele surse drept soție sau fiică a filosofului - cf. M. Meunier, *Femmes pythagoriciennes: Théano*, Paris, 1932 și fragmentul 13, despre Theanó ca soție.

⁷⁰ Celebrul consemn al tăcerii, piatră de încercare pentru discipolii sectei. Izvorul reprodus aici, Porphyrios, nu citează doar pe Dikaiarchos. Menționează fără tranziție un învățământ public și apoi predominanța celui secret.

⁷¹ Toate făpturile însuflețite - oameni, animale, insecte fac parte din aceeași comunitate naturală, sacră, a ființelor vii „asemănătoare prin geneză”.

⁷² În urma tradiției de cercetare inaugurată de pythagorei în Graecia Magna (Sudul Italiei, la care se adaugă Sicilia), științele *matematice* (de la *mathema*, „învățătură”) incorporau aritmetica, geometria, astronomia și armonia.

⁷³ Am tradus etimologic *theoremata*: „observații și elemente de sistematizare științifică”, nediferențiate încă de *astrologie* în cunoașterea fenomenelor astronomice la vechii babilonieni, denumiți aici *chaldei*. Pare verosimilă tradiția despre tripla sursă de documentare a lui Pythagoras în domeniul unor cunoștințe de tip matematico-astronomic: calcule de geodezie și arhitectură orientată astral din cultura egipteană, tradiții de aritmetică (sócotițul) de la comercianții *fenicieni*, comput astral și descrieri ale fenomenelor astronomice în documentele *chaldeilor*.

⁷⁴ Note sau „însemnări” (gr. *hypomnemata*), redactate pentru a permite discipolilor să țină minte multitudinea de precepte și chiar detaliile unor raționamente precise - rudimentele științelor exacte. Tocmai datorită consemnelor de aplicare strictă a regulilor, întregul învățământ pythagoreic putea rămâne pe de-a întregul oral, protejat de secretul tradiției esoterice.

⁷⁵ Eudoxos din Cnidos (c. 391- 338 î.e.n.), cea mai prominentă figură de astronom-matematician din școala lui Platon, scrisese un *Ocol al pământului* (Περὶ ὀδοῦ τῆς γῆς). Menționat aici ca sursă despre abstenența pythagoreică, deoarece se găseau probabil în una din cărțile acestei lucrări date mai vechi despre întemeietorul primei școli matematice grecești, portretizat în toată complexitatea fapturii sale.

⁷⁶ Kalanos apare în istoriile despre Alexandru cel Mare ca *yinnosofist* (un fel de *yogin*) care însoțise marea expediție în India. Lăsase niște însemnări ale sale despre sacetism - cea mai veche atestare a prescripțiilor vegetariene respectate în

pythagorism. Această mărturie (redată de Strabon), la fel ca următoarele două (din Diogenes Laërtios și Aulus Gellius) se referă la interdicțiile și la codul de prescripții alimentare ale pythagoreilor, studiate recent în fundamentala contribuție a lui Marcel Detienne: *La cuisine de Pythagore*, în „Archives de Sociologie des religions”, nr. 29, din 1970, p. 141-162.

⁷⁷ Probabil în sens larg: „cele însuflețite”. Informația este atribuită lui Aristoxenos (vezi nr. 10), filosoful preocupat să polemizeze cu cei care atribuiau sectei un rigorism alimentar exagerat.

⁷⁸ Un fel de fasole: *vicia faba*.

⁷⁹ Probabil *Viața pythagoreică*. Din nou polemica împotriva celor care ar fi confundat de astă dată interdicții alimentare cu prescripții vegetariene și de igienă dietetică (ulterior însoțite de interpretări esoterice).

⁸⁰ Leguma fiartă într-un anumit fel era folosită deci pentru virtuți depurativ-laxative.

⁸¹ Xenophilos din Chalcidica Traciei este consemnat în scrierile ultimilor pythagorei.

⁸² În textul plătonic *hegemon paideias*, deci o figură proeminentă a literaturii eroice sapientale, un ctitor de cultură spiritual-estetică. Este singurul pasaj din Platon unde se da și numele de Pythagoras - denumirea dată adeptilor fiind mai frecventă în vechile atestări din texte filosofice.

⁸³ Exagerare. Textual Diogenes susține că „sistemul” reprezentat de un învățământ viu a durat aproape zece generații, deci până în secolul III. De fapt, după informația

dată de Diodor din Sicilia, succesorii direcți ai școlii tardive ar fi continuat până la olimpiada 103-102 (deci 346-360 î.e.n.). Un nou curent, neo-pythagorism-ul, derivă ulterior, începând cu secolul I î.e.n., din ramificațiile neo-platonice.

⁸⁴ Pentru aceste nume ale filosofilor din pythagorismul mediu, vezi diferite subcapitole din Diels-Kranz, vol. I, p. 443. Xenophilos este atestat mai mult ca prieten (vezi supra nota III), continuator lipsit de originalitate.

⁸⁵ Dualismul religiei avestice fusese transformat de magul Zoroastru într-o filosofie cosmică și morală. Poate că influența ei s-a limitat la unele îmbogățiri ale dialecticii naturii, echilibrat-dualiste în sistemul marelui gânditor samian. Paralelismul a fost însă exagerat ulterior. Lucrarea de referință cu privire la influența zoroastrismului rămâne în Reitzenstein-Schaeder, *Studien zum antiken Synkretismus aus Iran und Griechenland*, Leipzig, 1926. Totuși, doctrină grecească arhaică nu a împrumutat de acolo un dualism între bine și rău, cu implicații religioase.

⁸⁶ Din acest moment intrăm în sfera unor asociații dualiste, metaforico-religioase, ipotetice pentru pythagorism plauzibile cel puțin în cadrul sintezei orfice. Sursa mărturiei acosteia tinde să exagereze, mai ales întrucât autorul eclesiastic Hippolytos (care a folosit probabil pe Diodor din Eretria, un intermediar obscur) scrie o *Combatere (Refutatio) a tuturor erezilor*, (sec. III e.n.).

^{86 bis} Unitățile de măsură ar fi fost perfecționate de Pythagoras pe baza sistemelor metrice din Egipt și Fenicia.

⁸⁷ Sunt populații vechi italice din sudul peninsulei, învecinate cu Lucania. De o răspândire progresivă a pythagorismului în lumea romană se poate vorbi abia după secolul III î.e.n. Prin 180 apar niște false cărți esoterice atribuite regelui-sacerdot Numa, care s-ar fi călăuzit după doctrina înțeleptului samian (cf. L. Ferrero, *Storia del Pitagorismo nel mondo Romano*, Torino, 1955. Printre italice în general doctrinele de acest tip se difuzează prin Archytas din Tarent.

⁸⁸ Pentru acest personaj vezi supra nota 69. În denumirile din această mărturie sunt transparente semnificații esoterice legate de lumea inițierii. *Myia* la Iamblichos (cf. DK 58 A) apare într-un catalog a pythagoreilor, ca soție a lui Milon.

⁸⁹ Desigur falsuri: „însemnări” apocrife.

⁹⁰ Timaios redactase în epoca elenistică o *Istorie a Siciliei* păstrată ulterior ca lucrare de referință.

⁹¹ Așa cum se întâmplă și cu învățăturile progresive etico-morală și asceză, pythagorismul se preocupă de diferențierea propagandei și a riturilor pe clase de vârstă și în funcție de statutul relațiilor dintre sexe, pentru a da o vitalitate nouă codificărilor de acest tip utilizate în riturile tribale (mai ales în comunitățile doriene - vezi acum Cl. Calame, *Les chœurs de jeunes filles en Grèce archaïque*, Morphologie, fonction religieuse et sociale; vol. I-II, Roma, 1977, cu o documentație concludentă).

⁹² Poate fiindcă zeița roadelor pământului - a grânelor, mai abundente în Sicilia preclasică - era și patroana unui importante misterii.

⁹³ Celebrul loc de inițiere a confreriei cureților - legat de vechi misterii (egeene) ale unui Zeus cu dublă ipostază: cerească și htoniană. *Fragmentele* 14-16 cuprind cele mai semnificative date despre mișcările politice ostile conducerii aristocratice a pythagoreilor și despre cauzele retragerii filosofului din viața publică (la Metapont). Astfel intervine un hiatus, până la moartea sa noma existând vreă știre concretă despre ultimii ani.

⁹⁴ Termenul redat de noi etimologic se referă la un conducător abil din clasele de mijloc, priceput să rallyeze susținătorii democrației și poporul împotriva unei conduceri aristocratice (în alte împrejurări un rol similar joacă la Atena Cleon).

⁹⁵ În calitate de „suplicanți” (*hiketai*, acești exilați care cer drept de azil pe lângă altare aveau un statut sacru.

⁹⁶ Una din cărțile pierdute ale tratatului.

⁹⁷ Faptul că întemeietorul sectei n-a fost prezent la înșcoală este adeseori interpretat de cercetătorii moderni ca un indiciu că mișcările antipythagoreice s-au petrecut după moartea lui Pythagoras și au avut loc în repetate rânduri. În orice caz el nu putea fi plecat la Pherekydes, care murise înainte de venirea sa în Italia. Sursa primelor atestări ale înșcoalelor ar fi istoricul Timaios. Pentru discutarea datelor controversate, cf. Delatte, *Essai sur la politique pythagoricienne*, Hôge-Paris, 1922, și referințele din Timpanaro Cardini, a.1.

⁹⁸ Probabil un reprezentant al clasei în ascensiune de magistrați sau conducătorul unei fracțiuni oligarhice rivale.

⁹⁹ Indicație clară în sprijinul presupunerii că este vorba de mișcări succesive, care i-au îndepărtat pe rând pe conducătorii din secta pythagoreică în cetățile din sudul Italiei și Sicilia.

¹⁰⁰ Sunt unii dintre pythagoreii tardivi - vezi mărturiile despre activitatea lor în DK, vol. I, 46-47. Evadarea din sediul incendiat poate fi o peripecie anecdotică (deși mai multe asemenea incendii sunt atestate în izvoare).

¹⁰¹ La Theba, conducătorul Epaminondas îl consideră pe Lysis părinte spiritual. Acesta reprezenta probabil un filon mai pur al doctrinei, străin de exagerările ideologiei oligarhice, după ce adepții lui Pythagoras trăsese anumite concluzii de pe urma înfrângerilor politice. Pentru legătura dintre cele două personaje vezi și Cornelius Nepos, *Epaminondas* 2, 2; Pausanias, IX, 13, 1.

¹⁰² Manuscrisele dau Archytas, ca în Diog. Laert. VIII, 39, dar avem de-a face cu o veche eroare de copist.

¹⁰³ Textul folosește o formulare poetică: „s-au făcut nevăzuți”. Se consemnează astfel dispariția sectei ca entitate (mai înainte se vorbea de o „eclipsare”); nu și a simpatizanților.

¹⁰⁴ Paralel cu Aristoxenos și Dikaiarchos, matematicianul Nicomachos, mai recent decât ceilalți, este a treia sursă folosită de Iamblichos și Porphyrios, pentru a reconstitui evenimentele răscoalei antipythagoreice.

¹⁰⁵ Geograful peripatetician Dikaiarchos polemiza probabil cu cei care prezentau mai realist evenimentele biografiei, arătând că întemeietorul sectei lipsea în timpul

răscoalei - fie că plecase la Metapont din motive diplomatice (pentru a nu agrava disensiunile), fie că mișcările s-au petrecut după moartea sa.

¹⁰⁶ Fusesse vorba despre principiile egalizării democratice în cetăților acheene din Pelopones.

¹⁰⁷ Propriu-zis: delegații pentru arbitrajul conflictelor.

Fr. 17-21 ale acestei secțiuni **B, Învățătura. Opera**, cuprind numai mărturiile referitoare la scrierile lui Pythagoras el însuși (personajul cvasi-legendar), întemeietorul școlii care îi poartă numele și al „sectei”. Mai departe, în secțiunile intitulate *Elemente ale doctrinei anonime* și *Autorii vechiului pythagorism*, vom regropa fragmentele care ne permit să reconstituim - adeseori conjectural - conținutul doctrinei propriu-zise, în stadiul dezvoltării arhaice a conceptelor, înfățișate probabil sub forma unor învățături concise (implicit mai simpliste) de gânditorul din Samos. Îndoilele cu privire la paternitatea unor prime scrieri ale „magistrului” vor subzista înoreu - pe bună dreptate -, atâta vreme cât nu se pot infirma testimoniile multiple despre interdicția divulgării preceptelor elaborate în cadrul primei școli. În orice caz, așa-numitele „învățături” atribuite lui Pythagoras n-au fost redactate de mână sa, ci ar fi putut circula numai sub forma notelor, consemnate de primii adepți și scoase la iveală în mod neoficial (chiar dacă uneori enunțarea „spuselor” îmbrăca de la început forma „discursului sacru”, investit cu autoritatea citatelor și a expresiei ritmate, ca în vechile poeme de inițiere).

¹⁰⁸ În textul grec această mențiune lipsește. A fost introdusă (ca împlinire a lacunei manuscrisului) de H. Diels, pe baza comparării cu mărturia următoare din Iamblichos,

la rândul ei coroborată de DIOG. LA<203>RT. VIII, B. A existat probabil o sursă comună, utilizată în această privință de majoritatea biografilor.

¹⁰⁹ Adică până spre sfârșitul secolului V î.e.n. (vezi și capitolul Philolaos la Diels-Kranz, vol. I, p. 398-419). Așa cum va reieși din mărturiile despre Hippasos, chiar unii dintre cei mai apropiați discipoli au făcut începuturi sporadice de divulgare a pythagorismului. Cele mai vechi scrieri au fost „însemnările pentru memorizare” - gr. *hypomnemata* -, atestate chiar în această mărturie. Termenul va căpăta curând valoarea denumirii latine de *commentarii*, inițial tot însemnări concise, veridice (uneori pe baza notării cuvânt cu cuvânt), menite să păstreze întocmai enunțarea unor idei care nu trebuiau deformate printr-o memorizare aproximativă.

¹¹⁰ O sumă considerabilă. Mina valorează 100 de drahme (etalonul fiind apreciat prin greutatea drahmei, c. 4,32 grame de aur).

¹¹¹ Textul grecesc spune literalmente: πολλοὶ περὶ αὐτῶν ἱστορήκασιν, „au făcut cercetări în jurul său” - deci „relative la el ca personalitate filosofică”. Termenul *historeo* implică însă mai ales la Iosephus Flavius (autor din sec. I e.n.) și ideea de „păstrare a tradiției celor aflate”. Biograful menționat ulterior, Hermippos din Smyrna, sec. III î.e.n., întocmise o stufoasă monografie *Despre viați* compilând materiale din toate epocile despre figuri reprezentative ale culturii grecești (vezi indicațiile din A. Frenkel, „Izvoarele filosofiei antice grecești”, studiul introductiv la Diogenes Laërtios, versiunea Balmuş, București, 1963, p. 51).

¹¹² Așa cum se observă mai ales din *Phaidon*, concepțiile platoniciene despre natura sufletului nemuritor derivă efectiv din credințele pythagoreice.

¹¹³ În grecește verbul sugerează obținerea de indicii sau dovezi prin deducție. Modalitatea în acest context o reprezintă consultarea unei tradiții scrise, așadar *lectura* documentelor. Circulau după secolul IV î.e.n. opere scrise ale pythagorismului.

¹¹⁴ Conotația implicată de folosirea verbului „a țipa” în original, pentru a sublinia poziția ostilă, disprețuitoare, a lui Heraclit față de combinarea științei cu morala și credințele religioase în doctrina pythagorismului. După Diels, propozițiile din această mărturie, puse în paranteză până la paragraful 7, provin aproape textual dintr-o sursă intermediară, care ar putea fi un adept sau simpatizant al sectei, preocupat să dovedească peremptoriu că circulau din cele mai vechi timpuri opere pythagorice. De acolo expresia „iau lucrurile în glumă” (deci privesc tradiția cu frivolitate), cuvinte prin care sunt stigmatizați cei neîncrezători, dispuși mereu să negheze autenticitatea oricăror scrieri vechi ale sectei. Citatul heraclitian este oricum bine ales. Deși H. Diels îl consideră un fals, alte mărturii citează opinii asemănătoare cu ale Heraclit (vezi de ex. fr. 40 și 41 DK și comentariul nostru în nota următoare), demonstrând că la începutul sec. V filosoful dialectician cunoștea deja existența unui *corpus* al științei sau al literaturii filosofice care sintetiza pythagorismul.

¹¹⁵ În textul grec: πολυμαθείην κακοτεχνίην. „Știința multiplă” este suspectă probabil înțeleptului din Efes datorită caracterului ei eclectic. Tot în legătură cu filosoful nostru, *polymáthia* este opusă de Heraclit „bunei chibzuințe” (νόον ἔχειν) în fr. 40 DK. Multimea cunoștințelor nu te învață să ai minte”. Cât privește *kakotechnia*, ea se referă la explicațiile discutabile, poate chiar la preceptele unei „arte” sau discipline ritualiste a vieții și a

practicilor religioase subordonate credinței în metempsihoză (Timpanaro Cardini traduce prin „arte de ciarlatana”, o acuzație care se potrivește cu stigmatizarea mystagogilor și a magilor). În formularea greacă, „cercetare” apare sub forma „historia” consacrată de pythagorei și de Hippocrates ca sinonim al „investigației”. Ea se aplică în opinia lui Heraclit unei scrieri de tipul poemelor hesiodice dar poate chiar și unor tratate despre natură. V. și A. Frenkian; *Die Historia des Pythagoras*, „Maia”, 1967, 243-245.

¹¹⁶ Diogenes dă pentru toate titlurile forme de neutru permitând să se subînțeleagă cuvântul *tratată* (de obicei în proză). Aici avem un Φυσικὸν σύγγραμμα. Se consideră că această scriere, singura din care izvorul nostru dă un citat în dialect ionic, este o falsificare alexandrină, de tipul tratatelor pe care începuseră să le publice milesienii și chiar elevii înțeleptului din Samos.

¹¹⁷ Titlurile, în formularea lor concisă (*Paideutikon, Politikon și Physikon*), reflectă cele trei orientări paralele primordiale, fiind stabilite de fondatorul școlii mai înainte chiar de transformarea ei într-o „sectă”. Reiese de fapt că aceste trei cărți - mult discutate - grupau primul compendiu al doctrinei, publicat sub formă de însemnări de către cei mai vechi discipoli (și nu de magistru însuși). Sunt considerate de o bună parte din cercetători ca fiind tardive.

¹¹⁸ Despre Lysis, care ar fi scăpat, împreună cu Archippon, din sediul incendiat la Crotona - vezi fr. 16 și nota 101. Reprezintă probabil un curent al pythagorismului reînviat la Theba. Nu este clar dacă i se atribuiau lucrările citate mai înainte sau alt coryphaios mai compact de scrieri pythagoreice - eventual una din primele

„ediții”. A îndeplinit probabil menirea unuia din cei mai vechi „divulgatori” la fel ca Hippasos, Philolaos și enigmaticul crotoniat menționat la sfârșitul paragrafului.

¹¹⁹ Compilatorul Herakleides Lembos (secolul II î.e.n.) înlocuise un rezumat (gr. *epitome*) al operei filosofului peripatetician Sotion, contemporan al său mai vârstnic, unul din primii istorici ai școlilor de gândire, prin vasta sa monografie intitulată *Succesiunea filosofilor*.

¹²⁰ Acest îndemn conține încă din primele cuvinte (versificate într-un hexametr) porunca fundamentală a sectei: consemnul *tăcerii*, spre interiorizarea celor aflate. De fapt *tăcerea rituală* însoțește orice participare la misterii (jocurile pantomime sacre, în orice caz drame cultice). Ea definea o dispoziție sufletească pentru comuniunea cu gîdvărurile de taină și era prezentă în celebra formulă euharistică prin care inaugura orice slujbă rituală: εὐφημεῖτε, εὐφημεῖτε..., „vorbiți de bine”; la Horatius în *Ode* III, 1, v. 2: „lavete linguis”. În contextul nostru „tinerii” sunt *neofiti* (νέφυτοι); pentru alte detalii vezi mai departe paragrafele referitoare la *prescripțiile sectei*. Astăzi numeroși cercetători consideră că *Discursul sacru* (Ἱερὸς λόγος) ar fi fost una din titlurile scrieri pythagoreice autentice (chiar dacă sub forma falsificată o definitivaseră discipolii de-a lungul deceniilor). Un susținător elocvent al acestei teze rămâne A. Rostagni, *Il Libro di Pitagora*, Torino, 1924. Opinii mai nuanțate în lucrările lui J.E. Raven, Vogel și Delatte.

¹²¹ În afară de *Discursul sacru*, aceste ultime titluri sunt înlocuite și, în cazul lui *Helothales*, aduc în lectură greșită indicile unei tradiții manuscrise pe care Diogenes nu o mai înțelegea

(sau exemplarul izvorului consultat prezenta „coruptele”). Poate că era vorba de un tratat polemic: „Împotriva lui Helothales din Crotona”. Despre poetul Epicharmos din Cos știm că ne-a lăsat mărturie asupra doctrinei vechi pythagoreice. Filiația indicată de mărturia noastră pare aproape nevărosimilă.

¹²² Această scriere – propriu-zis un „Discurs despre inițierea în misterii” (*Mystikos logos*) – ar fi prima scriere polemică de reconsiderare a Discursului sacru. Oricum chiar și această nouă elaborare a doctrinei a fost integrată în seria scrierilor *pythagorismului* din perioada veche.

¹²³ Aston din Crotona rămâne un simplu nume, obscure, neatestat de alte izvoare. Reprezintă – după Kranz – o deformare a numelui Aigon, care apare în catalogul pythagoricilor dat de Iamblichos (DK 58 A).

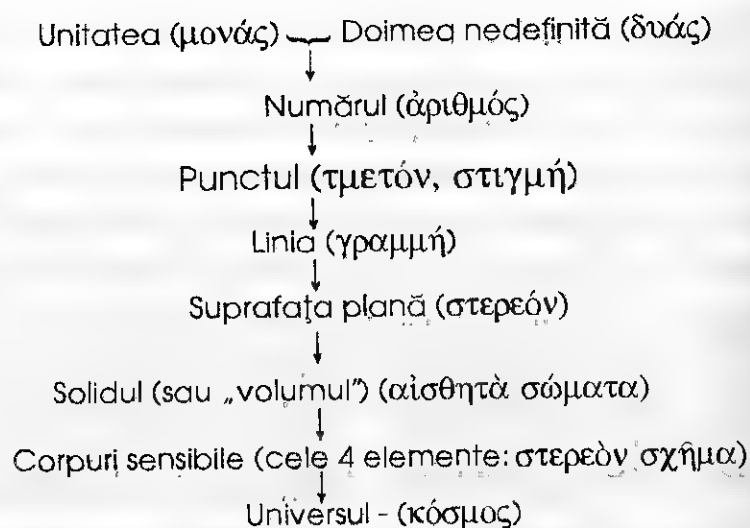
¹²⁴ Astrul numit de greci *Hesperos*, de latini *Vesper*, spre deosebire de ipostaza din zori a planetei Venus, așa-numitul *Phos-phoros*, propriu-zis Luci-fer. S-a presupus că mărturia noastră, care îl citează pe Callimachos, desprinde această opinie din analiza la care a supus erudiul literat alexandrin un poem despre luceafăr, atribuit fie lui Pythagoras, fie lui Parmenides.

¹²⁵ Precum reiese dintr-un pasaj asemănător din Diogenes Laërtios VIII, 48, concepția era de asemenea atribuită lui Parmenides (vezi fr. 28 A 44 DK) și se putea întâlni chiar la poezii arhaice ca Hesiod. Dar acolo se avea în vedere fie cerul cu astre, fie lumea înconjurătoare ca întruchipare a divinității primordiale, natura devenind astfel *kosmos*, adică „podoaba” realității perceptibile de înțelegerea

omenească (tot așa cum vorbirea ornată era un *kosmos* al limbajului). Se poate susține în schimb, fără tăgadă, că Pythagoras cel dintâi a formulat o teorie despre *kosmos*, înțeles ca „univers armonic alcătuit”, inspirându-se și din concepțiile doriene despre *eu-kosmia*, „buna rânduială” din societate (din *polis*-ul care încearcă să legitimeze continuitatea guvernării aristocratice). Pentru evoluția conceptului vezi lucrările lui Müller, Van der Waerden și K. Reinhardt (*Kosmos und Sympathie*, München, 1926 – investigarea dezvoltărilor stoice).

¹²⁶ Opera lui Alexandros Polyhistor din Milet, erudit al secolului I î.e.n., care se arăta deosebit de interesat de simbolurile pythagoreice; aici utilizează probabil așa-numitele „însemnări” sau „comentarii pythagoreice”. Potrivit cercetărilor lui Wellmann (apud Diels-Kranz, vol. I, p. 448, notă la fr. 58 B 1 a), sursa compilată de Diogenes îl lua de fapt materialul din Xenophilos, un pythagoreu din vremea lui Platon. Conține multe idei ale pythagorismului, chiar dacă maritorul intermediar („metatextul” elaborat de Alexandros) le-a enunțat într-un limbaj elaborat de stolci.

¹²⁷ În text *aristos dyas*. Doimea tinde spre infinit, întrucât și matrice a divizibilității. Ca substitut al materiei, „doimea nedefinită” se mai întâlnește în doctrina nescrisă a lui Platon (ἄγραφα δόγματα) și în dialogurile sale de maturitate (mai ales în *Timaios* și *Philebos*). Fragmentul nostru dă mai departe generarea ființelor matematice, potrivit următoarei progresiuni (pe care o reproducem folosind schema lui A. Frenkian; nota 93 la Diogenes Laërt. VIII, p. 705 din ed. citată):

¹²⁸ Pentru acest proces de generare, în afară de schema din nota precedentă, vezi de asemenea diferitele subcapitole care însumează fragmentele despre „Unu și dualitate”, „Cosmogeneză”, „Ierarhii spațiale și calitative”. Linia se naște din punct prin „fluxiune”. La rândul lor liniile decupează spațiul ca *figuri plane* (sau „suprafețe”, ἐπίπεδα) și ca volume - proiecții spațiale numite de antici „figuri” (sau „corpuri solide” (αἰσθητὰ στερεὰ σχήματα). Pentru caracterizarea întregii configurații epistemologice vezi Kirk-Raven, o.1., subcapitolul *The nature of number*, p. 243 și urm. Reținem în special următoarea explicație globală, pregnantă: „thanks to the tacit confusion between the unit of arithmetic and the point of geometry, the first unit has by one and the same process generated both the next three in the series and the three dimensions”.

¹²⁹ În text, propriu-zis: „primăvara înfloritoare” (sau „care crește în floare”), opusă „toamnei care aduce pieirea”, întrucât această noțiune intra chiar în structura uneia din denumirile anotimpului (φθινόπωρον). Influența diferitelor anotimpuri asupra corpului omenesc - stabilită și pe baza consonanței dintre micro-kosmos

și macro-kosmos - ține de latura medicinei pythagorice, dezvoltată de un Alkmaion și de școala hippocratică.

¹³⁰ În text διὸ προνοεῖσθαι τὸν θεὸν ἡμῶν - formulare influențată de stoicism; „zeii ne poartă de grijă cu pronia lor” (sau prin providență). Raționamentul operează cu distribuția celor patru elemente, ca în străvechile sisteme ale alchimistilor babilonieni, grefate cu influențe iraniene. Din acest grup de stihii, rămân de fapt numai două, re-generatoare: *focul și aerul*. *Focul și uscăciunea* sunt elemente divine; *aerul*, un suflu care generează umezeala și *apa*, iar sub forma *eterului* (aither, vâzduhul rarefiat care arde”) dă naștere sufletului. „Fământul”, ca materie constitutivă, nu mai apare în sistemul trichotomiilor pythagorice, întrucât predomină interesul pentru psychogonie (generarea sufletului) și legăturile vieții (*harmonia* însoamnă tocmai „legătură”, „articulare”).

¹³¹ În grecește *stagon*, „picătura” unui lichid - vâscos, în cazul de față, deci un fel de cheag. Doxografia compilată de Iulian din Epizefir prezintă în fața noastră mai întâi cuprinsul unui tratat (sau al însoamnărilor) de tradiție pythagorică, „Despre suflet”, rezumând foarte strâns, fără nici o explicație de tranziție și legăturile unei lucrări asemănătoare „Despre trup”.

¹³² În original *harmonias logoi*, „raporturi proporționale armonice”. Mai înainte se menționau λόγοι τῆς ζωῆς - „proporții (logoi) ale vieții”, adică așa-numitele „rațiuni primordiale”. Sunt duratele ce determină armonic transformarea permei și apoi a fătului (care capătă „formă”) în trup armonios proporționat.

¹³³ Intrăm aici în definițiile unei „psihologii”, elaborate de trichotomia pythagorism - și anume în teoria senzațiilor.

¹³⁴ În terminologia greacă τὸ φρόνιμον de la φρήν (phrenes), „minte”. De fapt „sufletul” pythagoreilor este o triplă *harmonia*, alcătuire armonic organizată de funcții și entități. Partea cea mai nobilă o constituie elementul mental (το φρόνιμον), emanația sufletului nemuritor. Termenul generic φρένες propriu-zis mințile, apare încă din poemele homerice, unde sediul senzațiilor este identificat cu diafragma - φρήν phren. Al treilea element, „sufletul pasional” sau *thymos* (tot un fel de suflu) care își avea sediul în inimă, devine la Platon, care preia tripartiția pythagoreică, o dublă manifestare a psychismului: pasiunea generoasă (θυμός) și pofta senzorială (ἐπι-θυμία). Mai științifică este localizarea funcției gânditoare (*nous*) în creier la Alkmaion: De aceea compromisul exprimat în pasajul nostru, sub forma unei localizări a *principiului psihic* într-o regiune care începe în inimă și cuprinde creierul. Acolo (în sediul cerebral) vor fi acum situate judecata rațională (*nous*) și mintea (φρένες), ca sediu al senzațiilor, sursoare a percepțiilor. Pentru a explica natura concretă a senzațiilor pythagoriciii recurg la ideea „picurării” lor sub formă de „stropi”, dintr-un fel de concrețiuni a „sufletului” mental. Spre deosebire de A. Frenkian (comentariu la versiunea citată, p. 700), nu credem că ideea despre nemurirea elementului mental (*phrenes*), neglijindu-se sufletul rațional (*nous*), singurul nemuritor la toți ceilalți filosofi greci, ar fi dovada unui eclecticism tardiv al acestei surse pythagoreice. Dimpotrivă, tocmai această „credință” ni se pare un indiciu de arhăitate, întrucât dintotdeauna *nous*-ul era o facultate de gândire sau o formă latentă de sensibilitate (ceea ce conotează sau semnifică termenul *inimă*, când e vorba de sentimente personale sau de o sublimare afectivă). În schimb, pluralul generic φρένες „mințile”, ca sediu al *tuturor* pasiunilor și percepțiilor din perioada arhaică, până la filosofi, localizat în diafragma

diafragmei, ulterior la pythagorici transformat în funcție complexă, cu anumite localizări în creier) - acest receptacol, și generator al făpturii senzitive, capabil totdeauna de cunoaștere nediferențiată, se potrivește cu natura sufletului nemuritor. În ultima instanță *nous* coincide mai mult cu „gândul”, iar într-o formulare celebră din Sofocle (τὸν νοῦν τῶν φρενῶν Ant. v. 1099) conotează chiar „gândirea ca expresie a minții”.

¹³⁵ „Facultățile sufletului” sunt desemnate în text prin termenul *logoi* (λόγοι τῆς ψυχῆς) adică „putinți concrete exercitate de sufleturi” (A. Frenkian).

¹³⁶ Aceasta este divinitatea multiplă a riturilor de trecere, păstrând atât secretele cuvântului și ale inteligenței speculative (ca mesager și mediator sau Hermes-Mercur, patron al negotului), cât și însoțirea (πομπή) sufletelor desprinse din trupurile celor morți (de acolo primul epitet *pompaios* și cel mai vechi, de ψυχο-πομπός). „Poarta” simbolizează probabil aici orice fel de trecere, dar mai ales cea în tărâmul de dincolo; la fel epitetul de „Platonian” (redat prin subpământeanul). Pythagoricii, venerând ajutorul acestei divinități, au adus o contribuție majoră la elaborarea unei cunoașteri esoterice, încărcată ulterior cu toate elementele magiei orientale și sortilegiile „artei de a interpreta”, proprii *hermetismului* și *hermeneuticii* (termeni derivați tocmai din numele acestei divinități *Hermes-las* sau *Hermes*).

¹³⁷ Cuvântul, redat uneori prin „genii”, nu poate fi de fapt *daimon* satisfăcător. De aceea păstrăm echivalentul transliterat *daimoni* (gr. δαίμονες), întrucât lexemul *demon* este încărcat cu conștințele conotative ale creștinismului („duh rău”). Inițial, termenul desemna „puterea divină”, nedeterminată, și forșori, proprie făpturii ambivalente a sufletului nemuritor, dedublat prin mișcări neprevăzute ale

pasunilor și gândului (vezi în acest sens *daimonion*-ul care face tranziția către „demonul socratic”). Treptat *daimon*-ul devine o divinitate intermediară, subordonată sau htoniană, misterioasă (aproape un „demon”) și astfel poate s-ajungă ipostaza sufletului omenesc, desprins de trup și rătăcind prin văzduh - potrivit credințelor orfico-pythagorice. Eroii sunt de fapt aici sufletele privilegiate ale eroilor apoteozati sau transformați în semi-zei (credință post-homerică, ulterioară în orice caz *Iliadei*). Se pregătește astfel ierarhia pythagorismului esoteric: suflete omenesti ale celor vii, suflete rătăcitoare după moarte și/sau *daimoni*, suflete izbăvite de eroi și semi-zei, divinități propriu-zise (θεοί). Și Pythagoras ocupă în această ordine a ierarhiei sufletelor locul unui mediator de tip *heros*. O discuție cuprinzătoare la M. Detienne, *La notion de daimon*, p. 31-54, 75-92, 124-168). Rezumatul compilat aici de Diogenes pare să implice o subîmpărțire a tipurilor de *daimoni*, obliterate în meta-texte ulterioare (sursele intermediare).

¹³⁸ Acest univers, populat de suflete-*daimoni*, păstrează totuși natura unui psihism destul de concret, cu posibilități de trecere nelimitate pe scara ființelor vii - oameni și animale - toate înrudite mai ales în virtutea universalității principiului animist. *Daimoni* cu virtuți deosebite ajung să mijlocească diferitele tipuri de mantică (μαντεία) „pre-vederea viitorului”, semioza bolilor și a sănătății (σημεῖα νόσου καὶ ὑγείας), tâlcurile practicilor magice și ale riturilor. Ei sunt făcuți răspunzători de „preștiință”, de cunoașterea mediumnică, aproape supranaturală. Astfel „demonul” lui Socrate va fi de fapt un „al șaselea simț” premonitor. După câteva secole acest „daimonism” se transformă pentru creștinism în domeniu polarizat: pe de o parte demonii malefici, da-

cealaltă îngerii păzitori. Grecii din perioada clasică aveau în sentimentul *eu-daimoniei*, „fericirea” (numită în textul nostru), realizată prin echilibrul dintre întâmplare și *daimon*-ul favorabil, fie senzația unei acțiuni mai obscure, uneori nefastă, a celorlalți *daimoni*. Pe cât se pare, pentru a-i neutraliza pe aceștia din urmă (răspunzători de fenomene malefice, neexplicate de „știința” primitivă: boli, foamete, catastrofe naturale), religia din toate vremurile utilizează practicile *apo-tropaice*, menționate aici (propriu-zis de „respingere” sau „deturnare”).

¹³⁹ Referire la celebra *psychagogie*, „inițiere și îndrumare a sufletelor”, de obicei pe cale intuitiv-senzorială și prin semioza simbolurilor, ca în toate misterile. Această „îndemnare” este desemnată aici cu termenul care se folosea și în doctrina retorilor-epitologi: „a convinge” (τὸ πείθειν devenit ulterior *ψυχαγωγία*).

¹⁴⁰ Am văzut cât de important este principiul determinării numerice a intervalelor muzicale. Pornind în esență de la descoperirea legilor armoniei, școala filosofilor care ascultă de autoritatea maestrului apollinic subordonează întreaga imagine a Universului-Kosmos ideii de armonie proporțională, un concept pentru care se potrivea atât polisemantismul cuvântului *ἁρμονία* (1) „rațiunea proporțională”, adică relația dintre două mărimi care se află într-un raport numeric constant, cât și semnificația termenului *harmonia* (ἁρμονία) „jonctură”, relație logică dintre sunetele scării muzicale (deci armonia în sensul obișnuit al cuvântului). Bineînțeles, de analiza raporturilor „armonice” propriu-zise se leagă și teoria modificărilor numărului, dezvoltată atât ca știință, cât și ca modalitate a vieții contemplative: un fel de „mistică” a numerelor (exagerată de pythagorismul tardiv, după secolul III î.e.n., sub influența

ermetismului oriental și a neoplatonismului). Astfel se ajunge la o înțelegere largă a termenului *harmonia* în concluzia din textul nostru - καθ' ἁρμονίαν συνεστάναι τὰ ὅλα. Ceea ce mai poate fi redat, strict filosofic, prin formula: „elementele întregului cuprind laolaltă ca sistem, potrivit cu harmonia”. (în funcție de legile ei).

¹⁴¹ Corelativ cu tăcerea religioasă (celebrul εὐφημεῖν v. nota 15), noua filosofie impune un cod al *regulilor de puritate* (ἀγνεία) încercând să revalorizeze autoritatea religiilor tradiționale asupra sufletelor. Prescripțiile de puritate sunt valabile atât materialmente (curățenia mâinilor care oficiază, a trupului scăldat ritual), cât și sufletește.

¹⁴² Se cereau purificări după ce o persoană venise în contact direct sau indirect cu un mort (mai ales în cadrul ritualurilor funebre, desemnate aici cu termenul generic *kédos*, propriu-zis „doliu”) și după actul sexual sau ieșirea din *lehusie* (cuvântul apare chiar în text: *lekhe* - „pat nupțial”), înconjurată din cele mai vechi timpuri de prescripții referitoare la curățenia rituală (justificată) impusă totodată și pentru a separa solemn diferite comportamente din viața privată.

¹⁴³ Referire atât la inițiatorii din cadrul școlii pythagorice, care după aceasta devenise o secretă, cât și la tradiționali oficanți care slujeau în *teleia* „misterii” (cum erau celebrii *orpheotelestai*, legați de caracterul difuz-inițiativ al orfismului).

¹⁴⁴ Adică mai înainte de filosofii atomiști Leucippon și Democrit. Prin formularea prudentă „așa-nușiții pythagorici” Aristotel își manifestă rezerva față de orice paternitate

a ideilor atribuite de tradiție lui Pythagoras. La Stagirit numele filosofului apare numai de două ori: în *Retorica* II, 23, 1398 b 14 și *Metaph.* A, 5, 986 a 30 (unde ar putea fi o interpolare).

Prin formularea „mai înainte chiar de ei” pot fi desemnați nu numai atomiștii - ulterioari anului 450 î.e.n., ci totodată chiar primii pythagorei și magistrul ei însuși.

¹⁴⁵ În text ἀρχὰς πάντων τῶν ὄντων. Pentru „lucruri din natură” se folosește termenul *onta*, participiul verbului „a fi”. Deci „entitățile ontic reale” sau - mai scurt - „cele existente”.

¹⁴⁶ Propriu-zis πάθος τῶν ἀριθμῶν - cele ce se pot întâmpla cu numerele”.

¹⁴⁷ Un echivalent arhaic al procesului de „modelare numerică”. În text: τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίνετο τὴν φύσιν ἀφομοιοῦσθαι. Pentru raporturile muzicale vezi nota următoare și fragmentele lui Hippasos.

¹⁴⁸ „Proprietățile numerelor și ale scării armonice” - sau „cele imanente armoniilor” menționate mai înainte: „raporturile armonice, muzicale, exprimabile prin numere”. Această cuantificare poate fi considerată una din cele mai reprezentative descoperiri ale pythagoricilor: o intuire a principiului rezonanței. În teoria intervalelor primul sunet care apare în rezonanță după octava fundamentalei este cvinta. Astfel, deși n-au cunoscut direct principiul rezonanței, pythagoreii au ajuns totuși să obțină seria naturală a armoniceilor pe baza monocordului (vezi nota 28), făcând să vibreze porțiunea scurtă a coardei în cadrul succesiunii

raporturi: $\frac{2}{1}$ (octavă), $\frac{3}{2}$ (cvintă), $\frac{4}{3}$ (cvarță), $\frac{5}{4}$ (terță

majoră), $\frac{6}{3}$ (terță minoră), $\frac{5}{3}$ (sextă minoră), $\frac{8}{5}$ (sextă majoră). O suprapunere de două (sau mai multe) sunete cu aceleași vibrații alcătuiește *unisonul*, deci raportul $\frac{1}{1}$. Prin raportul $\frac{2}{1}$ se obține octava. „Mai ales pe baza corelației stabilite între acorduri și intervale muzicale, pe de o parte, și, pe de altă parte, raporturi aritmetice derivate din tripla combinație *tetraktys* ~ *pentada decadă*, noțiunea de *tetraktys* «numărul patru», capătă semnificația unui adevăr al misterilor în doctrina și în ritmul pythagoreic, axate pe această tetradă care nu este altceva decât forma «figurată» a decadei concepută ca număr triunghiular ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$)” - M. Ghyka, *Le nombre d'or*, Paris 1931, t. I (*Les rythmes*), p. 101-102. În sfârșit speculațiile care au dus la celebra teorie a muzicii „sferelor” (derivă din extrapolarea noțiunii de „consonanță” (συμ-φωνία) în domeniul mișcării astrale și al armoniei cosmice.

¹⁴⁹ Din comentariul lui Alexandros la acest capitol (vezi în *Metaph.* 41, 1, DK, 58, B 4, la noi) se înțelege că Stagiritul mulțumit tratase aceste probleme în *De caelo* B 13 și în tratatul pierdut *Opinii ale pythagoricilor*. Cele zece corpuri menționate (11) grupează nouă planete și „antihtonul”. Cât privește *decada* (10) în afară de ipostaza pe care o reprezintă suma primelor patru numere (vezi nota precedentă), ea mai era figurată ca număr triunghiular printr-o dispunere a unităților ei constitutive în felul următor cu ajutorul punctelor sau al literelor:

•	α
• •	α α
• • •	α α α
• • • •	α α α α

În ordinea simbolurilor geometrice înscrise într-un cerc (proiecția sferei cosmice) se atribuiau conceptelor-cheie poligonuri stelate corespunzătoare: pentru om (respectiv *micro-kosmos*) pentagrama, pentru întregul armonic al lumii (*macro-kosmos*) decagonul.

¹⁵⁰ Deci numerele sunt pe de o parte cauze materiale, prime (deoarece „și acești gânditori” - pythagoreii - postulau, ca în filosofia Stagiritului, existența unor asemenea principii cauzale), pe de altă parte „cauze eficiente” ale lucrurilor din natură și de aceea determină modificările lor („accidentele”), la fel cum delimitează forma lor definitivă („stările permanente” în gr. *hexeis*). După cum precizează D. Bădărău numerele „tind să devină deja modele pe care lucrurile singulare le imită; ceva analog cu ideile lui Platon” (cf. Aristotel, *Metafizica*, versiunea St. Bezdechi, București, Ed. Academiei, 1965, p. 67, nota 101 și referințele de acolo).

¹⁵¹ Avem aici atestarea celebrei *tabula oppositorum*, paradigma unor cupluri de contrarii fundamentale, care funcționează dialectic în natură. Întregul context distinge două etape în elaborarea doctrinei respective. Pythagoras și cei mai apropiați discipoli stabiliseră numai conceptul de model numeric al fenomenelor (numerelor) din natură - principiu care determină atât devenirea cât și configurația lor statică. Motorul devenirii îl constituiau, potrivit acestei prime disocieri, echilibrul sau, dimpotrivă, dezechilibrul cinetic provocat de cuplul *număr par* ~ *număr impar*, iar în planul accidentelor *multitudine* (proprietatea numerelor pare, spațiale) versus *infinit* (gr. *apeiron*, proprietate corelativă a numerelor impare). În a doua etapă contemporanii lui Alkmaion și apoi

adeptii lui Philolaos (care fac parte din pythagorismul mediu) dezvoltă mereu principiul acestor disocieri, plecând tot de la primele două perechi de contrarii. Potrivit taxonomiei lor dialectice în coloana din dreapta vor fi grupate însușirile pozitive (mai puternice), în cea stângă proprietățile negative, mai slabe. Vom avea următoarea ierarhie:

finitudine (*peras*) ~ infinit (pereche)

imparitate (nepereche) ~ paritate (pereche)

unul (monada indivizibilă) ~ pluralitatea (respectiv divizibilitate)

dreapta (dextrogire, faste) ~ stânga (proprietăți levogire, nefaste) ... ș.a.m.d. (vezi textul întregii enumerări).

Ultimul cuplu de contrarii închide seria disocierilor cu perechea figurilor geometrice, a căror suprafață decupă spațiul potrivit unor tendințe paradoxal-divergente: cele pătrate („tetragonale”) vor avea mereu laturi egale și corespund proprietăților stabilite de pythagorei pentru coloana din dreapta (finitudinea simetriei perfecte a numerelor impare). Dimpotrivă, figurile de tipul *oblong*, cu laturile *inegale* (gr. *heteromekes*) corespund coloanei din stânga: nedeterminarea unei asimetrii a figurilor construite prin aplicarea unor gnomoni cu număr par în jurul punctului.

¹⁵² Stagiritul operează o distincție în teoria contrariilor <elemente> opuse (gr. *enantia*) și principii sau criticii în opoziție (gr. *enantioseis*).

¹⁵³ În grecește: ἐν ὕλης εἶδει, „sub specie materială” sau „în chip material” = respectiv consideră numerele ca fiind materiale.

¹⁵⁴ Numerele așadar sunt principii imanente ale materiei lucrurilor. Textul original nu conține substantivul „părți”. Formularea este redată însă cu această lărgire, pentru a fi toate în evidență reprezentarea concret-numerică, proprie sistemului pythagoric și unei anumite *Weltanschauung*.

¹⁵⁵ Enunțarea „unii dintre filosofii naturii” desemnează în acest context școala pythagoreilor, calificați drept *physiologi*.

¹⁵⁶ Și în această definiție își găsea probabil aplicația un principiu dialectic al vechiului pythagorism: dreptatea înseamnă o adevărire a ceea ce este drept (τὸ δίκαιον) prin precisa înfăptuire a reciprocității (τὸ ἀντιπεπονθός). Tratatamentul la care va fi supus cineva răspunde într-un anumit fel intenției și îndreptățirii factorului activ. Dacă cel implicat suferă în mod nedrept, vina cade asupra agentului. Dacă ispășește, în sensul retributiv al termenului, vinovăția se stinge, restabilindu-se prin *compensație* proporțională o stare de repaos, o „egalitate” a non-vinovăției.

¹⁵⁷ Din toate fragmentele se înțelege tot mai clar că vechiul pythagorism stabilea o ecuație numerică pentru orice fel de realități ontologice din natură și din lumea reprezentărilor. Termenul convențional utilizat de noi, „lucruri”, provine din metalimbajul latin (de ex. natura *rerum*); în fragmente (majoritatea *meta-texte* despre pythagorei) ne întâlnim doar cu termenul mai largă: „cele existente”. Acum ne dăm seama că „lucruri” de acest fel nu sunt numai obiectele materiale, alcătuite dintr-un număr determinat de unități-puncte atomare („unit-point atoms”), ci totodată și conceptele abstracte, cum sunt cele aritmetice. Numerele care încifrează de astă dată esența unor

asemenea fenomene-abstracțiuni sunt: 7 pentru Ocazie (kairos), 4, 5 sau 9 pentru Dreptate, 5 pentru Căsătorie. Desigur ele reprezintă aici „existentul” în mod simbolic. Dar totodată pythagoreii simțeau, pare-se, că numărul figurat materializa însuși de tipul tensiunilor sau al „forțelor” care duc la realizarea unor asemenea fenomene-procesualități. De pildă Căsătoria simbolizată prin 5, rezultă din combinarea primului număr par, 2 Femininul ca dyadă sau „matrice scisipară”, (M. Ghyka) și primul număr „impar, masculin asimetric, desăvârșit, 3 (triada)”. Și în fragmentul 37 (din *Magna Moralia*) se protestează împotriva asimilării conceptului de Dreptate cu numărul 4 (un număr „egal luat în mod egal”).

¹⁵⁸ Din nou este atestată existența celebrului sistem pythagoric al celor zece opoziții. Problema la care se referă propoziția noastră este cea indicată mai înainte: determinarea binelui în mod specific. Aici se întrebuintează pentru încadrarea sa în paradigmă expresia „coarticulare principială a celor bune” (συστοιχία τῶν ἀγαθῶν) referită la coloana sau „rândul” principiilor situate în prima parte a tabloului - deci acolo unde Finitul (sau limita) se „întrudea primordial” cu Imparul, Unitatea, Dreapta, Masculinul etc. S-a suprapus deci foarte curând o dichotomizare morală peste cea naturistă, derivată din analiza unor proprietăți „matematice” (în optica pythagoreilor). Dealtfel, chiar fragmentul următor precizează în mod clar această derivație (sau „genealogie” conceptuală).

¹⁵⁹ „Filosofii italici” sunt aici mai ales pythagoreii vochii poate și unii filosofi care fac tranziția spre aserțiunile sistemului eleat. Toți și-au desfășurat activitatea în cetățile Peninsulei Italice (de sud) sau în regiunea insulară limitrofă.

¹⁶⁰ Caracterizarea sistemului se face în limitele unei concepții largi aristotelice despre cele patru cauze.

¹⁶¹ Cu alte cuvinte „lucrurile din natură” (sau materialitatea celor existente în natură) pot fi înțela numai prin cuplarea sau tensiunea dialectică dintre *infinite* (sau nedeterminare”) și *finitudine* (sau determinarea de tipul unității). Întrucât corelația dintre acești doi factori face să existe orice lucru (sau „existent”) în mod esențial (sau ca „substanță”), aici nu avem de a face cu elemente materiale diferite, cum erau „focul” sau „pământul” la alți filosofi ai naturii sau în tradiția cosmogonică. Materialitatea principiilor elementare la pythagorei fiind mai abstractă, *infinite* sau *finitudinea* ne spun (sau semnifică), încadrează categorial - gr. καθήγοροῦνται) cum sunt lucrurile și ce sunt ele. Or, aceste două predicamente definesc la rândul lor proprietăți numerice, deci „numărul este substanța tuturor”. De notat că unii copişti au intercalat în manuscrise cuvintele „și Unitatea” după celălalt termen al dualității, Infinite (apeiron). Noi am lăsat în enunț această interpolare (cuprinsă între paranteze drepte) dar am apropiat-o de cuvântul pe care probabil trebuia să-l explice sub formă de glosă: Unitatea care închide principiul finitudinii sub forma sa elementar-determinată.

¹⁶² Sau, așa cum propune Bezdechi în versiunea sa, „au început să dea precizări cu privire la esența Ființei”. Textul enunță însă în termeni lapidari: λέγειν περὶ τοῦ τί ἐστιν - „<discuția> despre <problema de a ști> ce este ceva”. Definiția gravitează deci tot în sfera *quid-dității*.

¹⁶³ Odată ce se corelau numerele (în primul rând cele dintr-un șir dominat de seria decadei - primele 10 numere întregi) cu determinări de tipul *finit-impar* și *masculin-femeie* etc., se stabileau forme sau (mai exact) *designate numerice* pentru orice lucru din natură determinabil prin asemenea corelate, începând cu echivalența dintre *kosmos* și *decadă*, sănătate, frumusețe și *pentadă* etc. Mai ales datorită spațializării curioase a reprezentărilor unor *numere geometrice* - v. de ex. pentagonul stelat și hexagonul omului - nu avem în filosofia pythagorică doar modele și raporturi numerice. Chiar obiectele propriu-zise și conceptele abstracte, derivate din lumea senzorial-perceptibilă, își găsesc o formulă rezumativă, simbolic și arbitrar determinată de proprietățile unui singur număr, „cel rămas liber în seria numerelor” (Bădăraș).

¹⁶⁴ Pasajul comportă un raționament specific, redat cu elipse. Așa cum arătam, pythagoreii sunt criticați pentru că se grăbesc să identifice realitatea obiectelor determinabile cu proprietățile unor elemente din seria numerelor întregi. Dar judecând astfel, ei ajung la rezultate contradictorii, chiar înăuntrul sistemului lor. Stagiritul alege drept exemplu atribuirea proporțiilor *dyadel* unor obiecte în care nu se poate identifica raportul de *dublu* ($2 \cdot x$). Or, deși efectiv *dublul* este un concept determinat de *numărul 2*, aparținând așadar sferei foarte largi a conceptului de *dyadă*, reciproca nu este valabilă în cadrul pythagorismului. Se postula participarea Infinitului (*apeiron*) la Finitul reprezentat prin Unitate, pentru a se obține astfel principiul lumii (al Universului), prin „ceea ce se numește *Dyada* Infinitului și a Unității”. În asemenea circumstanțe *dyada* este identificată cu multiplul și cu infinitul; ea capătă esența pluralității. Cum rămâne însă cu

dublul provenit din aditionarea unităților prin dublare, câtă vreme noțiunea pythagorică de dualitate (*dyadă*) comportă mereu pluralitatea (infinitului), deci nu mai poate fi analizată în unități? Iar inevitabil, așadar, să se ajungă la un rezultat aberant, atunci când se discută această „doime” (unitatea simplă fiind conjugată cu alta, infinită, de natură pluralității). Pe de altă parte, chiar altfel, proprietatea „dublului”, constatată printr-o simplă inducție, nu poate fi echivalată de-a dreptul cu numărul doi, întrucât trebuie precizată natura elementelor care se află în această relație (de „duplicare”). Se pot număra două elemente cu totul inegale, suma lor nemaiavând în felul acesta nimic de-a face cu *dublul*. Ambiguitatea s-ar fi putut rezolva dacă se deosebeau trei concepte diferite: *dyada* ($1 + x$), numărul 2 ($1 + 1$), *dublul* ($2 \cdot x$).

¹⁶⁵ Mai înainte Aristotel deosebise două concepte fundamentale diferite: 1) *Numere ideale*, formate din unități „aditionale” sau aditionale, numai în interiorul acestor entități; 2) *Numere matematice*, ale căror unități sunt aditionale. Oricum, Stagiritul considera că „aceste două feluri” de numere există în afara sensibilului, determinare opusă reprezentării concrete promovate de pythagorism. E adevărat că se menționează, (ca treaptă intermediară), concepția unor filosofi despre *numărul matematic*: o realitate foarte abstractă „existând ca primă ființă, separat de lucrurile materiale”.

¹⁶⁶ Pentru această modalitate de a concepe numărul geometric vezi nota 198 - și în general fragmentele referitoare la *mononi*.

¹⁶⁷ Probabil un platonician, neidentificat; tot așa cum nu este limpede cine ar fi ceilalți filosofi, alăturați în aceeași frază precursorului indicat la început. Am reprodus în continuare și restul

concepțiilor redată de Stagirit, întrucât ele fac parte tot din prezentarea doctrinei pythagoreice despre Unitate și natura numărului. La Diels-Kranz, fr. 9, se întrerupe odată cu simpla mențiune a dificultăților „fără ieșire” (*aporie* în ceea ce privește Unul primordial).

¹⁶⁸ În general „academicii” care au preluat succesiunea lui Platon - în primul rând un Speusippos - au analizat realitatea ontologică în termenii unei teorii (de orientare idealistă) a numărului, abandonând conceptul de Idee, în favoarea cantităților matematice, așa cum ne indică formularea precedentă din mărturia noastră. La capătul acestui proces de abstractizare intervine chiar tentativa unei ultime reevaluări a conceptelor moștenite de la pythagorei.

¹⁶⁹ Formularea din acest enunț aristotelic folosește doi termeni diferiți, care ar putea să pară perfect sinonimici unui cititor modern neavizat. De fapt trebuie să păstrăm distincția celor după conotații diferite ale sinonimelor din text. Mai întâi, numerele se alcătuiesc din *Unități* = gr. *monades* (πλ de la μόνas). Apoi se menționează *Unul* = gr. *hen μόνas* (έν) „element (στοιχεῖον) și principiu (ἀρχή) al celor existente”. Nu este încă limpede pentru cercetători dacă vechiul pythagorism era într-*un* totul „dualist”, cum susține Raven, sau înclina mai degrabă spre o concepție „monistă” (sau monadică, în sensul doctrinei dezvoltate ulterior cu o argumentare diferită de Leibniz, teoretician al *monadelor*). Chiar în ipoteza corelației indisolubile dintre *monada* și *dyada*, primii pythagorici nu consideră Unitățile noțiuni perfect abstracte, desprinse de realitatea sensibilă, întrucât „ca și restul presocraticilor ei nu izbuteau să stabilească o delimitare netă între corporal și incorporal”. (Raven). În sensul

acesta, pentru Aristotel, ei fac opinie separată, neadmițând că numerele se alcătuiesc din Unități <abstracte>: *monades*”. De fapt și pe acest plan dialectica lor implica dificultăți, așa cum se arată chiar la începutul pasajului, (respectiv 58 B 9, DK sau 302 B 10 v. n.). Fraza lui Aristotel se referă cu precădere la platonicieni și la teoria lor despre Unul primordial. Oricum ar fi, pentru Aristotel filosofii care se diferențiază de pythagorism ajung să stabilească echivalență între Unu ca element primordial (gr. *hen*) și Unitate (gr. *monas*) ca element constitutiv al numărului. Or, Unitatea pythagoreilor înțelegea ca o mărime nu poate fi, în opinia Stagiritului, un element constitutiv al numărului matematic (și nici al celui „ideal”, despre care se vorbește în altă parte). Acest enunț capătă relief în demonstrația în pasajul aristotelic înălțat de fragmentul următor.

¹⁷⁰ Textul are doar termenii „separabil” [χωριστόν] și sinonimul său. De bună seamă ele se referă la concepțiile de sorginte platonice despre *numere ideale* și *numere matematice*, ambele „separate” (sau „desprinse”) de realitatea sensibilă (sau de „lucruri”). Numerele pythagorice fiind concret-spațiale (într-un fel „materiale”), această presuposiție fundamentală suprimă speculațiile platonicienilor despre anterioritatea Numerelor sau a Ideilor și straniile consecințe care decurg din teoria idealistă despre generarea Unităților Dyadei - principiu alcătuit din doi termeni antagoniști inegali, Marele și Micul, egalizați ulterior prin Unul.

¹⁷¹ Acestea sunt - cum s-a mai putut constata - *monadele* (în accepțiunea greacă primordială). De aceea „numărul format din unități abstracte” este numit aici *arithmos monadikos*. Unitățile astfel concepute fiind abstracte, nu le putem considera mărimi elementare.

¹⁷² Textul: „ei numesc număr cele existente” (*ta onta*). Corelația cu adverbul ontos (ὄντως „în adevăr”, „efectiv”) și alte contexte demonstrează că prin acest participlu al verbului „a fi” se desemnează *realitatea <ontică>* și *adezul cea materială*. Întregul fragment ne conduce - în mod mai explicit decât cel dinainte - la teoria fundamentală din vechiul pythagorism, corolara dialecticii despre generarea lumii din numere: unitățile-puncte, forme primitive ale atomului stau la baza materiei. Raven (*op. laud.*, p. 247-248 și nota 1) reamintește și definiția dată în *Metaph.* 986 a 10 (la noi fr. 23 = 58 B, 5 DK) numerelor „care funcționează cu materia din lucruri” (ὥς ὕλην τοῖς οὐσι). Acum se vede clar că Universul alcătuit din numere înseamnă de fapt alcătuirea obiectelor naturii din agregarea *unităților-puncte* de tipul *atomilor*. În același sens pledează și definiția sistemului dată de fragmentele următoare, unde se precizează aceeași concepție despre materialitatea ipostazei primordiale (sau *stihiale*) a numărului, asociată noțiunii de *numere figurate*, dar totodată diferită de ea întrucât este anterioară ontologic. Nu avem indicii destul de ferme pentru a preciza când au elaborat pythagoreii teoria despre numerele constitutive ale „stihilor” Universului (elemente numerice): *corpul* întreg având numărul 210, *focul*/numărul 11, *aerul*/numărul 13, *apa*/numărul 9. Informația se găsește la un comentator aristotelic, destul de tardiv: P. Alexander, *In Aristotelis Metaphysicam commentaria* (ed. M. Hayduck, Berlin, 1898), p. 767, 11 (respectiv *Comm. in Aristot. Graeca* I). În orice caz speculații de acest fel au început încă din faza primelor extrapolări ale conceptului de *raporturi numerice proportionale*, descoperite de Pythagoras sau de cercetători din cercul elevilor apropiați.

¹⁷³ După ce am văzut în ce fel chiar și orientarea „parților”, Universului (primele coordonate ale spațiului) era însumată categoriilor din *tabula oppositorum* („paradigma contrariilor”), mărturia despre natura Frumosului și a Perfecțiunii subordonează aceste noțiuni unei optici genetice corecte. După teoriile pythagoreice, principiile - respectiv cauzele prime - dau naștere mai întâi viețuitoarelor („animalele” în sens larg) și plantelor, iar numai într-o etapă ulterioară omul descoperă frumusețea și desăvârșirea ca niște raporturi generate de această lume vie.

¹⁷⁴ Altfel spus: Unitatea nu este doar elementul predicabil, accesoriu, ci - așa cum reiese din toate fragmentele grupate în acest capitol - avem de a face cu un principiu generator, potrivit reprezentării concret-senzoriale a numărului. Bezdechi traduce prin formularea mai forțată „afirmația că Unul este o entitate de sine-stătătoare și că nu e un atribut de ceva...”. În acest capitol foarte important al *Metafizicii* surprindem diferența dintre filosofia pythagorică și teoria lui Platon.

¹⁷⁵ Întreaga construcție teoretică însumată de acest raționament nu ne este cunoscută în detaliu (cf. versiunea română citată, cu observațiile lui Bădăraș de la p. 72-73, notele 133-137). Definițiile reflectă învățământul platonian oral din ultima perioadă.

¹⁷⁶ Stagiritul atribuie aici lui Platon invenția *metodei dialectice*, dar în alte pasaje consideră că a denaturat-o, veritabilul ei teoretician fiind Zenon eleatul.

¹⁷⁷ Această filiație este surprinsă prima dată de Aristotel, în același capitol 6, din care provine la noi fragmentul precedent. Întreaga expunere definește conceptul de „participare”

(μέθεξις) a ideilor la realitate. Teofrast redă mai precis mișcarea conceptelor. De aceea verbul μιμεῖσθαι a fost lămurit de noi prin formula dată între paranteze drepte. Termenul nu înseamnă doar „a imita” (în accepțiunea curentă). Procesul determină o „componere mimetică”, fiind o împlinire în plan cosmic a cuprinderii expresive, așa cum o semnifică însuși termenul de *mimesis*.

¹⁷⁸ În grecește τὸ ὅλον (to holon), un designativ cu nuanțe conotative, prezente și în terminologia care denumesc Universul (se prefigurează în felul acestui monismul).

¹⁷⁹ Numerele - și mai ales raporturile pe care le întrăiesc între ele (numite de pythagorei *sym-metria* sau *armonii*) generează figurile geometrice sau corpurile spațiale: „solide”. În sensul acesta, elementele geometrice sunt compuse. Designarea se întemeiază pe observația că figurile geometrice sunt construite pe baza raporturilor matematice dintre linii, puncte, suprafețe și proiectarea lor spațială.

¹⁸⁰ *Decada* sintetizează proporțiile celorlalte numere incluse în cuprinsul ei și „proporțiile” sau raporturile care se pot stabili între ele, pentru a genera pe de o parte figurile geometrice și armoniile sunetelor, pe de altă parte seria numerelor naturale - ambele concepte corelându-se în cadrul numerelor figurate. În *Le nombre d'or* (T. I. *Les Rythmes*, Paris, 1931, cap. I, p. 17-41, în special p. 33 și urm.), Matila Ghyka redă esențialul conceptelor despre număr și armonie, folosind mărturiile din Philolaos, speculațiile platonice din *Timaios* și mai ales interpretarea doctrinei tradiționale în scrierile matematice ale neo-pythagoreismului: Theon din Smyrna *Theologumena Arithmeticae* și Nicomachos din

Gerasa (sec. II e.n.), cu a sa *Arithmetica Introductio*. De acolo se vede în mod mai explicit că *Decada* este privită ca un ansamblu, rezultat din *tetraktys* („sau cvaternar”), mai precis din suma primelor 4 numere ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$), reprezentând totodată al IV-lea număr triunghiular, încă privim orânduirea unităților sub forma figurii plane regulate :

$$\begin{array}{cccc} & & 1 & \\ & 1 & & 1 \\ & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 \end{array}$$

Mai ales că Număr Pur sau divin, alcătuind *formula decadei*, însuși *tetraktys*-ul devine simbolul Universului. Referitor la caracterul paradigmatic al decadei, modul cum, în epocă, există numeroase definiții, dintre care putem selecta următoarele considerații: „Cum întregul era o multitudine nelimitată <...> trebuia instituită Ordinea <...>. Numai în Decadă preexista un echilibru între ansamblul și elementele sale. Din această pricină zeul ordonator prin lucrarea gândului său a folosit *Decada* ca un canon pentru toate lucrurile și de aceea lucrurile, din Cer până la Pământ, își ordonează raporturile și concordanța elementelor constitutive cu întregul lor pe temelia Decadei” (Nicomachos, tradus de M. Ghyka, *op.cit.*, p. 36). Prin *pentadă* (numărul 5 și figura *pentagramei*), simbolul căsătoriei și al unirii antropomorfe în aceeași matrice a decadei, se realizează rezonanța micro-Kosmos ~ macro-Kosmos. Întreaga teorie a proporțiilor arhitectonice folosește *proiecția decadei*, plecând de la trupul omenesc, „Deoarece natura a făcut corpul omenesc în așa fel încât toate membrele răspund în

anumite proporții întregii lui înfățișări, apoi cu drept cuvânt se poate spune că bine au orânduit cei din vechime ca și în săvârșirea operelor de artă membrele acestora, luate individual, să aibă relații dimensionale comune cu înfățișarea generală a întregului <...> Unitățile de măsură le-au împrumutat de la membrele corpului, precum degetul, palma, piciorul, cotul. Și toate acestea le-au subîmpărțit după numărul perfect pe care grecii îl numesc *teleion* (τέλειον). Anticii au considerat ca perfect numărul zece, căci el a fost inventat după numărul degetelor de la mâini” (Vitruviu, *Despre arhitectură* III, 1, vol. română, București, 1964, p. 102). În realitate baza teoretică a lui zece, ca figură-canon pentru „natura” numerelor, se află în teoria despre raporturile numerelor proporționale, invariante comune armoniilor, orbitelor astronomice, dialecticii par-impăr, întregului echilibru al lumii. De aceea 10 nu este *kosmos*-ul propriu-zis, ci formula tensiunilor echilibrate care-l susțin.

¹⁸¹ Am văzut expunerea unei teorii mai ample despre suflet. Aici ne apropiem, pare-se, de prima ei fundamentare. Sufletul are potrivit acestei concepții vechi pythagoreice patru proprietăți constitutive: νοῦς („rațiunea” sau „inteligenta”), δόξα (judecata personală sau părerea iluzorie; izvor al aparențelor înșelătoare pentru Heraclit și Parmenides), αἴσθησις, simțurile, ἐπιστήμη „știința” propriu-zis capacitatea de a discerne rațional și de a sistematiza cunoștințele autentice acumulate.

¹⁸² Referința este destul de enigmatică: „... ἐν δὲ τῇ ἀναλογίαις τέτταρες κυβικοί ἀριθμοὶ ἀποτελοῦνται, ὧν φασιν... τὸ πᾶν συνεστάναι”. „Analogii” poate însemna

la fel ca *sym-metrical* - raporturi proporționale numerice sau progresiuni. Formulele diferitelor tipuri de analogii sau „proporții” pythagoreice sunt examinate într-o sinteză elegantă de M. Ghyka (*op.cit.*, cap. I, p. 25-41). Reținem definiția riguroasă, dată după Euclid: „raportul este relația calitativă - în ceea ce privește dimensionarea - între două mărimi omogene. Proporția (ἀναλογία) este echivalența raporturilor”. În termeni algebrici vom

avea proporția geometrică între patru mărimi $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ sau proporția disjunctă”. Așa cum precizează Ghyka: „Les Grecs préféraient réserver le nom de nombres aux nombres-entiers (entiers) et donnaient aux nombres-mesures l'appellation et la forme de rapports ou de relations”. Bineînțeles, teoria raporturilor proporționale este dezvoltată în primul rând sub forma celor trei „medietăți” de care se vorbește în alte fragmente. Referitor la stabilirea celor zece tipuri de „analogii” sau relații proporționale există mai multe atestări. Una utilizează progresele matematicii de-a lungul tradiției pythagoreice. Se pune la contribuție principiul economiei și o dialectică simplă între Identitate și Alteritate, așa cum s-a procedat în epoca noustră, pentru a se obține prin proceduri logice „secțiunea de aur”, pornind mereu de la două mărimi. Ca în proporția continuă geometrică, în asemenea cazuri termenul intermediar se numește „medie” sau „medietate”. După Theon: „Luăm trei mărimi și proporțiile ce se pot stabili între acestea și procedăm la schimbarea termenilor între ei. Vom arăta că tot sistemul matematicilor se sprijină pe stabilirea unor proporții între cantități iar sursa și elementele lor rezumă natura unei analogii esențiale (τῆς ἀναλογίας φύσις). Aici în mod inechivoc „întregul” este însuși edificiul matematicilor. Se dădeau pentru-aceasta zece tipuri de

proporții, care se pot scrie sub forma unor egalități cu exemplele numerice corespunzătoare:

$$[I] \frac{c-b}{b-a} = \frac{c}{c} (1, 2, 3)$$

$$[III] \frac{c-b}{b-a} = \frac{c}{a} (2, 3, 6)$$

$$[II] \frac{c-b}{b-a} = \frac{c}{b} (1, 2, 4)$$

$$[IV] \frac{b-a}{c-b} = \frac{c}{a} (3, 5, 6)$$

$$[V] \frac{b-a}{c-b} = \frac{b}{a} (2, 4, 5)$$

$$[VIII] \frac{c-a}{c-b} = \frac{c}{a} (6, 7, 9)$$

$$[VI] \frac{b-a}{c-b} = \frac{c}{b} (1, 4, 6)$$

$$[IX] \frac{c-a}{b-a} = \frac{b}{a} (4, 6, 7)$$

$$[VII] \frac{c-a}{b-a} = \frac{c}{a} (6, 8, 9)$$

$$[X] \frac{c-a}{c-b} = (3, 5, 8)$$

Desigur, și în fragmentul nostru se menționează un paradigmă combinatorie de acest tip, sprijinită pe un anumit grup al transformărilor unor egalități inițiale. Totuși trebuie lămurit în acest enunț rostul „numerelor cubice” din cuprinsul decadei. Știm că se făcea o distincție pe de o parte între numere pătrate (n^2) și numere triunghiulare. Acestea din urmă calculate ca în construcția gnomonului „împlineau” la un moment dat numărul zece: $1, 1+2, 1+2+3, 1+2+3+4$ (formula $\frac{n(n+1)}{2}$). Aici se menționează însă clar zece analogii ale numerelor cubice. Întrucât și ridicarea la putere este o descoperire pythagoreică, ni se pare mai verosimil să presupunem existența unui grup de zece analogii stabilite între 4 numere ridicate la cub sau între numere „cubice” în sensul arhaic al termenului. Deci cuburile numerelor 1, 2, 3, 4 (*tetractis*) ne dau seria 1, 8, 27, 64, care se însumează în numărul Universului, $100 = 10 \times 10$, sau „seria decadică de la 1 la 10 repetată de 10 ori” (Timpanaro Cardini).

¹⁸³ Fiecare din elementele triadei (numărul trei) simboliza efectiv un moment din generarea lucrurilor. *Monada* ca unitate (1) era principiul perfect ($\alpha\rho\chi\eta$), „începutul”, considerat uneori în afara seriei numerelor, *Dyada* (2) era, după cum am văzut, principiul nelimitării; care, împreună cu unitatea, genera seria numerelor, dar, totodată, potrivit opticii tradiționale, simboliza „mijlocul, mai important chiar decât întregul” (proverb citat de Hesiod). *Trei* împreună cu *Unu* forma un cuplu de numere prime, limitând astfel perfect nedeterminarea *dyadei*. Se reîntregea în felul acesta, prin triadă, echilibrul întregului, conceput ca *Unu* perfect (pre deosebire de *Monada* înțeleasă ca unitate aritmetică aditivă). De bună seamă definițiile de tip „matematic” sau suprapus unor credințe superstițioase despre sensul valid al numerelor 1 și 3, care se întâlneau în religia majorității popoarelor indo-europene: triada vedică, treimea capitolină, triadele din diferite culte grecești (Zeus, Hera, Athena sau Zeus, Hera, Dionysos) etc.

În legătură cu simbolismul straniu al numerelor în diferite zone ale conștiinței, v. și lucrarea lui L. Paneth, *La symbolique des nombres dans l'inconscient*, Paris, 1976, în special partea a II-a, cap. „Nombre. Symbole. Archétype. Idée”.

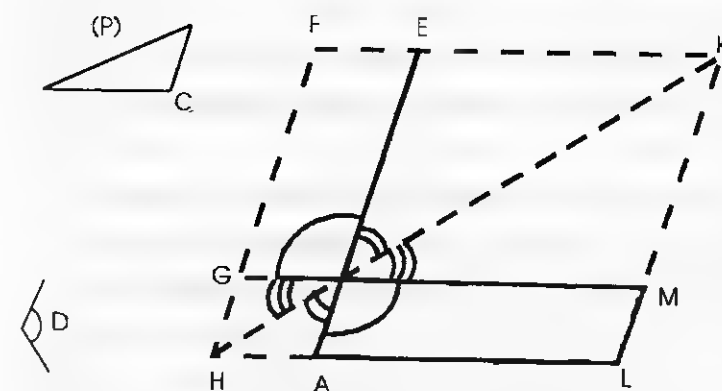
¹⁸⁴ Din nou referire la cele trei conșonanțe („*symphoniai*”), care sintetizează perfecțiunea edificiului armoniei, simbolizat în această mărturie prin cifra 9. Pentru a înțelege în ce sens raporturile dintre sunete dau valorile 2, 3 și 4, însumate de numărul nouă (care se regăsește în simbolică muzelor din corul apollinic și în suma celor nouă planete), trebuie să avem în vedere felul în care se măsurau conșonanțele. Pornind de la un sunet fundamental, se

obținea mai întâi octava $\left(\frac{1}{2}\right)$, printr-o împărțire a coardelor în două secțiuni, apoi cvinta $\left(\frac{2}{3}\right)$ printr-o împărțire în trei și în sfârșit cvarta $\left(\frac{3}{4}\right)$, printr-o divizare în patru. Așa cum precizează enunțul concludiv al mărturiei, numărul nouă însumează operațiile succesive ($2 + 3 + 4 = 9$). De fapt denumirea de *symphoniai* (συμ-φωνίαι) corespunde termenului de „consonanțe perfecte” din limbajul muzical modern. Grecii sesizaseră distincția pe care o facem și noi între *cvarta*, *cvinta* și *octavă*, pe de o parte, și tot restul intervalelor, numite *diaphoniai* (δια-φωνίαι) pe de alta. În gama intonațională netemperată („absolută”), aceste ultime intervale (mai ales *terța* și *sexta*) sunt „false” în raport cu primele. Corespund într-un fel al disonanțelor din sistemul temperat.

¹⁸⁵ Este atestată prin această mărturie importanța unuia din cele mai vechi descoperiri ale gândirii matematice: așa-numita *teoremă a lui Pythagoras*. Formularea lui Proclus pare un citat dintr-un izvor foarte vechi, întrucât nici nu folosește încă termenul tehnic de *catetă*. Întreaga enunțare se face de altfel în termenii unei demonstrații figurativ-concrete. Astăzi enunțul este cunoscut sub forma sa standardizată: „pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor catetelor”. Mai semnificativ rămâne însă corolarul acestei teoreme, descoperit de asemenea de Pythagoras (așa cum reiese chiar din construcția pătratelor luate în considerare pentru enunțul demonstrativ): incomensurabilitatea între diagonală și latura pătratului. Se ajunge la constatarea fundamentală că anumite cantități geometrice nu pot fi exprimate prin numere determinate și se prefigurează o „teorie a iraționalelor”. Pentru diferite aspecte ale studiului acestor probleme de-a lungul veacurilor, cf. H. Lietzmann,

Der Pythagoreische Lehrsatz, Leipzig, 1956. Adăugându-se la folosirea practică a gnomonilor, teorema dreptunghiului și cea a diagonalei pătratului formează cele trei coloane ale teoretizărilor lui Pythagoras, considerate îndeobște descoperiri ale sale. De metoda gnomonilor se leagă introducerea echerelor și a celebrei practici computaționale propriu aritmeticilor elementare: „tabla lui Pythagoras” (sau tabla înmulțirii). O a patra descoperire basilară, unanim considerată un apanaj al maestrului - completează edificiul primordial: teoria „simfoniilor” și *monocordul*, baze ale doctrinei tonale, analizată pe larg de noi în notele precedente. Pentru soarta teoriei despre numerele iraționale vezi mai departe capitolul *Hippasos*. Vezi de asemenea monografia lui F. Franciosi, *L'irrazionalità nella matematica Greca arcaica*, Roma, 1977.

¹⁸⁶ O teoremă la fel de semnificativă ca și precedenta - deși mai puțin celebră. Se găsește de asemenea în *Elementele* lui Euclid (I, 44). Poate fi enunțată într-o transcriere modernă după cum urmează:

$\widehat{EBG} = \widehat{C}$
 fie BEFG, astfel încât $\widehat{EBG} + \widehat{GBA} = 180^\circ$
 fie GH astfel încât $\widehat{HGB} + \widehat{BGF} = 180^\circ$;
 $\widehat{HGB} + \widehat{BGF} = 180^\circ$ $\overline{AH} \parallel \overline{BG} \parallel \overline{EF}$ $\widehat{AHF} + \widehat{HFE} = 180^\circ$;

fie $\widehat{HB}$; $\widehat{BHF} + \widehat{HFE} < 180^\circ$ (deoarece $\widehat{BHF} = \widehat{AHF} - \widehat{AHB}$)
 $\overline{HB} \parallel \overline{FE}$

fie K intersecția între $\overline{HB}$ și $\overline{FE}$;

fie $\overline{KL}$, astfel încât $\overline{KL} \parallel \overline{EA} \parallel \overline{FH}$ (1)

fie $\overline{AL}$, astfel încât $\overline{AL} \parallel \overline{EK}$; $\overline{AL} \parallel \overline{BM} \parallel \overline{EK}$

fie $\overline{BM}$, astfel încât $\overline{BM} \parallel \overline{EK}$; $\overline{AL} \parallel \overline{BM} \parallel \overline{EK}$ $\overline{HL} \parallel \overline{GM} \parallel \overline{FK}$ (2)

(1) $\overline{KL} \parallel \overline{FH}$

(2) $\overline{HL} \parallel \overline{FK}$ FHLK = paralelogram

FHLK = paralelogram; $\overline{HK}$ = diagonală în FHLK;

dar EBMK, GBAH = paralelograme în jurul diagonalei $\overline{HK}$

$\widehat{KBM} = \widehat{GBH}$ (opuse la vârf)

$\widehat{GBK} = \widehat{ABH}$ (opuse la vârf)

$\widehat{ABM} = 180^\circ - (\widehat{ABH} - \widehat{KBM})$;

$\widehat{GBE} = 180^\circ - (\widehat{EBK} + \widehat{GBH}) = 180^\circ - (\widehat{ABH} + \widehat{KBM})$

$\widehat{GBE} = \widehat{ABM}$; dar $\widehat{ABM} = \widehat{C}$ $\widehat{GBE} = \widehat{C}$, q. e. d.

¹⁸⁷ Conceptul de *Obiecte matematice* provine din același domeniu al speculațiilor platonice despre numere matematice și numere ideale, definite la nota 165. Propriu-zis, aceste „obiecte” funcționează ca „elemente de mediație” între Idei și lumea sensibilă, înlesnind reducerea sensibilului la Idei. Dacă cercetăm exemplele paradigmatic folosite pentru a ilustra necesitatea unei asemenea construcții, recunoaștem filiația lor pythagoreică decantată de geometrul care a dat numele dialogului *Opinia* (sau iluzia părelnică - δόξα) = 4, Ocazia (sau „momentul critic” - καιρός) = 7, Nedreptatea = 5, Judecata (sau „discriminarea” - κρίσις) = 4. În mod fatal, același număr încifrează foarte multe „lucruri”!

¹⁸⁸ „Numărul din cer” este de fiecare dată o esență numerică stihială, care întruchipează - potrivit vechilor pythagorei - anumite concepte fundamentale: *Unul* din centrul *Universului*, *Dyada*, generatoare de infinit, iar apoi, lângă centru (tot în cer), *Șapte*, simbolizând „momentul potrivit” (*Kairós*) și constelația Pleiadelor, *Cinci*, simbolizând în mod contradictoriu - atât nedreptatea cât și Micro-Kosmos-ul ș.a.m.d.

¹⁸⁹ Tot denumirea generică *stereon*, „corp solid”, pentru corpul al cărui model numeric (sau - mai exact - număr figurat) ne dă un volum (o figură tridimensională de tipul celor studiate de geometrie prin desfășurare sau proiecție în spațiu).

¹⁹⁰ În original τὸ συνεχές = *continuum*. În ipoteza unei asemenea definiții suprafețele nu mai trebuie concepute ca niște numere figurate care alcătuiesc structuri punctate („flexiuni” de unități discrete), ci avem de a face cu diferite delimitări sau decupări de *continuum* plan prin linii închise.

¹⁹¹ Aceștia sunt *unii* platonicieni, care, spre deosebire de ceilalți succesori ai fondatorului Academiei (care defineau linia prin „Idea de linie”), continuă să susțină că linia este o calitate (un „produs” al *dyadei*).

¹⁹² Ca în alte locuri și în această discuție apare termenul „elemente veșnic existente”, referindu-se la principii stihiale sau momente ale naturii. Problema inițială a cosmopoiezei este ipoteza tuturor lucrurilor din Unitatea primordială, concepută în pythagorei fie ca un fel de atom primar, capabil de a se proiecta în spațiu (potrivit unei teorii ulterioare, de „a curge”)

pentru a genera dyada *liniei*, fie ca o „sămânță care, înconjurată de materia nedefinită (*apeiron*), se lasă hotărnicită sau delimitată de principiul finitudinii și devine - la rândul ei - un fel de agent plasmatic sau eficiență formativă, pusă în mișcare de Unitatea-limită. Totul rămânând destul de vag. De abia în fragmentele următoare se va preciza în ce fel „nemărginirea” fusese concepută la un moment dat ca un principiu de tipul *vidului*, absorbit de acțiunea Unității elementare, primordiale. Deocamdată reținem factura concretă, metaforică, proprie celor mai vechi reprezentări despre o cosmogeneză de tip seminal biologic. Desfășurarea formelor primordiale trece de la Unul neprecizat - oricum înzestrat cu mărire - la primele „planuri” și apoi la *suprafețe*. Textul numește suprafața inițială „piele” sau „culoare” (χρoιά, propriu-zis „tenul”). Aceasta pare să fie materia de tranziție între „sămânță” și corpurile solide. „Culoarea” funcționează ca un fel de epidermă, tocmai un înveliș al seminței nediferențiale, care, „fiind învechită cu nemărginirea”, prin reacție, transformă nedeterminarea într-o tensiune a determinării, deci este supus unei „tracțiuni a limitei” și în cele din urmă hotărnicit („delimitat” de ea).

¹⁹³ În această carte Stagiritul ia în considerare acest „domeniu al filosofiei” care a fundamentat cunoașterea naturii: problematica timpului și a mișcării - respectiv a spațiului ca determinare și ca principiu nedeterminat (intitulat *apeiron*). Ingemar Düring, în monografia *Aristoteles* (Holt, 1966), p. 310, redă textual acest *incipit* aristotelic: „la οἱ δοκοῦντες ἀξιολόγως ἡφθαι τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας” și propune următoarea versiune abreviată pentru introducerea propoziției: „Das erhellt schon daraus dass alle namhaften Naturphilosophen sich mit dem Unbegrenzten befasst haben”.

¹⁹⁴ Acest *apeiron*, „infiniit-nedeterminare” (sau „nemărginire”) se află *dincolo* de marginea cerului prim (textual τὸ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ ἄπειρον). De la pythagorei s-a încetățenit folosirea cuvântului „cer” (adeseori fără altă determinare) pentru a desemna sfera scobită, determinată de această primă întindere, înăuntrul căreia se mai rotesc sfera stelelor fixe (sau zodiacul) și cele șase sfere cu planetele (astre „rătăcitoare”: Iupiter, Marte, Mercur, Venus, Soare, Lună - cea de a șaptea planetă, Saturn, rotindu-se cu al doilea cer, zodiacul). Dacă ținem seama și de cerul *sublunar* (care se întinde până la suprafața pământului, nemișcat în centrul întregii lumi), acest Univers este alcătuit din nouă ceruri. Dar terminologia greacă nu folosește în perioada clasică un astfel de plural colectiv (despre „ceruri” se vorbește de abia în *Septuaginta*). Singularul *Uranos*, „cer” poate să corespundă așadar în terminologia filosofică, fie termenul generic de *Univers*, fie sensului concret intensiv din contextul nostru: *cerul-prim*, exterior alcătuit din sfera sferelor (însumând așadar celelalte ceruri). Întreaga „lume” ordonată poate fi calificată drept *kosmos*, mai ales dacă străbatem cu privirea cerurile concentric spre pământ. Limita sau „marginea” (*peras*) care o definește ar fi Unitatea care generează numărul zece al Universului (cf. *Theologumena Arithmeticae*, 59 unde formula *decadei* înseamnă Cerul - ca Univers inclus am adăuga noi). Dincolo de această Unitate-limită sau margine de includere a Cerului-Univers avem *infiniitul* (dinamic-generator, menționat în textul nostru) - de fapt „ne-mărginire” (*a-peiron*). Dialectica generativă limită (*peras*) - Unitate versus non-limită (*a-peiron*) sau nedeterminare numerică este definită în restul fragmentului prin opoziția *impar* - *par*. Întreaga construcție,

atât de stranie pentru gândirea modernă, pleacă de la imposibilitatea de a concepe *în-afara* „limitei” Universul (Cerul extern) nimicul sau zero ca margine absolută. Bineînțeles, avem de a face pe de o parte cu o incapacitate conceptuală, în măsura în care nu existau nici numere negative, nici fracționări de tipul subunităților și, pe de altă parte, pe plan filosofic trebuia găsită o ieșire din aporia *ex nihilo nihil*.

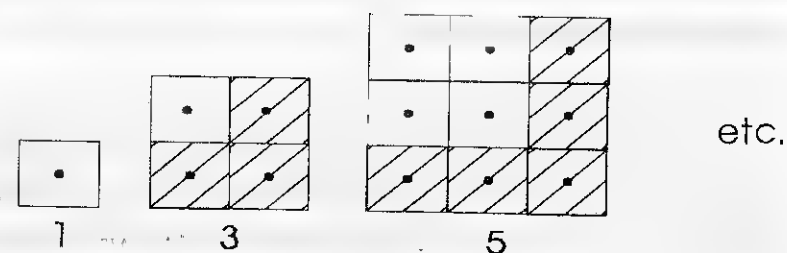
¹⁹⁵ Enunțarea deosebește aici infinitul *apeiron* cu principiu particularizat sau immanent unei substanțe anumite (respectiv obiectelor matematice) și proprietatea nemărginirii, a „nedeterminării”, *apeiria*. Am putea spune că un obiect impar nedeterminat (*apeiron*) include un obiect par (*artion*) cu limita lui (*peras*, „determinatul”) și un principiu de nedeterminare (*apeiria*). Așa cum reiese din construcția gnomonică, acest principiu este reprezentat de unitate (sau de unități) care se adaugă de fiecare dată unei figuri generate de o *dyadă*.

¹⁹⁶ *Gnomon*-ul: propriu-zis „instrument de cunoaștere” sau „distincție”; denumirea, în accepțiunea sa concretă, bagheta înfiptă vertical, în centrul cadranului solar (de acolo denumirea de *gnomon astronomic*). În matematicile aplicate *gnomon* (aritmetic la care se referă contextul, era un echer. Procedoul descris în fragmentul nostru presupune două mișcări. În primul caz *gnomon*ul se așează la distanțe „egale în jurul unității” pe care o include perfect. Atunci laturile alcătuite din pătrățele erau aceeași mărime ca și Unitatea de bază presupun totdeauna adăugarea unui număr impar de unități-pătrățele. Dacă încadrarea cu *gnomon* impar va genera mereu în jurul unității un număr pătrat și o figură globală rectangulară. Totalurile din

figurile succesive reprezintă de fiecare dată din punct de vedere aritmetic pătratele fiecărui element din seria numerelor naturale întregi:

$$1, 4(2^2), 9(3^2), 16(4^2), 25(5^2) \dots n^2$$

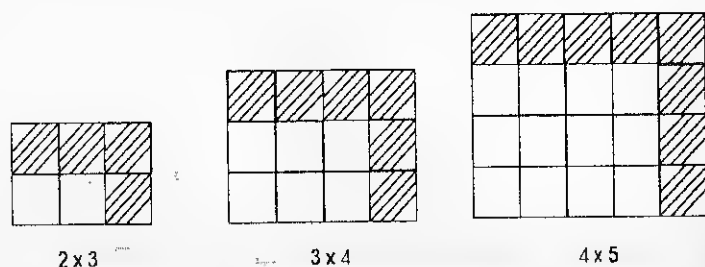
Dacă citim numărul punctelor de pe laturile *gnomon*ului vom căpăta șirul numerelor impare 1, 3, 5, 7, etc. Construcțiile pot fi reprezentate astfel:

În celălalt caz *gnomon*ul exclude unitatea. Cu laturile sale inegale, dar pe care citim totdeauna un număr pereche de puncte, *gnomon*ul par ne va permite să construim seria numerelor pare (2, 4, 6, 8). De fiecare dată latura mai lungă depășește cu 1 (unitatea exclusă!), pe cea mai scurtă. Produsul laturilor ne dă așa-numita serie sau progresiune a „numerelor dreptunghice”:

$$1 \times 2 = 2, \quad 2 \times 3 = 6, \quad 3 \times 4 = 12, \quad 4 \times 5 = 20.$$

Această descoperire va fi elaborată după Euclid în teoria pătratelor proporționale. Totuși elementele doctrinei existau deja înainte de Platon: „It was known that the sum of any series of successive even numbers starting from 2 (say $2 + 4 + 6$ etc.) is always an oblong number whose factors differ by 1 ($1 \times 2, 2 \times 3, 3 \times 4$, etc.)”. Fr. Lassere, *The birth of Mathematics in the Age of Plato*, London, 1964, p. 44. Vom avea următoarele reprezentări pentru dreptunghiurile de tipul $\epsilon\tau\epsilon\rho\omicron\mu\acute{\eta}\kappa\epsilon\iota\varsigma$:

Și Platon va dezvolta nucleul pythagoric al acestor concepții în *Timaios* 35 A, păstrând opoziția celor două tipuri de gnomoni *divizibil* versus *indivizibil*.

¹⁹⁷ Textul spune mai lapidar: „nici una <din figurile patruleterale> nu mai este generată egală în mod egal (ἴσος ἴσாகτις)”. Cu alte cuvinte nici un patrulater nu mai este un pătrat perfect, construindu-se numai dreptunghiuri (care vor tinde la capătul unei lungi construcții spre structura pătratică).

¹⁹⁸ Mișcarea gnomonului cu numerele impare duc la construcția figurii perfecte a patrulaterului cu laturi egale, din numere impare. Procedul este cu atât mai paradoxal dacă privim tendința - menționată mai sus - de formare a figurii cu laturi inegale, care însumează totuși numere pare, mereu divizibile prin 2. Or, paradoxul acesta se lămurește numai prin contemplarea spațială a celor două deplasări de gnomoni. La cel impar o diagonală perfectă - limita punctului median - desparte mereu în jumătăți egale suprafața punctată. Totuși, dacă socotim numărul de puncte de pe două laturi în pătrate succesive, diagonala trecând mereu prin punctele mediane funcționează ca un principiu-limită (deci „impar”), care împiedică divizarea numărului total de pe cele două laturi. Aceasta va fi totdeauna un număr par + 1 intercalar, deci „nemărginirea” neutralizată la o bună seamă „secționarea” în aceste reprezentări se referă mai ales la „mărimi”, adică la numerele *geometrice* (sau *spațiale*).

¹⁹⁹ Textual: „infinitul ființează în mod accesoriu” (κατὰ συμβηβηκός). Deci este vorba de o proprietate a unor obiecte. Pentru pythagorei infinitul poate fi în același timp atribut și substanță. Considerăm că întregul echivoc se mai datorează și dublei semnificații a termenului grec *apeiron* = „ne-determinare” și/sau „in-finit”.

²⁰⁰ *Vidul* acesta nu are conțințente cu reprezentările noastre de natură fizico-chimică, deși în mod evident pythagoreii dețin prioritatea absolută ca precursori în utilizarea unui asemenea concept pentru a reprezenta imaginea Cerului ca Univers. Dar *vidul* se inserează uocamdată ca un non-element, care separă un fel de conglomerat dinaintea generării Unităților-puncte. Nu este foarte clară modalitatea reprezentării. Genetic *vidul* este aspirat ca un suflu de forță virtuală și latentă din cuprinsul Unității (sau a „Unu-lui” primordial), dar ulterior devine însăși funcția despărțitoare (ὄντος τοῦ κενοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς διορίσεως) - deci ceea ce ține la distanță și articulează prin goluri formele sau constructele alcătuite din puncte-unități (corpuri atomare).

²⁰¹ Bineînțeles *polul* ceresc, conceput potrivit reprezentărilor concrete ale anticilor, drept un punct-terminus al *axei*, în jurul căreia se învârtesc sferele sfîrșitelor ceruri.

²⁰² Aici enunțul încearcă să clarifice relațiile; utilizând termenii ἀόριστος „nedelimitat” și ἀτελής „ne-desăvârșit” sau „neîncheiat”. Prin aceasta se sugerează cu precizie înțelegerea unei mișcări infinite.

²⁰³ Din nou referire la „consonanțe” (*symphoniai*) stabilite în scara sunetelor. Nu reiese clar dacă sistemul armonic al sunetelor cunoscute de noi era un caz particular al „armoniei” cerești sau se avea în vedere numai o anumită extrapolare de pe o treaptă de percepții umane, pe altă treaptă „suprasenzorială”, reconstituită prin speculațiile despre mișcările orbitale descrise sumar în acest excurs polemic din tratatul Stagiritului despre cor

²⁰⁴ În original termenul „a se purta” (*τηλικούτων φερομένων*) care se referă atât la o deplasare a corpurilor mișcate în spațiu, cât și la rotația sau perindarea corpurilor cerești.

²⁰⁵ Un zgomot nespecificat (*ψόφος*).

²⁰⁶ Vitezele corpurilor cerești ar fi fost proporționale cu distanțele constante dintre orbitele celor 7 planete și „cerul” stelar fix - toate orânduite concentric. Aceste raporturi analogice (în sensul pythagoric al termenului) repetau la scara Universului ceea ce se întâmpla cu intervalele din scara sunetelor. Armonii corelative susțineau edificiul cosmic, adevărind regula de aur a legăturilor de *symmetrie*, din care se alcătuiesc părțile pentru a permite întregului (*τὸ ὅλον*) să ființeze ca un cer unitar.

²⁰⁷ Mai înainte, calificând rumoarea produsă de mișcarea corpurilor cerești, textul întrebuințase formularea nobilă „vânt acordat armonic” (*ἐναρμόνιον φωνήν*). Apoi cuvântul se repetă când se pune problema perceperii acestui „glas” al muzicii (cuvânt ce se numește îndeobște „armonia sferelor”), iar în cele din urmă revine termenul *ψόφος*, „rumoare”, deoarece se citează explicația percepției întrucâtva înăscute a unor sunete care s-au contopit cu Tăcerea, fiind în realitate un zgomot de fond al universului nostru acustic.

²⁰⁸ Elev al lui Platon, matematician și astronom, Philippos din Opus (sau Medma) era contemporan cu Speusippos și Xenocrates. Din ultima parte a fragmentului reiese că pythagorismul mediu începea să se distanțeze de o interpretare corectă, întrucât atribuia lunii o „văpaie proprie”.

²⁰⁹ Cauzalitatea eclipsei, explicată tot prin interpunerea unui corp ceresc, se preta unor analogii cu fazele lunii. De bună seamă nu se putea da explicația eclipselor prin intrarea lunii în conul de umbră al pământului, fiindcă luna era o planetă și se învârtea în jurul Pământului împreună cu Soarele. Totuși, apăruse o explicație corectă a mișcării astrilor pe orbite sau „sfere”. În momentul în care luna se afla în același punct cu soarele, față în față pe orbitele lor, aveam de a face cu „conjuncția” de tipul *synodos* - între două corpuri cerești. Astfel se interpreta în mod corect fenomenul de lună nouă, ca un rezultat al acestei suprapunerii. Fantezistă era numai explicarea dispariției luminii selenare pentru observatorii de pe pământ. Deducem din fragmentul nostru că luminescența lunii era privită de unii ca un foc cu intensitate variabilă, care se aprinde și se stinge odată cu fazele lunii, adică pe măsură ce se deplasează astrul pe orbită, concomitent cu alte planete - diferitele pătrate și toate implicațiile calendarului lunar fiind stabilite în funcție de aceste perioade „synodice”, calculate ulterior cu precizie, pe baza cercetărilor lui Eudoxos.

²¹⁰ Este vorba de rotirea pământului în jurul propriului său centru - mișcare pe care pythagorismul o interpretează corect, chiar dacă nu intuiește clar principiul gravitațional

și consideră că celelalte planete (în rândul cărora este inserat și Soarele) gravitează în jurul Pământului sau al centrului Universului (optica geocentrică).

²¹¹ Formularea din original recurge la o expresie mai concretă: „întocmesc (speculativ ...) alt pământ...”. Teoria lor are nevoie de a zecea planetă pentru a se „împlini” numărul perfect - *decada*: simbolul echilibrului cosmic.

²¹² Textul are „partea cea mai îndepărtată” (τὸ ἔσχατον). În mod evident se are în vedere forma sferică a Universului și această „margine” (*peras*) devine o *circumferință*, opusă - cum arăta următoarele cuvinte - centrului. Se ia în considerare „învelișul” sferic și liniile care îl alcătuiesc, orbitele sau circumferințele sale constitutive. Acestea, ca limite exterioare, se corelează cu centrul, limită interioară, opusă lor. Tot ce se află între aceste două principii de limitare ocupă „poziții intermediare” (chiar dacă e vorba de cerurile incluse, de orbitele sau sferele altor aștri).

²¹³ Propriu-zis un fel de „locaș de pază”. (Διὸς φυλακή, redat de Raven prin termenul „Guard-house of Zeus”). Se întrezărește o concepție ipostaziată a lui Zeus, veghetor al focului universal. Într-un fel cosmologia înțeleptului din Samos reabilitează imaginea primordială din religia indo-europeană a Zeus (*Dyauś*), divinitate a cerului diurn. Așa cum reiese din fragmentul nostru, imaginea Lumii nu era unitară la pythagorei (cel puțin mai înainte de sinteza eclectică a neopythagorismului. Universul - după una din cele mai vechi reprezentări, nealterată de unii pythagorei - ar fi fost, totuși perfect geocentric. Ar mai fi de menționat că se poate constata eventual oscilația sau ambiguitatea unor concepte ierarhice

Universul stihial putea fi mai cuprinzător chiar decât Lumea noastră geocentrică. În orice caz, Petron enunță cu tărie ideea pluralității lumilor. Nu se poate preciza raportul dintre sfera „întregului”, vegheată de focul ei central, și sfera (sau chiar ansamblul de sfere) cu o situație concentrică.

²¹⁴ Teoria „sferelor” este bine atestată, ca o contribuție a școlii pythagorice. Desigur - cum s-a mai putut constata - „sferele” sunt reprezentări astronomice ale cerurilor care poartă diferitele tipuri de astre cu orbitele lor. „Sfera stelelor fixe” (definite în opoziție cu planetele) alcătuiește unul dintre cerurile externe. Urmău în ordine concentrică „sferele” celor șapte planete, între care se numărau de asemenea Soarele și Luna (laolaltă cu Saturn, Jupiter, Marte, Mercur și Venus). În al nouălea rând - concentric - venea cerul sublunar și orbita Pământului; iar odată cu introducerea straniului *Anti-Pământ* se împlinea la zece numărul astrelor cu „cer orbital”.

²¹⁵ În afară de condițiile *numărului perfect* al Universului, introducerea unui asemenea corp ceresc mai satisfăcea probabil și o necesitate demonstrativă de altă natură, mai greu accesibilă înțelegerii noastre, în lipsa izvoarelor pythagorice originale. Eventual se poate presupune dezvoltarea unei teorii de ansamblu, pentru armonizarea celor două centre ale Universului: Focul primordial din mijlocul întregului spațiu cosmic și pământul propriu-zis, care înlocuiește doar orbita centrală, devin la rândul lor axul unei concatenații de „sfere”. Pe orbita primului „Centru” am avea numai Anti-Pământul, iar celelalte ceruri orbitale s-ar fi deplasat printr-o mișcare de natură ecliptică, ajungând să graviteze în mod real în jurul pământului. Inconveniente

unei viziuni geocentrice au produs astfel, încă de timpuriu, tentative de a corecta definirea planetelor. Ipoteza „focului central” putea să funcționeze ca o soluție de compromis exprimând totodată intuiția unui alt „mijloc” în jurul căruia se roteau planetele (cu mult înainte de a se re-stabili corect mișcarea lor de revoluție în jurul soarelui).

²¹⁶ Din asemenea contexte ne dăm seama că pythagoricii, la fel ca majoritatea geometrilor-astronomi, din descendența lor, își imaginează corect pământul ca un mare corp sferic, a cărui luminare parțială face să se desprindă în regiunea opusă sursei de lumină un con de umbră: suprafața cuprinsă treptat de noapte. Până la Pythagoras predomina reprezentarea pământului ca o întindere plană.

²¹⁷ Există deci și o interpretare poetică pentru acest corp ceresc ipotetic: el era un fel de lună și de aceea pentru unii pythagorei termenul devenise un sinonim al lunii. Alternativ răsărise poate din dubla semnificație care se poate da prefixului anti = 1) „situat în față”, „opus”, „corespondent”; 2) „în schimbul...”; „în loc de” (cu această semnificație mai ales în prepoziție).

Deci pentru o anumită optică se lua în considerare poziția planetei *anti-pământ*, mereu interpusă între astrul nostru și soare (sensul 1), iar pentru alții prelua caracterul de artefact al acestui succedaneu sau „înlocuitor al pământului”. La fel califică Hölderlin luna = „Nebenbild der Erde”.

²¹⁸ Phaeton, fiul Soarelui și al unei Oceanide, ceruse tatălui său carul înflăcărat ce-l purta pe bolta cerească, dar urcând prea sus, se sperie și nu mai izbuti să-și stăpânească armăsarul

Deoarece provoca o conflagrație universală, a fost fulgerat de Zeus și astfel s-a prăvălit din înaltul văzduhului de-a lungul unei traiectorii pe care legenda o înfățișa ca o dâră de foc sau - așa cum ne atestă fragmentul nostru - o luminiscentă de tipul Căii Lactee.

²¹⁹ Bolta cerească era concepută efectiv ca o tărie” (la Homer un fel de cupolă de bronz). Ea reflecta și sunetele și lumina. Începuturile *opticii* la greci (implicit în știința mondială) sunt legate de experimentele cu oglinzi - instrumente care au dat și numele acestei discipline științifice: *katoptrika* (de la *katoptron*). Întrucât era de la început asociată cu astronomia, li se pot atribui și în acest domeniu pythagoreilor primele cercetări cu caracter analogic-experimental.

²²⁰ Întrucât Aristotel nu admite unități atomare sau „corporale”, chiar numerele compuse din mai multe unități (*monades syntithemenai*) rămân pentru el simple abstracțiuni, fără mărime sau greutate (deci cu totul diferite de proprietățile fizice ale oricărui corp).

²²¹ Expresia „mituri pythagorice” s-ar putea referi la unele plide sau apologuri vehiculate de pythagorei, pentru a ilustra nemurirea sufletului sau natura îmbinării sale armonice, figurată numeric și prin metafor. Mai transpare însă în designativul aristotelic și o conotație disprețuitoare.

²²² Termenul grec ξύσματα denumește firă măruntă ca pulberea unei pilituri sau firimiturile desprinse prin radere, petele unei descuamări. Bineînțeles, aici „sufletul” e reprezentat ca firele de praf ce plutesc într-o dâră de lumină. Acest *suflet* ar fi deci o alcătuire de particule sau o cvasi-materie, împrăștiată în

suspensie, undeva prin aer. Alți pythagorei concepeau elementul „suflet” ca un principiu abstractizat al „suflării” (duhul din credințele ancestrale, reprezentare stereotipă, din cea mai veche fază a credințelor animiste până la speculațiile neoplatonice sau creștine). Deși se gândeau poate și ei la un fel de alcătuire din particule, principiul psihic și entitatea nemuritoare devenind un „motor” sau „primum movens” al făpturii sufletești, cum e adierea care face să se miște pînă văzduh firele de praf.

²²³ Cuvântul capătă semnificația unei rostiri figurale simbolice, așa cum era limbajul inițierii - deci *μυστικὴν τρόπον καὶ συμβολικῶς*, „în maniera mistică” (acordându-se termenului înțelesul etimologic „raportat la *mysterii*”).

²²⁴ În text *αὐγὴ τοῦ ἡλίου*, „lumină” sau „rază de soare”. Metafora poate fi și o expresie a observației corecte despre funcția reflectantă a ochiului (cf. Alkmaion), dar ea pare mai degrabă inspirată de forma *iris*-ului (denumire medicală, inventată de medicii din această perioadă de pe urma colorației și a reflexelor de „curcubeu” ale acestei suprafețe „irizate”).

²²⁵ Am redat între paranteze drept sensul termenului *logos*, în contextul nostru „explicație discursivă”, supusă logicii discursului sau „dării de seamă” raționale. *Acusmatele* nu comportă demonstrații de tipul raționamentelor obișnuite.

²²⁶ Propriu-zis: ce realitate anume (din planul pragmatic) semnifică un anumit simbol, un enunț alegoric pentru inițiați (promovat astfel la rangul de învățătură esoterică). Tipurile de interpretare („tâlcuire”) ne oferă exemple interesante și semioză codificate. Unele *acusmate* explică un de ce sau

asertează ceva ca un adevăr de credință. Pe această linie, momentul axiologic este indicat prin a doua specie de „răspunsuri”: *enunțul superlativizat* („ce este foarte...”, sau „cel mai...”). A treia specie de *acusmate* conține precepte deontice, morale, corelative interdicțiilor (prohibițiilor).

²²⁷ Sirenele treceau drept simboluri ale fascinației unei cunoașteri a tuturor întâmplărilor, apoi a sensurilor ascunse ale lucrurilor (vezi și Pindar, fr. 52 i Snell). Acum prin cântul lor suprafiresc întruchipează însăși rezonanța unei armonii înrudite cu muzica sferelor (cf. Theon, p. 147, 3 N). Mai înainte *Soarele* și *Luna* fuseseră considerate tărâmurile de dincolo unde se duc sufletele morților, asimilate cu Insulele Fericiților (un fel de paradis). Acum *tetraktys*-ul, formula numărului patru, încifrează însăși armonia cosmică - deci cântul de Sirene. Pentru credința în sufletele „fericiților”, cf. K. Reinhardt, *Kosmos und Sympathie*, München, 1926, p. 312. Și pentru Sirene, ca personificări ale muzicii sferelor, se adaugă prestigiului muzicii conotații de natură daimonică: sufletele „în răpire”, fascinate de un viers al eternității.

²²⁸ Virtutea supremă a înțelepciunii creatoare, de tipul *noousinței* (*τὸ σοφώτατον*).

²²⁹ Poet necunoscut din alte atestări.

²³⁰ Am păstrat ca neologism cuvântul *sofia* (sau *sophia*), întraductibil de astă dată, deoarece este vorba de iscusința unor inteligențe practice, aliată cu o cumințenie profundă.

²³¹ Deprinderea (gr. *ἔθος*) aici este opusă, în corelație aproape neutrală, efortului ascetic al cunoașterii de sine.

²³² Explicația „simbolului” care figurase și în fragmentul precedent din *Protrepticul* atribuit lui Pythagoras (îndemnul nr. 10). De acum înainte majoritatea exemplelor de *acusmate* vor da de fapt „tâlcurile” învățăturilor enunțate mai înainte ca *simboluri*.

²³³ De astă dată formularea paralelă din fr. 78, nr. 12 era mai explicită.

²³⁴ Chipul zeului este o „icoană”. Nu trebuie pângărită venind prea des în contact cu obiectele și trupul omenesc, dacă figurează în efigie pe un inel. Se sugerează apoi că orice statuie sau reprezentare a unui zeu este un obiect de cult (de aceea versiunea noastră folosește termenul „odor”). Dacă nu se află într-un templu, măcar să fie păstrată ca unul din obiectele sacre ale casei.

²³⁵ Aluzie la un ritual de căsătorie foarte vechi, în care bărbatul își conduce soția ridicând-o de la vatra căminului, cum ar lua-o de la un altar.

²³⁶ Din nou interpretarea cosmică dată unui animal de bun augur. În această formulare Luna este desemnată prin termenul *Men*, ipostaza care coincidea cu cea calendaristică.

²³⁷ Moralitatea care seamănă cu tezele unei religii și izbăvirii de tipul orfismului și prefigurează chiar austeritatea eschatologiei creștine: omul vine pe această lume pentru a suferi aici, pentru a îndura „pedeapsa” („penitența”) unui trai pământesc în seria încarnărilor.

²³⁸ Lacună în manuscris.

²³⁹ Adică „judecata de apoi”. Pâinea trebuie tăiată ritual, nu frântă, deoarece este pusă sub oblăduirea divinităților Itoniene, fiind preparată din grâne, rod sacru al pământului, revelat de zeița Demeter, înrudită cu Hades, la misterele Eleusine. Așadar frângerea și împărțirea pâinii la masă capătă semnificația unui moment sacral, încă din cele mai vechi timpuri.

²⁴⁰ În greacă *eikoto-logia* - un cuvânt în structura căruia întâlnim termenul *eikos*, „verosimilul”, menit să joace un rol fundamental în doctrina *Poeticii* lui Aristotel și în fundamentarea „credibilului” de orice fel.

²⁴¹ Deci „profanii sau curioșii din afara sectei, care propun și ei unele explicații pentru revelarea *simbolurilor*, străine însă de sensul „autentic” al *acusmatelor*.”

²⁴² Kranz atrage atenția că substantivul din text, „prietenii” (adică „soții” sau „tovarășii” - φίλοι) este folosit pentru membrii unei *confrerii* („technischer Ausdruck der Bundesbruder”). Efectiv, elementul acesta de conviețuire rituală (cum este agapa de care va fi vorba mai departe) ne permite să comparăm viața sectei cu alte moravuri ale unor „inițiați” legați prin jurământ.

²⁴³ Aceeași datină, consemnată și de Iamblichos, pe care simbolismul pythagoric o interpretează ca pe un semn al cinstirii femeii, condusă de la vatra noii case, ca o suplicantă lăsată în grija bărbatului pentru inițiere.

²⁴⁴ Termenul *symbolon* devine sinonim cu „regulă” sau „îndreptar de conduită și credință”, (derivat fie dintr-o pildă sau imagine alegorică, fie dintr-un gest, dintr-o anumită comportare a vieții cotidiene care capătă dimensiunea de simbol), cu răsfrângeri asupra vieții morale și sufletești.

²⁴⁵ Literal: „pe lângă drum”, - dacă te abați din cale, pentru a face din îndatoririle sacre o superfluitate. Pythagorismul se străduiește să obțină o restaurare a spiritului religios. Dintr-un asemenea îndemn reiese că se protesta împotriva formalismului fără acoperire al riturilor. Acestea trebuie din nou îndeplinite cu dăruire - nu ca niște simple *parerga* (lexemul din text), practici „laterale”, „adaosuri”. *Simbolurile* care urmează nu se îndepărtează însă prea mult de aria superstițiilor primitive, cunoscute încă din vremea lui Hesiod. Nu avem de altfel nici o garanție cu privire la *corpus-ul* autentic de prescripții. Lui Pythagoras i-ar fi putut aparține numai un fel de *decalog* inițial, cu indicații de rit, preluate atât din fondul tradițional, de religie populară, cât și din Orient, sau chiar de la geți. Restul simbolurilor se conglomerază de-a lungul secolelor următoare, ducând la constituirea unui „cod”, de tipul „regulei” comunității de la Qumran (sau a vestitelor „regulae monachorum”). Numerotarea prescripțiilor figurează în textul scris, păstrând amprenta unor ambiții de codificare. Prohibiția următoare („a nu atârna focul cu un cuțit”) tinde și ea să respecte neprihănirea stihiei, care nu trebuie profanată cu lama care taie carnea din animale și lucrurile impure.

²⁴⁶ Întoarcere la venerarea elementelor: „răsunetul [ῥῆξω] vânturilor”, zvonuri personalizate ale suflării lor (un ecou stihial).

²⁴⁷ Una din prohibiții, care poate fi un apolog de morală practică: „să dai o mână de ajutor pentru orice trudă, dar să nu te grăbești s-ajuti numai pe cei care termină treaba”.

²⁴⁸ Echivalentul banalei superstiții ancestrale „să-ncepi cu dreptul”. La abluțiunile rituale se lasă la urmă piciorul de bun augur. Urmează și alte prescripții comune *deisidaimoniei* străvechi („teama de puteri demonice” sau de „piază rea”). Așa cum arată și A. Frenkian, „sunt *tabu-uri* extrem de vechi, cu un caracter arhaic, pe care le întâlnim și la sfârșitul poemului hesiodic *Munci și Zile*” (vezi de ex. interdicția nr. 15).

²⁴⁹ De fapt *cocoșul* era un animal de sacrificiu numai în cultul lui Asclepios (de obârșie apollinică). Motivarea de aici se străduiește și ea să reabiliteze un cuit al elementelor. Câteva onuțuri din cele care urmează îmbină superstiția cu prescripțiile de puritate rituală și de sobrietate, pentru a nu fi luate în batjocură semnele sfinte (nr. 23); refuză vanitatea podoabelor (nr. 22), idolatria propriei persoane.

²⁵⁰ Un *tabu* foarte vechi al magiei celebrelor „rituri de trocere” privește unghiile și părul (vezi și nr. 32), attribute inalienabile ale persoanei, receptacole sau depozitare ale „puterilor” insului, ale integrității sale.

²⁵¹ Consumarea inimii era prohibită, deoarece, după multe credințe, acolo își avea sediul sufletul. La fel, o parte din sufletul complex, în fiziologia pythagorică, are o localizare în creier (de unde interdicția de la nr. 31).

²⁵² Mai degrabă o maximă, interpolată probabil atunci când s-a introdus *triobolia*, un fel de salariu al Adunării poporului din care trăiau la Atena foarte mulți oameni. Ultimele interdicții alimentare (nr. 37-39) sunt cele mai generale și probabil autentice pentru programul pythagoreilor: abținerea de la consumarea cămii (limitată la unele animale, potrivit unei versiuni a „regulei” atestată de Anaxagoras), prohibiția, insuficient explicată, de a

mânca bobul (după altă mărturie - cf. fr. 9 Gellius - recomandată cu tot dinadinsul) și nalba (protejată probabil în legătură cu religia htoniană, - v. și M. Detienne, *La cuisine de Pythagore*, în „Archiv de Sociol. des Religions”, nr. 29/1970, p. 141-162).

D) AUTORI DIN ȘCOALA VECHIULUI PYTHAGORISM

KERKOPS *

CIC. de n. deor. I 38, 107 *Orpheum poetam docet Aristoteles (fr. 7) numquam fuisse et hoc Orphicum carmen Pythagorei ferunt cuiusdam fuisse Cercopis.* CLEM. Str. I 131 (II 81, II Stähli). Ἐπιγένης δὲ ἐν τοῖς Περὶ τῆς εἰς Ὀρφέα ἀναφερομένης ποιήσεως Κέρκωπος εἶναι λέγει τοῦ Πυθαγορείου τὴν Εἰς Ἄιδου κατάβασιν καὶ τὸν Ἱερὸν λόγον [ing. Schriften des Pythagoras, s. 36 B 2], τὸν δὲ Πέπλον καὶ τὰ φυσικὰ Βροντίου [c. 17]. SUID. s. v. Ὀρφεύς. Ἱεροὺς λόγους ἐν ῥαψωδίαις κδ. λέγονται δὲ εἶναι Θεογενήτου τοῦ Κισσαλοῦ, οἱ δὲ Κέρκωπος τοῦ Πυθαγορείου. DIOG. II 46 (s. I 103, 10 ff.) καὶ Κέρκωψ Ἡσιόδου ζῶντι [nämlich ἐφιλονίκει]. Wohl ein anderer, nämlich Kerkops von Milet, dem man, wie Hesiod, das Gedicht Aigimios zuschrieb; vgl. Kinkel Epic. Graec. II 103, 10 ff., Rzach fr. 190.

CICERO, *De natura deorum* I, 38, 107. Aristotel (fragm. 7) arată că n-a existat niciodată Orfeu și așa-numitul „Poem orfic”¹; martorii tradiției spun că ar fi opera unui anumit Kerkops, pythagoreul. CLEMENT, *Stromat.* I, 131 (II, 81, 11 Stähli.). Epigenes², în cărțile „Despre poezia care i se atribuie lui Orfeu”, spune că aparțin lui Kerkops pythagoreul „Coborârea în Hades” și „Discursul sacru”, pe câtă vreme „Poplos”-ul și „Fizica”³ sunt de Brontinos. (c.17) SUDA, s.v.

* Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

„Discursurile sacre”⁴ în 24 de cânturi sunt atribuite lui Theognetes din Thesalia, după alții, îi aparțin lui Kerkops pythagoreul. DIOG. LAERT. II, 46. Și Kerkops a fost rival și contemporan cu Hesiod.

NOTE

¹ Una din scrierile obscure ale sectei orfico-pythagoreice (datând probabil din epoca în care primii acusmatici sintetizau în spiritul noii doctrine orfismul anterior). „Tradiția” despre care se vorbește pare să fie veche. Kerkops poate fi datat aproximativ în prima jumătate a secolului V î.e.n.

² Gramatic alexandrin care s-a ocupat de autenticitatea scrierilor orfice.

³ Dintre aceste titluri, *Peplos* (propriu-zis „vălul”) era o denumire convențională, dată unor scrieri esoterice sau savante pentru care le dedica zeiței Athena, căreia i se consacra efectiv cu ocazia Panatheneelor un văl cu broderii somptuoase, ca un fel de odaie ale statuii. Fizica reprezenta probabil un tratat despre natură

⁴ Nu este vorba despre „Discursul sacru” (*Hieros-Logos* - vezi capitolul *Elemente ale doctrinei anonime a vechiului pythagoreism*), ci avem de a face cu o theogonie rapsodică a orfikilor. Un bilanț recent al problemei literaturii orfice la M.L. West, *Graeco-Oriental Orphism in Third Century B.C.*, în volumul *Assimilation et résistance à la culture gréco-romaine dans le monde ancien* București-Paris, 1976, p. 221-226.

⁵ Nu este vorba de filosoful pythagoric. Se face confuzia cu un poet epic omonim din Milet.

PETRON *

PLUT. de defect. or. 22 p. 422 B τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν εἶναι [η. κόσμους] συντεταγμένους κατὰ σχῆμα τριγωνοειδές, οὗ πλευρὰν ἑκάστην ἐξήκοντα κόσμους ἔχειν. τριῶν δὲ τῶν λοιπῶν ἑκάστον ἰδρῦσθαι κατὰ γωνίαν, ἀπτεσθαι δὲ τοὺς ἐφεξῆς ἀλλήλων ἀπρέμα περιόντας ὥσπερ ἐν χορείᾳ. 23 p. 422 D ἐλέγχει δ' αὐτὸν ὁ τῶν κόσμων ἀριθμὸς οὐκ ὢν Αἰγύπτιος οὐδὲ Ἰνδὸς ἀλλὰ Δωριεὺς ἀπὸ Σικελίας, ἄνδρὸς Ἱμεραίου τοῦνομα Πέτρωνος· αὐτοῦ μὲν ἐκείνου βιβλίδιον οὐκ ἀνέγνω οὐδὲ οἶδα διασωιζόμενον, Ἴππυς αὖτε ὁ Ῥηγῖνος, οὗ μέμνηται Φανίας ὁ Ἑρέσιος [fr. 22 FHG II 300], ἱστορεῖ δόξαν εἶναι ταύτην Πέτρωνος καὶ λόγον, ὡς ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς κόσμους ὄντας, ἀπτεόμενους δ' ἀλλήλων κατὰ στοιχεῖον, ὃ τι δὲ τοῦτ' ἔστι τοῦ κατὰ στοιχεῖον ἀπτεσθαι, μὴ προσδιασαφῶν μηδ' ἄλλην τι πειθανότητα προσάπτων.

PLUTARCH., *De defectu oraculorum* 22, p. 422 B. spune (străinul) că lumile nu sunt nenumărate, nici una sau cinci la număr, ci o sută optzeci și trei, dispuse în figura unui triunghi, cu șaizeci de lumi pe fiecare latură. Din restul de trei lumi mai este așezată câte una în dreptul fiecărui unghi și se cuprind astfel într-un șir, una după cealaltă, rotindu-se liniștit ca în cercul horei?

(La începutul capitolului următor personajele dialogului arată uimite de faptul că „străinul” are atâtea cunoștințe,

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

ca și cum ar fi „furat de pretutindeni” opinii ale oamenilor și tot felul de teorii despre care aflase în rătăcirile sale. Existau de altfel indicii pentru a-l recunoaște ca grec „plin de muză culturii elenice”.)

23. p. 422 D - Îl mai dovedeau (ca nebarbar, înzestrat cu înțelepciunea grecească și) noțiunile despre numărul lumilor, (o concepție) care nu vine din Egipt, nici de pe tărâmul Indiei, ci este doriană, din Sicilia, fiind a unui om din Himera, numit P e t r o n³; n-am citit cărticica sa și nu știu dacă a fost salvată pentru posteritate. Dar Hippys din Rhegion, de care amintește Phanias din Eresos⁴, ne atestă prin mărturia sa că această concepție ar fi aparținut lui Petron, la fel ca raționamentul cu privire la existența celor o sută optzeci și trei de lumi, dispuse în șir, una lângă alta. Ce ar fi „a dispune în șir”⁵ nu explică și nici nu adaugă vreo argumentare pentru a întări demonstrația cu temelul convingerii.

NOTE

¹ Numărul pare fantezist dar este una din cele mai vechi mărturii despre concepția pluralității lumilor, comună mai multor filosofi din școala materialistă milesiană. Prezentă în orice caz în Anaximandros, indiciu folosit pentru tratarea lui Petron din Himera printre cei mai vechi pythagorei, contemporani cu școala ioniană. Modelul de gândire al doctrinei pythagoreice se recunoaște în structura unui tablou cosmologic articulat sub formă de triunghi în care lumile se grupează în număr finit, - așa cum reiese din mărturia de ansamblu -, dispuse câte 60 pe fiecare latură a unui triunghi, probabil echilateral, restul de trei (până la suma întreagă de 183) fiind cele primordiale, care corespund unghiurilor generatoare de unde ar fi pornit eventual introducerea

cosmogeneză (pentru semnificația triunghiului în doctrina pythagoreică vezi și Proclus, *in Euclidem* 115, 1 Friedl.). Și la Epicur se regăsește ipoteza unui kosmos cu perimetrul care descrie o figură geometrică - de ex. triunghi sau cicloid (vezi referirea la Timpanaro Cardini, o.l., nota, p. 71-72). Întreaga problemă este discutată pentru școala milesiană de J. Burnet, *L'aurore de la philosophie grecque* (trad. franceză), Paris, 1919, p. 63-64 (capitolul „Les mondes innombrables”).

² Deci lumile gravitează în cerc și descriu astfel figura unui dans (gr. *aoreia*). Nu este clar ce se află între lumi. Poate cerul unui eter nedefinit, nu chiar vidul.

³ Lipsesc alte atestări pentru filosoful-geometru și astronom, dar se vede clar (în primul rând luăm în considerare această „forma mentis” matematică, aproape raționalistă) că avem de-a face cu orientarea vechiului pythagorism.

⁴ Izvorul nostru, Plutarch., *Moralia*, folosește un citat dintr-un erudit obscur, Phanias. Pe bună dreptate Wilamowitz-Moellendorff a presupus (în „Hermes”, vol. XIX, p. 442 și urm.) că s-a făcut o confuzie - din cauza deformării numelui - între Hippys și Hippasos, savantul pythagoreu în Metapont, care ar fi reprodus doctrina predecesorului său Petron, îmbogățind-o probabil cu raționamente matematice. Vezi și Ch. Mugler, *Deux thèmes de la cosmologie: devenir cyclique et pluralité des mondes*, Paris, 1953.

⁵ În text *ἀπτομένους... κατὰ στοιχείων*. Expresia preciza dispunerea în ordine (sau „șir” - cf. *stichos*, înrudit cu *stoicheion*) graduală, potrivit unei succesiuni stabilite în mod necesar, cum se înșirau gradele monomului sau numerele într-o serie (Timpanaro Cardini).

BRO(N)TINOS *

1. IAMBL. V. P. 267 p. 189, 5 Nauck Μεταποντῖνοι Βροντίνος κλτ. p. 194, 2 Θεανὼ γυνὴ τοῦ Μεταποντίνου Βροντίνου. 132 p. 96 πρὸς Δεινωνὼ γὰρ τὴν Βροντίνου γυναῖκα, τῶν Πυθαγορείων ἐνός, οὖσαν σοφὴν καὶ περιττὴν τὴν ψυχὴν, ἧς ἐστὶ καὶ τὸ κάλὸν καὶ περιβόητον ῥῆμα τὸ τὴν γυναῖκα δεῖν θύειν αὐθημερὸν ἀνισταμένην ἀπὸ τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρός, ὃ τινες εἰς Θεανὼ ἀναφέρουσι, πρὸς δὲ ταύτην παρελθούσας τὰς τῶν Κροτωνιάτῶν γυναῖκας παρακαλέσαι περὶ τοῦ συμπεῖσαι τὸν Πυθαγόραν διαλεχθῆναι περὶ τῆς πρὸς αὐτὰς σωφροσύνης τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν κτλ. DIOG. VIII 42 ἦν δὲ τῷ Πυθαγόρῳ καὶ γυνή, Θεανὼ ὄνομα, Βροντίνου τοῦ Κροτωνιάτου θυγάτηρ· οἱ δὲ, γυναῖκα μὲν εἶναι Βροντίνου, μαθήτριαν δὲ Πυθαγόρου, ἦν αὐτῷ καὶ θυγάτηρ Δαμῶ, ὥς φησι Λύσις ἐν ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Ἰππασόν.

1. IAMBL., V.P. 267, p. 144, 1 Deubner. <<Pythagorei... din Metapont: Brontinos etc. (p. 146-147). Theanò, soția lui Brontinos¹ din Metapont. (132 p. 75, 1). Se spune că soțiile cetățenilor din Crotona mergeau la Deinon², soția lui Brontinos, unul dintre pythagorei, femeie înțeleaptă și cu suflet ales - de la care a rămas vorba frumoasă, vestită în toate, cum că „femeia trebuia să

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia grecă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

aducă jertfă îndată ce se ridică de lângă bărbatul ei, când se arată dimineața”, cugetare atribuită de unii lui Theanò³. Mergând așadar odată la ea nevestele crotoniaților, i-au cerut să le ajute, pentru a-l convinge pe Pythagoras să stea de vorbă cu bărbații lor despre buna-cuviință⁴ ce trebuie s-o păstreze față de ele...

2. DIOG. VIII 83 Alkmaion beginnt seine Schrift (24 B 1): Ἀλκμαίων Κροτωνιήτης τάδε ἔλεξε Πειρίθου υἱὸς Βροντίνου καὶ Λέοντι καὶ Βαθύλλῳ· περὶ τῶν ἀφανέων κτλ.

2. DIOG. LAERT. VIII, 83 (începutul cărții lui Alkmaion, redat la acest filosof, fr. 1, p. 393). Alkmaion din Crotona a spus acestea lui Brontinos. Leon și Balylos⁵: despre cele nevăzute... etc. (DK 24 B 1).

3. - VIII 55 τὴν γὰρ περιφερομένην ὡς Τηλαύγου ἐπιστολὴν, ὅτι τε μετέσχευεν [Empedokles] Ἰππάσου καὶ Βροντίνου, μὴ εἶναι ἀξιόπιστον.

3. DIOG. LAERT. VIII, 55. Scrisoarea care circulă sub numele lui Telauges⁶, unde se spune că Empedocles ar fi urmat învățătura lui Hippasos și a lui Brontinos, nu merită să i se dea crezare.

4. SUID. s.v. Ὀρφεύς [1 A 1] Πέπλον καὶ Δίκτυον· καὶ ταῦτα Ζωπύρου τοῦ Ἡρακλεώτου, οἱ δὲ Βροντίνου καὶ Φυσικά, ἃ Βροντίνου φασίν. CLEM. Str. I 131. (II 81, 13 St.) (vgl. I 106, 2) τὸν δὲ Πέπλον καὶ τὰ Φυσικά [Schriften des Orpheus] Βροντίνου.

4. SUDA (s.v. Orfeu). „Peplul” și „Năvodul”⁷ și aceste scrieri sunt ale lui Zopyros din Herakleea. După alții sunt de Brontinos <<...>>. Iar *Fizica* se spune că este a lui Brontinos. CLEM., *Stromat.* I, 131 (II, 81, 13 Stäbl.). Însă „Peplul” și „Fizica” sunt de Brontinos (cf. Kerkops, p. 161).

5. IAMBL. d. comm. math. sc 8 p. 34, 20 Festa διότι καὶ Βροτίνος ἐν τῷ Περὶ νοῦ καὶ διανοίας χωρίζον αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων τάδε λέγει. Zitate aus der gefälschten Schrift auch Syrian. Metaph. p. 926 a 2 und öfters (Ps. Alex Met. 821, 34 Hayd.) ; Stob. b. Phot. bibl. 114 a 29.

5. IAMBL., *De comm. math. sc.* 8, p. 34, 20 Festa. De aceea și Brontinos, intitulând cartea sa *Despre minte și despre gândire*⁸, face o distincție între aceste două concepte.

NOTE

¹ Ambele variante ale numelui, *Brontinos* și *Brotinos*, se întâlnesc în diferitele izvoare care menționează acest filosof prieten apropiat și discipol al lui Pythagoras - pe cât se pare înrudit cu el. În orice caz, în „catalogul pythagoreilor” dat de Iamblichos (58 B I DK, de unde provin datele din prima parte a fragmentului nostru) cu *Brontinos* se deschide lista celor din Metapont - al doilea grup de adepți ai maestrului, după cel din Crotona; menționat în primul rând.

² Numele nu se întâlnește în catalogul celor mai însemnate femei pythagoriciene cu care se încheie biografia lui Iamblichos. Eventual s-ar fi putut strecura o confuzie de copist în tradiția manuscrisă cea mai veche, de unde...

rezultat o formă hibridă (prin deformarea lui *Theanó* sub influența lui *Damó*, scris poate și *Demo*, cu vocalism attic!) care apărea în alte mărturii. Nu ar fi exclusă nici contaminarea cu *Demetra*, numele divinității, asociate cu poarta casei familiale în fr. 13 din Pythag. Dacă admitem totuși că avem de-a face cu două femei diferite, nu trebuie ignorată amendatja propusă de Scaliger: *Deino* (Δεινó), la fel ca *Theanó* (Θεανώ), deoarece nu pare verosimilă forma *Deino-no* (cu reduplicarea ultimei silabe). Asemănarea cu totul evidentă, dintre *Deinó* și *Theanó*, ar fi provocat ulterior eliminarea primului nume din tradiția doxografică în favoarea celui alt mai frecvent.

³ Oricare ar fi fost legătura de rudenie, *Theanó* apare ca discipolă importantă, căreia i se atribuie scrieri sau vorbe de duh.

⁴ În text σωφροσύνη, „cumpătare înțeleaptă” (sau „cuvîntă”). Ilimpanaro Cardini redă prin „la continenza da osservarsi verso di loro”. Așa cum reiese din contextul de ansamblu (al capitolului despre unele femei pythagoriciene), se făcuse apel la îndrumătorul de cugete pentru ca bărbații cetății să nu mai frecventeze pe picior de egalitate curtezanele și slavele concubine laolaltă cu propriile lor neveste. Dictonul citat mai înainte reflectă tendința de a introduce un fel de ritualism sexual în viața conjugală (în ton cu preceptele referitoare la procreație).

⁵ Acești doi pythagorei, mai puțin cunoscuți din alte izvoare, se adaugă lui Brontinos, în cercul foarte restrâns al adepților din vechea școală cărora Alkmaion consideră că trebuie să le adedice cu precădere tratatul său.

⁶ Telauges apare în diferite izvoare drept fiu al lui Pythagoras cf. fr. 13 din capitolul respectiv. Totuși epistola menționată aici („Către Philolaos”) este și ea un fals, la care se referă de trei ori

biografia lui Diogenes Laërtios (cu unele informații suspecte plătuite pentru a racorda educația lui Empedocles în mediul vechilor pythagorei).

⁷ Aceste titluri de lucrări cu caracter esoteric (sau de prozelitism și erudiție în domeniul riturilor) poartă denumiri simbolice. Pentru cel dintâi, *Peplul* (Πέπλος), vezi capitolul Kerkops și atribuirea sa filonului orfic. Al doilea, „Năvodul (Δίκτυον) reprezintă și el o denumire generică; de aceea paternitatea incertă semnalată în fragmentul nostru.

⁸ În original Περὶ νοῦ καὶ διανοίας - o altă falsificare menționată de mai multe izvoare intermediare. Pare să provină dintr-o indicație răzleață, dată de un comentator al lui Aristotel. Și ea trebuie să acrediteze o disociere la care țineau în mod deosebit adepții vechiului pythagorism: pe de o parte *nous*, „mintea” - ca „gândire intuitivă”, pe de altă parte *dianoia*, „inteligența <sau rațiunea> discursivă”.

HIPPASOS *

VIAȚA

1. DIOG. VIII 84 Ἴππασός Μεταποντῖνος καὶ αὐτὸς Πυθαγόρικός. ἔφη δὲ χρόνον ὀρισμένον εἶναι τῆς τοῦ κόσμου μεταβολῆς καὶ πεπερασμένον εἶναι τὸ πᾶν καὶ ἀεικίνητον [aus Theophrast, vgl. n. 7]. φησὶ δ' αὐτὸν Δημήτριος ἐν Ὀμενύμοις μηδὲν καταλιπεῖν σύγγραμμα. γέγονασι δὲ Ἴππασοι δύο, οὗτός τε καὶ ἕτερος γεγραφώς ἐν πέντε βιβλίοις Λακωνίων πολιτείαν. ἦν δὲ καὶ αὐτὸς Λάκων.

1. DIOG. LAERT. VIII, 84. Hippasos din Metapont, el însuși un pythagoric. Spunea că există un timp determinat al transformării întregului Kosmos¹ și că Universul este limitat și în perpetuă mișcare.

(Informație derivată probabil din Teofrast - cf. mai departe fr. 7).

Demetrios, în lucrarea intitulată *Omonimii*,² spune că n-a lăsat nici o scriere. Au fost de fapt doi Hippasos: acesta și un altul care a scris *Constituția laconienilor*, în cinci cărți. Era și el un laconian.

1a. SUID. s. v. Ἡράκλειτος [22 A 1a] . . . τινὲς δὲ αὐτὸν ἔφασαν διακοῦσαι Ξενοφάνους καὶ Ἰππάσου τοῦ Πυθαγορείου.

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

1a. Lex. SUDA (s.v. Heraclit) <<...>> Spun anumii autori că fusese un discipol al lui Xenofan³ și al lui Hippiasos, pythagoreul (cf. 22, A 1a DK).

2. IAMBL. V. Pyth. 267 p. 190, 11 N. Συβαρίται Μέτωπος, Ἰππασος κτλ.

- - 81 [aus Nikomachos] δύο γὰρ ἦν γένη καὶ τῶν μεταχειριζομένων αὐτὴν [Pythagoreische Philosophie], οἱ μὲν ἀκουσματικοί, οἱ δὲ μαθηματικοί. τούτων δὲ οἱ μὲν μαθηματικοὶ ὡμολογοῦντο Πυθαγόρειοι εἶναι ὑπὸ τῶν ἑτέρων, τοὺς δὲ ἀκουσματικοὺς οὗτοι οὐχ ὡμολογοῦν, οὐδὲ τὴν πραγματείαν αὐτῶν εἶναι Πυθαγόρου, ἀλλ' Ἰππασου· τὸν δὲ Ἰππασον οἱ μὲν Κροτωνιάτην φασίν, οἱ δὲ Μεταποντῖνον. Πορπη. II Π. 36 ὅσα γε μὴν τοῖς προσιούσι διελέγετο [Pythagoras], ἡ διεξοδικῶς ἡ συμβολικῶς παρήνει. 37 διττὸν γὰρ ἦν αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ σχῆμα. καὶ τῶν προσιόντων οἱ μὲν ἐκαλοῦντο μαθηματικοί, οἱ δὲ ἀκουσματικοί. καὶ μαθηματικοὶ μὲν οἱ τὸν περιττότερον καὶ πρὸς ἀκρίβειαν διαπεπονημένον τῆς ἐπιστήμης λόγον ἐκμεμαθηκότες, ἀκουσματικοὶ δ' οἱ μόνος τὰς κεφαλαιώδεις ὑποθήκας τῶν γραμμάτων ἄνευ ἀκριβεστέρας διηγήσεως ἀκηκόοτες.

2. IAMBLICHOS, V.P. 267, p. 144, 20 Deubn (Catalogul pythagoricilor). Sybaritji: Metopos, Hippiasos etc. IAMBL.

- - 81 (din Nicomachos). Căci erau două categorii de adepți care se îndeletniceau cu doctrina⁴... (Urmasul textul dat în PYTHAGORAS, *Elementele doctrinei anonime*, I, 92) PORPHYRIOS, V. P. 36-37. Învățăturile răspândite în

dialogurile cu ascultătorii săi <<Pythagoras>> le formula fie pe larg, fie în vorbire simbolică. Existau două forme ale învățăturii lui: un grup de discipoli primea numele de „matematici”, iar celălalt purta numele de „acusmatici”. „Matematicii” erau aceia care învățaseră o expunere amănunțită, pe larg și cu precizie, a cunoștințelor, „acusmaticii” fiind cei care ascultaseră numai preceptele grupate pe capitole, strânse pe scurt, fără expunerea lor mai precisă.

3. DIOG. VIII 7 (s. ob. I 105, 19) τὸν δὲ Μυστικὸν λόγον [des Pythagoras] Ἰππασου φησὶ εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ διαβολῇ Πυθαγόρου.

3. DIOG. LAERT. VIII, 7 (Heraklides Lembos) spune că *Discursul despre misterii* era de Hippiasos, care l-ar fi scris pentru defăimarea lui Pythagoras.

4. IAMBL. V. P. 88 und de c. math. sc. 25 περὶ δ' Ἰππασου λέγουσιν, ὡς ἦν μὲν τῶν Πυθαγορείων, διὰ δὲ τὸ ἐξενεγκεῖν καὶ γράψασθαι πρῶτος σφαῖραν τὴν ἐκ τῶν δώδεκα πενταγώνων ἀπόλοιτο κατὰ θάλατταν ὡς ἀσεβήσας, δόξαν δὲ λάβοι ὡς εὐρών, εἶναι δὲ πάντα ἐκείνου τοῦ ἀνδρός. προσαγορεύουσι γὰρ οὕτω τὸν Πυθαγόραν καὶ οὐ καλοῦσιν ὀνόματι. ἐπέδωκε δὲ τὰ μαθήματα, ἐπεὶ ἐξηνέχθησαν, <κατὰ μῦθον τὴν Ἑλλάδα, καὶ πρῶτοι τῶν τότε μαθηματικῶν ἐνομίσθησαν> διςσοὶ προάγοντε μάλιστα Θεόδωρος τε ὁ Κυρηναῖος [c. 43] καὶ Ἰπποκράτης ὁ Χίος [c. 42]. λέγουσι δὲ οἱ Πυθαγόρειοι ἐξηνέχθαι γεωμετρίαν οὕτως· ἀποβαλεῖν τινα τὴν οὐσίαν τῶν Πυθαγορείων, ὡς δὲ τοῦτ' ἠτύχησε, ἀλλοῖναι αὐτῶι χρηματίζασθαι ἀπὸ γεωμετρίας. V. P. 246

τὸν γοῦν πρῶτον ἐκφήναντα τὴν τῆς συμμετρίας καὶ ἀσυμμετρίας φύσιν τοῖς ἀναξίοις μετέχειν τῶν λόγων οὕτως φασὶν ἀποστυγηθῆναι, ὥς μὴ μόνον ἐκ τῆς κοινῆς συνουσίας καὶ διαίτης ἐξορισθῆναι, ἀλλὰ καὶ τάφον αὐτοῦ κατασκευασθῆναι ὥς δῆτα ἀποικομένου ἐκ τοῦ μετα ἀνθρώπων βίου τοῦ ποτε ἐταίρου γενομένου. 247 οἱ δὲ φασὶ καὶ τὸ δαιμόνιον νεμεσῆσαι τοῖς ἐξώφορα τῷ Πυθαγόρου ποιησαμένοις. φθαρῆναι γὰρ ὥς ἀσεβῆσαντα ἐν θαλάσσει τὸν δηλώσαντα τὴν τοῦ εἰκοσαγώνου σύστασιν, τοῦτο δ' ἦν δωδεκάεδρον, ἐν τῶν πέντε λεγομένων στερεῶν σχημάτων, εἰς σφαῖραν ἐκτείνεσθαι. ἔνιοι δὲ τὸν περὶ τῆς ὁλογίας καὶ τῆς ἀσυμμετρίας ἐξειπόντα τοῦτο παθεῖν ἔλεξαν. CLEM. Strom. v 58 (II 364, 27 St.) φασὶ γοῦν Ἰππαρχον (sic) τὸν Πυθαγόρειον αἰτίαν ἔχοντα γράψας καὶ τὰ τοῦ Πυθαγόρου σαφῶς ἐξελαθῆναι τῆς διατριβῆς καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ.

4. IAMBL., V. P. 88, *De comun. math. sc.* 25. Despre Hipposos se povestește că fusese unul dintre pythagorei, însă fiindcă divulgase cel dintâi <<soluția în>> problemei construcției unei sfere în care se înscriu douăsprezece pentagoane și-ar fi găsit pieirea în mare, ca unul care făptuise o fărădelege (un sacrilegiu). Totuși, el a părăsit gloria acestei invenții, deși toate erau ale „acelui bărbat”. Căci astfel îl poreclesc ei pe Pythagoras și nu obișnuiesc să-i dea numele. El dăduse în vileag aceste învățături matematice care se răspândiseră în toată Elada și primul doi matematicieni dintre cei mai vestiți de atunci erau dezvoltat în cel mai înalt grad: Theodoros din Cyrene și Hippocrates din Chios⁶. Apoi pythagoreii mai spun că

geometria a fost propagată în felul acesta: unul dintre pythagorei își pierduse avutul și din această cauză, pentru a-l despăgubi de necazul său, i-au acordat dreptul să-și obțină agonisita de pe urma geometriei. --

- V. P. 246. Cel care a dezvăluit primul natura mărimilor comensurabile și a celor incomensurabile/ unor ascultători nedemni de a se împărtăși din asemenea cunoștințe, se spune că și-ar fi atras un resentiment atât de mare, încât nu a fost numai exclus din comunitate și de la mesele obștei, dar i-a fost chiar durat un mormânt, ca și cum cel care fusese odată un tovarăș al celorlalți discipoli acum ar fi încetat cu adevărat să mai trăiască. (247) Alții spun că se înăniase chiar și divinitatea împotriva celor care divulgau învățătura lui Pythagoras. Căci ar fi pierit ca un făptaș de sacrilegii omul care dezvăluisese cum se înscrie în sferă *eikosagon*-ul, adică dodecaedrul⁸, una din cele cinci figuri numite „solide”. Totuși, unii relatează același lucru despre omul care ar fi divulgat doctrina raționalelor și a celor incomensurabile. CLEMENT, *Stromat.* V, 58 (II, 364, 27 St). Se povestește că pythagoreul Hipparchos⁹ (probabil eroare pentru Hipposos) ar fi fost exclus din comunitate și că i-au înălțat o stea funerară, cum se obișnuiește pentru un mort.

5. IAMBL. V. P. 257 τὰ μὲν τοιαῦτα, καθάπερ προεῖπον [cap. 255], ἐπὶ τοσοῦτον ἐλύπει κοινῶς ἅπαντας ἐφ' ὅσον ἰσχυρῶν ιδιάζοντας ἐν αὐτοῖς τοὺς συμπεπαιδευμένους... ἀρχόντων δὲ τούτων [năml. τῶν συγγενῶν] τῆς διαστάσεως ἐτοίμως οἱ λοιποὶ προσέπιπτον εἰς τὴν ἰσχυραν, καὶ λεγόντων ἐξ αὐτῶν τῶν χιλίων Ἰππάσου καὶ Διοδώρου καὶ Θεάγου ὑπὲρ τοῦ πάντας κοινωνεῖν

τῶν ὀρχῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ διδόναι τὰς εὐθύναις τοὺς ὀρχοντάς ἐν τοῖς ἐκ πάντων λαχοῦσιν, ἐναντιούμενον δὲ τῶν Πυθαγορείων Ἀλκιμάχου καὶ Δεινάρχου καὶ Μέτωνος καὶ Δημοκίδους [c. 19] καὶ διακωλύόντων τὴν πάτριον πολιτείαν μὴ καταλύειν ἐκράτησαν οἱ τῷ πλήθει συνηγοροῦντες. μετὰ δὲ ταῦτα συνελθόντων τῶν πολλῶν διελόμενοι τὰς δημηγορίας κατηγοροῦν τινὲς αὐτῶν ἐκ τῶν ῥητόρων, Κύλων καὶ Νίνων [aus der Erzählung des Apollonios]

5. IAMBL, V. P. 257 (Din Appolonios, *Mirabilia*). Lucrurile relatate mai înainte erau cu atât mai dureroase pentru obște, cu cât vedeau toți că discipolii își dau viața în seama lor <<...>>. Odată ce au început părinții și rudele aceaslei răzvrătire, ceilalți (discipoli) au ajuns și ei să-și arate pe față dușmănia și, dintre aceștia, - care erau cam o mie la număr¹⁰ - Hippasos, Diodor și Theages, vorbind pentru alii, au început să susțină că toți puteau să ia parte la magistraturile publice și la adunări și că magistrații ar fi trebuit să dea seama pentru funcțiile lor în fața obștei celor alții de întreg norodul prin tragere la sorți. Acestora li s-a împotriveau pythagoreii Alkimachos, Deinarchos, Neton și Demokedes, care susțineau că nu trebuia desființată constituția primită din strămoși. Au învins cei care se aflau de partea mulțimii. Atunci, fiind convocată o adunare a poporului, luară cuvântul doi oratori - și anume Kylon și Ninnon¹¹, care au formulat acuzația împotriva sectei.

6. CAEL. Aurel. acut. pass. I 1 *aiunt Ippallum (so) Pythagoricum philosophum interrogatum quid ageretur respondisse: 'nondum nihil; nondum quidem mihi invidetur.*

6. CAELIUS AURELIANUS, *Acut. pass.* I, 1. Se povestește că i s-a pus lui Ippallus (Hippasos)¹², filosof pythagoric,

intrebarea „ce făcea”. Iar el ar fi răspuns: „Nimica deocamdată; căci nu mă invidiază deocamdată nimeni”.

ÎNVĂȚĂTURA

7. ARIST. *Metaph.* A 3. 984 a 7 ¹ I. δὲ πῦρ ὁ Μεταποντίνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος. SIMPL. *Phys.* 23, 33 (D. 475; *Theophr. Phys. Opin. fr.* 1) ² I. δὲ ὁ Μεταποντίνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος [22 A 6] ἐν καὶ οὗτοι καὶ κινούμενον καὶ πεπερασμένον, ἀλλὰ πῦρ ἐποίησαν τὴν ὀρχὴν καὶ ἐκ πυρὸς ποιοῦσι τὰ ὄντα πυκνῶσει καὶ μανῶσει καὶ διαλύουσι πάλιν εἰς πῦρ ὡς ταύτης μιᾶς οὔσης φύσεως τῆς ὑποκειμένης. AET. I 5, 5 (D. 292) ³ I. δὲ ὁ Μεταποντίνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Βλύσωνος ὁ Ἐφέσιος ἐν εἶναι τὸ πᾶν ἀεικίνητον καὶ πεπερασμένον, ὀρχὴν δὲ τὸ πῦρ ἐσχηκέναι.

7. ARISTOTEL, *Metaph.* A 3, 984 a 7.

Hippasos din Metapont și Heraclit din Efes <<iau drept principiu>> focul. SIMPLICIUS, *In Physicam* p. 23, 33 (din Teofrast). Hippasos din Metapont și Heraclit din Efes au admis și ei existența unui singur Univers care se află în mișcare și este limitat, dar au luat ca principiu focul și din foc ei generează lucrurile existente¹³, prin condensare și prin rarefacție, iar apoi din nou le destramă în foc, acesta fiind după ei singurul substrat <<al devenirii tuturor lucrurilor din natură>>. AET. I, 5, 5 (D. 292) Hippasos din Metapont și Heraclit din Efes, fiul lui Blyson, au susținut că întregul Univers este unul, mereu în mișcare și limitat, iar principiul său este focul. I, 3, 11, (D. 283) Heraclit și Hippasos din Metapont

adoptă drept principiu al tuturor lucrurilor focul. Căci din foc, afirmă ei, iau naștere toate și toate sfârșesc în foc.

8. CLEM. Protr. 5, 64 S. 49, 3 Stählin τὸ πῦρ θεὸν ὑπειλήφατον Ἴ. τε ὁ Μεταποντῖνος καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος.

8. CLEMENT, Protr. 5, 64, p. 49, 3 (Stahl). Am considerat o divinitate focul¹⁴, atât Hippasos din Metapont, cât și Heraclit din Efes.

9. AĖT. IV 3, 4 (D. 388) Παρμενίδης καὶ Ἴ. καὶ Ἡράκλειτος πυρώδη [näm. tήν ψυχὴν]. TERTULL. de anima 5 Hipparchus (so) et Heraclitus ex igni.

9. AĖT. IV, 3, 4 (D. 388) Parmenides, Hippasos și Heraclit susțin că sufletul are natura focului¹⁵. TERTULLIANUS, De anima 5. Hipparchos¹⁶ și Heraclit derivă sufletul din foc.

10. CLAUDIAN. MAM. de anim. II 7 Hippon (so) Metapontinus ex eadem schola Pythagorae praemissis pro statu sententiae suae insolubilibus argumentis de anima sic pronuntiat longe aliud anima, aliud corpus est, quae corpore et torpente viget et caeco videt et mortuo vivit unde autem, hoc est quo principio, nescire se dicit (wie n. 11 aus einer gefälschten neupyth. Schrift).

10. CLAUDIANUS MAMERTUS, De anima II, 7. Hippon din Metapont¹⁷, care ține de aceeași școală a lui Pythagoras, după ce a înfățișat unele argumente de necombătut, pentru a demonstra părerile sale

despre suflet, se rostește în felul următor: „Cu totul altceva este sufletul, altceva este trupul; deoarece sufletul, chiar și într-un trup amorțit are vlagă, chiar și în cel orb vede, chiar și în cel mort trăiește¹⁸”. Dar de unde vine <<raționamentul său>>, adică din ce principiu deduce astfel, spune că n-ar ști să arate.

11. IAMBL. de anima bei Stob. Ecl. I 49, 32 p. 364, 8 W. ἀλλὰ καὶ τοῦτον [näm. τὸν ἀριθμὸν] ἀπλῶς μὲν οὕτως ἔνιοι τῶν Πυθαγορείων τῇ ψυχῇ συναρμόζουσιν. ὥς δ' αὐτοκίνητον Ξενοκράτης, ὥς δὲ λόγους περιέχουσιν <ψυχὴν> Μοδέρατος ὁ Πυθαγόρειος, ὥς δὲ κριτικὸν κοσμοουργοῦ θεοῦ ὄργανον Ἴ. ἀκουσματικὸς τῶν Πυθαγορείων. IAMBL. Nicom. arithm. 10, 20 Pistelli οἱ δὲ περὶ Ἰππασον ἀκουσματικοὶ ἀριθμὸν εἶπον παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιίας καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμοουργοῦ θεοῦ ὄργανον. Vgl. Syr. in Ar. metaph. p 902 a 31 Us.

11. IAMBL., De anima (citată la Stob. Ecl. I, 49, 32, p. 364, 8 W). Unii dintre pythagorei fac să corespundă sufletul numărului în mod absolut (simplu)¹⁹. În schimb Xenocrates îl face să corespundă numărului întrucât se mișcă el însuși²⁰, iar pythagoricul Moderatus întrucât el conține raporturi armonice²¹, iar Hippasos, un acusmatic dintre pythagorei, <<îl consideră astfel>> întrucât este un instrument al judecății zeului creator al Universului²². IAMBL., In Nicom. arithm. 10, 20 Pistelli. Acusmaticii din școala lui Hippasos numeau numărul „prima paradigmă a creației Universului²³”. Și alteleori „un instrument al judecății unui zeu creator al Universului”. SYRIANUS, In Aristotelis metaph. 1080 b 16

(p. 123, 7, Kroll). Hippiasos și toți acusmaticii susțin neapărat că numărul este „instrumentul judecării zeului creator al Universului” și „paradigma creației”.

12. SCHOL. PLAT. Phaed. 108 D Γλαύκου τέχνη| ἢ ἐπὶ τῶν μὴ ῥαιδίως κατεργαζομένων ἢ ἐπὶ τῶν πάνυ ἐπιμελῶς καὶ ἐντέχνως εἰργασμένων. Ἴ. γὰρ τις κατεσκεύασε χαλκοῦς τέτταρας δίσκους οὕτως, ὥστ' τὰς μὲν διαμέτρους αὐτῶν ἴσας ὑπάρχειν, τὸ δὲ τοῦ πρώτου δίσκου πᾶχος ἐπίτριτον μὲν εἶναι τοῦ δευτέρου, ἡμιόλιον δὲ τοῦ τρίτου, διπλάσιον δὲ τοῦ τετάρτου, κρουόμενους δὲ τούτους ἐπιτελεῖν συμφωνίαν τινά. καὶ λέγεται Γλαῦκον ἰδόντα τοὺς ἐπὶ τῶν δίσκων φθόγγους, πρῶτον ἐγχειρήσαι δι' αὐτῶν χειρουργεῖν, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς πραγματείας ἔτι καὶ νῦν λέγεσθαι τὴν καλουμένην Γλαύκου τέχνην. μέμνηται δὲ τούτου Ἀριστόξενος ἐν τῷ Περὶ τῆς μουσικῆς ἀκροάσεως [fr. 77 FHG II 288] καὶ Νικοκλῆς ἐν τῷ Περὶ θεωρίας [vgl. Zenob. II 91]. Vgl. Eus. c. Marc. XXIV 746 Migne ἕτερος δὲ τὴν ἐπ' ἄκρον μουσικῆς ἐμπειρίαν μαρτυρήσας τῷ Γλαύκῳ τοὺς κατασκευασθέντας ὑπ' αὐτοῦ δίσκους χαλκοῦς φησι τέτταρας πρὸς τὸ ἐμμελῆ τινά <διὰ> τῆς κρούσεως τὴν συμφωνίαν τῶν φθόγγων ἀποτελεῖν.

12. SCHOLIA AD PLATONEM, *Phaed.* 108 D (Despre expresia „meșteșugul lui Glaukos”).

Adică meșteșugul acelor lucrări ce nu pot fi executate ușor sau al migalei celor lucrări cu râvnă și cu măiestrie. <<Se spune astfel>> deoarece un anume Hippiasos confectionase patru discuri de bronz, în așa fel încât diametrele acestora să fie egale, dar grosimea celui dintr-un

o măsură față de al doilea cât un întreg și o treime, față de al treilea o dată și jumătate, față de al patrulea de două ori mai mare, iar în aceste condiții dacă erau lovite (discurile) făceau să răsunе de fiecare dată un acord muzical²⁴.

13. THEO SMYRN. p. 59, 4 Hill. ταύτας δὲ τὰς συμφωνίας οἱ μὲν ἀπὸ βαρῶν ἡξίουں λαμβάνειν, οἱ δὲ ἀπὸ μεγεθῶν οἱ δὲ ἀπὸ κινήσεων καὶ ἀριθμῶν οἱ δὲ ἀπὸ ἀγγείων [καὶ μεγεθῶν]. Λᾶσος δὲ ὁ Ἑρμιονεύς, ὡς φασι, καὶ οἱ περὶ τὸν Μεταποντῖνον Ἴππασον Πυθαγορικὸν ἄνδρα συνέπεσθαι τῶν κινήσεων τὰ τάχη καὶ τὰς βταδυτήτας δι' ὧν αἱ συμφωνία ἐν ἀριθμοῖς ἡγούμενος λόγους τοιούτους ἐλάμβανεν ἐπ' ἀγγείων· ἴσων γὰρ ὄντων καὶ ὁμοίων πάντων τῶν ἀγγείων τὸ μὲν κενὸν ἑάσας, τὸ δὲ ἡμισυ ὑγροῦ <πληρώσας> ἐψόφει ἑκατέρωι, καὶ αὐτῷ ἢ διὰ πασῶν ἀπεδίδοτο συμφωνία· θάτερον δὲ πάλιν τῶν ἀγγείων κενὸν ἑὼν εἰς θάτερον τῶν τεσσάρων μερῶν τὸ ἐν ἐνέχεε, καὶ κρούσαντι αὐτῷ ἢ διὰ τεσσάρων συμφωνία ἀπεδίδοτο, ἢ δὲ διὰ πέντε, <ὅτε> ἐν μέρος τῶν τριῶν συνεπλήρου οὔσης τῆς κενώσεως πρὸς τὴν ἑτέραν ἐν μὲν τῇ διὰ πασῶν ὡς β πρὸς ἔν, ἐν δὲ τῷ διὰ πέντε ὡς γ πρὸς β, ἐν δὲ τῷ διὰ τεσσάρων ὡς δ πρὸς γ.

13. THEO SMYRNAEUS, p. 59, 4 Hiller. Unii s-au gândit să obțină acorduri de acest fel prin raporturile de greutate (în cadrul experimentului de percuție)²⁵; alții folosind mărimi variabile, alții <<stabilind>> numere <<deduse>> din vibrații²⁶; alții prin obiecte concave²⁷. După cum se povestește, Lasos din Hermione²⁸ și apoi

școala grupată în jurul lui Hipposos din Metapont, bărbal <<de obediență>> pythagoreică, urmează criteriul vibrațiilor lente sau rapide, — <<mișcări>> prin care se produc și consonanțele²⁹ <<...>>. Socotind așadar că asemenea raporturi se regăsesc în numere, luau vase (pentru experimentare). Deci, lucrând cu două vase de dimensiuni egale și cu aceeași formă, lăsau pe unul gol și umpleau pe celălalt până la jumătate cu apă³⁰. Lovindu-le pe amândouă obțineau acordul de octavă; apoi din nou, lăsând unul gol, umpleau numai a patra parte din celălalt și, lovindu-le, se producea un acord de cvartă; în sfârșit obțineau și acordul de cvintă³¹, când umpleau numai a treia parte. Astfel răsunetul părților vede, comparat cu răsunetul celui alt vas dădea raportul 2 : 1 în consonanța (acordul) de octavă, 3 : 2 în consonanța de cvintă, 4 : 3 în consonanța de cvartă.

14. BOETH. *Inst. mus.* II 10 (aus Nikomachos) *soul Eubulides (vgl. I 99, 27) atque Hipassus alium consonantiarum ordinem ponunt. aiunt enim multiplicitali augmenta superparticularitatis deminutioni ratio ordinis respondere. itaque non posse esse duplum praeter dimidium nec triplum praeter tertiam partem. quoniam igitur sit duplum, ex eo diapason consonantiam reddi quoniam vero sit dimidium, ex eo quasi contrarium divisionem sesquialteram, id est diapente, effici proportionem. quibus mixtis, scilicet diapason ac diapente, triplicem procreari, quae utramque continet symphoniam. sed rursus triplici partem tertiam contrarii divisione partiri, ex qua rursus diatessaron symphonici nascetur. triplicem vero atque sesquitercium iuncto*

quadrupiam comparisonem proportionis efficere. unde fit, ut ex diapason ac diapente, quae est una consonantia, et diatessaron una concinentia coniungatur, quae in quadruplo consistens bis diapason nomen accipit. secundum hoc quoque hic ordo est: diapason, diapente, diapason ac diapente, diatessaron, bis diapason.

14. BOETHIUS, *Inst. mus.* II, 19, p. 250 (din Nicomachos). Dar Eubulides și Hipposos stabilesc altă ordine a cunoștințelor. Ei pornesc de la principiul că orice augmentare adusă raportului de multiplicitate corespunde unei scăderi din seria „epimorică” (*superparticularitas*)³², în virtutea unei legi constante. Așa se face că nu poate să existe dublul fără să-i corespundă o jumătate, nici triplul fără să existe a treia parte. Deci, dacă raportul e dublu se obține acordul de octavă (sau „consonanța” *diapason* 2 : 1); dacă luăm însă raportul înjumătățit - și anume inversul celui precedent (1 : 2) - se obține (ca relație „epimorică”³³) un acord de cvintă („consonanța *diapente*” 3 : 2). Dacă se unesc acestea - respectiv octava și cvinta - 105 se obține un raport proporțional triplu care conține ambele acorduri $\frac{2}{1} \cdot \frac{3}{2} = \frac{3}{1}$. Apoi iarăși a treia parte („terța”) rezultă

dintr-o diviziune a proporției triple, dacă inversăm raportul (deci obținem 3 : 1, 1 : 3); de unde, la rândul său, se va naște acordul de cvartă („consonanța” *diatessaron* 4 : 3). Unind mai departe proporția triplă și cvarta se formează raportul proporțional cvadruplu $\frac{3}{1} \cdot \frac{4}{3} = \frac{4}{1}$. Și astfel se face că în urma contopirii octavei și a cvinței - care formează deja împreună o singură consonanță - cu un acord adăugat, de cvartă, rezultă o singură potrivire de sunete³⁴ care,

constând ea însăși din raportul cvadruplu, primește denumirea de „dublă octavă” (4 : 1, bis diapason). Și astfel, potrivit chiar doctrinei lor, aceasta este ordinea: octavă (*diapason*), cvintă, (*diapente*), octavă și cvintă (*diapason* și *diapente*), cvartă dublă octavă (*bis diapason*)³⁵.

15. IAMBL. in Nic. p. 109, 19 Pist. *μόνοι δὲ τὸ παλαιὸν τρεῖς ἦσαν μεσότητες ἐπὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μαθηματικῶν, ἀριθμητικὴ τε καὶ γεωμετρικὴ καὶ ἢ ποτὲ μὲν ὑπεναντία λεγομένη τῇ τάξει τρίτη, ὑπὸ δὲ τῶν περὶ Ἀρχύταν [47 B 2] αὖθις καὶ Ἱππασον ἀρμονικὴ μετακληθεῖσα... ἀλλαγέντος δὲ τοῦ ὀνόματος οἱ μετὰ ταῦτα περὶ Εὐδόξον μαθηματικοὶ ἄλλας τρεῖς προσανευρόντες μεσότητας τὴν τετάρτην ἰδίως ὑπεναντίαν ἐκάλεσαν,.... τὰς δὲ λοιπὰς δύο ἀπλῶς κατὰ τὴν τάξιν προσηγόρευσαν πέμπτην τε καὶ ἕκτην.* Vgl. S. 113, 16. 116, 1 Pist.

15. IAMBL. *In Nicomachi Arithmetica* 100, 9 Pistoll În vechime erau numai trei medietăți (medii proporționale)³⁶, în vremea lui Pythagoras și a matematicienilor din școala sa: cea aritmetică, cea geometrică și a treia din această serie, numită pe atunci *subcontrarie*, dar desemnată ulterior cu denumirea de *medie armonică* de școlile lui Archytas³⁷ și Hippasos <<...>>. După ce a fost schimbat astfel numele acestor, cei din epocă ulterioară - matematicienii din școala lui Eudoxos³⁸ descoperind alte trei medietăți au desemnat cu un termen propriu de „subcontrarie” (*opusă*) pe a patra³⁹, iar pe celelalte două le-au denumit pur și simplu, în ordine în care veneau, „a cincea” și „a șasea”.

NOTE

¹ În text *metaboļe kosmu*; propriu-zis o transmutație a întregului *kosmos*, la capătul unui ciclu al evoluției sale. Înclinăm spre anterioritatea vechilor pythagorei - și, respectiv (în probleme de cosmologie), susținem prioritatea lui Hippasos. S-ar părea deci că această *metabolă* înseamnă *pre-schimbarea* sau *re-generarea* întregului. În plus alcătuirea Universului este limitată (*pan peperasmenon*), întregul fiind dominat de dialectica pythagoreică dintre limită (*peras*) și nedeterminarea infinită (*apeiron*).

² Demetrios din Magnesia: un compilator din sec. I î.e.n. care alcătuieste un repertoriu de autori și personaje istorice, grupate după criteriile *omonimiei*, pentru a permite cititorilor să se orienteze în multitudinea de apelative unice, aplicate la rândul lor unor serii de indivizi cu totul diferiți, care purtau același nume. Timpănaro Cardini trimite la prezentările lui Demetrios în FHG IV, 382 (Müller) și RE IV, 2814. Nota citată de Diogenes ne confirmă doar caracterul laconian al numelui Hippasos și atestă faptul că în primele decenii înaintea erei noastre filosoful începea să aparțină tradiției orale a vechiului pythagorism (mai exact „anonime”).

³ Se face o racordare a formației filosofului din Efes la școala lui Xenofan și la învățământul lui Hippasos. Reținem sincronismul Xenofan ~ Hippasos atestat de acest fragment prin raportarea la domnia lui Darius (deci, sfârșitul secolului VI î.e.n.).

⁴ În textul întregului fragment se certifică „scindarea” în două grupuri de adepți, în urma dezbinărilor ideologice determinate de agravarea tensiunilor, a luptei de clasă în ambianța de la Crotona. Optăm pentru acea lecțiune manuscrisă care face din Hippasos o căpetenie a sectei *mathematicilor*. La fel opinează A. Rey (*La jeunesse de la science grecque*, Paris, 1933, p. 288), Delatte, Frank și, mai recent, Van der Waerden (citați de Timpanaro Cardini, p. 86), Kirk-Ravem K.v. Fritz (cf. de ex. articolul său din *Artemis Lexikon der Alten Welt*, Zürich-Stuttgart, 1965). Nici în această privință izvoarele nu îngăduie pronunțarea unui verdict absolut clar. Spiritul științific al orientării lui Hippasos face din doctrina sa un etalon pentru grupul matematicienilor, așa cum s-a desprins el la un moment dat din ansamblul școlii, care în faza când se respecta vechea rânduială mai grupă, eventual ierarhic (în structura unui „Ordin”), pe cei obligați să stea mai întâi „sub ascultare” - deci *acusmatici*, promovați cu timpul și pentru activitățile de cercetare pură și aplicativă, devenind *mathematici*. Chiar din altă mărturie a lui Iamblichos, - *De communī mathematica scientia*, p. 76 (Festa) -, reiese că în urma sciziunii, „erezia” nouă, condusă de Hippasos, se intitula grupul (autentic!) al *mathematicilor*. În afară însă de pasajul din fragmentul pe care-l adnotăm (V.P. 81), același Iamblichos îi atribuie din nou geometrul nostru dizidența de tip *acusmatic* în citatul (grupat laolaltă cu alte mărturii) din cadrul fragmentului 11. Vom încerca să mai aducem unele clarificări pentru lămurirea fluctuației în notele ulterioare.

⁵ Formulă corelativă cu celelalte rostiri, prin care se făceau referiri în infailibila, străvechea autoritate a lui Pythagoras: „el însuși a spus-o”, în echivalență latină

„magister dixit”. De aici se mai deduce că din respect pentru patronajul său spiritual se încetățenise obiceiul de a i se atribui orice nouă descoperire a pythagoreilor, indiferent cine ar fi fost autorul ei. Și din fr. 6 - Pythagoras - vedem însă că se produceau neînțelegeri și tentative de uzurpare a unor „invenții”, deoarece consemnul „secretului profesional” (sau o aplicație a „regulei tăcerii”) nu era în fond compatibil cu dezvoltarea științei. Hippasos ar fi fost pedepsit cu înecul pentru divulgarea înscrierii *dodecaedrului în sferă* (aceasta fiind aici desemnată prin cuvintele „sfera celor 12 pentagoane”), progrese deci proiectul inițiat de Pythagoras: construirea teoretică, prin demonstrare cu mijloace matematice, a figurilor cunoscute de meșteșugari și artiști din practica lor cotidiană (cf. *Pythagoras*, fr. 5 a, mărturia lui Proclus). Operațiile de înscriere a figurilor geometrice în cerc și în sferă fuseseră printre primele întreprinse de vechiul pythagorism, simultan cu teoremele de geometrie plană, referitoare la triunghiuri și patrulatere. De problema sferei se lega însăși posibilitatea de a întregi o cuprindere conceptuală, în numere figurate, linii și proiecții geometrice, a kosmos-ului întreg (deci a Universului, de natură sferică, el însuși!). În *Elementele lui Euclid*, cartea a XIII-a, se dă lista celor cinci corpuri: *tetraedru*, *octaedru*, *cub*, *eicosaedru*, *dodecaedru* (propozițiile 13-17). Timpanaro Cardini face de asemenea o trimitere la cele cinci elemente „ale sferei cosmice” la Philolaos (fr. 44, B, 12, DK). Teorema va fi dezvoltată ulterior de Theaitetos, „pentru a construi teoria generală a figurilor cosmice și a raporturilor dintre acestea și sferă”. La fel ca statutul diagonalei sau al diametrului și asemenea construcții pun problema numerelor iraționale (preocupări similare se vor lega în vremuri mai recente de „cvadratura cercului”). Pentru o mentalitate superstițioasă ne aflăm aici în zona

misterului sau a enigmei esoterice, ale cărei dimensiuni în aproximarea figurat-numerică se cereau păstrate ca un secret al sectei, ba chiar un simbol de recunoaștere, cum devenise pentru pythagorei *pentagrama*. Pedeapsa prin *înecare* pare o născocire anecdotică, atunci când se referă la Hippasos, dar ca tip de penalitate se potrivește cu obiceiurile unei fratrii conspirative: executorii suprimă vinovatul fără vărsare de sânge și dau un exemplu altor eretici, arătând cum se poate închide gura indiscreților.

⁶ Acești doi savanți geometri, Theodoros din Cyrene (colonie doriană din Africa) și Hippocrates din Chios (un ionian mai puțin cunoscut), preiau de la Pythagora și Hippasos principalele date despre numerele iraționale (totalitatea numerelor fracționare neperiodice) și problema comensurabilității, dezvoltând o adevărată doctrină geometrică de natura unui studiu fundamental în domeniul matematicii superioare, ilustrând astfel *pythagorismul mediu* din secolul V. Desigur Hippasos nu făcuse decât să demonstreze posibilitatea înscrierii *dodecaedrului* și fusese învinuit mai ales fiindcă divulgase câteva din teoremele corpurilor geometrice în spațiu, fără să fi trecut drept adevăratul lor descoperitor (o asemenea cunoaștere fiind în realitate prin excelență o lucrare colectivă de tipul „work in progress”).

⁷ Descoperirea mărimilor incomensurabile începe în vechiul pythagorism cu observațiile despre raportul incomensurabil dintre ipotenuză și latura pătratului. Simultan se pune și problema care definește însăși celebra „secțiune de aur” pythagoreică: împărțirea unei drepte potrivit cu „raportul” mediu și cel extrem (Euclid, VI, 30). În

definirea divinei proporții, Matila Ghyka stabilește legătura dintre raportul asimetric și problema comensurabilității, direct implicată în construcția poliedrelor: „Le partage inégal (asymétrique) le plus simple d’ une grandeur en deux parties, (obtenu en appliquant le ‘Principe d’ Économie’ des concepts et des opérations), est celui qui établit entre la grandeur initiale et ses deux parties la proportion dite «moyenne et extrême raison» ou section dorée. Si a et b sont ces parties (segments linéaires lorsqu’

il s’ agit d’ une longueur), on a $\frac{a+b}{a} = \frac{a}{b}$, d’où $\frac{a}{b} = \frac{5+1}{2} = 1,618...$ J’

ai rappelé que ce rapport $\frac{5+1}{2}$, qu’ après sir Th. Cook je nomme $\emptyset$ pour simplifier les écritures et les calculs, se retrouve dans les figures géométriques dérivées du pentagone régulier (spécialement dans le pentagramme ou pentagone étoilé) et du décagone régulier convexe ou étoile” (*Le nombre d’ or*, t. I, p. 43-44). Într-un comentariu la Euclid, descoperit în secolul trecut, se spune clar că teoria cantităților comensurabile și a celor incomensurabile raționale și iraționale, s-a născut în școala lui Pythagoras, fiind dezvoltată ulterior de Theaitetos atenianul (prin adopțiune ...). Alte mărturii la Timpanaro Cardini, vol. I, p. 87-91, preluate în parte din K. von Fritz, *The Discovery of Incommensurability by Hippasos*, în „Annals of Mathem.” 46 (1945), p. 242 și urm. Se demonstra cum ar putea fi un număr par și totodată impar (cf. Aristotel, *Anal. prior.* 41 a 24, 50 a 37). Apoi se mergea probabil mai departe cu demonstrarea iraționalității lui 3, 5, 7. Astfel se ajunge la meditațiile care au călăuzit anterior întreaga practică și modelare a formelor din școlile grecești de arhitectură și arte plastice: combinarea suprafețelor rectangulare pornind mereu de la încadrarea în suprafețe cu moduli de natură incomensurabilă (2, 3, 5, $\emptyset$, etc.), pentru a genera corpuri și suprafețe comensurabile între

ele, într-o serie sau progresiune cu multiple corelații, dominate de aceeași proporție: „symetria bazată pe acea proporție numită de greci *analogie*” (Vitruvius).

⁸ Autorul compilator simte nevoia să releve sinonimia: *dodecaedrul* (corpul cu 12 laturi) se numea *eikosagon*, fiindcă număra 20 de unghiuri.

⁹ Deformarea numelui devine tot mai frecventă în mărturiile tardive, deoarece forma Hippiasos era tot mai rară.

¹⁰ Este vorba de membrii marcantți ai partidei democratice adversarii oligarhiei de teoreticieni pythagorei (care nu trebuia de altfel confundată cu oligarhia tuturor membrilor unei clase suprapuse). Poate că cei o mie reprezentau (aproximativ) grupul „părinților (al „rudelor”) unor tineri tot mai numeroși, dominați de membrii vechi ai sectei. Această mișcare nu este neapărat cea descrisă în mărturiile doxografice despre viața lui Pythagoras. Marca probabil ultima fază de sciziune, ivită mai întâi chiar în lra pythagorei, unde grupul oamenilor de știință („matematici”), condus de Hippiasos, se raliase opoziției democratice. Poate că ulterior această dizidență își anexează propria ei grupare *acusmatică* și, pentru a-și preciza originalitatea, Hippiasos compune un „Discurs sacru” (sau „mistic”): cel atestat mai înainte, în fr. 3 (unde apare confuzia, în temeiul căreia i se atribuie principalul *Hieros logos* pythagoreic).

¹¹ Ninon era căpetenia partidei democratice (pentru Kylon, vezi mărturia din cap. *Pythagoras*, fr. 16 și notele de acolo). După alte surse (în special Heraklides Lembos), cei doi oratori ar fi dat citire unui „Discurs sacru”, ticluit pentru a demonstra caracterul discriminatoriu, oligarhic, al învățăturii „Ordinului” întemeiat de pythagorei.

¹² Altă denaturare a numelui; atestă existența unor surse intermediare, preluate de copiii care nu mai cunoșteau nici aspirația vocalelor la inițială de cuvânt.

¹³ În acest enunț preluat din Teofrast realitatea materiei sau a substanței tuturor lucrurilor din natură este din nou desemnată prin termenul *onta* (τὰ ὄντα), „cele existente”. Întregul fragment care urmează (din Aëtios I, 5,5), oglindește polemica dintre o viziune geometrică a lumii unice (presupoziția eleată) și acei pythagorei îndrăzneți - din grupul vechilor adepți - care acceptă ideea pluralității lumilor (Petron, Hippiasos, Alkmaion), independent de faptul că numărul acestora este finit și se cuprinde în alcătuirea Universului armonic-unitar.

¹⁴ După cum se poate constata din fragmentele heraclitiene, echivalarea focului cu o divinitate este mai degrabă de natură simbolică. Și la pythagoreii anonimi, focul central din mijlocul Universului poate fi denumit metonimic *Zeus*, întrucât această divinitate este „veghea” sau păzitorul cerului. La Hippiasos, divizarea focului ține mai mult de necesitatea de a se proclama suprema domnie a elementului care începe și regroupează toate transformările din natură.

¹⁵ Sufletul este de natură „ignee” (gr. πυρώδης), întrucât este un „suflu” desprins din eterul pur, care alimentează el însuși arderea corpurilor cerești (așa cum sufletul întreține mișcarea și arderea vieții).

¹⁶ Altă confuzie, datorată desigur insuficienței atestări a numelui în mărturiile preluate de autori latini.

¹⁷ Hippon era efectiv numele unui filosof din școala pythagorismului mediu (v. DK, cap. 38 și notele de acolo). Întregul context ne dovedește însă că ne aflăm în fața unei înțelegeri greșite a numelui. Ideile provin dintr-o mărturie suspectă despre Hippasos, privit probabil ca o autoritate inițiativă.

¹⁸ În ediția Diels-Kranz se consideră pe bună dreptate că un asemenea citat poartă amprenta prozelitismului neopythagoreic, formularea fiind prea incompletă, în ciuda calităților ei poetice. Totul pare a fi o falsificare. Poate că esențialul din această laudă stranie a nemuririi sufletului păstrează de la Hippasos numai observațiile despre mișcarea veșnică de care acest focar al vieții nu este lipsit, oricare ar fi soarta trupului. Ne-am putea gândi la o reintegrare a focului central sau a celui etheric, de unde primul păstrător al identității noastre vitale s-ar fi desprins pentru a face să se miște corpul, întruchiparea persoanei.

¹⁹ Termenul grecesc ἀπλῶς, înțeles de unii ca „simplu” (ital. semplicemente) mai înseamnă și „în mod absolut”; plenar - în cazul determinării sufletului prin calități numerice, așa cum se făcea în doctrina pythagorică -. Hippasos ar fi avut destulă perseverență (și fantezie speculativă) pentru a propune o definiție care, așa cum se precizează în tratatul aristotelic *Despre suflet*, - de unde provine fragmentul nostru²¹ - căută să regăsească esența sufletului în esența matematică.

²⁰ Mai exact: „se mișcă singur” - αὐτοκίνητον, sufletul fiind o entitate care cuprinde în sine principiul mișcării (nemuritoare ca și slujitoarele „automate”, concepute de Homer, acolo unde vorbește de statuile-robot care-l ajută

pe Hephaistos în cântul XVIII al *Iliadei*), are în plus față de proprietățile nepieritoare acest atribut suprem. Xenocrates din Chalcedon, care-l concepușe astfel, figurează printre filosofi academici, adepți direcți ai marelui Platon, desfășurându-și activitatea în secolul IV î.e.n. (cf. Diog. Laërt. IV, II).

²¹ Moderatus din Gades, neopythagoric din ultima parte a secolului I î.e.n., autor de eseuri asupra doctrinei (Πυθαγορικά σχολαί). Bineînțeles, nu face decât să reia o concepție mai veche. Denumirea *logoi* înseamnă și aici raporturi „proporțional-armonice”. Eventual, în perioada tardivă în care trăia Moderatus ar fi fost cea mai abstractă dimensiune din vechea reprezentare demnă de a mai fi luată în considerare.

²² Definiția din tratatul *Despre suflet* este reluată de același autor în comentariul său la Nicomedes.

²³ Pare să fie un citat autentic dintr-o definiție dată de Hippasos mai ales întrucât revine în formularea (ușor diferită) din comentariul lui Syrianus (reprodus integral numai de Limpanaro Cardini). Sufletul devine, în partea sa intelectuală, un instrument discriminativ (*organon kritikon*), prin care de fapt se vedește forța de judecată a zeului *kosmourgós* (deci în fond un „демиург al armoniei cosmice” - reprezentare influențată de neoplatonism și preluată metaforic, iar apoi chiar „à la lettre”, de meditația creștină. Syrianus atribuie întregirea predicativă „paradeigma kosmopoieias” numărului, fără să mai vorbească de suflet. Termenul de *kosmopoieia* autentifică de asemenea relația cu vechiul pythagorism. Oare va fi fost aici în tradiția unui text al doctrinei lui Hippasos un subtext precis articulat despre suflet, reprezentat concret, ca o

entitate desăvârșită, printr-unul din numerele armonice importante pentru sectă și de aceea - pe baza unui raționament antropomorfizant - devenit paradigma *kosmopoiezei*, deci a unei divinități-demiurg? Ne vine greu să propunem un răspuns categoric. Ipotezarămâne foarte probabilă. Mai trebuie corelată și de împrejurarea că definiția este atribuită unui context acusmatic al învățăturii dezvoltate de „secta” filosofului dizidenț.

²⁴ Și aici textul are *symphonia*, „consonanță”, ca în citatul următor din Eusebios unde expresia se întregeste sub forma συμφωνία τῶν φθόγγων („acord al sunetelor” de tipul consonanței).

²⁵ Textul spune doar „de pe urma greutateților”. Dar este clar că se referă la experimentul de percuție cu ciocane de greutate variabilă, „inventie” pythagoreică menționată și de Boëthius (*Institutio musica* V, 10, 11). Ciocanele din același material, confecționate în dimensiuni diferite, pentru a se obține însă greutateți riguros proporționale, produceau sunetele diferitelor intervale prin lovirea în condiții identice.

²⁶ Propriu-zis: raporturile numerice între vibrații. După cum specifică Timpanaro Cardini, descoperirea raporturilor dintre frecvența vibrațiilor și înălțimea sunetului aparține unei epoci ulterioare (Theon în alt pasaj o atribuie lui Archytas și Eudoxos - cf. DK, 47 A, 19 și B 1). Intuiția unei dependențe între frecvență („rapiditatea”) vibrațiilor și înălțimea sunetelor putea fi totuși constatată încă din vremea primelor experimente.

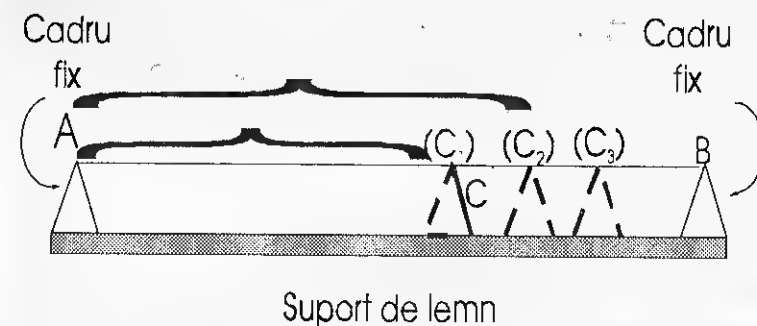
²⁷ Vasele - și în general obiectele concave - au fost utilizate încă din cele mai vechi timpuri ca rezonatoare.

²⁸ Lasos din Hermione, poet și muzician celebru de la începutul secolului V î.e.n.

²⁹ În ciuda unor anacronisme care au pricinuit uneori condamnarea veracității acestei mărturii, în ansamblul ei se atestă clar experimentul de măsurare a frecvenței vibrațiilor pentru stabilirea intervalelor dintre sunetele suprapuse care ne dau acordurile gamei: *consonanțele* - cu raportul exact, plăcut, euforizant, dintre sunetul fundamental și armonicele sale. După cuvântul *symphoniai* (consonanțe) intervine în textul nostru o lacună.

³⁰ În felul acesta vasele erau umplute omogen, pentru restrângerea efectelor de rezonanță în funcție de parametrii stabiliți cu precizie.

³¹ Prima dată se obținea deci acordul *dia-pason* (διὰ πασσῶν), o c t a v a sunetului fundamental. Urmează așa-numitul acord *dia tessaron* (διὰ τεσσάρων) c v a r t a, în sfârșit acordul *dia pente* (διὰ πέντε) sau c v i n t a. Denumirile noastre din latinește calchiază pe cele grecești, introduse de pythagorei și de școala lui Lasos.

Sus: Monocordul

Jos: C - cadru mobil: A B coarda supusă vibrației

- în poziția (C1), la $\frac{1}{2}$ din coardă, vibrează AC1 = octava fundamentală

- în poziția (C2), la $\frac{2}{3}$ din coardă, vibrează AC2 = cvinta sunetului fundamental

³² Raportul multiplu și superparticularița sau epimorios (ἐπιμόριος) poate fi exprimat astfel: $\frac{p+1}{p}$, arătându-se cum se raportează o mărime superioară uneia mai mică.

³³ Față de seria obținută dacă augmentăm multiplii unității (2, 3, 4 etc.), căpătăm una corespunzătoare prin diminuarea valorilor inversate: $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}$ etc. De unde seria epimorică $\frac{2}{3}, \frac{4}{3}, \frac{5}{4}$ obținută atunci când adăugăm unității seria valorilor inversate: $1 + \frac{1}{2} = \frac{3}{2}, 1 + \frac{1}{3} = \frac{4}{3}, 1 + \frac{1}{4} = \frac{5}{4}$ etc. Potrivit lui Boëthius, ordinea consonanțelor stabilite de Eubulides și Hippasos era întemeiată pe corespondența celor două serii. Plecând de la unitate, numărul 2 luat ca multiplu dădea raportul de octavă (2; 1), iar ca divizor al unui raport epimoric dădea consonanța *diapente* (3; 2) ș.a.m.d. (M. Timpanaro Cardini). În alte paragrafe ale lucrării lui Boëthius (*Inst. mus.* II, 18 și 20) se definea în felul următor raționamentul de ansamblu al pythagoricilor: „Fie seria numerelor 1, 2, 3, 4. Comparând pe 2 unității, căpătăm octava: gradul maxim de consonanță. Comparând pe 3 unității, obținem acordul *diapason* și *diapente*. Raportarea lui 4 la 1 ne dă *dubla octavă*, 3 la 2 ne dă *diapente*, iar 4 la 3 *diatessaron*”.

³⁴ În legătură cu această „potrivire de sunete”, care capătă denumirea de *dublă octavă*, se cuvine să facem următoarea observație. După octavă și cvintă se produce intervalul de cvartă, care reprezintă dubla octavă față de sunetul fundamental. Din formularea de aici și-a înțeles că este vorba de mai multe intervale, însă, de fapt, această serie ne prezintă analitic primele trei intervale în ordinea naturală prin care se obțin armonicele (octavă

cvintă - cvartă), unde reunirea primelor două dă naștere octavei și cvintei, reunirea tuturor având drept rezultat „dubla octavă”.

³⁵ În textul latin figurează numai denumirile grecești: *diapente*, *diatessaron*, *bis diapason*, în ordinea propusă de Hippasos și Eubulides (acesta din urmă pare să fie un pythagoric ulterior, dedat speculațiilor numerice - vezi *Pythag.* fr. 8, mărturia din *Theolog. Arithm.* p. 40). După cele indicate aici, la ceilalți pythagorei va predomina ordinea: octavă - octavă cvintă - dublă octavă - cvintă - cvartă. Oricare ar fi fost seria, se recunoșteau numai cinci intervale pentru consonanțe.

³⁶ Medietățile: în realitate sunt numai două - *aritmetică* și *geometrică*. A treia, care căpătase numele de „medie armonică” denumește ceea ce reprezintă în matematicile moderne *diviziunea armonică*. Pentru a rămâne la vechea terminologie: o medietate armonică este inversul mediei armonice. Astfel, dacă $a + c = 2b$ (media aritmetică), se va determina media armonică prin formula $\frac{1}{a} + \frac{1}{c} = \frac{2}{b}$. Me-

dia geometrică a unor numere date este egală cu radical din produsul lor ($a \cdot c = b^2$ $b = \sqrt{ac}$). Deci pentru o medietate se iau în considerare trei numere, iar două diferențe dintre ele se află în același raport ca și două din aceste numere. Combinațiile posibile sunt șase. Timpanaro Cardini dă următoarele formule pentru primele trei menționate în text. Fie a, b, c . Vom avea ca medie aritmetică $a - b : b - c$, $a : a$ ($b : b$ $c : c$)

ca medie geometrică $a - b : b - c$ $a : b$ ($b : c$)

ca medie armonică $a - b : b - c$ $a : c$

³⁷ Archytas ar fi preluat de fapt conceptul de medie armonică de la Hippiasos (păstrându-i această nouă denumire după ce înlăturase pe cea de <sub>contrarie, atribuită de pe urma faptului că era, „inversul” (sau contrariul) mediei aritmetice),

³⁸ Eudoxos (sec. IV î.e.n.), cel mai însemnat matematician și astronom din școala lui Platon, a mai fost menționat în legătură cu doctrinele cosmologice transmise de pythagorism. În școala sa completează până la șapte seria medietăților, cu raporturi care pot fi exprimate prin următoarele formule:

(a 4-a medietate) $a - b : b - c :: c : a$

(a 5-a medietate) $a - b : b - c :: c : b$

(a 6-a medietate) $a - b : b - c :: b : a$

³⁹ Acum se numește *subcontrarie* a patra „medietate” (vezi mai sus), întrucât este *inversul mediei armonice*.

KALLIPHON ȘI DEMOKEDES *

1. HERODOT. III 125 Πολυκράτης δὲ πάσης συμβουλίας ἀλογήσας ἔπλεε παρὰ τὸν Ὀροίτεα ἅμα ἀγόμενος ἄλλους τε πολλοὺς τῶν ἐταίρων, ἐν δὲ δὴ καὶ Δημοκίδεα τὸν Καλλιφώντος Κροτωνίτην ἄνδρα ἱητρὸν τε ἔόντα καὶ τὴν τέχνην ἀσκέοντα ἄριστα τῶν κατ' ἐωυτόν. 129 τῇ δὲ δὴ ὀγδόῃ ἡμέρῃ ἔχοντί οἱ [Dareios] φλαύρως οἷα δὴ παρακούσας τις πρότερον ἔτι ἐν Σάρδισι τοῦ Κροτωνίτεω Δημοκίδεος τὴν τέχνην ἐσαγγέλλει τῷ Δαρείῳ· ὁ δὲ ἄγειν μιν τὴν ταχίστην παρ' ἐωυτὸν ἐκέλευσε. τὸν δὲ ὡς ἐξεῦρον ἐν τοῖσι Ὀροίτεω ἀνδραπόδοισι ὅκου δὴ ἀπημελημένον παρῆγον ἐς μέσον... 130 μετὰ δὲ ὡς οἱ ἐπέτρεψε Ἑλληνικόισι ἡμάσι χρεώμενός καὶ ἥπια μετὰ τὰ ἰσχυρὰ προσάγων ὕπνου τέ μιν λαγχάνειν ἐποίει καὶ ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ ὑγιέα μιν ἔόντα ἀπέδεξε οὐδαμὰ ἔτι ἐλπίζοντα ἀρτίπουν ἔσεσθαι. δωρεῖται δὴ μιν μετὰ ταῦτα ὁ Δαρεῖος πεδέων χρυσέων δύο ζεύγεσι· ὁ δὲ μιν ἐπείρετο, εἴ οἱ διπλήσιον τὸ κακὸν ἐπίτηδες νέμει, ὅτι μιν ὑγιέα ἐποίησε. Die Gemahlinnen des Dareios beschenkten ihn darauf dessen Geheiss so reichlich, ὡς τοὺς ἀποπίπτοντας ἀπὸ τῶν φιαλέων στατήρας ἐπόμενος ὁ οἰκέτης, τῷ οὖνομα ἦν Σκίτων [Quelle Herodots?], ἀνελέγετο καὶ οἱ χρήμα πολλόν τι χρυσοῦ

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

συνελέχθη. 131 ὁ δὲ Δ. οὗτος ὧδε ἐκ Κρότωνος ἀπιγμένος Πολυκράτει ὁμίλησε. πατρὶ συνείχετο ἐν τῇ Κρότωνι ὀργὴν χαλεπῶι. τοῦτον ἐπείτε οὐκ ἐδύνατο φέρειν, ἀπολιπὼν οἶχετο ἐς Αἴγιναν. καταστὰς δὲ ἐς ταύτην πρῶτοι ἔτει ὑπερεβόλετο τοὺς ἄλλους ἱητρούς, ἀσκευῆς περ ἑὼν καὶ ἔχων οὐδὲν τῶν ὅσα περὶ τὴν τέχνην ἐστὶ ἐργαλῆια. καὶ μιν δευτέρωι ἔτει ταλάντου Αἰγινήτοι δημοσίηι μισθοῦνται, τρίτῳ δὲ ἔτει Ἀθηναῖοι ἑκατὸν μνέων, τετάρτῳ δὲ ἔτει Πολυκράτης δυὼν ταλάντων. οὕτω μὲν ἀπίκετο ἐς τὴν Σάμον καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἦκιστα Κροτωνιῆται ἱητροὶ εὐδοκίμησαν. ἐγένετο γὰρ ὧν τοῦτο ὅτε πρῶτοι μὲν Κροτωνιῆται ἱητροὶ ἐλέγοντο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι, δεύτεροι δὲ Κυρηναῖοι. Heilung der Atossa (Brustgeschwür; vgl. Timaios unten n. 2a S. 112, 9). Flucht nach Tarent und Kroton 133 ff. 137 τοσόνδε μέντοι ἐνετείλατό σφι [den persischen Begleitern] Δ. ἀναγομένοισι, κελεύων εἰπεῖν σφεας Δαρείωι, ὅτι ἄρμοστοι τὴν Μίλωνος θυγατέρα Δ. γυναῖκα· τοῦ γὰρ διῆ παλαιστέω Μίλωνος [s.c. 14, 12, 13, 15] ἦν οὔνομα πολλὸν παρὰ βασιλεί. κατὰ δὲ τοῦτό μοι δοκεῖ σπεῦσαι τὸν γάμιον τοῦτον τελέσας χρήματα μεγάλα Δημοκῆδης, ἵνα φανῇ πρὸς Δαρείου ἑὼν καὶ ἐν τῇ ἐώντοῦ δόκιμος. Demokedes in der Reihe der Pythagoreer, sein Tod durch Theages in Plataiai (Demos in Kroton?) nach Apollonios IAMBL. V. P. 257, 261 (s. ob. I 108, 34 ff.). Die Familie scheint weiter geblüht zu haben. Vgl. Inschr. aus Abydos Μουσεῖον κ. βιβλ. II 2, 3 (1878) Σ. 13 Δημοκῆδης Βλόσωνος Κροτωνίατης.

1. HERODOT III, 125 Polycrates, fără să mai țină seama de vreun sfat, se duse pe mare la Oroites, luând cu sine totodată și o mulțime de însoțitori, întrucare se afla și Demokedes, fiul lui Calliphon, un medic,

bărbat priceput, care își exercita meseria mai bine decât toți ceilalți din vremea lui <<...>>

(129) ...Iar după câțva timp se întâmplă ca regele Darius, gonind la vânătoare, să-și sucească piciorul când a sărit de pe cal.

Și-a scrântit chiar atât de tare glezna, că osul ieșise din articulațiile lui. Socotind, așadar, că are în primul rând la îndemână egipteni, dintre aceia care treceau drept cunoscători de frunte în ale medicinei, se folosi mai întâi de priceperea lor. Dar aceștia se apucaseră să-i smucească piciorul și tratându-l astfel, cu violență, i-au făcut mai mult rău. Vreme de șapte zile și de șapte nopți se chinui atunci Darius, covârșit de acele dureri; iar în a opta zi, cum o ducea foarte rău, cineva (din preajma lui) care auzise mai de mult vorbindu-se la Sardes despre arta lui Demokedes din Crotona, i-a dat de știre regelui. Darius porunci să fie adus cât mai degrabă înaintea sa. Îl găsiră atunci printre sclavii lui Oroites și, așa cum se afla, cu totul neîngrijit, a fost adus la curte în fața regelui, târându-și lanțurile cu obezile prinse de picioare, acoperit de zdrențe. (130) Înfățișându-se înaintea tuturor, Darius l-a întrebat dacă știa meșteșugul vindecării. Nu-i răspunde însă grecul, de teamă ca nu cumva, dându-se pe sine în vileag, să nu mai fie lăsat deloc să se întoarcă în Elada. S-a vădit cu toate acestea pentru Darius că omul se prefăcea cu meșteșug, deși cunoștea <<medicina>>, și a poruncit celor care îl aduseseră să mai pună lângă el bice și țărushi pentru cazne. Atunci grecul dădu adevărul în vileag, spunând că nu știe cu de-amănuntul, dar că se pricepe întrucâtva la vindecări, fiindcă mai înainte avusese de-a face cu un medic. Drepf care Darius i se încredință și Demokedes l-a tratat cu leacurile grecești: după remedii

puternice, i-a administrat remedii liniștitoare l-a făcut să și redobândească somnul și în puțină vreme îl asigură că i-a revenit sănătatea, deși regele nu mai spera să mai fie vreodată cu piciorul zdravăn. De aceea Darius l-a răsplătit dăruindu-i două perechi de obezi de aur. Drept care l-a întrebat Demokedes dacă înadins îl răsplătește cu un rău îndoit de mare, fiindcă îl făcuse sănătos. Plăcându-i acest cuvânt lui Darius, l-a trimis dincolo, să meargă la soțiile sale. Și ducându-l acolo eunucii (împărătești), le-au spus femeilor că acesta este omul care salvase viața regelui.

(Medicul este răsplătit cu talgere pline cu aur, în cantități atât de mari că până și sluga sa, Skiton, adunând staterii ce se risipeau pe pământ, a strâns o avere în urma stăpânului său.)

(131) Demokedes, venit de la Crotona, a făcut cunoștință cu Polycrates în felul următor: trăise la Crotona cu tatăl său, om aspru și sever. Fiindcă nu a putut să-l mai rabde, părăsindu-l, s-a dus la Egina. După ce se stabili acolo, încă din primul an întrecu pe toți ceilalți medici, deși nu avea cu sine nici un fel de unealtă, lipsindu-i toate cele trebuincioase pentru arta medicală. În al doilea an totuși, egineții îl iau cu simbrie, să le fie medicul de obște, pentru un talant; în al treilea an îl cheamă atenienii, cu simbria de o sută de mine, iar în al patrulea Polycrates, plătindu-l cu doi talanți. Astfel deci ajunsese la Samos, și de la bărbatul acesta li s-a dus vestea cu deosebire medicilor din Crotona. Căci pe atunci, la vremea când se petreceau întâmplările cu Demokedes, se spunea că medicii crotoniați erau cei dintâi de prin Elada, iar în al doilea rând veneau cei din Cyrene <<...>>.

(Se mai istorisește mai departe cum a fost vindecată soția lui Darius, Atossa, episod urmat, în capitolele 133 și urm., de relatarea fugii medicului în Tarent, apoi înapoi în Crotona, propria sa patrie.)

(137) Iar când ajunseră la larg <<perșii care fuseseră trimiși să-l aducă înapoi>>, le-a dat însărcinarea să-i spună lui Darius că el se însurase cu fata lui Milon; căci se bucura de multă prețuire la rege numele luptătorului acesta, Milon. Și, după cum cred eu, Demokedes tocmai înadins grăbise nunta, cheltuind pe deasupra o mulțime de bani, doar ca să-i arate lui Darius că și la el acasă era un om foarte vestit.

2. SUID. Δημοκίδης Καλλιφώντος ιερέως ἐν Κνίδωι γενομένου Ἀσκληπιοῦ, Κροτωνιάτης ἰατρός, ὃς ἐν Αἰγίνῃ ἰάτρευσέ τε καὶ ἔγημε, καὶ Πολυκράτην τὸν Σάμου τύραννον ἰάτρευσεν ἐπὶ χρυσίου ταλάντοις δύο, καὶ ὑπὸ Δαρείου τοῦ Πέρσου μετεπέμφθη καὶ συνεγένετο αὐτῷ χρόνον ἱκανόν· ἔγραψεν ἰατρικὸν βιβλίον.

2. SUDA Demokedes, fiul lui Calliphon, preot al lui Asklepios la Cnidos. A fost medic la Egina, practicând acolo arta medicală, unde s-a și căsătorit. Apoi a fost medicul tiranului Polycrates, pentru o simbrie de doi talanți, și chemat fiind de către Darius, regele perșilor, a stat cu el, <<pentru îngrijiri>>, o vreme destul de îndelungată. A scris o carte de medicină.

2c. HIMER. cod. Neapol. (SchenkI *Herm.* 46, 1911, 426) φασὶ δὲ καὶ Δημοκέδην ἐκεῖνον τὸν Κροτωνιάτην, τὸν πρῶτον ἰατρικὴν Ἑλλάδα παρὰ βαρβάρους

κομίσαντα, μετὰ Σοῦσα καὶ Μήδους παρὰ Πυθαγόραν φοιτήσαντα πλέον τὸν ὄλβον τῆς ἐκείνου σοφίας ἢ τὰ βασίλεια θαυμάσαι χρήματα.

2 c. HIMER. *cód Neapol.* (Schenkl, „Hermes”, 46, 1911, p. 426). Se spune că și vestitul Demokedes din Crotona, care adusese cel dintâi la barbari medicina greacă, umblând la școala lui Pythagoras, după ce fusese la Susa și pe la mezi, intrând în cercul discipolilor lui Pythagoras, mai mult admiră bogăția înțelepciunii aceluia decât averile regelui.

3. STOB. Flor. 116, 45 M. Δημοκίδους. αὐξανομένου τοῦ σώματος συναύξονται <καὶ αἱ> φρένες, γηράσκοντος δὲ συγγηράσκουσι καὶ εἰς τὰ πρήγματα πάντα ἀμβλύνονται. aus Herod. III 134 διδάχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημοκίδεος ἡ Ἄτοσσα προσέφερε ἐν τῇ κοίτῃ Δαρείῳ λόγον τοιόνδε... νῦν γὰρ ἄν τι καὶ ἀποδέξαιο ἔργον, ἕως νέος εἰς ἡλικίην. αὐξομένῳ γὰρ τῷ σώματι . . . πάντα ἀταμβλύνονται. Vgl. Lucret. III 445 Diels.

3. STOB., Flor. IV, 50, 80. 81 (Hense). <<Doctrina lui>> Demokedes. Odată cu creșterea trupului, dimpreună sporesc și facultățile mintale, iar pe măsură ce îmbătrânește un trup omenesc, odată cu el îmbătrânește mintea și se tocesc facultățile pentru orice lucrare.

(Din HERODOT III, 134) Învățată de Demokedes, Atossa, în timp ce se afla în pat lângă Darius, rosti cam astfel de cuvinte: „...Să te arăți acum vrednic printr-un lucru de ispravă, cât mai ești încă la vârsta tinerețelor; fiindcă mai târziu, odată cu creșterea trupului... se tocesc facultățile <<mintale>>. Cf. Lucretius III, 445.

PARM(EN)ISKOS *

1. IAMBL. V.P. 267 Μεταποντῖνοι Βροντῖνος, Παρμίσκος [so die Hs.], Ὀρεστάδας, Λέων κτλ. Vgl. 58 A.

1. IAMBL., V.P. 267 (*Catalogul pythagoreilor*) Din Metapont: Brontinos, Parmeniskos, Orestadas, Leon etc. (cf. DK 58 A)

2. DIOG. IX 20 δοκεῖ δὲ [Xenophanes, s. I 114, 10] πεπρῶσθαι ὑπὸ <*>καὶ λελύσθαι ὑπὸ> τῶν Πυθαγορικῶν Παρμενίσκου καὶ Ὀρεστάδου.

2. Diog. LAËRT. IX, 20. Se pare că Xenofan (vezi DK 21 A) ar fi fost vândut <<și apoi răscumpărat>> de pythagoricii Parmeniskos și Orestadas.

3. ATHEN. XIV 614 A Παρμενίσκος [so die Hs.] δὲ ὁ Μεταποντῖνος, ὡς φησιν Σῆμος ἐν ε Δηλιάδος [fr. 8 FHG IV 493], καὶ γένει καὶ πλούτῳ πρωτεύων εἰς Τροφωνίου καταβὰς καὶ ἀνελθὼν οὐκ ἔτι γελᾶν ἐδύνατο. καὶ χρηστηριαζόμενοι περὶ τούτου ἡ Πυθία ἔφη

εἴρηι μ' ὀμφὶ γέλωτος, ἀμείλιχε, μείλιχίῳ·
δώσει σοι μήτηρ οἴκοι· τὴν ἐξοχα τίε.

ἐλπίζων δ' ἂν ἐπαινέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα γελάσειν, ὡς <οἱ> οὐδὲν ἦν πλέον, οἰόμενος ἐξηπατησθαι ἔρχεται ποτε

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

κατὰ τύχην εἰς Δῆλον· καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν νῆσον θαυμάζων ἦλθεν καὶ εἰς τὸ Λητώϊον, νομίζων τῆς Ἀπόλλωνος μητρὸς ἄλογόν τι θεωρήσειν ἀξιόλογον· ἰδὼν δ' αὐτὸ ξύλον ὃν ἄμορφον παραδόξως ἐγέλασεν. καὶ τὸν τοῦ θεοῦ χρησμὸν συμβαλὼν καὶ τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγεῖς μεγαλωστὶ τὴν θεὸν ἐτίμησεν. Inventar des Artemistempels zu Delos IG XI 2, 161 B 17 p. 49 vgl. p. 54 κρατήρ ἀργυροῦς, ὃν ἀνέθηκε Παρμίσκος, ὀλκὴν ΓΧΧΧΧΓΓΔΔ.

3. ATHEN. XIV, 614 A. Parmeniskos din Metapont, după cum povestește Semos² în a cincea carte a *Deliadelor* sale (FHG 396 F 10), un cetățean de frunte, prin naștere și prin avere, după ce coborâse în peștera lui Trofonios³ și apoi venise înapoi de acolo, nu mai era în stare să rădă. Iar Pythia, consultată de el <<pentru acest betșug>>, se rosti astfel:

Mă-ntrebi de răsul cel dulce, fu văduvit de orice
dulceață;

Mai ca ți-l va dărui, acasă: mai presus de toate s-o
cinstești.

Întorcându-se la el în patrie, cu nădejdea să mai rădă cândva, deoarece nu se întâmplă după cum aștepta, crezu că fusese amăgit. Dar într-o bună zi, nimerindu-se la Delos - dintr-un noroc anume... - și admirând toate cele aflătoare din ostrov, intră și în templul Latonei⁴, socotind să vadă vreo statuie închinată mamei lui Apollon, vrednică de laudă. Dar cum zărise numai o bucată de lemn informă, izbucni pe neașteptate într-un hohot de râs. Înțelese atunci prevestirea zeului și dezbărându-se astfel de boala sa, închină rituri mărețe de cinstire zeiței.

INVENTARUL templului zeiței Artemis la Delos (I.G. XI, 2, 161 B 17, p. 49).

Un krater de argint⁵, dar votiv închinat de Parmeniskos în greutate de 9572 drachme.

NOTE

¹ Textul a fost restabilit aici conjectural. După K. von Fritz trebuie să citim „a primit onorurile funebre de la ...”.

² Istoric erudit care a scris o cronică a Delos-ului sub formă descrierii cultural-geografice de tipul unei periegeze a vestitei insule unde s-a celebrat cel mai vechi cult al lui Apollo.

³ Trofonios era un celebru prezicător care își avea cultul oracular într-o cavernă, simbolizând lumea de dincolo într-un rit arhaic htonian (celebrat în Beoția, lângă Lebadeia).

⁴ Templu foarte cunoscut din Delos. Acolo era venerată Letó (lat. Latona, mama lui Apollon, locașul purtându-i numele: *Letóon*).

⁵ Acest vas de argint (inițial folosit pentru amestecarea vinului), *krater*, ne oferă o atestare epigrafică a evlaviei lui Parmeniskos (cf. „Bull. corr. hell.”, nr. 14, p. 403, 17 și urm. și nr. 10, p. 462, 19). Pe această inscripție numele apare într-o variantă mai scurtă, Parmiskos (Παρμίσκος, față de Παρμενίσκος).

IKKOS *

1. PLATO. *Protag.* 316 D ἐγὼ δὲ τὴν σοφιστικὴν τέχνην φημὶ μὲν εἶναι παλαιάν, τοὺς δὲ μεταχειριζομένους αὐτὴν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν φοβουμένους τὸ ἐπαχθὲς αὐτῆς πρόσχημα ποιεῖσθαι καὶ προκαλύπτεσθαι, τοὺς μὲν ποίησιν οἶον Ὅμηρον τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὐτὴν τελετάς τε καὶ χρησμοειδίας τοὺς ἄμφι τε Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον, ἐνίοις δὲ τινὰς ἥισθημαι καὶ γυμναστικὴν οἶον Ἴκκος τε ὁ Ταραντῶνος καὶ ὁ νῦν ἔτι ὢν οὐδενὸς ἥττων σοφιστῆς Ἡρόδικος ὁ Σηλυμβριανός.

1. PLATON, *Protagoras* 316 D. Eu — în ceea ce mă privește — susțin că arta sofisticii e străveche; dar oamenii aceia din vechime care o mânuiău o ascunseră îndărătul unei aparente izvodite anume, temându-se de latura ei ticăloasă. Și unii au învăluit-o în straiile poeziei, cum se vede la Homer, Hesiod și Simonide, alții în rituri și oracole, ca la Orfeu, la Musaios și la urmașii lor. Iar alții, după cum am aflat eu, ar fi dat meșteșugului acesta forma gimnasticii, cum a făcut Ikkos din Tarent și cel care în zilele noastre nu este mai prejos decât nimeni, Herodicos¹ din Selymbria.

2. - de legg. VIII 839. 840 ὅρ' οὖν οὐκ ἴσμεν τὸν Ταραντῖνον ἥκκον ἀκοῇ διὰ τὸν Ὀλυμπιάσι τε ἀγῶνα καὶ τοὺς ἄλλους, ὥς διὰ φιλονικίαν καὶ τέχνην καὶ τὸ μετὰ τοῦ σωφρονεῖν ἀνδρεῖον ἐν τῇ ψυχῇ

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

κεκτημένος, ὥς λόγος, οὔτε τινὸς πώποτε γυναικὸς ἦνατο οὐδ' αὖ παιδὸς ἐν ὅλῃ τῇ τῆς ἀσκήσεως ἀκμῇ; PAUS. VI 10, 5 Ἴ. δὲ ὁ Νικολαΐδα Ταραντῖνος τὸν τε Ὀλυμπικὸν στέφανον ἔσχευ ἐπὶ πεντάθλῳ καὶ ὕστερον γυμναστῆς ἄριστος λέγεται τῶν ἐφ' αὐτοῦ γενέσθαι. STEPH. Byz. s.v. Τάρας · Ἴ. ὁ ταραντῖνος ἱατρός ἐπὶ τῆς οἷς (?) Ὀλυμπιάδος· μέμνηται τούτου καὶ Πλάτων ἐν Προταγόρῳ. EUSTATH. z. Hom. p. 610, 28 (aus Steph. und d. Parömiencorpus) Ἴ. ὅπερ ἐστὶ κύριον ὄνομα σοφοῦ ἱατροῦ Ρηγίνου ἐξ οὗ παροιμία τὸ δεῖπνον Ἴκκου διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς ἐκείνου ζωῆς. Z. Dionys. Per. 376 ὅθεν Ἴ. ἦν ὁ Ταραντῖνος ἱατρός, ὃς ἐπὶ βίου εὐτελείαι εἰς παροιμίαν κεῖται τὴν λέγουσαν Ἴκκου δεῖπνον ἐπὶ τῶν ἀπερίττως δειπνούντων.

2. - *Legi* VIII, 839 - 840. Oare nu știm noi prea bine, din câte am auzit, că Ikkos din Tarent în timpul întrecerilor olimpice și la celelalte jocuri atletice, fiind el plin de râvnă pentru victorii și pentru arta sa, dobândind pe deasupra și cumințenia odată cu bărbăția, sădite în sufletul său, nu se atingea de nici o femeie și de nici un bărbat, în tot răstimpul exercițiilor (de antrenament)? PAUS. VI, 10,5 Ikkos, fiul lui Nikolaides, din Tarent, obțină coroana olimpică la pentatlon și, ulterior, deveni cel mai bun gimnast al vremii sale. STEPH. BYZ. (s.v. Taras) Ikkos din Tarent, medicul, a trăit cam în vremea olimpiadei a 77-a²; de el amintește și Platon în *Protagoras*. EUSTATH., *ad Hom.* p. 610, 28. Ikkos este un nume propriu al unui medic înțelept din Rhegion, de unde vine rostirea „un prânz al lui Ikkos”, care a rămas de pe urma sobrietății³ felului său de trai.

- *ad Dionys, Per. 376 (Geogr. Graeci min. II, p. 285)*

De acolo era Ikkos, acel medic din Tarent, care, din cauza felului său sobru de trai, a rămas în acel proverb care glăsuiește despre „un prânz al lui Ikkos” referindu-se la cei care prânzesc fără nici un fel de prisosuri.

NOTE

¹ În mai multe izvoare Ikkos este amintit împreună cu Herodicos. Astfel, Lucian, *Cum trebuie scrisă istoria* 35 și în *Ael., Var. hist.* XI, 3. Era renumit ca inventator al unei forme de masaj medical, numit *iatrialyptica* (cf. *Phis., Nat. hist.* 29. Aristotel *Rhet.* A 5, 136 1 b 5). Ar fi stabilit o relație simetrică între lucrul pe care îl îndeplinește corpul omenesc și hrana pe care o primește (Timpanaro Cardini). Doctrina unor astfel de pionieri ai gimnasticii sportive și medicale (Ikkos și Herodicos) se inspira din teoriile alkmeeonice. Li s-a reproșat ulterior faptul că impuneau bolnavilor cure de slăbire exagerate.

² Se pare că data din manuscrise trebuie corectată: olimpiada a 76-a (nu a 77-a), care începe în 476 î.e.n.

³ Este vorba de simplitatea programatică, de factură pythagoreică, pe care medicul nostru o impune în primul rând dietei.

PARON *

ARIST. Phys. D 13. 222b 17 οἱ μὲν σοφώτατον ἔλεγον [σχ. τὸν χρόνον], ὁ δὲ Πυθαγόρειος Πάρων ἀμαθέστατον, ὅτι καὶ ἐπιλανθάνονται ἐν τούτῳ, λέγων ὀρθότερον. SIMPL. z.d. St. 754, 9 οὗτος δὲ ἔοικεν εἶναι, οὗ καὶ Εὐδημος [fr. 62 Sp.] ἀνωνύμως ἐμνήσθη λέγων ἐν Ὀλυμπίαι Σιμωνίδου τὸν χρόνον ἐπαινοῦντος ὡς σοφώτατον, εἴπερ ἐν αὐτῷ αἱ μαθήσεις γίνονται καὶ αἱ ἀναμνήσεις, παρόντα τινὰ τῶν εἰπεῖν τί δέ, ὦ Σιμωνίδη, οὐκ ἐπιλανθανόμεθα μέντοι ἐν τῷ χρόνῳ;

ARISTOTEL, *Fizica* (IV), 13. 222 b 17. (Orice schimbare prin firea lucrurilor înseamnă desființare; cu timpul se generează totul și se distruge). Unii au numit timpul „cel mai înțelept” (element), dar pythagoreul Paron, gândind mai corect, îi zicea „cel foarte neînvățat”, fiindcă în desfășurarea lui oamenii uită. SIMPL. (comentariu la acest loc, 754,9) Acesta pare să fie cel amintit de Eudemos, fără să-i dea numele atunci când ne povestește cum se apucase, la Olympia, Simonide să laude timpul, ca fiind „cel mai înțelept, întrucât învățăturile și aducerile aminte se ivesc la timp”, iar unul dintre cei care gândeau cu înțelepciune a exclamat: „Dar, Simonide, nu dăm, noi uitării <<toate>> la fel, în timp?”

*Traducerea aparține lui M. Nasta (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

NOTĂ

¹ Grecul exprimă ideea lapidar: „în timp”. Construcția cu dativul ne arată că este vorba de localizarea în „cuprinsul” sau în „desfășurarea timpului” (un conținut immanent categoriei obiective, „interior” în raport cu mișcarea timpului-sferă din concepția pythagoreică).

MENESTOR *

1. IAMBL. V. P. 267 p. 190, 11 N (58 A) Συβαρίται Μέτωπος, Ἴππασός, Πρόξενος, Εὐάνωρ, Λεάνναξ, Μενέστωρ κτλ.

1. IAMBL., V.P. 267, p. 190, 11 N. (58 A) Sybaritii Metopos, Hippasos, Proxenos, Euanor, Leneax, Menestor etc.

2. THEOPR. H. pl. I 2, 3 τὸ μὲν οὖν ὑγρὸν φανερόν, ὃ δὴ καλοῦσιν τινες ἀπλῶς ἐν ἅπασιν ὁ π ὅ ν, ὥσπερ καὶ Μ., οἱ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μὲν ἀνωνύμως, ἐν δὲ τισιν ὁπὸν καὶ ἐν ἄλλοις δάκρυον.

2. TEOFRAST, H. pl. I, 2, 3. Umedul, așadar, este evident; unii îl numesc în toate ocaziile, simplu, sevă, cum obișnuiește Menestor, alții însă, în unele cazuri, îl semnalează fără a-l numi; în alte cazuri îi zic sevă, iar în altele, *lacrimă*.

3. - v. 9, 6 πυρεῖα δὲ γίνεται μὲν ἐκ πολλῶν, ἄριστα δέ, ὥς φησι Μ., ἐκ κ ι τ τ ο ὕ · τάχιστα γὰρ καὶ πλεῖστον ἀναπνεῖ.

3. - - V, 9, 6 Iașca provine din multe esențe de lemn, cea mai bună însă, cum spune Menestor, provine din lemn de iederă, pentru că se aprinde repede și ține foarte mult.

*Traducerea aparține Felciei Ștef (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

3α. - v. 3, 4 θερμὸν δὲ καὶ κιττὸς καὶ δάφνη καὶ ὅλως ἐξ ὧν τὰ πυρεῖα γίνεται. Μ. δέ φησιν καὶ σὺκκάμινον.

3.α. - - V, 3, 4. Sunt de esență „caldă” și iedera și dafinul și, în general, toți arborii din care provine lasca². Menestor zice că și dudul.

4. - de caus. pl. I 17, 3 ἡ μὲν οὖν τῆς συκαμίνου [nāml. αὕξησις] διὰ τοῦτο πρώϊος. ὥς δὲ Μ. φησίν, ἡ μὲν βλάστησις αὐτῆς ὁψία διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ τόπου, ἡ δὲ πέσις ταχεῖα διὰ τὴν ἀσθένειαν.

4. Caus. pl. I, 17, 3. Dezvoltarea dudului, din această cauză este timpurie. Iar după cum spune Menestor, creșterea lui întârzie, din cauza temperaturii reci a locului, dar coacerea fructelor este timpurie, datorită terenului slab.

5. - 21, 5 μία μὲν οὖν αἰτία λέγεται τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν ἢ εἰς τὸ κάρπιμον ἀνάγουσα καὶ ἀκαρπον, ὥς τῶν μὲν θερμῶν καρπίμων ὄντων <τῶν δὲ ψυχρῶν ἀκάρπων>, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ζώων τῶν γονίμων καὶ ἀγόνων καὶ τῶν ζωιοτόκων καὶ ὠιοτόκων. ἔτερά δ' ἡ κατὰ τὰς χώρας, οἷον <θερμὰς ἢ> ψυχράς· τὰ γὰρ ἐναντία ἐν ταῖς ἐναντίαις δύνασθαι διαμένειν, τὰ μὲν θερμὰ ἐν ταῖς ψυχραῖς, τὰ δὲ ψυχρὰ ἐν ταῖς θερμαῖς. οὕτω γὰρ εὐθὺς καὶ τὴν φύσιν γεννᾶν ὥς ὑπὸ μὲν τοῦ ὁμοίου φθειρομένων διὰ τὴν ὑπερβολήν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐναντίου σωιζομένων οἷον εὐκρασίας τινὸς γινομένης· ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς [31 A 73] λέγει περὶ τῶν ζώων· τὰ γὰρ

ὑπέρπυρα τὴν φύσιν ἄγειν εἰς τὸ ὑγρόν. δὲ ταύτῃ τῇ δόξῃ καὶ Μ. οὐ μόνον ἐπὶ (6) συνηκολούθηκε δὲ ταύτῃ δόξῃ καὶ Μ. οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν. θερμότατα γὰρ εἶναι φησι τὰ μάλιστα ἔνυγρὰ οἷον σχοῖνον, κάλαμον, κύπειρον· δι' ὃ καὶ ὑπὸ τῶν χειμῶνων οὐκ ἐκπήγνυσθαι· καὶ τῶν ἄλλων ὅσα μάλιστα ἐν τοῖς ψυχροῖς δύνασθαι διαμένειν, οἷον ἐλάτην, πεύκην, κέδρον, ἄρκευθον, κιττόν. ἐπὶ τούτου γὰρ οὐδὲ τὴν χιόνα τῇ θερμότητι ἐπιμένειν. ἔτι δὲ σκολιὸν εἶναι διὰ τὴν ἐντεριώνην θερμὴν οὖσαν καὶ διαστρέφειν. (7) τρίτην δ' αἰτίαν λέγει τοῦ πρωῒβλαστῆ καὶ πρωῒκαρπα εἶναι· φύσει γὰρ καὶ ὁ ὁπὸς αὐτοῖς ὧν θερμὸς καὶ βλαστάνειν πρωῒ ποιεῖ καὶ πέττειν τοὺς καρπούς. σημείον δὲ ποιεῖ καὶ τούτου τὸν κιττόν καὶ ἕτερόν τι. τετάρτη δὲ ἡ τῶν ἀειφύλλων· διὰ γὰρ θερμότητα καὶ ταῦτα οἶεται διατηρεῖν, τὰ δὲ ἐνδείαι τούτου φυλλοβολεῖν. προσεπιλέγει δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ τοιαῦτα σημειούμενος, ὅτι τὰ πυρεῖα ἄριστα καὶ κάλλιστα ἐκπυροῦνται τὰ ἐκ τῶν ἐνύδρων ὥς τὰ ἔγγιστα τοῦ πυρὸς ὄντα τάχιστα ἐκπυρούμενα.

5. - 21, 5. Una din cauzele provenite din cele calde și din cele reci se spune că este aceea care provoacă rodul sau lipsa de rod, pentru că cele calde sunt roditoare, iar cele reci, neroditoare, după cum și în cazul animalelor, unele sunt fecunde, altele sterpe, unele nasc pui vii, altele se înmulțesc prin ouă. A doua cauză este aceea care privește terenurile, de pildă cele calde sau cele reci, pentru că ființe de natură opusă pot trăi în terenuri potrivnice lor, astfel, cele

calde în locuri reci, și cele reci în locuri calde. Căci așa le naște natura spontan, ca și când similarul le-ar distruge, din cauza excesului, și, dimpotrivă, ar fi salvate de contrariul lor, ca și cum în acest fel s-ar crea un echilibru. Așa spune și Empedocles (31, A, 73) în legătură cu animalele; cele care au în natura lor un surplus de foc tind spre umez. (6) Această părere a împărtășit-o și Menestor, nu numai în privința animalelor, ci și a plantelor. Căci plantele cele mai „calde”, zice el, sunt în special cele ce trăiesc în apă, ca, de pildă, stuful, trestia, căprișorul, din care cauză ele nu îngheață iarna; și cele ce îndeosebi pot trăi în frig sunt, printre altele, pinul, bradul, cedrul, ienuperul, iedera. Pe iedera nici zăpada nu se menține din cauza căldurii. Ea își strâmbă trunchiul din pricina naturii ei interioare, care este caldă și se încolăcește. (7) A treia cauză, zice el, este cea a înmuguririi și a coacerii timpurii, căci și seva, dacă este caldă de la natură, face să crească și să se coacă fructele devreme. Dovadă a acestui fapt, iedera și altele de acest fel. A patra cauză este cea a plantelor cu frunze permanente: căci tot din cauza căldurii, crede acesta unele plante își păstrează frunzele, iar altora, din lipsa căldurii, le cad. El mai adaugă la cele spuse până aci și următoarele observații, anume că iasca cea mai bună și care arde cel mai bine este cea provenită din esențe lemnoase acvatice, ca fiind cele mai apropiate de elementul foc.

6. THEOPHR. d. caus. pl. II 4, 3 ἡ δὲ πίερα [năml. γῆ] πάμπαν οὐδενὶ συμφέρει φυτῶν· ξηραίνει γὰρ μᾶλλον τοῦ δέοντος, ὥσπερ καὶ Μ. φησί. τοιαύτην δ' εἶναι τὴν π λ υ ν τ ρ ί δ α, χρώμα δ' ὑπόλευκον. Vgl. a. O. II 4, 5.

6. TEOFR., *Caus. pl.* II, 4, 3. Iar (pământul) gras nu priește deloc nici unei plante, pentru că o usucă mai mult decât trebuie, după cum spune și Menestor. Așa este pământul alcalin, albicios la culoare.

7. - VI, 3, 5 καὶ ἔτι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον αἱ διαφοραὶ [năml. τῶν χυμῶν]. διὸ καὶ οἱ ὁμογενεῖς πλείους οἶον αὐστηροί, λιπαροί, πικροί, γλυκεῖς. ὅθεν καὶ οἱ πάλαιοι τῶν φυσιολόγων ἀπείρους ἐτίθεντο τοὺς χυμούς, ὥσπερ καὶ Μενέστωρ· ὅποια γὰρ ἂν τις ἢ μίξις καὶ ἢ σῆψις γένηται τοῦ ὑγροῦ ἐμφύτου, ποιοῦτον εἶναι καὶ τὸν χυμόν.

7. - VI, 3, 5. Mai sunt apoi și deosebirile mai mult sau mai puțin adânci ale sevelor. De aceea sevele de proveniență asemănătoare sunt mai numeroase, ca de pildă, cele acre, grase, amare, dulci. De aici și naturalistii vechi ca Menestor, considerau că sevele sunt infinite, căci, așa cum va fi combinația și fermentația umorii din interiorul plantei, așa-i va fi și seva.

NOTE

¹ Lista filozofilor pythagorei din Sybaris figurează în catalogul lui Iamblichos, *Vita Pythagorae* 267.

² Potrivit concepției despre contrarii se înțelege că numai copacii cu „esențe calde” produc iască.

XUTHOS *

ARISTOT. Phys. D 9. 216 b 22. εἰσὶ δέ τινες οἱ διὰ τοῦ μανοῦ καὶ πυκνοῦ οἶονται φανερόν εἶναι ὅτι ἔστι κενόν. εἰ μὲν γὰρ μὴ ἔστι μανὸν καὶ πυκνόν, οὐδὲ συνιέναι καὶ πιλεῖσθαι οἶόν τε. εἰ δὲ τοῦτο μὴ εἴη, ἢ ὅλως κίνησις οὐκ ἔσται ἢ κυμανεῖ τὸ ὅλον, ὥσπερ ἔφη Ξοῦθος. SIMPL. z.d. St. 683, 24 X. ὁ Πυθαγορικός, τοὺς αἰγιαλοὺς ὑπερχεῖται. Vgl. IAMBL. V.P. 267 [c. 58 A) Κροτωνιάται... Τίμαιος, Βοῦθος [Ξοῦθος ?] und 36 A 1 I 377, 17 (?).

ARIST., *Fizica* III, 9, 216 b 22. Unii cred că din „rar” și din „dens” reiese limpede <<faptul>> că există vid. Căci, dacă nu există „rar” și „dens”, nu e cu puțință ca <<lucrurile>> să se constituie prin strângerea și îngrămădirea la un loc <<a particulelor>>. Dacă n-ar fi așa ceva, atunci în general, nu va exista mișcare, sau *întregul se va umfla*, cum spunea Xuthos. SIMPL., la acest loc St. 683, 24 Xuthos, pythagoreicul (zice că întregul) se va revărsa și se va extinde și mai mult, așa cum se revarsă marea peste țărături prin valuri. Cf. IAMBL., V.P. 267 (c. 58 A) Locuitori ai Crotonei... Timaios, Buthos (Xuthos?) V. și DK 36, A, I, 1, 377, 17 (?).

*Traducerea aparține Feliciei Ștef (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

BOÏDAS *

SCHOL. ARISTOPH. vulg. ad Nub. 96. πρῶτον μὲν γὰρ Δίφιλος [der Iambograph PLG II 504 Bergk] εἰς Βοΐδαν τὸν φιλόσοφον ὀλόκληρον συνέταξε ποίημα, δι' οὗ καὶ εἰς δουλείαν ἐρυπαίνετο ὁ φιλόσοφος. οὐ διὰ τοῦτο δὲ ἐχθρὸς ἦν. ἔπειτα Εὐπόλις, εἰ καὶ δι' ὀλίγων ἐμνήσθη Σωκράτους, μᾶλλον ἢ Ἀριστοφάνης ἐν ὅλαις ταῖς Νεφέλαις αὐτοῦ καθήψατο.

SCHOL., ARISTOPH., vulg. ad. Nub., 96. Căci mai întâi Diphilos¹ (iambograful PLG II, 504, Bergk) a compus la adresa filosofului Boïdas un poem întreg, în care filosoful era insultat de a fi căzut în sclavie. Dar, din această cauză, el nu era urât de lume. După aceea, Eupolis, chiar dacă în puține cuvinte a amintit de Socrate, s-a legat totuși de el mai mult decât <<a făcut-o>> Aristofan în toată comedia sa *Norii*.

NOTE

¹ Reprezentant al Comediei Noi. Imitat de Plaut.

² Eupolis, contemporan cu Cratinos și Aristofan, sec. V î.e.n., este unul din cei mai renumiți reprezentanți ai vechii comedii grecești.

*Traducerea aparține Feliciei Ștef (cf. I. Banu, „Filosofia greacă până la Platon”, vol. I, partea a 2-a, Ed. șt. și enc., București, 1979)

CUPRINS

A) VIAȚA	5
B) ÎNVĂȚĂTURA. OPERA	38
C) ELEMENTE ALE DOCTRINEI ANONIME A VECHIULUI PYTHAGORISM*	43
D) AUTORI DIN ȘCOALA VECHIULUI PYTHAGORISM	183
KERKOPS	183
PETRON	185
BRO(N)TINOS	188
HIPPASOS	193
KALLIPHON ȘI DEMOKEDES	221
PARM(EN)ISKOS	227
IKKOS	230
PARON	233
MENESTOR	235
XUTHOS	240
BOİDAS	241

CURSE

1	A) / 100
2	B) / 100
3	C) / 100
4	D) / 100
5	E) / 100
6	F) / 100
7	G) / 100
8	H) / 100
9	I) / 100
10	J) / 100
11	K) / 100
12	L) / 100
13	M) / 100
14	N) / 100
15	O) / 100
16	P) / 100
17	Q) / 100
18	R) / 100
19	S) / 100
20	T) / 100
21	U) / 100
22	V) / 100
23	W) / 100
24	X) / 100
25	Y) / 100
26	Z) / 100

Tipărit la
Atelierele Tipografice
Metropol

Ca și ruinele Crotonei dispărute, tainele ordinului și gândirea Maestrului sunt astăzi adânc îngropate sub pamânt. Să încercăm totuși să le facem să trăiască din nou. Va fi pentru noi un prilej de a pătrunde până-n inima doctrinei teoretice, sfânta sfintelor religiilor și filosofilor și de a ridica un colț din vălul lui Isis, la lumina geniului grecesc.

Eduard Schuré